

AMBITIE EN IDENTITEIT

1913 - 2013

VAN NEDERLANDSCHE HANDELS-HOOGESCHOOL TOT ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

VAN NEDERLANDSCHE HANDELS-
HOOGESCHOOL TOT ERASMUS
UNIVERSITEIT ROTTERDAM 1913 -
2013

Redactie en samenstelling: Matthijs
Dicke, Paul van de Laar en Joop
Visser

Stad en Bedrijf
2013

De eerste steenlegging van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool aan de Pieter de Hoochweg door A.G. Kröller, 1915.

INHOUD

1. Voorwoord
2. Inleiding
3. Een Rotterdamse hogeschool
4. De twee pijlers gevormd
5. Uitbreiding en profilering
6. De identiteit van een Rotterdamse universiteit
7. Elite wordt veelkleurigheid – *de wereld van de student*
8. In competitie – *de wereld van onderwijs en onderzoek*
9. Zorg om de student – *de wereld van decanen, psychologen, pastores en voorlichters*
10. Denkers en doeners – *de wereld van de bestuurders*
11. Zoektocht naar eigen tradities – *de wereld van de rituelen*
12. Niets is blijvend, behalve verandering – *de wereld van de administratie*
13. ‘Een boekenschat die voor u open staat’ – *de wereld van de bibliotheek*
14. Bijlagen
15. Bronnenoverzicht
16. Index
17. Fotoverantwoording
18. colofon

'Gedenk de afsluiting van een tijdperk van geslaagde samenwerking'. Zilveren bord, door C.A.P. van Stolk na afloop van de oprichtingsperiode geschonken aan de twee mede-initiatiefnemers J.A. Ruys en mr. W.C. Mees. Het exemplaar van J.A. Ruys is opgenomen in de collectie van de stichting Universitair Historisch Kabinet der EUR.

VOORWOORD

Op 8 november 2013 is het 100 jaar geleden dat in de Grote Doelezaal aan de Coolingsingel onder overweldigende belangstelling de officiële opening plaatsvond van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool (NHH). Het was een bijeenkomst met vele redevoeringen en tal van hoogwaardigheidsbekleders, onder wie premier mr. P.W.A. Cort van der Linden. Hij verklaarde aan het slot van zijn toespraak de hogeschool voor geopend.

De Handels-Hoogeschool kwam niet voort uit een bestuurlijk-politieke wens, maar was het resultaat van de droom van de Rotterdamse havenbaronnen. Zij beseften dat wetenschappelijke kennis een belangrijk fundament is voor het praktische ondernemerschap. Daarmee legden zij de basis voor de instelling die in 1973 – na het samengaan met de Medische Faculteit Rotterdam – de Erasmus Universiteit Rotterdam zou gaan heten.

De Erasmus Universiteit is een eeuw na de oprichting een sterke wetenschappelijke instelling met meer dan 20.000 studenten en ruim 2.500 medewerkers. De student kan kiezen uit tal van opleidingen op het terrein van economie en management, geneeskunde en gezondheidszorg, recht, cultuur en maatschappij. De universiteit heeft haar vleugels internationaal uitgeslagen, maar koestert haar stedelijke wortels. Studenten en onderzoekers zijn geheel in de Rotterdamse traditie een bijzondere combinatie van ambitieuze denkers en doeners.

In dit jubileumboek is gepoogd het unieke karakter van de Erasmus Universiteit Rotterdam te ontrafelen. Voor deze studie is de deskundigheid ingeroepen van Stad en Bedrijf, onderzoeksbureau voor

stads- en bedrijfsgeschiedenis. De universiteit is de redactie, bestaande uit prof. dr. Paul van de Laar, dr. Joop Visser en drs. Matthijs Dicke, en de auteurs dank verschuldigd voor de aandacht en toewijding waarmee zij het werk hebben verricht.

Bij de totstandkoming van de NHH speelde het Rotterdamse bedrijfsleven een grote rol. Zonder hun inzet en giften zou de officiële opening op 8 november 1913 nooit mogelijk zijn geweest. Voor de realisatie van deze jubileumuitgave hebben zij ons opnieuw – via hun rechtsopvolgers – met een financiële bijdrage gesteund. Een woord van dank voor het Erasmus Trustfonds, de Stichting Bevordering van Volkskracht en de Van Ommeren - De Voogt Stichting.

mr. P.F.M. van der Meer Mohr

voorzitter College van Bestuur

INLEIDING

EEN BOEK IN TWEE DELEN

In 1913 richtten Rotterdamse kooplieden de Nederlandsche Handels-Hoogeschool (NHH) op: een praktisch gerichte opleiding die volgende generaties ondernemers moesten voorbereiden op de complexer wordende handel en economie. Honderd jaar later is de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) uitgegroeid tot een universiteit met een internationale studentenpopulatie, een breed palet aan opleidingen en hoge, wetenschappelijke ambities. Deze ontwikkeling verliep geleidelijk. De eerste vijftig jaar eeuw werd de NHH – vanaf 1939 Nederlandse Economische Hogeschool (NEH) geheten – gekenmerkt door een verwetenschappelijking van het onderwijs. Vanaf 1963 vonden de voorbereidingen plaats van de al eerder gevoelde noodzaak tot verbreding van het onderwijsaanbod. Tien jaar later leidde de fusie tussen NEH en de Medische Faculteit Rotterdam tot de oprichting van de EUR, waar een steeds groter aantal andere faculteiten een plaats kreeg.

Aan deze geschiedenis zijn in de loop der tijd meerdere boeken gewijd, waarin de institutionele geschiedenis van verschillende perioden of afzonderlijke faculteiten is vastgelegd. Om herhaling te voorkomen, hebben wij voor een andere benadering gekozen. Dit heeft geleid tot een boek in twee delen. In het eerste, chronologische deel van vier hoofdstukken, staan de begrippen ambitie en identiteit, gerelateerd aan de ‘Rotterdamse signatuur’ van de hogeschool en universiteit centraal. Het tweede, thematische deel bestaat uit zeven hoofdstukken. Hierin wordt stilgestaan bij de veranderende omstandigheden, waar de EUR-medewerkers en studenten – die tezamen de universitaire gemeenschap vormen – in hun dagelijks werk en leven mee te maken kregen.

AMBITIE EN IDENTITEIT

In het chronologische deel, geschreven door Paul van de Laar en Ben Maandag, komen de visies en ambities van de initiatiefnemers en hoofdrolspelers aan bod, die de hogeschool en universiteit hebben vormgegeven tot wat deze nu heet te zijn: een universiteit met een duidelijk 'Rotterdamse' signatuur. In deze signatuur spelen de begrippen 'praktijk- en maatschappijgericht' een centrale rol. Deze begrippen komen voort uit de idealen en motieven van de stichters van de NHH, die streefden naar een kennis- en praktijkgerichte opleiding voor hun zonen, en hebben een blijvende rol gespeeld bij nieuwe initiatieven die de hogeschool en universiteit in later jaren heeft ondernomen.

Het concreetst komt dit tot uitdrukking bij de start van nieuwe opleidingen. Zo pasten de maatschappijwetenschappelijke en deels pragmatische benadering van de studierichtingen sociologie en rechten, opgezet in 1963, goed binnen dit Rotterdamse profiel, waar in die jaren nog strikt over werd gewaakt door het college van curatoren. Maar ook in de jaren na de oprichting van de EUR speelde bij de komst van nieuwe studierichtingen steeds weer de vraag of deze wel pasten in Rotterdam. Deze kwestie werd niet alleen door de EUR zelf opgeworpen, maar ook door de overheid en universitaire collega's van elders, die deze studierichtingen vaak pas waardeerden en accepteerden zodra bleek dat de invulling van het onderwijs een Rotterdams karakter zou krijgen.

Het onderzoek komt minder prominent aan de orde. Voor een belangrijk deel is dat verklaarbaar uit het feit dat gedurende de eerste vijftig, zestig jaar het onderzoek op de hogeschool niet die prioriteit had zoals die tegenwoordig op de EUR gesteld wordt. Bovendien heeft het onderzoek de laatste decennia een dusdanig sterk nationaal en internationaal competitief karakter gekregen, dat het zich niet laat beperken door een couleur locale van een universiteit. Mede door deze

accentverschuiving is de wijze waarop de EUR zich profileert veranderd. Zonder de als ‘typisch Rotterdams’ te boek staande uitgangspunten te verloochenen, beseft de universiteit dat ze zich tegelijkertijd moet zien te handhaven op het internationale, wetenschappelijke speelveld.

DE UNIVERSITAIRE GEMEENSCHAP

In het tweede deel staat de universitaire gemeenschap centraal. Het uitgangspunt hierbij is dat de mensen die er werken en studeren de universiteit maken en kleur geven. Het is de vraag hoe zij de veranderingen, hetzij intern of extern ingegeven, hebben ervaren en verwerkt in hun dagelijkse praktijk. In ons streven dicht bij de beleving van de EUR-medewerkers te blijven, hebben we het universitaire bedrijf onderverdeeld in een aantal ‘wereldjes’, namelijk die van de student, bestuurders, wetenschappelijke staf, voorlichters en adviseurs, de administratie, bibliotheek en die van de rituelen. We hebben de auteurs – Ton Bevers, Nelleke Manneke en Ben Maandag – gevraagd in gesprek te gaan met medewerkers met een lange staat van dienst die iets over de voornaamste veranderingen in hun werk kunnen vertellen. Dat – mede als gevolg hiervan – de nadruk ligt op de laatste vijftig jaar, zal duidelijk zijn.

Een van de meest opvallende en ingrijpende veranderingen waar meerdere wereldjes mee te maken kregen, is die van de groei en de veranderende samenstelling van de studentenpopulatie, die in de jaren zestig op gang kwam. Als gevolg van de externe democratisering, bevorderd door de toekenning van studietoelagen, stromen studenten uit lagere inkomensgroepen de universiteit binnen. Vanaf de jaren negentig voegen zich groepen allochtone jongeren bij hen en bevolken ook steeds meer buitenlandse studenten de universiteit als gevolg van de groeiende internationalisering. Deze veranderingen lieten (en laten) de

universitaire gemeenschap niet onberoerd. Niet in het minst omdat de overheid met allerlei ingrijpende maatregelen het veranderingsproces in goede banen tracht te leiden. De consequenties zijn voelbaar in elke geleding van het universitaire bedrijf en zijn van invloed op eisen, werkwijze en functioneren. Zo is er in de loop der jaren steeds meer behoefte gekomen aan advies en voorlichting, en ondervinden de administratief medewerkers vooral de gevolgen van de groeiende massaliteit van de studenten en diversiteit in het onderwijsaanbod.

Andere grote veranderingen waar verscheidene wereldjes mee te maken kregen: een niet aflatend proces van automatisering en digitalisering, veranderende wetgeving op het gebied van bestuurshervorming, ingrijpende hervormingen op het gebied van onderwijs, het groeiend aantal opleidingen, de steeds dwingender verplichting (internationaal) te publiceren. Natuurlijk zijn deze processen niet beperkt gebleven tot de Rotterdamse universiteit, het betreft immers veranderingen waarmee de hele universitaire wereld, nationaal en internationaal, te maken kreeg. In dit boek lezen we wel hoe de EUR-medewerkers er in hun dagelijks werk een eigen invulling aan hebben gegeven.

De redactie

Matthijs Dicke, Paul van de Laar en Joop Visser

1

‘Het zijn kooplieden geweest, die voor het meerendeel wetenschappelijke leiding gederfd hadden en dat in zoo sterke mate gevoelden, dat zij hun zonen, aan het jongere geslacht, geven wilden, wat hun zelf ontbrak: een wetenschappelijken grondslag voor hun levensarbeid.’

president-curator mr. Th. A. Fruin

EEN ROTTERDAMSE HOGESCHOOL

Paul van de Laar en Ben Maandag

Rotterdamse kooplieden hadden niet zoveel op met wetenschap. In koopmanskringen werd de hoogleraar als boekenwurm afgeschilderd: een karikaturale figuur die zich afzonderde van het maatschappelijk leven en zijn ogen verpestte aan de schrijftafel. Wie in het leven vooruit wilde als koopman had niets aan boekenkennis. Het ging om de praktijk. Je leerde het vak, niet alleen van vader op zoon, maar ook door je als volontair bij een bevriende relatie in het buitenland aan te melden. Zo ging het in Rotterdam al eeuwen. De meeste Rotterdamse havenbaronnen hadden deze praktische netwerkleerschool als achtergrond.

Dit nam niet weg dat de succesvolsten onder hen, die zich hadden opgewerkt tot vooraanstaande leden van de Rotterdamse koopmangelite, wel degelijk de noodzaak van hoger handelonderwijs erkenden. Zoals president-curator mr. Th.A. Fruin het tijdens het 25-jarig bestaan van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool (NHH) in 1938 memoreerde: 'Het zijn geen mannen van wetenschap die een nieuw centrum van hooger handelonderwijs hebben willen stichten. Het zijn kooplieden geweest, die voor het meerendeel wetenschappelijke leiding gederfd hadden en dat in zoo sterke mate gevoelden, dat zij hun zonen, aan het jongere geslacht, geven wilden, wat hun zelf ontbrak: een wetenschappelijken grondslag voor hun levensarbeid.'^[1]

EEN INITIATIEF VAN KOOPLIEDEN

Tot deze kooplieden behoorde A.G. Kröller, een succesvolle, maar ook charmante ondernemer, die – ondanks zijn enigszins platte Rotterdamse tongval – in Rotterdamse kringen respect afdwong.^[2] Hij was de drijvende kracht achter het wereldimperium van rederij en handelsmaatschappij Wm.H. Müller & Co. Kröller werd de eerste voorzitter van het algemeen bestuur van de NHH. In zijn rede bij de opening van de hogeschool op 8 november 1913 betoogde hij dat een goede afkomst en opvoeding onvoldoende waren om aan het grootbedrijf leiding te kunnen geven. Het handelsnetwerk dat de zoon van de vader erfde, bleek eerder een handicap dan een voordeel. Hij sprak uit eigen ervaring: zijn zoons waren volstrekt ongeschikt om hem op te volgen.^[3] Volgens Kröller hadden nieuwe leiders intellectuele bagage nodig. Toegepaste economie zou de handelman helpen om de geheimen der markteconomie en de grillen van de industriële wereldconjunctuur te doorgronden. Zo was hij beter uitgerust voor de handelspraktijk; al was het alleen maar om de wetmatigheden van de economische cyclus te begrijpen. Kröllers pleidooi werd met waardering ontvangen. Jaren later, in 1922, werd hij gehonoreerd met het eerste eredoctoraat in de handelswetenschap.

Behalve Kröller behoorden C.A.P. van Stolk, graanhandelaar, mr. W.C. Mees, directeur van de Rotterdamsche Scheepshypotheekbank, en J.A. Ruys, directeur-eigenaar van een goedlopende handelsonderneming in Hammond-schrijfmachines, tot de vernieuwers die het belang van een gedegen handelsscholing verdedigden. Zij mobiliseerden het particuliere netwerk en daarmee de financiële middelen die dankzij de bloei van handel en scheepvaart vóór 1914 in ruime mate voorhanden waren. De initiatiefnemers bundelden op 29 april 1913 de krachten

in de Vereeniging tot Oprichting eener Nederlandsche Handels-Hoogeschool en enige maanden later werd de definitieve naam Nederlandsche Vereeniging voor Hooger Handelonderwijs (Nederlandsche Handels-Hoogeschool) vastgelegd, de rechtsvoorganger van het huidige Erasmus Trustfonds.

Het gebeurde in Rotterdam wel vaker dat grote, belangwekkende initiatieven tot stand kwamen dankzij zich verantwoordelijk voelende burgers.^[4] Niet zelden bespraken de Rotterdamse kooplieden dergelijke plannen in de pauzes op de beurs of tijdens een lezing van het Rotterdamse Genootschap Gijsbert Karel van Hogendorp. Of het nu ging om tuindorp Vreewijk of om andere culturele en sociale initiatieven, de samenballing van Rotterdams kapitaal gaf dikwijls de beslissende stoot. Rotterdam profiteert nog altijd van de fondsen die rijke Rotterdammers de stad hebben nagelaten. Willem Simon Burger – telg uit het bekende geslacht dat Rotterdam in cultureel en sociaal opzicht een warm hart toedroeg – vormde de basis van de Stichting tot Bevordering van Volkskracht, het belangrijkste fonds in Rotterdam voor sociaal, maatschappelijk en cultureel werk. Burger schonk 25.000 gulden aan de Nederlandsche Vereeniging voor Hooger Handelonderwijs voor de exploitatie van de Handelshogeschool in oprichting. Behalve Burger en Kröller participeerden bedrijven als Phs. van Ommeren, de Rotterdamsche Bankvereniging en de Steenkolen Handelsvereniging en droeg een groot aantal particulieren aan het oprichtingskapitaal bij; in totaal bedroeg het startkapitaal ruim 140.000 gulden.^[5]

A.G. (ANTHONY GEORG) KRÖLLER (1862-1941) WERD IN 1889 DIRECTEUR BIJ DE DOOR ZIJN SCHOONVADER OPGERICHTE SCHEEPVAART- EN HANDELSONDERNEMING WM.H. MÜLLER & CO. ANTON KRÖLLER BOUWDE HET BEDRIJF UIT, ONDER MEER DOOR DE NEDERLANDSCHE STOOMBOOT MAATSCHAPPIJ TE KOPEN. ANTON KRÖLLER WAS NAUW BETROKKEN BIJ DE OPRICHTING VAN DE NEDERLANDSCHE HANDELS-HOOGESCHOOL. IN 1922 ONTVING HIJ HET EERSTE EREDOCTORAAT VAN DE NHH.

WETENSCHAP EN PRAKTIJK

De voortrekkers van de NHH wilden gedegen vorming, maar wel een die praktisch was. Maar ook deze praktische benadering – sindsdien vaak ook wel het Rotterdamse handelsmerk genoemd – kon niet verhinderen dat menig koopman van aanzien koudwatervrees had. De initiatiefnemers en hun medestanders moesten opboksen tegen sceptici die geen heil verwachtten van geleerde kooplieden. Henri Deterding bijvoorbeeld, de petroleummagnaat van de Koninklijke Olie, geloofde nog altijd in de gelukkige combinatie van een goede opvoeding en praktisch onderricht, en was geen voorstander van een handelshogeschool in de Maasstad. Dat gold ook voor dr. A. Plate. Deze in Rotterdamse kringen zeer gerespecteerde oud-voorzitter van de Kamer van Koophandel was eveneens voorstander van de praktijk. Hij beriep zich op het clichébeeld van de werkstad waar geen tijd voor

reflectie en zelfstudie was. Rotterdam was geen studentenstad en het studentenwezen paste niet bij Rotterdam. Als er na het werk schaarse uren overbleven, dan was het tijd voor vertier en niet voor 'hogere studie'.^[6] Tot de sceptici behoorde aanvankelijk ook mr. A.R. Zimmerman, burgemeester van Rotterdam van 1906 tot 1923. Zimmerman bleek echter geen hardnekkige tegenstander, want al gauw omarmde hij het initiatief en trad hij toe tot het curatorium.

Ook al erkenden sommigen de noodzaak van een hogere handelsschool, dan hoefde dat nog niet te betekenen dat deze in Rotterdam zou moeten komen. Amsterdam en Delft waren geschiktere vestigingsplaatsen. Beide steden beschikten over hoger onderwijsinstituten en het lag voor de hand in een van die steden een opleiding te beginnen. In Amsterdam was men nog niet zover. Er werd wel over nagedacht, maar in de hoofdstad worstelde men met het academische gehalte van een handelsopleiding en was er bij de wetenschappelijke staf weinig belangstelling voor een beroepsopleiding. De Rotterdamse opzet voldeed niet aan wat zij 'een zuiver wetenschappelijke opleiding' noemden, waarmee men bedoelde dat wetenschap onafhankelijk van praktische toepassing werd beoefend. Toch was het de initiatiefnemers in Rotterdam wel degelijk te doen om wetenschappelijke scholing.^[7] In zijn toespraak bij de opening van de hogeschool werd dit streven nog eens benadrukt door dr. D. Bos, de eerste president-curator van de NHH. Hij sprak over de toenemende behoefte van de handelman in wording aan 'een economisch laboratorium, waar vele begaafde krachten samenwerken'.^[8]

Ook na oprichting van de hogeschool bleek het vinden van de 'gulden middenweg' tussen praktijk en wetenschap niet eenvoudig.^[9] Van begin af aan was het in elk geval evident dat een tweejarige opleiding op zich te kort was om wetenschappelijke ambities te

koesteren. Dat onderkende ook de eerste rector magnificus prof. mr. G.W.J. Bruins. De praktische tweejarige koopmansstudie moest een wetenschappelijk vervolg krijgen, uitmondend in een doctoraat in de handelswetenschappen. Daarom hield men vanaf het begin rekening met het opwaarderen van de hogeschool tot wetenschappelijk instituut. Bovenop de tweejarige studie handelseconomie kwam een doctoraalfase van nog eens twee jaar en vanaf 1914 kon de studie zelfs met een promotie tot doctor in de handelswetenschappen worden afgerond.

De hogeschool gaf hiermee een belangrijke aanzet tot de erkenning van economie-onderwijs. Dat Amsterdam niet eens veel later het belang hiervan ook onderkende, is niet slechts een ironische voetnoot in de universiteitsgeschiedenis. Het heeft ongetwijfeld de academische naijver tussen de steden gevoed. Zo wensten Amsterdammers zich vanaf de oprichting van hun handelsfaculteit, later economische faculteit, in 1921 van Rotterdam te onderscheiden door zich – in tegenstelling tot de handelshogeschool met zijn ‘praktische’ opleiding – te profileren met de signatuur van ‘theoretische en waarlijk wetenschappelijke vorming’. In werkelijkheid ontlieden de opleidingen elkaar nauwelijks. Ook in Rotterdam had de ontwikkeling van het onderwijsaanbod na 1913 niet stilgestaan.

Bijeenkomst in de Grote Doelezaal ter gelegenheid van de oprichting van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, 8 november 1913. Voorste rij zittend van links naar rechts: C.A.P. van Stolk, J.A. Ruys, dr. D. Bos, premier mr. P.W.A. Cort van der Linden, burgemeester mr. A.R. Zimmerman, minister van Landbouw, Nijverheid en Handel mr. M.W.F. Treub, minister van Buitenlandse Zaken jhr. dr. J. Loudon en A.G. Kröller. Eerste rij staand, van links naar rechts: prof. R.H. van Dorsten, mr. W.C. Mees, prof. G. Nauta, prof. G.W.J. Bruins, Ph. van Ommeren jrzn., mr. K.P. van der Mandele, W. Westerman, P. Bredius en F.A. Dee, pedel Rijksuniversiteit Leiden.

Het eerste college op de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, gegeven door prof. mr. G.W.J. Bruins, 10 november 1913.

VAN HANDELSHOGESCHOOL TOT ECONOMISCHE HOGESCHOOL

Het curriculum voor de tweejarige koopmansopleiding was praktisch, maar breed opgezet. Dat kon ook niet anders, want economie moest zich nog als wetenschap ontwikkelen. ‘De dusgenaamde handelswetenschappen waren weinig meer dan een verzameling van technische beschrijvingen en praktische raadgevingen ten dienste van den ondernemer.’^[10] Dus economische geschiedenis deed ertoe, maar ook talen, bedrijfs- en warenleer. Naast juridische vakken was er aandacht voor verzekeringskunde en geografie. Lectoren uit Delft voorzagen als buitengewoon hoogleraar de Rotterdamse studenten van

technische kennis, die onmisbaar werd geacht bij de planning van het industriële grootbedrijf, zoals warenkennis en elektrotechniek. Het onderwijs, en zo wordt het ook omschreven, moet dienstbaar zijn aan de ‘algemene vorming van den handel’. De Nederlandsche Handels-Hoogeschool bood studenten een ruime keuze. Naast de verplichte examenvakken bood de studie keuzemogelijkheden aan op het terrein van bank- en verzekeringswezen, maar ook bij uitstek Rotterdamse vakken als handels- en verkeerspolitiek.

Deze keuzevrijheid werd als een handelskenmerk van de opleiding gezien, een essentieel onderdeel van academische vorming. Een ruim aanbod, zo redeneerde men, kwam de studiemotivatie ten goede. In de praktijk benutten de studenten de keuzemogelijkheden onvoldoende en koos een meerderheid voor een uniform studiep pad. Prof. mr. N.W. Posthumus, hoogleraar economische geschiedenis, betreurde dit. Hij legde de oorzaak bij de te grote studentenaantallen – in 1920 had de NHH 557 studenten – waardoor er onvoldoende ruimte was voor een inspirerend contact tussen docent en student. En als dat er niet was, waren er ook onvoldoende prikkels tot persoonlijke ontwikkeling. ‘De examenstudie komt naar voren; men gaat te school bij repetitoren, het uit dictaten arbeiden wordt een niet ongewoon verschijnsel ook in de vakken waar voortreffelijke leerboeken bestaan.’^[11] Tot zijn ontsteltenis was er onder studenten zelfs sprake van een ‘gesloten organisatie’, een soort dictatenmaffia die uitsluitend studenten die geballoteerd waren van dictaten voorzag.

Vanaf de jaren twintig liep het aantal studenten terug (315 in 1930) door concurrerende opleidingen aan de Gemeentelijke Universiteit Amsterdam (in 1921 gestart en met 187 studenten in 1930) en de Roomsche Katholieke Handelshoogeschool in Tilburg (in

1927 gestart en met 91 studenten in 1930). De toegenomen concurrentie dwong tot een voortdurende kritische beschouwing van het onderwijsaanbod. Het curriculum werd in deze jaren aangepast en in 1925 werd het kandidaatsexamen ingevoerd, een afgeronde studie voor studenten die daarna de praktijk in wilden. [12] Sinds 1926 leverde de hogeschool studenten af in de staatkundig-economische richting, naast de algemeen- (bedrijfs)economische richting en de accountancyrichting. Twee jaar later werd de doctoraalscriptie ingevoerd, een belangrijke stap naar verbreding van de wetenschappelijke status van de NHH. Rotterdam was een wetenschappelijke opleiding geworden en de praktische kanten van de handelswetenschap waren naar de achtergrond gedrongen. Het was een beweging van onderop: het waren de studenten zelf die met hun keuzes voor het doctoraalprogramma aantoonde dat er minder vraag naar een praktische opleiding was. Door voor de doctoraalstudie te kiezen, lieten ze zien dat een volwaardige studie economie profijtelijker was dan een beperkte beroepshandelsopleiding. Met de oprichting van het Nederlands Economisch Instituut in 1929, waar studenten onder begeleiding economisch onderzoek konden doen, beschikte de handels-hogeschool over het door Bos in zijn openingstoespraak gewenste laboratorium.

Onder studenten heerste een 'dicatenmaffia': uitsluitend studenten die geballoteerd waren, werden van dictaten voorzien.

De Nederlandsche Handels-Hoogeschool verdiende een steviger academische status en die werd in 1939 toegekend. Door de wetenschappelijke erkenning was het ook beter om de naam te wijzigen in Nederlandse Economische Hogeschool – kortweg NEH. Aan de bestuursstructuur veranderde weinig. Nog altijd opereerde die onder de vleugels van de Nederlandsche Vereeniging voor

Hooger Handelonderwijs. Het bestuur bestond uit een raad van beheer, de bewindvoerders die de financiële verantwoordelijkheid droegen, en een college van curatoren, dat de algemene zorg voor het onderwijs had. De curatoren raadpleegden de senaat, die ondersteuning bood bij de indeling van de studie en de keuze van de docenten. Pas in de jaren vijftig dwongen de financiële omstandigheden tot een herziening van de bestuursstructuur.^[13]

De Rotterdamse afgestudeerden vonden toen overal emplooi. In hogere functies in het bedrijfsleven, bij bank- en verzekeringswezen, een beroepsterrein waar doorgaans ook veel juristen terechtkwamen. Een steeds groter aantal afgestudeerden vond ook buiten het bedrijfsleven een baan: bij de overheid, bij de krant of in nog andere beroepsgroepen. Zo meldde het *Rotterdamsch Nieuwsblad* met gepaste trots dat een van de afgestudeerden als KLM-stewardess tot grote hoogte was gestegen. De stewardess werd toen nog met het deftige ‘hofmeesteres’ aangeduid. Het waren niet alleen meer verpleegkundigen en secretaresses die de glamour van de luchtvaart zochten, constateerde de krant in 1939.

De senaat 1928-1929. Van links naar rechts zittend: prof. mr. W.H. Drucker, prof. mr. F. de Vries, prof. mr. H.R. Ribbius. Staand: prof. mr. J.P.A. François, prof. dr. G.A. van Poelje, prof. J.G.Ch. Volmer, prof. dr. ir. J. Goudriaan, prof. dr. A.O. Holwerda, prof. G.L. Gonggrijp, prof. dr. M. de Haas, prof. dr. P.E. Verkade, prof. dr. W.E. Boerman, prof. dr. N.J. Polak, prof. dr. G.W. Kernkamp, prof. dr. Z.W. Sneller, prof. mr. C.W. de Vries en prof. mr. G.M. Verrijn Stuart.

Studenten en docenten in de hal van de NHH tijdens de Indiëweek, 1921.

Optreden van leden van de Rotterdamsche Vrouwelijke Studenten Vereeniging (RVS), z.j.

College in een van de zalen aan de Pieter de Hoochweg, 1920.

WEDEROPBOUW EN EXPANSIE

Het gebouw van de NEH aan de Pieter de Hoochweg, waar de hogeschool in 1916 was begonnen (de eerste drie jaar vonden de colleges plaats op diverse locaties, onder meer in het oude Beursgebouw), lag ver buiten de brandgrens en bleef tijdens het bombardement van mei 1940 gespaard. Een dag na de capitulatie op 15 mei begonnen de colleges weer. Studeren was het eerste oorlogsjaar ondanks alles nog mogelijk, maar vanaf 1941 ondervond de hogeschool in toenemende mate de gevolgen van bezetting en onderdrukking. Voor studenten dreigde tewerkstelling in Duitsland. Een student kon de gedwongen arbeidsplicht ontlopen na ondertekening van de loyaliteitsverklaring en daar voelden de meesten niet voor. In 1943, in een ultieme poging de

nederlaag af te wenden, riepen de Duitsers de totale oorlog uit en vorderden alle beschikbare materialen en menskracht. Studenten doken onder om de Arbeitseinsatz te ontlopen. De beheerders van de NEH besloten daarop na de kerstvakantie van 1943 de hogeschool te sluiten.

Na 1945 moest Rotterdam worden herbouwd, zowel in fysieke als in mentale zin. En dat gold ook voor de hogeschool. Voorlopig zag het er niet naar uit dat de beheerders hoefden te rekenen op nieuwbouw.

Hoe konden zulke grote aantallen studenten op een verantwoorde manier door het curriculum worden geloofst? Het onderwijs had veel weg van een massafabriek voor economen.

De NEH bleef aangewezen op de gebrekkige huisvesting aan de Pieter de Hoochweg. En dat terwijl het aantal aanmeldingen in 1945 812 studenten betrof, wat een substantiële verhoging van het totaal aantal studenten betekende. Het gebouw liet in meerdere opzichten te wensen over. Zo beschreef een redacteur van het *Rotterdamsch Nieuwsblad* met gevoel voor ironie de situatie in de collegezalen, die hij vergeleek met een ochtendtram vol forensen. De collegezalen zouden gebaat zijn bij een deugdelijke geluidsinstallatie, ook als het minder druk was. 'Bovendien zou zo'n stuk gereedschap ook bij minder volle collegezalen dienst kunnen doen als tegemoetkoming van het weinig duidelijk spreken, want er zijn hoogleraren die op het gebied van het onduidelijk spreken een reputatie hebben op te houden. Geen student zal het betreuren als zo'n reputatie door decibels werd om zeep gebracht.'^[14] De journalist verwonderde zich tevens over de kwaliteit van het onderwijs. Hoe konden zulke grote aantallen op een verantwoorde manier door het curriculum worden geloofst? Het onderwijs had veel weg van een massafabriek voor economen.

De kandidaatsexamens moesten schriftelijk worden afgelegd, terwijl het mondeling examen de voorkeur van iedereen genoot. Ook van de docenten zelf, die de werklust amper konden bolwerken. Ze waren met te weinig en sommige van de meest getalenteerden werden tot functies van nationaal gewicht geroepen. Zo werd prof. mr. P. Lieftinck minister van Financiën. De NEH vond het eervol dat de staat op haar economen een beroep deed. Betreurenswaardiger was dat anderen de NEH verlieten om elders een hoogleraarsfunctie te bekleden. De trek naar de hoofdstedelijke universiteit van hoogleraren die tot voor kort deel uitmaakten van de Rotterdamse gemeenschap was een gevoelig punt. ‘Het is aangenaam voor het gevoel van eigenwaarde als er belangstelling in de academische wereld blijkt te bestaan voor hen, die in onze gemeenschap werken. Toch hebben wij wel eens zorgen gehad als deze interesse zich richtte op hen, waarvan de vervanging voor ons een probleem uitmaakte. Veel blijmoediger zijn wij, wanneer men afgestudeerden van onze hogeschool voor de vervulling van een leeropdracht roept, tenminste wanneer deze niet aan onze hogeschool verbonden zijn. Liever staan wij onze producten af dan onze productiemiddelen,’ aldus staat beschreven in het Jaarboek 1949–1950.^[15]

De grootste moeilijkheden leken in 1950 voorbij. De huisvesting was nog steeds niet goed geregeld, maar het docentencorps was weer op niveau gebracht en het curriculum kon worden verdiept en uitgebreid. Er werden verschillende moderniseringën doorgevoerd, zoals de propedeuse, die deel uitmaakte van het kandidaatsexamen, en ook was het doctoraalprogramma in 1950 uitgebreid met een sociologisch-economische studierichting, die naast de bedrijfseconomische en staatkundig-economische kwam. Naast de uitbreiding op doctoraal

niveau bood de NEH vanaf 1952 studenten de mogelijkheid om het kandidaatsexamen met werkcolleges op te waarderen tot het baccalaureaatsexamen. Een groot succes zou het op de Angelsaksische leest geschoeide baccalaureaat overigens niet worden. Midden jaren vijftig beschouwde menigeen niet zonder trots de NEH als een 'krachtig' instituut; vooral dankzij de uitbreiding van de studie die een flinke impuls kreeg door prof. dr. J. Tinbergen's uitbouw van de kwantitatief-economische richting in 1956. Tinbergen had ingezien dat binnen het bestaande curriculum econometrie nooit op voldoende niveau gebracht kon worden. Studenten die zich in de kwantitatief-economische richting wilden bekwamen, moesten dat al tijdens de kandidaatsfase kunnen doen. Zijn plan ontmoette niet alleen bijval. Er waren ook kritische waarnemers die de wiskundige economische studierichting en econometrie als een zijlijn zagen en niet als een stevig fundament van de opleiding.^[16] Maar, dat heeft de toekomst van de economische wetenschap wel bewezen, die sceptici zaten ernaast. Econometrie verleende Rotterdam aanzien en verhoogde het wetenschappelijk belang van de NEH. Het in 1956 opgerichte Econometrisch Instituut ontwikkelde zich tot een toonaangevend Europees onderzoekscentrum voor kwantitatief-economisch onderzoek.

Vanwege de vordering van het pand van de NEH in maart 1943 werden de boeken van de UB voor een groot deel opgeslagen bij de Kamer van Koophandel.

De *Kriegsmarine* verlaat in mei 1945 de NEH. Na de Duitsers legden de geallieerden enige tijd beslag op het pand.

VROUWENSTUDIES?

Tegenover de harde economische wetenschap stond de zachte sociologisch-economische richting. Het was een pragmatische keuze die paste in de tijdgeest, waarin de wederopbouw niet alleen was gericht op herstel van de materiële welvaart, maar ook aandacht vroeg voor wat later, vanaf de jaren zeventig, wel de vermaatschappelijking werd genoemd. Omdat organisaties zich voortaan rekenschap moesten geven van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, diende de moderne econoom te worden voorbereid op complexe maatschappelijke processen. Hierbij verdienden sociale vraagstukken als sociale wetgeving en modern personeelsbeleid aandacht. Een modern bedrijf kon deze

vraagstukken niet negeren en het was wenselijk dat deze zachte zijde van de economische wetenschap aandacht kreeg.

Willemien van der Goot (midden) promoveerde als eerste en enige vrouw aan de NHH in de handelswetenschappen. Zij trouwde kort na haar promotie met prof. mr. W.N. Posthumus en was een bekend feministe. Deze foto is genomen bij haar promotie op 11 december 1930.

De sociologisch-economische richting zou bij uitstek het aandeel van vrouwelijke studenten kunnen verhogen, zo hoopte de NEH. In het studiejaar 1952–1953 bedroeg hun aantal slechts 38, minder dan 4 procent. Schoot de voorlichting tekort?, vroeg rector prof. dr. J.H. Kernkamp zich af. Dat was misschien te naïef gesteld. Vrouwen werden in de conservatieve jaren vijftig – die in vergelijking met de jaren dertig voor ondernemende vrouwen veel minder perspectief boden – niet gestimuleerd om een eigen carrière te volgen. Het is genoegzaam bekend dat in de jaren vijftig het Geluk van de Huisvrouw – een reclameslogan bedacht door NEH-alumnus drs. P (Heinz Polzer) toen hij voor het reclamebureau Lintas van Unilever werkte – vooral in het gezin gezocht moest worden en niet in een baan buiten de deur.^[17] Dat Kernkamp meisjes niet als volwaardige economiestudenten beschouwde, volgt uit zijn aanbeveling. Kernkamp hield vol dat er voor een meisje muziek zat in een economiestudie, maar dan vooral omdat de hoogopgeleide vrouw met een economiediploma in haar damestas makkelijk haar weg als particulier secretaresse in de zakenwereld kon vinden, of als leidinggevende in sociaal werk.^[18] Een gedachte die niet aansloot bij de werkelijkheid, aangezien Instituut Schoevers een op maat gemaakte opleiding bood en al jarenlang de top van het bedrijfsleven van particuliere secretaresses voorzag.

De relatie tussen economie en sociologie bleef een gevoelige. Economen zagen niet veel in een studie sociologie en beschouwden het vak vooral als toegepaste economie. Geleidelijk kreeg sociologie een meer eigen gezicht en vanaf het midden van de jaren vijftig kwam er meer aandacht voor ‘theoretische en cultuurfilosofische vraagstukken’. Wie belangstelling had voor deze vraagstukken wilde geen econoom maar socioloog worden. Het

was dan ook niet zo vreemd dat eind jaren vijftig de vraag opkwam: is het geen tijd voor een afzonderlijke studierichting sociologie?

Op 8 juni 1928 ontvingen de Rotterdamse bankier G.A. Hintzen en de Eindhovense industrieel A.F. Philips een eredoctoraat in de handelswetenschappen. Zittend van links naar rechts: prof mr. F. de Vries (promotor G.H. Hintzen), G.H. Hintzen, prof. dr. W.E. Boerman, A.F. Philips, mw. A. Philips-de Jongh en prof. dr. N.J. Polak (promotor A.F. Philips).

PLANNEN VOOR EEN UNIVERSITEIT

Halverwege de jaren vijftig bezon de NEH zich op zijn toekomst en positie in de wereld van het hoger onderwijs. De NEH speelde een kleine rol in Nederland, maar Rotterdammers waren zelfverzekerd genoeg om te beseffen dat ze vanwege de status van de hogeschool als opleidingsinstituut van economen geen ondergeschikte positie innamen. Niettemin vroeg het Rotterdamse bestuur – evenals overigens iedere bestuurder in het hoger onderwijs – zich af welke

rol de eigen instelling zou kunnen spelen in de hogeronderwijs-gemeenschap die onder invloed van de uitbreiding van de Europese markt internationaler zou worden. Had Rotterdam wat dat betreft niet zeer goede papieren? Bewees de geschiedenis van de totstandkoming van de instelling en de veerkracht die bestuurders hadden getoond niet dat er volop kansen lagen? Bespiegelingen over de toekomst van de instelling werden gevoed door te wijzen op de Rotterdamse hogeschoolidentiteit, die vooral op dynamiek en daadkracht wees, de twee belangrijkste metaforen in de wederopbouwjaren. In het werkzame Rotterdam van de jaren vijftig stond de identiteit van de stad voor 'een werkdadige, dynamische geest van bedrijven van Rotterdam, die het beeld oproept van een grote stromende rivier.'^[19]

De vraag was hoe de hogeschool zich verder kon ontwikkelen met behoud van de Rotterdamse autonome positie en hoe de school tegelijkertijd toch aanspraak kon blijven maken op overheidsgeld. In de jaren dertig ontving de hogeschool al rijkssubsidie en dat was nooit ten koste gegaan van de zelfstandigheid van de instelling. Wel werden er in 1938 bij de begrotingsbehandeling van het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen in de Eerste Kamer vragen gesteld over het feit dat in Rotterdam de liberale handelspolitiek werd gedoceed. Tot een aanpassing van de begroting leidde dit echter niet, omdat een meerderheid vond dat de vrijheid van onderwijs niet mocht worden ingeperkt.^[20] Sinds begin jaren vijftig brachten stad en provincie 20 procent in de financiering op en het bedrijfsleven voorzag in 10 procent, zodat het leeuwendeel bij de Rijksoverheid kwam te liggen. Uiteindelijk zou het Rijk meer dan 90 procent financieren, een aandeel dat in 1969 opliep tot 100 procent. Omdat sinds de jaren vijftig de exploitatiekosten waren toegenomen en de

mogelijkheden van private financiering waren afgenomen, was een herziening van de financiële structuur onvermijdelijk gebleken. De financieel-beherende taak werd gescheiden van de onderwijs-technische en ondergebracht bij het Trustfonds, de Vereniging tot bevordering van de belangen der Nederlandse Economische Hogeschool.^[21]

De herbezinning beperkte zich niet tot administratief-financiële aangelegenheden. Van groter gewicht was de vraag of de NEH kon uitgroeien tot een universiteit. De NEH was hier geen voorstander van omdat dit ten koste zou gaan van de profilering en de identiteit van de hogeschool en daarmee ook het bijzondere karakter van de instelling. Het initiatief kwam veeleer uit medische hoek, terwijl ook de gemeente Rotterdam een rol van betekenis speelde. Al lang sluimerde in Rotterdam het verlangen een eigen universiteit binnen de stadsgrenzen te hebben, al was het alleen al om te laten zien dat het in de stad niet alleen draaide om noeste arbeid in de haven, brutoregister tonnen en overslagcijfers, maar dat ook wetenschap en cultuur er in aanzien stonden. Maar de Rotterdamse verlangens liepen aanvankelijk vast in moeizame discussies tussen de gemeente en het Rijk over de vraag of er in Rotterdam wel behoefte was aan een universitaire opleiding. ‘O zeker, zonder universiteit zal de haven wel doordraaien en nieuwe records maken’, verzuchtte PvdA-gemeenteraadslid dr. J.H. Lamberts op 16 februari 1961, toen de discussie een voor Rotterdam pijnlijk dieptepunt had bereikt. ‘De industrialisatie zet ook wel door en de giftige dampen zullen nog wel meer toenemen, maar de eenzijdige economische denkwijze van de meeste Rotterdammers zal nog langer moeten wachten op versterking van geestelijke en culturele beïnvloeding.’^[22]

JAN LAMBERTS, IN 1911 IN VRIEZENVEEN GEBOREN, WAS HUISARTS. NA ZIJN STUDIE IN UTRECHT WAS HIJ VLAK VOOR DE OORLOG IN ROTTERDAM NEERGESTREKEN, WAAR HIJ AAN DE PLEINWEG ZIJN PRAKTIJK BEGON. IN ROTTERDAM-ZUID ZAG HIJ DE ARMOEDE, SLECHTE VOEDINGSGEWOONTEN EN LEEFOMSTANDIGHEDEN VAN ZIJN PATIËNTEN ELKE DAG AAN ZICH VOORBIJTREKKEN. HET MEDISCH ONDERWIJS IN ROTTERDAM DAT HEM VOOR OGEN STOND, MOEST VOORAL DE GEZONDHEID VAN DIE MENSEN TEN GOEDE KOMEN. ZIJN PROEFSCHRIFT ONDERZOEK NAAR DEN VOEDINGSTOESTAND VAN ROTTERDAMSCHE SCHOOLKINDEREN UIT 1947 GETUIGDE AL VAN ZIJN OVERTUIGING DAT ER AAN DIE MISSTANDEN IETS MOEST WORDEN GEDAAN. EEN GROOT RECHTVAARDIGHEIDSGEVOEL EN BETROKKENHEID BIJ DE MENSEN 'OP ZUID' DIE ZIJN SPREEKUR BEZOCHTEN, BRACHTEN HEM ERTOE HUN BELANGEN IN DE POLITIEK TE VERDEDIGEN. HIJ DEED DAT ALS VOLKSVERTEGENWOORDIGER VAN DE PARTIJ VAN DE ARBEID NIET ALLEEN IN DE ROTTERDAMSE GEMEENTERAAD (VAN 1945 TOT 1970), MAAR OOK IN DE TWEDE KAMER (1956-1977), EN DAARNA IN DE EERSTE KAMER (1977-1981) EN HET EUROPEES PARLEMENT (1977-1981).[27]

GUNSTIGE VOORTEKENEN

De voortekenen waren voor Rotterdam aanvankelijk gunstig. Dat kwam goeddeels door de opkomst van de medische wetenschap in de stad. Toen de Rijksuniversiteit Leiden vlak na de Tweede Wereldoorlog een beroep deed op Rotterdam en de Rotterdamse ziekenhuizen om daar artsen in opleiding praktijkervaring te laten opdoen, gingen het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad daar wat graag op in. Er werd ook onmiddellijk een stap verder gedacht: wanneer Rotterdam eenmaal ruimte en medewerking bood aan de verdere opleiding van artsen, waarom zou de stad dan niet een volledige opleiding kunnen huisvesten? En hoe zou dat beter kunnen dan in de vorm van een universiteit?

In 1948 gaf de eerder genoemde Jan Lamberts met een interpellatie in de gemeenteraad de aanzet tot de oprichting van de Stichting Klinisch Hoger Onderwijs (SKHO) in 1950. Er was al lang genoeg over een klinische hogeschool gepraat, vond hij. De instelling daarvan was volgens hem van nationaal én Rotterdams belang. Omdat de onderhandelingen grotendeels langs het gemeentebestuur heen waren gegaan en vruchteloos waren gebleven, spoorde hij in een motie de gemeente ertoe aan nu zelf initiatieven te nemen.^[23] De bedoeling was dat twee- tot driehonderd coassistenten in de Rotterdamse ziekenhuizen hun praktische opleiding kregen.^[24] Tijdens de voorbereidende gesprekken die tot de SKHO moesten leiden, waaraan Lamberts zelf ook intensief deelnam, had hij als eerste de mogelijkheid geopperd dat de hogeschool wel eens zou kunnen uitgroeien tot een universiteit.^[25] In en buiten de raad hield hij warme pleidooien waarin hij onder meer de door hem intens gekoesterde wens onder woorden bracht dat 'Rotterdam weer een medisch centrum wordt, groter dan in het verleden, dat hier weer wetenschappelijk werk zal worden verricht, dat praktiserende artsen te Rotterdam daarvan

zullen profiteren en dat dit uiteindelijk de verzorging van de Rotterdamse patiënt ten goede zal komen.’^[26]

Hal in het hogeschoolgebouw aan de Pieter de Hoochweg, 1936.

DE LEVENSVATBAARHEID VAN EEN UNIVERSITEIT

Lamberts kreeg in zijn streven steun van een meerderheid in de gemeenteraad en later ook van burgemeester Gerard van Walsum, die in 1952 Pieter Oud was opgevolgd. Op verschillende niveaus werden pogingen in het werk gesteld om het medisch onderwijs in Rotterdam verder gestalte te geven en de vrij onduidelijke status van het praktijkonderwijs dat onder de noemer van de SKHO plaatsvond, verder te verbeteren. Rotterdam deed dat onder meer door het Nederlands Economisch Instituut te laten onderzoeken of

het beter was de bestaande artsopleidingen in het land verder uit te breiden of een apart opleidingsinstituut in Rotterdam te vestigen. De uitkomst was voor Rotterdam deels een tegenvaller: een universiteit in de stad was wel degelijk mogelijk, maar financieel was het aantrekkelijker de bestaande opleidingen verder uit te bouwen.^[28]

Wie eenmaal de opleiding tandheelkunde binnenhaalde, kon eigenlijk niet meer om het oprichten van een medische faculteit heen.

Rotterdam liet zich hierdoor niet uit het veld slaan, maar putte moed uit het eerste deel van de NEI-conclusie. De nieuw in het leven geroepen Commissie Hoger Onderwijs Rotterdam ging in 1956 onder voorzitterschap van burgemeester Van Walsum aan de slag om te onderzoeken of er niet toch een universiteit in Rotterdam kon komen en welke studierichtingen daar dan ondergebracht konden worden, wellicht studierichtingen die bij andere universiteiten nog niet of niet in die vorm bestonden. Twee jaar later was het onderzoek afgerond en lag daar het rapport 'Universiteit Rotterdam'. Een van de conclusies luidde dat een universiteit in Rotterdam wel degelijk mogelijk was. Of er binnen die universiteit ruimte was voor een medische faculteit liet het rapport in het midden, maar wel was er volgens de samenstellers duidelijk behoefte aan een nieuwe universitaire opleiding voor tandartsen. Het lijkt erop dat de nadruk op tandheelkunde in het rapport uiteindelijk toch was bedoeld als opmaat voor een medische faculteit, aangezien 'de tandheelkundige opleiding in Nederland deel uitmaakt van de medische faculteit'.^[29] Met andere woorden: wie eenmaal de opleiding tandheelkunde binnenhaalde, kon eigenlijk niet meer om het oprichten van een medische faculteit heen.

Bovendien stelde Rotterdam pogingen in het werk de klinische artsopleiding die er inmiddels bestond, onder de vleugels van de SKHO als nevenfaculteit van de Utrechtse universiteit erkend te krijgen. Dat lukte aanvankelijk niet, omdat er ook artsen aan het onderwijsprogramma deelnamen die afkomstig waren van de Leidse universiteit, eveneens volwaardig deelnemer aan de SKHO. Het leidde tot een voor de hand liggend compromis: het voorstel om de opleiding in Rotterdam als nevenfaculteit van de universiteiten van Utrecht én Leiden samen te beschouwen viel uiteindelijk wel in goede aarde.

Zo deed Rotterdam zijn best de medische opleiding en een medische faculteit binnen te slepen. Maar bij al die inspanningen was één factor onontbeerlijk: medewerking van het Rijk. En dat had heel andere plannen.

Intocht Sinterklaas, jaarlijks georganiseerd door het Rotterdamsch Studenten Corps (RSC), 1928.

SPREIDING VAN HET HOGER ONDERWIJS

In de wederopbouwperiode die voor Nederland na de Tweede Wereldoorlog aanbrak, wisselden de verschillende kabinetten elkaar in hoog tempo af, waardoor de stad telkens met andere ministers te maken had. In de periode van 1946 tot 1973, de tijd die cruciaal was voor het ontstaan van de Erasmus Universiteit, had Rotterdam van doen met zeven ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (de laatste drie alleen van Onderwijs en Wetenschappen), in dertien verschillende kabinetten. Dat was niet bevorderlijk voor de continuïteit en rustige beleidsvorming.

Hoewel de bestaande universiteiten hun werkzaamheden na de oorlog weer hadden opgevat, maakten de toename van het

aantal geboorten en de stijgende bevolkingscijfers al snel duidelijk dat er op onderwijsgebied, en dus ook op het terrein van het wetenschappelijk onderwijs, maatregelen nodig waren om de voorspelbaar aanzwellende toestroom van studenten in goede banen te leiden. Rotterdam verwachtte dat het, door zijn eigen inspanningen en verlangens van meet af aan bij de Haagse beleidsmakers onder de aandacht te brengen, een eigen universiteit nauwelijks kon mislopen. Maar daarin kwam het bedrogen uit.

Rotterdam moest een volwaardige juridische faculteit krijgen, hoewel de Rotterdamse jurist een sterk economische bagage zou meekrijgen.

Een troef in het Rotterdamse verlangen was de al bestaande NEH. Maar het was niet helemaal duidelijk hoe sterk die troef precies was. Het rapport 'Universiteit Rotterdam' van de Commissie Hoger Onderwijs Rotterdam uit 1958 had wel gezinspeeld op een rol van de hogeschool in de vorming van een universiteit, maar erg veel verder dan de toezegging van het college van curatoren van de NEH dat het 'een positief standpunt' had ingenomen omtrent de vorming van een universiteit ging die rol eigenlijk niet.^[30] Bij de gemeente rees twijfel of de NEH wel zo enthousiast was over de Rotterdamse wens om tot een universiteit te komen. Burgemeester Van Walsum had in elk geval weinig vertrouwen dat hij de NEH naast de SKHO als tweede hefboom kon gebruiken om een universiteit te forceren.^[31] De NEH wilde in de eerste plaats economen opleiden, al was halverwege de jaren vijftig de vraag urgent geworden of de hogeschool wellicht met een faculteit sociologie kon worden uitgebreid.

Het was minister J.M.L.Th. Cals die aan de Rotterdamse onduidelijkheid een einde maakte met zijn opdracht te

onderzoeken hoe de spreiding van het hoger onderwijs in het land het best gestalte kon krijgen. In die discussie kon Rotterdam natuurlijk niet aan de zijlijn blijven staan. Zou de overheid kiezen voor landelijke spreiding van instellingen of voor een uitbreiding van bestaande instellingen? Wat betekende dat voor Rotterdam? In dat licht bezien zou ook uitbreiding van de NEH geen slechte zaak zijn.

Het eindrapport van de Commissie Spreiding Hoger Onderwijs hakte 1961 rigoureuus de knoop door. De minister schaarde zich achter de inhoud van het rapport en koos daarmee voor de eenvoudigste oplossing: geen spreiding van onderwijsfaciliteiten in Rotterdam, maar bestaande instellingen uitbreiden. Economie, rechten en sociologie werden gezien als maatschappijwetenschappen en, tot veler verrassing, alle drie die richtingen moesten in Rotterdam vertegenwoordigd zijn. Cals' besluit hield in dat de hogeschool met een juridische en sociologische faculteit werd uitgebreid, zonder dat zij daar het ministerie nog expliciet om had gevraagd. Niet iedereen juichte die onverwachte kans tot uitbreiding toe. Economen verzuchtten: 'Het gaat allemaal over recht en sociale wetenschappen.'^[32]

De vraag was dan ook gewettigd welke status sociologie en rechten in Rotterdam zouden krijgen. Twee volwaardige opleidingen, of als bijwagen van de economische faculteit? De senaatscommissie onder leiding van prof. mr. P. Sanders boog zich al in 1960 over de aard en inhoud van de beoogde juridische opleiding. Rotterdam, zo bleek spoedig, moest een volwaardige juridische faculteit krijgen, hoewel de Rotterdamse jurist een sterk economische bagage zou meekrijgen.

In 1948 ontvingen minister-president W. Drees en P. Rijkens (president-directeur Unilever) een eredoctoraat. De erepromotie vond plaats in de Prinsekerk op 8 november 1948. Van links naar rechts: W. Drees, mr. K.P. van der Mandele en P. Rijkens.

Voor de beroepsperspectieven en de kansen op een bovengemiddelde honorering van de in Rotterdam opgeleide bedrijfsjuristen zou dat alleen maar aantrekkelijk zijn. In 1961 stelde de senaat ook een commissie in die de sociale faculteit moest voorbereiden. Prof. dr. J.A.A. van Doorn werd de bouwdecaan. Hij moest de scepsis van de economen overwinnen, zo ook bij de toenmalige president van het college van curatoren, de gezaghebbende mr. K.P. van der Mandele. Die vroeg Van Doorn of je met sociologie koopman kon worden. Jazeker, luidde het antwoord. Met sociologie kon je alles worden, dus ook koopman. Dat stemde Van der Mandele tevreden.^[33] Daarmee kwam groen licht voor de Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen. Die

uitgebreide hogeschool bestond uit drie faculteiten en kan achteraf mede gezien worden als de wegbereider voor de universiteit.^[34] Voor de zich uitbreidende NEH was het nu eerst de hoogste tijd om de accommodatie van de instelling aanzienlijk te verbeteren, omdat de huisvesting aan de Pieter de Hoochweg een verdere toename van het aantal studenten niet aankon. Er zou een nieuw gebouw moeten komen, het liefst in de nabijheid van het centrum van de stad en met uitzicht op de Maas. De hogeschool als letterlijk venster op de rivier, een bron van inspiratie voor de wetenschappelijke staf, maar ook om studenten vertrouwd te maken met de krachtige stimulerende werking van de rivier.^[35] De onderhandelingen met de gemeente verliepen in dit opzicht teleurstellend, zo bleek in 1959. De dienst Stadsontwikkeling die over de toewijzing van ruimte in het nieuwe stadsplan ging, werkte niet mee aan de Maasplannen en keer op keer moesten de plannen worden bijgesteld. Blijdorp kwam ook nog ter sprake, maar daar wilde de hogeschool weer niet aan. Uiteindelijk stemde de gemeenteraad in met nieuwbouw op Woudestein.^[36]

TEN STRIJDE

De NEH had haar uitbreiding met twee studierichtingen in de schoot geworpen gekregen, maar daarmee had Rotterdam nog

geen universiteit. Sterker nog, het eindrapport van de Commissie Spreiding Hoger Onderwijs concludeerde onder meer dat Rotterdam zich over een universiteit of een medische faculteit helemaal geen illusies hoefde te maken. Volgens het rapport van de commissie die niet voor niets het woord ‘spreiding’ in haar naam droeg en daarop dus ook de nadruk legde, lagen er in het oosten van het land meer kansen. De commissie bepleitte een nieuwe universiteit in Deventer.

De rapportage toonde wel begrip voor de wensen van Rotterdam, maar erg veel meer dan uitbreiding van de NEH zat er voor de stad niet in.^[37] Aan een universiteit in Rotterdam was volgens de onderzoekers eenvoudigweg geen behoefte. Ook over een afzonderlijke medische faculteit liet het rapport geen misverstanden bestaan: ‘De opleidingscapaciteit van de gezamenlijke, bestaande medische faculteiten is toereikend voor de voorziening in de verwachte behoefte aan medici. Spreiding van de medische studie acht de Commissie Spreiding Hoger Onderwijs niet noodzakelijk.’^[38] Misschien dat er ooit, veel later, nog weleens over een Rotterdamse universiteit kon worden gesproken, meldde Cals, maar niet op dat moment.

Als er ergens een nieuwe universiteit gevestigd moest worden, zou Rotterdam als eerste in aanmerking komen

In Rotterdam kwamen de uitkomsten over de toekomst van het medisch onderwijs in de stad hard aan. Opnieuw trok Jan Lamberts ten strijde, nu om aan te tonen dat de cijfers waarop de bevindingen van het rapport waren gestoeld ‘falikant (sic) fout’ waren. ‘Deze commissie moet aperte fouten hebben gemaakt’, zei Lamberts.^[39] Volgens hem waren er op den duur veel meer artsen nodig dan het rapport veronderstelde en waren er snel maatregelen nodig om die artsen op te leiden. In het debat dat hij

met een beroep op het recht van interpellatie had aangevraagd, haalde hij op 16 februari 1961 ook fel uit naar de Nederlandse Economische Hogeschool, die volgens hem de ‘strijd om de universiteit’ veel te ‘gelaten’ had ondergaan. ‘Is het zo vreemd, dat op dit ogenblik in de sfeer der Economische Hogeschool slechts vreugde heerst over de uitbreiding van hun onderwijsmogelijkheden met economische juristerij – ik heb dit woord extra bedacht om er toch iets lelijks in te zeggen – en economische sociologie en dat geen traan gepinkt wordt over het afwijzen van de universiteit?’^[40]

In het vervolg van het debat, op 2 maart 1961, deed Lamberts een uiterste beroep op de minister, die Rotterdam te hulp moest schieten, omdat het Waterweggebied in veel opzichten ‘achtergebleven gebied’ was: Rotterdam heeft ‘een grote achterstand bij het onderwijs in vergelijking met Amsterdam en, naar ik geloof, ook de rest van het land.’ Bij acclamatie nam de gemeenteraad een motie van Lamberts aan, waarin de raad de wensen uitsprak dat als er ergens een nieuwe universiteit gevestigd moest worden, Rotterdam als eerste in aanmerking zou komen, en dat intussen de medische nevenfaculteit werd uitgebouwd tot een volledige medische faculteit. Tegelijk riep de motie burgemeester en wethouders op ‘alle geëigende stappen te ondernemen tot verwezenlijking van deze doeleinden.’^[41] Na het raadsdebat, waarvan een in een keurig boekje gedrukt verslag voor alle duidelijkheid naar alle leden van de Eerste en Tweede Kamer werd gestuurd, begon ook de Rotterdamse bevolking zich te roeren. Vooraanstaande stadbewoners, onder wie architect H.M. Kraayvanger en journalist J.L. Heldring, drongen er in een brief bij de Staten-Generaal op aan nu een universiteit in Rotterdam mogelijk te maken. Een maand later vond de oprichting van het

Rotterdams Universiteitsfonds plaats, om de plannen voor de nieuwe universiteit moreel en financieel bij te kunnen staan.^[42] Burgemeester Van Walsum schreef in het tijdschrift Economisch Statistische Berichten (ESB) een verhaal over de Duitse havenstad Bremen, waar het wel degelijk was gelukt een universiteit tot stand te brengen.^[43] Intussen was Van Walsum ook bezig om de verhoudingen tussen het gemeentebestuur en de Nederlandse Economische Hogeschool zo veel mogelijk glad te strijken, zoals hij de hogeschool ook al in bescherming had genomen tegen de aanval van Lamberts tijdens het raadsdebat.^[44] Van Walsum begreep dat Rotterdam, wilde het ooit nog tot een volledige universiteit komen, niet alleen de medewerking van de NEH nodig had, maar dat vooral de indruk van een eendrachtig Rotterdams optreden, en liefst op alle fronten, de besluitvorming in Den Haag ten goede zou komen. Daarom werkte de burgemeester een gezamenlijke verklaring uit, waarin Rotterdam zei in te stemmen met de uitbreiding van de NEH tot Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen en het curatorium van de NEH op zijn beurt verklaarde in te stemmen met het omzetten van de Stichting Klinisch Hoger Onderwijs in een medische faculteit. Bovendien stond vermeld dat de verhouding tussen de NEH en een eventuele Rotterdamse universiteit 'open' zou zijn en dat, zowel op wetenschappelijk als op bestuurlijk terrein, zoveel mogelijk samengewerkt zou worden.^[45]

De NEH aan de Pieter de Hoochweg, z.j.

Rotterdam deed er, geheel in overeenstemming met de motie van Lamberts, alles aan de weg voor een nieuwe universiteit vrij te maken. Alle ogen waren nu gericht op het parlement in Den Haag, dat de bal bij wijze van spreken nog slechts voor het inkoppen had. Maar dat gebeurde niet. In Den Haag bleef het stil. De Tweede Kamer kwam de stad niet te hulp. Hoe graag Rotterdam ook wilde dat de Kamer uitgebreid over de plannen voor een Rotterdamse universiteit zou praten, het gebeurde niet.

Studenten van het Rotterdamsch Studenten Gezelschap (RSG) vieren in november 1961 hun achtste lustrum. In het midden staat rector magnificus prof. drs. H.W. Lambers.

‘De eerste ronde is verloren’, concludeerde het hoofd van de afdeling Sociale Zorg en Volksgezondheid A. Lührs in zijn overzichtsnota uit 1964. En hij zocht een verklaring hoe dat kwam: wellicht omdat ‘de activiteit, van Rotterdamse zijde ontwikkeld, ook een zeker gevoelsverzet heeft opgeroepen. Al werkende voor deze zaak heeft Rotterdam onwillekeurig het beeld versterkt, dat velen in den lande zich reeds van onze stad hadden gevormd: de stad gedreven door een overmaat van lokaal patriotisme (sic) en zelfverzekerdheid. Een stad waar men steeds meer wil en nooit genoeg heeft. Nu nog een universiteit!’^[46]

In tegenstelling tot de Rotterdamse stadsbestuurders bleef de NEH intussen voorzichtig bij het pleiten voor een universiteit. De voorstanders wezen op de mogelijkheid dat Rotterdam geen traditionele universiteit zou worden, maar bij uitstek een instelling waar onderwijsvernieuwing mogelijk werd en die dus een andere signatuur dan andere universiteiten zou hebben. Als een complete universiteit met alfa-, bèta- en gammavakken niet mogelijk was – en dat bleek inderdaad een illusie – dan toch op zijn minst een hogeschool met meer faculteiten.

Bibliotheek aan de Pieter de Hoochweg, 1957.

2

*‘Laat men elkaar vinden in de overtuiging dat
Erasmus een groot hoewel lastig man is geweest’.*

rector magnificus prof. dr. C.J. van der Weijden

DE TWEE PIJLERS GEVORMD

Paul van de Laar en Ben Maandag

Woudestein is een filmische locatie. Het complex figureert als Vesaliusziekenhuis in de film *Turks Fruit* van Paul Verhoeven. De koningin onthult daarin een beeld van Eric Vonk, gespeeld door Rutger Hauer. *Turks Fruit* was een bioscoophit en maakt deel uit van de canon van de Nederlandse film. Daarom zijn er nog altijd veel mensen die via de film kennismaken met het modernistische complex Woudestein, dat de NEH in 1968 gedeeltelijk in gebruik kon nemen en dat op 19 mei 1970 officieel werd geopend. Dankzij Woudestein was de hogeschool eindelijk, zo leek het, verlost van een huisvestingsprobleem. Spoedig bleek het gebouw te klein voor al die studenten die in Rotterdam economie, sociologie en rechten wilden studeren. Vooral door het laten vallen van de gymnasiumeis voor rechtenstudenten was sprake van een spectaculaire stijging. In 1970 stonden er in totaal meer dan vijfduizend studenten ingeschreven.^[47] De NEH moest spoedig weer leren leven met wat zij op de Pieter de Hoochweg gewend was: inschikken.^[48]

EEN HOGESCHOOL VAN MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN

In 1963 was men vol optimisme begonnen met de nieuwbouw van de NEH, nadat in het lustrumjaar de eerste paal geslagen kon

worden. Prins Bernhard, zo is op film vastgelegd, kwam per helikopter aan en luidde met een knaleffect de start van de bouw in. De feestvierders stonden stil bij het gedenkboek van prof. dr. J.H. van Stuijvenberg dat lof kreeg toegezwaaid, vooral omdat de geschiedschrijver had benadrukt dat 'openheid, objectiviteit en samenwerking de hogeschool bij voortduring hebben gekenmerkt'.^[49] Het feest was een groot succes, vooral ook door de lustrumbegroeting van 900 studenten. Rector magnificus prof. drs. H.W. Lambers, die zijn redevoeringen graag lardeerde met mythologische uitweidingen, prees in zijn rede hoe jongelingen der Phaiaken de lustrumweek in goede banen hadden geloodst. Hij was gecharmeerd van Neelie Kroes en noemde haar een Nausikaä, dochter van Alkinoös, koning der Phaiaken. 'Aan mejuffrouw Neelie Kroes, de door de studenten gekozen leidster, die met zwier en efficiëntie veel deed om dit experiment te doen slagen past de hulde van Odysseus aan Nausikäa (...): met respect zie ik naar u op.'^[50] Lambers heeft nog meegemaakt dat deze zelfverzekerde studente het ver zou schoppen, niet zozeer in de wetenschap, maar wel in de politiek.

Lambers behoorde tot de voortrekkers van een hogeschool met maatschappijwetenschappen die van mening waren dat het wetenschappelijk apparaat van de econoom te beperkt was om grote maatschappelijke vraagstukken te doorgronden. De maatschappij had behoefte aan weldenkende mensen en die moesten niet alleen vanuit een economisch paradigma opgeleid worden. De komst van sociologie en rechten werd als een versterking gezien.^[51] In 1963 zouden de eerste studenten sociologie en rechten worden ingeschreven. Er zouden alleen eerstejaars worden toegelaten, zodat de studie met de jaren letterlijk vanaf het eerste jaar werd opgebouwd. 'Niet als Minerva

uit het hoofd van Zeus, ineens en in volle wapenrusting, maar groeiend als natuurlijk gewas zullen de faculteiten hun vorm vinden.'^[52]

Tijdens de viering van het tiende lustrum op 8 november 1963 gaf ZKH prins Bernhard, lid van het college van curatoren het sein tot aanvang van de nieuwbouw op Woudestein. Van links naar rechts: mr. B.J. de Boer, burgemeester G. van Walsum, prins Bernhard, prof.dr. H.W. Lambers en mr. W.C. Mees.

De hogeschool moest ook na uitbreiding met twee studies, meer zijn dan een studiehuis zonder samenhang. De eerste jaren hamerde men op eenheid in verscheidenheid. Persoonlijke kruisverbanden droegen daaraan bij. Docenten aan de economische faculteit gaven colleges aan studenten rechten en sociologie, onder meer in de staathuishoudkunde en statistiek. Elke academicus, ook een alfa, moest in staat zijn om onbruikbaar cijfermateriaal van tafel te kunnen vegen en misbruik van cijfers te

attaqueren.^[53] Tevens wilde men de samenhang bevorderen door het aanbieden van gecombineerde keuzevakken en vooral de interdisciplinariteit tussen de opleidingen in de latere studiefase bevorderen. Dat kwam de inzetbaarheid van de moderne academicus in de maatschappij ten goede. ‘Zij (de maatschappij, red.) moet mensen hebben, die de zaken van een bepaald gezichtspunt uit kunnen aanpakken op grond van vorming in kritisch denken.’^[54] De wetenschappelijke vorming in de eigen discipline mocht een openheid naar andere disciplines niet in de weg staan. De Rotterdamse hogeschool beantwoordde daarmee aan een nieuwe visie op moderne maatschappelijke academische vorming. Dat getuigde van een groot optimisme dat vooral praktische waarden uitdroeg en toepassingsgerichte wetenschap: ‘zakelijk, bestuurlijk, gericht op praktisch beleid in de breedste zin des woords: overheid, instellingen en bedrijfsleven.’^[55]

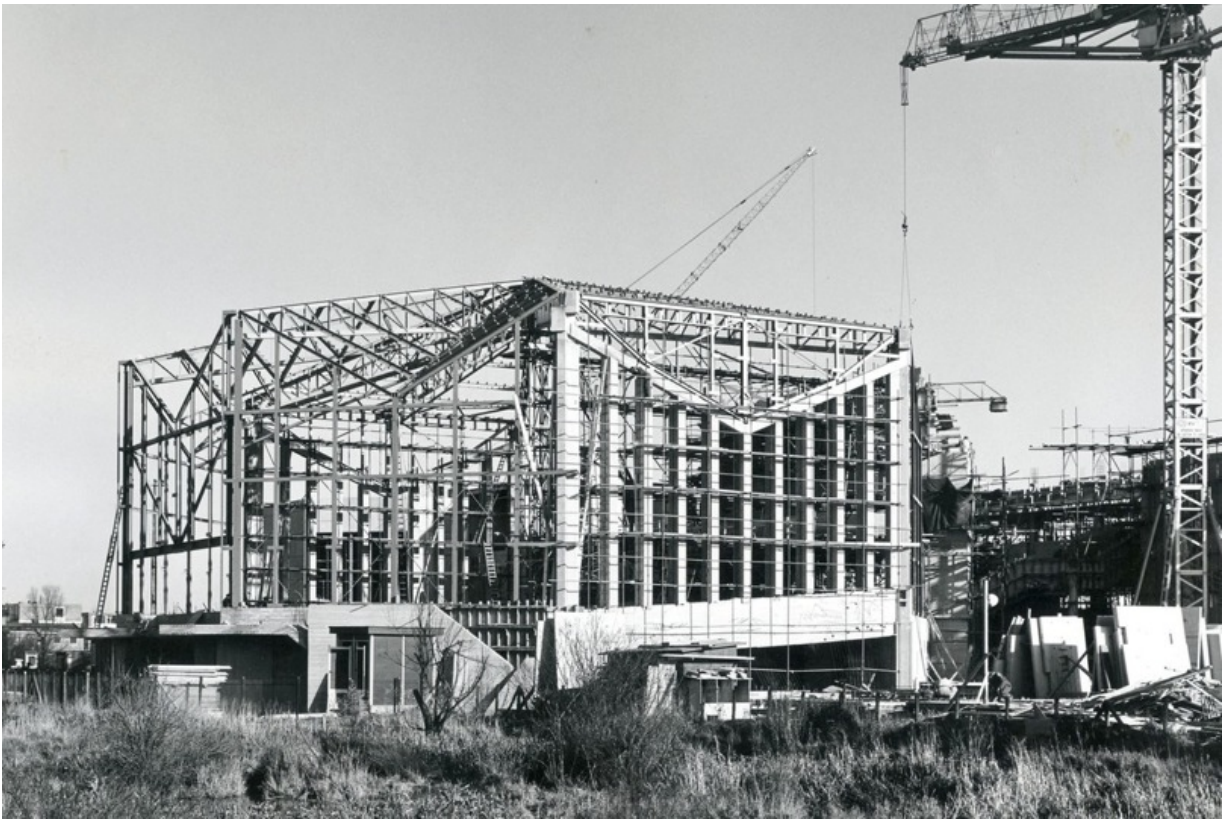

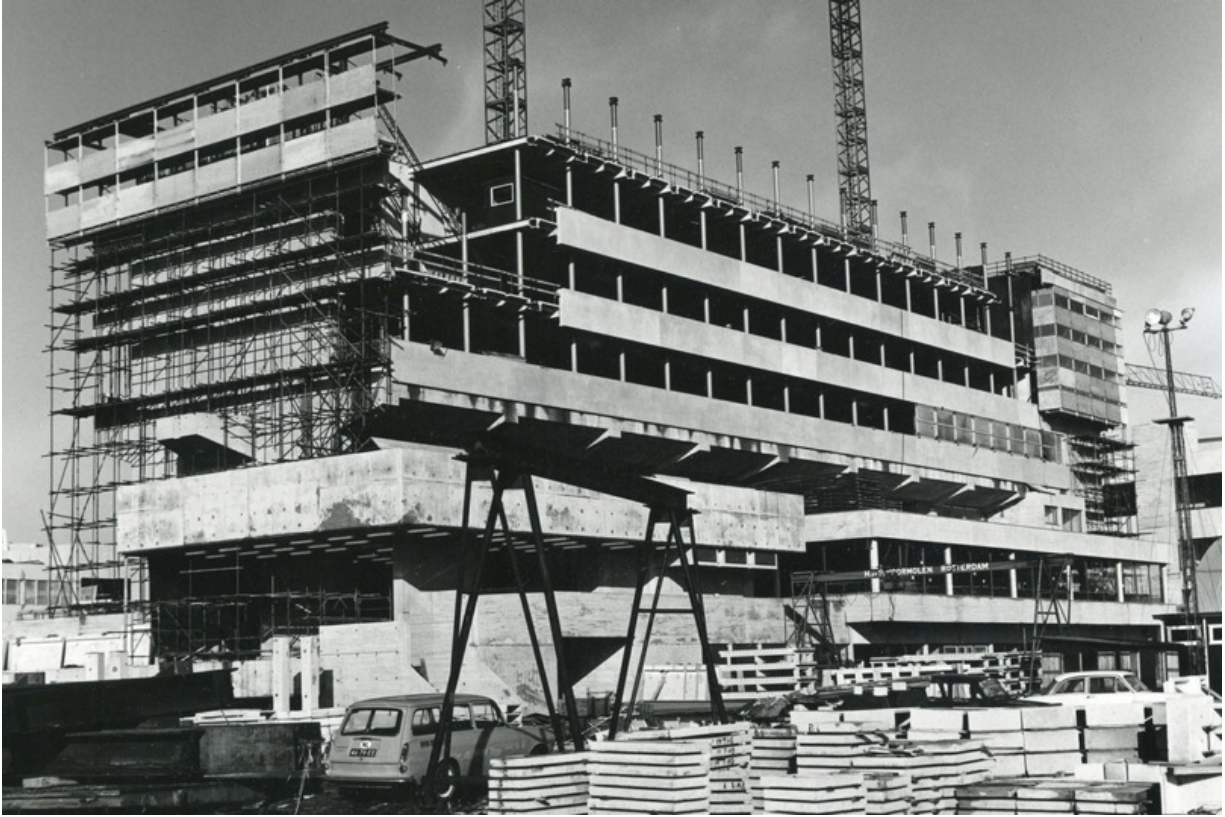
PROF. MR. P. (PIET) SANDERS (1912-2012), WAS NA ENKELE JAREN WERKZAAM TE ZIJN GEWEEST ALS TOPAMBTENAAR EN ADVOCAAT VAN 1959 TOT 1981 HOOGLERAAR BURGERLIJK RECHT AAN DE NEH EN DE EUR. VANAF 1959 ONDERZocht HIJ DE MOGELIJKHEDEN OM AAN DE NEH EEN JURIDISCHE FACULTEIT OP TE RICHTEN. ALS BOUWDECAAN WAS HIJ NAUW BIJ DE INTRODUCTIE VAN DE RECHTENSTUDIE BETROKKEN. SANDERS EN ZIJN VROUW VERWIERVEN GROTE BEKENDHEID ALS KUNSTVERZAMELAARS. OP ZIJN INITIATIEF BEGON DE NEH IN 1964 MET DE AANSCHAF VAN EIGENTIJD'S GRAFIEK. DE EUR-GRAFIEKCOLLECTIE BEVAT INMIDDELS RUIM 1500 WERKEN. FOTO: 1981.

Bouwdecaan prof. mr. P. Sanders had in Rotterdam een juridische faculteit opgezet die afweek van de bestaande juridische opleidingen.^[56] Rotterdam had gekozen voor een sprong voorwaarts, omdat het de jurist van de toekomst wilde uitrusten met praktische en maatschappijkritische kennis. Het is veelzeggend dat Sanders een Europees perspectief op het oog had. Zeer toepasselijk had hij in zijn inaugurele rede van 1959 – vier jaar voordat de faculteit van start ging – de aandacht gevraagd voor de Europese nv (een vennootschap losgekoppeld van nationale wetgeving ter bevordering van de Europese integratie). In dit onderwerp kwam juist dat samen wat de nieuwe juridische opleiding wilde bereiken. De Europese nv was ook een novum waarin het multidisciplinaire samenkwam. Wie iets wilde begrijpen

van de ontstaansgeschiedenis en de betekenis van de Europese nv voor de toekomst van het land, diende het breed en multidisciplinair te bekijken. In de Europese nv, zoals Sanders het verwoordt in een terugblik, komen samen: het vennootschapsrechtelijke, het economische en het maatschappelijke, in het bijzonder het aspect van de medezeggenschap.^[57]

De bouw van campus Woudestein.

Bij de start van de juridische faculteit gaven de oprichters de voorkeur aan drie specialisaties: privaatrecht, publiekrecht en belastingrecht, waarbij laatstgenoemde studierichting voorlopig

niet zou worden gehonoreerd. Rotterdamse studenten wilde men niet te zeer bezwaren met vakken als Romeins en oudvaderlands recht, zodat er meer studietijd beschikbaar was voor grondige scholing op het terrein van bedrijfseconomie (inclusief boekhouden) en maatschappijvakken die andere juridische opleidingen niet aanboden. Het publiekrecht kreeg een eigen gezicht door keuzevakken op het terrein van bestuurswetenschappen en openbare financiën. De moderne jurist van nu kan zich nauwelijks voorstellen dat het Rotterdamse model het juristenbed in Nederland flink opschudde, maar het vereiste behoorlijk wat doorzettingsvermogen om de critici uit traditionele bolwerken als Leiden of Utrecht te overtuigen. De opposenten van de Rotterdamse aanpak hadden het liefst gezien dat een Rotterdamse jurist geen recht op een meesterstitel zou hebben. Zij vonden dat Rotterdamse juristen te veel zouden worden opgeleid als maatschappijwetenschappers. En een jurist was nu eenmaal geen maatschappijwetenschapper, vonden deze sceptici. Gelukkig voor de Rotterdammers bleef de scepsis beperkt tot enkele preciezen.

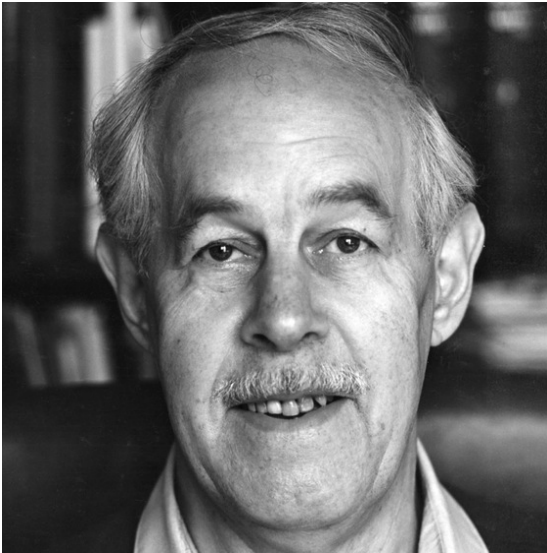
Beatgroep in de hal van de NEH, 1966.

Rotterdam legde wel een eigen accent, maar, zoals Sanders in 1968 schreef, ging het veel te ver om te spreken van een juridisch experiment. Dat nam niet weg dat de juristen een grote vooruitstrevendheid aan de dag legden toen de faculteit in 1970 een nieuwe structuur uitwerkte.

Sanders had deze structuur bedacht, maar decaan prof. dr. L.H.C. Hulsman, die in 1964 hoogleraar strafrecht was geworden – een juridisch vrijdenker zoals zijn fans hem bestempelden – voerde de regie. De nieuwe structuur, onder de naam P'70 gelanceerd, ging oorspronkelijk uit van een maatschappelijk gerichte casus. Hulsman vond evenwel dat er meer ruimte moest komen voor gedragswetenschappelijke aspecten van het strafrecht. Studenten zouden meer keuzevrijheid krijgen, maar er kwam evenzeer meer ruimte voor sociale wetenschappen. Sociologie en psychologie

zouden een volwaardige plaats in het studieprogramma innemen.
[58]

PROF. DR. J.A.A. (JACQUES) VAN DOORN
(1925-2008) WAS SINDS 1960 HOOGLERAAR
SOCIOLOGIE AAN DE NEH EN EUR. ALS
BOUWDECAAN VAN DE FACULTEIT DER
SOCIALE WETENSCHAPPEN
INTRODUCEERDE HIJ DE 'ROTTERDAMSE
FORMULE', MET EEN THEORETISCH
GERICHTE OPLEIDING IN DE ONDERBOUW
EN EEN STERK PRAKTIJKGERICHTE
ORIËNTATIE IN DE BOVENBOUW. FOTO:
1989.

Deze Rotterdamse weg lokte bij de traditionelen opnieuw kritiek uit, omdat de verruiming van dit aanbod ten koste ging van het vak historische ontwikkeling van het recht, waaraan in Rotterdam nu nog minder aandacht werd besteed dan voorheen. Hulsman schiep ruimte voor nieuwe opvattingen niet alleen: hij was ontvankelijk voor nieuwe democratische ideeën en zijn studenten kregen alle ruimte om mee te denken over nieuwe opvattingen over de inrichting van de studie. Strafrecht studeren in Rotterdam werd vooral iets voor linkse studenten die vrijwel allemaal lid waren van de Studenten Vakbeweging.^[59] Hulsman vertelde vol trots in *Het Vrije Volk* dat Rotterdam kritische studenten wilde opleiden. Dat betekende maatschappijbewuste juristen die zich niet hoefden te vermoeien met de beginselen van het Romeins Recht, maar zich moesten buigen over actuele maatschappelijk-juridische vraagstukken. Er was niets mis mee als

een student het vak leerde door zich te buigen over de gevolgen van varkensdiefstallen of andere casussen waarmee hij in de praktijk te maken kreeg. Rotterdam zette volgens *Het Vrije Volk* de toon met een nieuwe didactische aanpak van het onderwijs.

Je moest antwoord kunnen geven op de vraag: waartoe leidde de sociologie iemand op?

De moderne student was een zelfredzame en maatschappijkritische, en kon zich het beste ontplooiën door in kleine groepen te werken. Het docentencorps moest naar cursus om bijgeschoold te worden op het gebied van nieuwe didactische ontwikkelingen.^[60] De moderne benadering van de juridische opleiding stond niet op zichzelf. Rotterdam bouwde letterlijk aan zijn toekomst en bood bij uitstek een voedingsbodem voor nieuwe opvattingen. Dat gold ook voor de nieuwe richting sociologie, die zich eveneens als moderne maatschappijwetenschap ging profileren naast economie en recht, de twee andere pijlers van de NEH. Prof. dr. J.A.A. van Doorn, de grondlegger van de sociale faculteit, had ook gekozen voor een Rotterdamse variant, waarvan hij de contouren in een artikel in *De Gids* in 1961 uit de doeken had gedaan. Hij zocht naar een studieprofiel waarbij sociologische beginselen konden worden toegepast op maatschappelijke vraagstukken: de beleidssociologie als instrument om maatschappelijke vraagstukken op een rationele manier te benaderen. Eigenlijk legde hij in Rotterdam de grondslag voor de socioloog die zich dankzij zijn academische bagage mengt in een publieksdebat.^[61] In zijn Rotterdamse oratie (1961) verwoordt hij het aldus: 'Dat een goede socioloog 's morgens opstaat met het vaste voornemen zich niet door de maatschappij op sleeptouw te laten nemen en zich 's avonds vóór het naar bed gaan afvraagt of hij die dag met zijn vak wel genoeg voor de maatschappij heeft

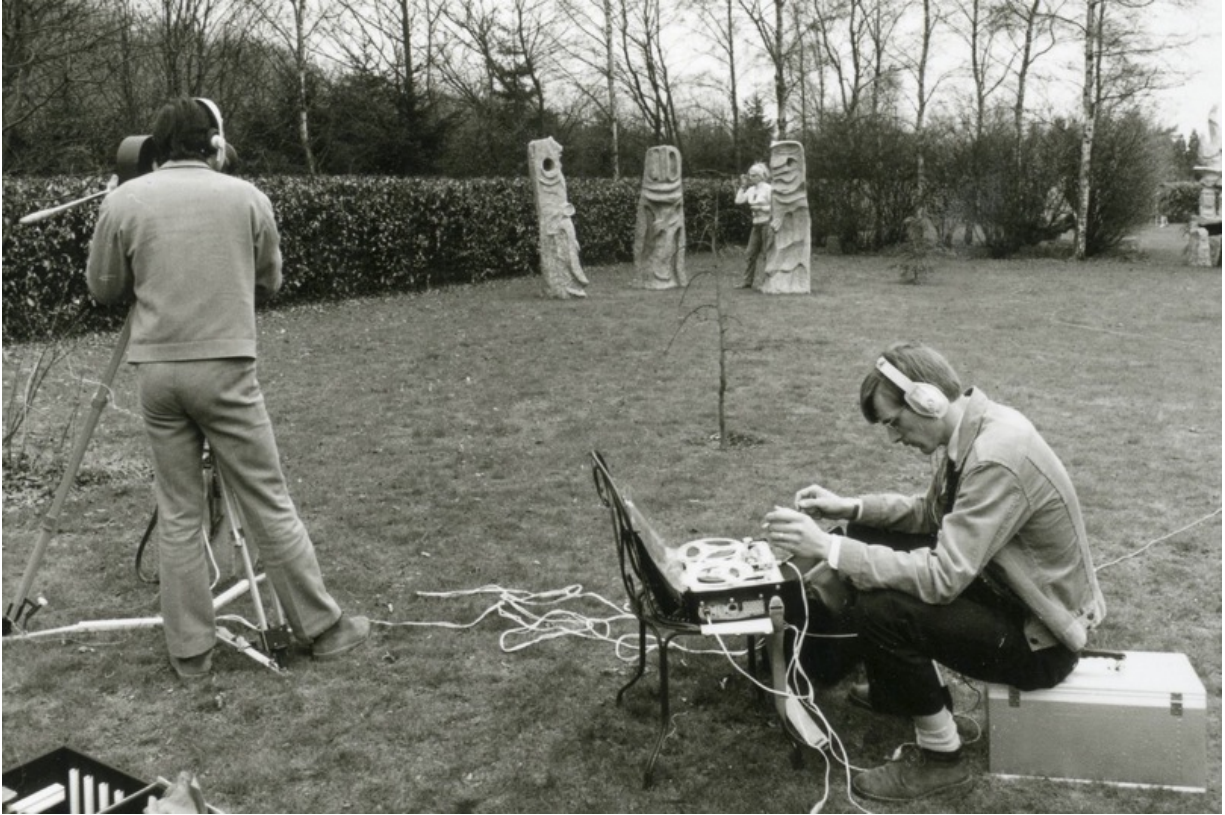
gedaan!’^[62] De socioloog had behoefte aan een duidelijk beroepsprofiel: je moest antwoord kunnen geven op de vraag: waartoe leidde de sociologie iemand op? De socioloog die in Rotterdam – binnen vijf jaar en niet de gebruikelijke zes – zijn bul behaalde, moest adviesfuncties bij overheid en bedrijfsleven kunnen vervullen en dus voldoende arbeidsperspectief hebben. De indeling van de kandidaatsstof was daarop gericht door studenten de mogelijkheid te bieden van een economisch-sociologische variant, de bedrijfssociologische richting van de organisatiesociologie en een afstudeervariant die zich met politieke en rechtssociologische aspecten bezighield. Van Doorn was trots op zijn aanpak en de wijze waarop Rotterdam professionele sociologen zou opleiden, vergelijkbaar met de beroepsopleidingen die een arts of ingenieur volgde.^[63] In tegenstelling tot andere sociale faculteiten kwam Rotterdam veel minder terecht in een ideologische maalstroom. De opbouw van de studie en de visie op de praktische kanten van de sociologie en de op de beroepspraktijk gerichte benadering, verhinderden dat.

koningin Juliana en burgemeester W. Thomassen, ontvangen door de voorzitter van het college van curatoren dr. J.F. van Moorsel bij de opening van Woudestein, 19 mei 1970.

Zowel Sanders als Van Doorn had de nadruk gelegd op een duidelijk Rotterdams profiel en door in de nieuwe opleidingen een relatie te leggen met de moederopleiding economie hadden ze ieder op hun beurt de NEH een nieuw accent gegeven. Achteraf gezien waren de verwachtingen misschien te hoog gespannen. Sanders zei in 1973 dat in 1970 de integratiegedachte nog moest worden waargemaakt. Ondanks deze op de praktijk gerichte wetenschappelijke benadering heeft de geschiedenis van de faculteiten wel aangetoond dat de economische faculteit in haar methode, onderzoekstraditie en specialisaties ver af stond van de andere twee richtingen. Op fiscaal en bedrijfseconomisch gebied vonden de beoefenaren elkaar wel.^[64] De juristen hadden het gemakkelijker dan de sociologen. Van Doorn zou later verklaren dat sociologie in de schaduw van de economieopleiding stond. De zakelijkheid van de econoom paste beter bij de stadsmentaliteit.^[65] Ongetwijfeld doelde Van Doorn op de sterke groei van het aantal bedrijfseconomen, dat het Rotterdams karakter van een zakelijke universiteit versterkte. Daar staat tegenover – en bankpresident en in Rotterdam opgeleide Jelle Zijlstra beklemtoonde dat eens in een interview – dat ook de economieopleiding in Rotterdam zich kenmerkte door een instrumenteel karakter. De Rotterdamse econoom was geen normatief wetenschapper.^[66] Maar het bleek ook niet eenvoudig om de economie, met zijn afwijkende methode en analyse-vormen te integreren met de andere wetenschappen. Bovendien moesten de economen ook hun uiterste best doen om hun identiteit te bewaren. Het vakgebied was veelomvattend geworden, met veel subdisciplines, die varieerden van een filosofisch-kwalitatieve benadering tot de bij uitstek kwantitatief gerichte vakken.

In 1970 schonk de Vereniging van afgestudeerden deze beeldengroep aan de hogeschool. De sculpturen zijn vervaardigd door mevrouw drs. A.J.L. van Haersholte en verbeelden de drie faculteiten.

Wie in 1963 zijn kandidaatsexamen economie had behaald, kon slechts tussen drie richtingen kiezen, afgezien van een van het normale programma afwijkende kwantitatieve richting. In 1973 was de situatie volstrekt gewijzigd. De economische faculteit beschikte met ingang van het studiejaar 1965–1966 over een afzonderlijke afstudeervariant met een fiscaal-economische opleiding. De in Rotterdam opgeleide econometristen volgden vanaf 1963 een eigen kandidaatsrichting. Met ingang van het studiejaar 1968–1969 werd een afzonderlijke propedeuse ingevoerd. Je studeerde in Rotterdam voortaan economie, bedrijfseconomie of econometrie. [67] En wie zich als bedrijfskundige wilde bekwamen, kon ook nog terecht bij de interfaculteit.

DE DERDE NIEUWE MAATSCHAPPIJWETENSCHAP: BEDRIJFSKUNDE

Gezien de grote belangstelling voor de integratie van maatschappijwetenschappen is het niet vreemd dat Rotterdam belangstelling toonde voor de nieuwe inzichten op het terrein van de bedrijfswetenschappen. De hogeschool was ooit voortgekomen uit intensieve bemoeienissen van het bedrijfsleven met het hoger onderwijs. De oprichters van de Nederlandsche Handels-Hogeschool meenden indertijd dat het bedrijfsleven onvoldoende wetenschappelijk geschoolde ondernemers telde. Nu vonden de *captains of industry* dat Nederland op het gebied van de *business schools* achterbleef. Het ging hierbij om nieuwe professionele vaardigheden waarmee toekomstige managers beter uitgerust waren om leiding te geven aan bedrijven die steeds complexer werden. Rector magnificus prof. dr. H.J. Kuhlmeijer, die zich als voorzitter van de senaatscommissie met de voorbereiding bezighield, benadrukte in zijn jaarrede van 1964 het belang van deze nieuwe bedrijfshoudkundige richting. ^[68] Deze kwam in een stroomversnelling dankzij een gift van de jubilerende Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij van 2,5 miljoen gulden. De Stichting Bedrijfskunde werd opgericht en deze zou zich moeten bezighouden met de totstandkoming van een doctorale opleiding aan de interfaculteit bedrijfskunde.

De aula in aanbouw.

De Stichting Bedrijfskunde verzorgde alvast cursussen en faciliteerde onderzoek, maar de voorbereiding van de interfaculteit kwam in handen van de Commissie Voorbereiding Interfaculteit Bedrijfskunde. Bij nader inzien wilde de NEH een grotere eigen inbreng nadat er kritiek werd geuit op de verstrengeling tussen bedrijfsleven en wetenschap. Uiteindelijk leidde dit ertoe dat er bij de totstandkoming van de Erasmus Universiteit een Interfacultair Instituut Bedrijfskunde in Rotterdam was gevestigd. Hierin werd de

samen met de Technische Hogeschool Delft geïnitieerde Interuniversitaire Interfaculteit Bedrijfskunde ondergebracht. Deze verzorgde het postkandidaatsonderwijs en de met particulier geld gefinancierde Stichting Bedrijfskunde legde zich op het postacademisch onderwijs toe.^[69] Op termijn was het een veelbelovende ontwikkeling, zoals later wel is gebleken toen de Erasmus Universiteit veel investeerde in bedrijfskundige opleidingen.

In de aula van de NEH spreekt prof. dr. Willem Drees jr. tijdens een door studenten georganiseerde teach-in rond het beleid van onderwijsminister Diepenhorst, 7 oktober 1966.

DE MEDISCHE FACULTEIT

Terwijl de nieuwbouw op Woudestein gestaag vorderde en elk lid van de hogeschoolgemeenschap zich verheugde op het betrekken

van de nieuwe vestiging, bleef elders in de stad de hoop dat er alsnog een universiteit zou komen, levend. Maar hoe kon Rotterdam dat alsnog voor elkaar krijgen? Nog steeds dreunden de uitkomsten van de Commissie Spreiding Hoger Onderwijs in de stad na. Rotterdam wist niet goed hoe het nu verder moest met de universiteitsplannen. Ruim een jaar lang gebeurde er weinig of niets en wachtte Rotterdam verwachtingsvol op wat politiek Den Haag zou doen. Maar minister Cals bleef het moment uitstellen waarop hij zijn nota, die in Rotterdam zo veel stof had doen opwaaien, in de Tweede Kamer ter sprake zou brengen.

Medische faculteit, ca. 1969.

Toch bleek dat wachten niet vruchteloos. Begin 1963 begonnen de minister twijfels te bekruipe van of de cijfers waarop de nota over de spreiding van het hoger onderwijs was gebaseerd wel

juist waren. Een nieuwe werkgroep, onder voorzitterschap van prof. G. Goudswaard kreeg de opdracht de cijfers nog eens tegen het licht te houden. De minister voegde daaraan toe dat, mocht de capaciteit van de bestaande medische faculteiten niet toereikend zijn voor de opleiding van het noodzakelijk geachte aantal afgestudeerde artsen, hij het oprichten van een medische faculteit in Rotterdam opnieuw in overweging zou kunnen nemen. Rotterdam, inmiddels gehard door Haagse tegenslag en besluiteloosheid, was van die toevoeging niet onder de indruk. De gemeente zag het als 'een voorwaardelijke belofte op lange termijn, die in geen enkel opzicht een wijziging van het ministeriële standpunt betekent. Men heeft er in Rotterdam ook geen verwachtingen op gebouwd.'^[70]

Het voor Rotterdam verlossende woord was eruit: 'Het ligt het meest voor de hand deze nieuwe medische faculteit te Rotterdam te vestigen'.

Hoe begrijpelijk deze Rotterdamse nuchterheid ook mocht aandoen gezien de ervaringen die waren opgedaan, de instelling van de Werkgroep Goudswaard was wel degelijk van grote betekenis. Sterker nog: toen de uitkomsten van Goudswaards onderzoek in januari 1965 bekend werden, kwam de ontwikkeling van een universiteit in Rotterdam plotseling in een duizelingwekkende stroomversnelling. De werkgroep berichtte Cals' opvolger Th. Bot inderdaad dat de cijfers waarop de nota-Cals was gebaseerd de prullenbak in konden. Volgens de nota van de toenmalige minister was uitbreiding van de medicijnenstudie mede daarom niet nodig, omdat er om en nabij 1980 een ruim overschot aan artsen zou zijn. Goudswaard toonde daarentegen aan dat zich rond 1980 juist een nijpend tekort aan artsen zou voordoen. Om

dat te voorkomen was een uitbreiding van de opleidingscapaciteit dringend gewenst. Niet op langere termijn, maar onmiddellijk.

Minister I.A. Diepenhorst, die in het voorjaar van 1965 Bot alweer opvolgde, kon na deze onrustbarende uitkomst niet anders dan onverwijld tot actie overgaan. Naast de zes bestaande faculteiten voor medisch onderwijs in het land was ‘instelling op korte termijn van een zevende faculteit met een capaciteit van 200 eerstejaarsstudenten (...) onafwendbaar,’ schreef hij in juni 1965 aan de Tweede Kamer. Het voor Rotterdam verlossende woord was eruit: ‘Het ligt het meest voor de hand deze nieuwe medische faculteit te Rotterdam te vestigen, waar thans reeds een postdoctorale medische opleiding bestaat, welke organisatorisch als nevenfaculteit van de Leidse en Utrechtse medische faculteit wordt verzorgd door de Stichting Klinisch Hoger Onderwijs.’^[71]

De minister was zo voortvarend te werk gegaan, dat hij al voor de brief aan de Kamer in Rotterdam een commissie in het leven had geroepen die de medische faculteit moest voorbereiden. Want er was haast mee gemoeid, veel haast: de eerste 160 studenten moesten in september 1966 met hun studie kunnen beginnen.^[72] Dat betekende een voorbereidingstijd van iets meer dan een jaar.

NAAR EEN KORTE, PRAKTIJKGERICHTE OPLEIDING

De Commissie Voorbereiding Medische Faculteit Rotterdam ging meteen aan het werk. De commissie was, om zo efficiënt mogelijk te kunnen handelen, breed samengesteld, met vertegenwoordigers van de gemeente, het onderwijsdepartement in Den Haag, de Rijksuniversiteit Leiden en de NEH, terwijl ook was gelet op de vertegenwoordiging van de toen nog belangrijke maatschappelijke

zuilen. Drie subcommissies bemoeiden zich met de bouw van een medische faculteit, met onderwijs en onderzoek en met ziekenhuisvraagstukken, zodat de commissie zelf zich kon richten op de resterende vraagstukken zoals de structuur van de nieuwe faculteit of de rekrutering van personeel. De commissie stond onder voorzitterschap van Gerard van Walsum, die inmiddels als burgemeester plaats had gemaakt voor Wim Thomassen, maar door zijn jarenlange bemoeienis met de problematiek als ingewijde de ideale persoon op deze positie was.^[73]

Maar ondanks het grote belang van de commissie en de grote hoeveelheid werk die zij verzette, was de hoofdrol in de voorbereidingen weggelegd voor de man die minister Diepenhorst al in voorbereidende gesprekken had gepolst voor de functie van decaan van de nieuwe medische faculteit: prof. dr. Andries Querido. Andries Querido, in 1912 geboren in Amsterdam, had al voor de oorlog de basis gelegd voor een bijzondere carrière in de medische wetenschap, door de ervaring die hij op jonge leeftijd in binnen- en buitenland had opgedaan. Zijn interesse was breed, zowel wetenschappelijk als praktijkgericht. Hij deed onder meer voedingsonderzoek in Baltimore en hielp bij baanbrekend bacteriologisch onderzoek in Parijs, dat wreed was onderbroken door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

PROF. DR. A. (ANDRIES) QUERIDO (1912-2001) RAAKTE IN 1965 BETROKKEN BIJ DE OPRICHTING VAN DE MEDISCHE FACULTEIT IN ROTTERDAM NA EEN VEELZIJDIGE CARRIÈRE IN BINNEN- EN BUITENLAND. DOOR ZIJN EERDERE WERK VOOR DE REGERING, ONDER MEER IN NIEUW-GUINEA, WAS HIJ VOOR DEN HAAG DE AANGEWENZEN MAN OM DE MEDISCHE FACULTEIT GESTALTE TE GEVEN. ALS BOUWDECAAN ONTWIERP HIJ EEN ZESJARIGE ARTSENOPLEIDING, WAARIN PRAKTIJK EN PATIËNT CENTRAAL STONDEN.

Querido overleefde het concentratiekamp Theresienstadt en kwam terug om zich in Leiden in de endocrinologie te specialiseren. In dat vakgebied richtte hij een nieuwe, spraakmakende kliniek op, die zijn faam dankte aan het uitgangspunt dat de patiënt centraal moest staan bij het in de kliniek verrichte klinisch wetenschappelijk onderzoek. Enkele jaren voordat hij in Rotterdam aan de slag ging, had hij op verzoek van de Nederlandse regering nog ziekteverschijnselen van Papoea's in Nieuw-Guinea onderzocht en had hij, eveneens voor het departement in Den Haag, een rapport gemaakt over de vraag hoe talentvolle medische wetenschappers voor de Nederlandse universiteiten behouden konden blijven. Daardoor was hij in Den Haag geen onbekende. Zijn grote belangstelling voor de alledaagse praktijk en zijn opvatting dat de medische opleiding moest veranderen en veel meer op de patiënt gericht moest zijn, maakten hem de geschikte kandidaat om de nieuwe medische faculteit in Rotterdam vorm te geven. Juist die opleiding moest zich

onderscheiden van de andere in het land, vond ook de minister: meer praktijkgericht en vooral korter. In de artsen-opleidingen was nooit veel veranderd. Gebruikelijk was een studieduur van zeven jaar, die vaak uitliep tot negen jaar.^[74] Het nieuwe curriculum in Rotterdam zou slechts zes jaar moeten duren. Querido zag een kans zijn opvattingen in de praktijk te brengen: ‘Rotterdam opende een nieuwe deur, leek het me.’^[75]

Querido's praktische model paste precies in een Rotterdams profiel: toegepaste wetenschap, maatschappelijke relevantie en op de praktijk gericht.

Vanuit zijn kantoor aan de Westersingel zette Querido de lijnen uit voor de nieuwe opleiding. Door de opleiding te stroomlijnen, veel eerder met practica te beginnen, de scheiding tussen pre-klinische en klinische vakken te laten vervagen en coassistentenschappen te verdelen tussen junior coassistentenschappen en senior coassistentenschappen, waarbij de junior coassistentenschappen in een veel eerder stadium van de studie begonnen met ‘lessen aan het bed’, wist hij een strak studiemodel te creëren. Het was gebaseerd op Querido's overtuiging dat de medische wetenschap een vorm van toegepaste biologie was, en dat daarin de nadruk meer op de patiënt en op ‘methoden, technieken en inzichten der natuurwetenschappen’ gelegd moest worden.^[76] Cruciaal in dit model was een optimale samenwerking van faculteit, studenten en bevolking.^[77] Dat praktische model paste precies in een Rotterdams profiel: toegepaste wetenschap, maatschappelijke relevantie en op de praktijk gericht.^[78] Dat was precies de pragmatiek die gemeenteraadslid Jan Lamberts had bepleit. Al was er wel een verschil in de benaderingswijzen van beiden. Lamberts' opvattingen pasten in een Rotterdams raamwerk, met op de

praktijk gerichte wetenschappelijke toepassingen die ruimte lieten voor een brede maatschappelijke visie. In een vergadering van een van de raadscommissies had hij ooit het medisch-hygiënisch sociologisch onderzoek naar wonen in hoogbouw als pragmatisch voorbeeld genoemd.^[79] Querido was weliswaar voorstander van een op de praktijk gerichte opleiding, maar meer vanuit een natuurwetenschappelijke benadering. Die liet zich moeilijker plooien in een sociaal-wetenschappelijke benadering van bijvoorbeeld de gezondheidszorg, hoewel die er later wel is gekomen.^[80]

Eveneens had de pragmatische benadering onmiskenbare raakvlakken met de wijze waarop aan de NEH onderwijs werd gegeven en in het bijzonder met de nieuwe maatschappijwetenschappen rechten, sociologie en bedrijfskunde die daar net waren geïntroduceerd, waardoor de opzet mogelijkheden bood voor integratie van beide. Vriend en vijand zijn het erover eens dat de Rotterdamse aanpak van Querido heeft bijgedragen aan de onderwijsvernieuwing bij de andere medische faculteiten.^[81]

De Medische Faculteit Rotterdam in aanbouw, ca. 1969.

Natuurlijk konden met de voortvarendheid en doelgerichtheid van Querido aanvaringen en conflicten niet uitblijven. Zo ging

Querido vrijwel volledig voorbij aan de Stichting Klinisch Hoger Onderwijs, die er altijd van uit was gegaan dat zij de basis van de nieuw te stichten medische faculteit zou vormen. Opeens bleek het tegendeel het geval. Toen duidelijk werd dat uit haar gelederen slechts één persoon was opgenomen in de voorbereidingscommissie, trok de stichting haar eigen conclusies en hief zichzelf op. Intussen wachtten de docenten en hoogleraren die aan de SKHO waren verbonden in spanning af of er voor hen in de nieuwe medische faculteit een plaats zou zijn. Vanuit het oogpunt van Querido was het negeren van de stichting begrijpelijk: mochten er daar ideeën zijn gevormd over de opzet en het curriculum van de nieuwe medische opleiding, dan zouden die waarschijnlijk nooit overeen zijn gekomen met zijn eigen opvattingen. Aangezien de minister hem een vrijwel blanco volmacht had gegeven voor zijn werkzaamheden in Rotterdam, was negeren van de SKHO voor hem efficiënter dan eindeloze discussies aan te gaan, die het ontstaan van de medische faculteit alleen maar zouden vertragen.^[82]

RAZENDSNELLE BOUWACTIVITEITEN

De subcommissie die zich met de bouw van het nieuwe faculteitsgebouw bezighield, liet er evenmin gras over groeien. Een plaats voor het nieuwe gebouw stond al vast, nadat Querido zich aanvankelijk sterk had verzet tegen de wens van burgemeester Thomassen dat de faculteit aan de rand van de stad moest komen te staan. Nee, vond Querido, de faculteit moest zich juist zo dicht mogelijk bij het ziekenhuis Dijkzigt bevinden, dat als academisch ziekenhuis nauw met de faculteit zou zijn verweven.^[83] Een probleem was alleen dat er rond het ziekenhuis weinig ruimte was.

Het meest geschikt was het terrein, ooit onderdeel van het landgoed van de familie Van Hoboken, waarop in 1950 en 1955 nog de tentoonstellingen Rotterdam Ahoy en E'55 waren gehouden en waar de Ahoyhal en Energiehal waren gebouwd, die de NEH gebruikte voor het afnemen van tentamens.

Prof. dr. J. Tinbergen werd in 1969 onderscheiden met de Nobelprijs voor de economie. Op 27 oktober 1969 nam hij per telefoon binnenstromende gelukwensen in ontvangst.

Het architectenbureau Van Embden, Choisy, Roorda, Van Eysinga Smelt, Wittermans uit Delft, later bekend als OD 205, kreeg de lastige opgave een gebouw te ontwerpen dat plaats kon bieden aan allerlei voorzieningen, die weliswaar in grote lijnen overeenkwamen met de wensenlijst van Querido, maar waarvan nog volstrekt onduidelijk was wat de afmetingen en de onderlinge verhoudingen zouden zijn.^[84] Door de geringe ruimte die beschikbaar was, viel de keuze al snel op hoogbouw. Juist daarin was het mogelijk een groot aantal functies onderdak te verlenen, terwijl de hoogte het gebouw een grote mate van flexibiliteit verleende.

Het uiteindelijke ontwerp toonde een complex dat uit laagbouw bestond, met daarnaast een toren van 26 verdiepingen, waarin elke verdieping vrij indeelbaar was en om de zes bouwlagen een verdieping met technische voorzieningen was geschoven. Omdat er geen tijd meer was kelders voor een parkeergarage te graven, werden de parkeerplaatsen in aparte lagen onder de hoogbouw ondergebracht. Al begin 1966 gingen de Ahoy-hallen tegen de vlakte en kon de bouw beginnen. In november 1966 bereikten de bouwers het hoogste punt van de nieuwbouw, waarna in 1968 de oplevering plaatsvond. De bouw verliep razendsnel. Dat kwam vooral doordat zoveel mogelijk geprefabriceerde onderdelen werden gebruikt. Het meest in het oog springende element waren de hagelwitte gevelplaten waarmee het gebouw is bekleed, een vinding van de Franse constructeur Jean Prouvé, die de architecten bij het werk hadden betrokken.^[85]

Het gebouw werd het symbool van de onwaarschijnlijke snelheid en daadkracht waarmee de nieuwe medische faculteit tot stand kwam. Met zijn hoogte van 117 meter was de medische faculteit meteen het hoogste gebouw van Rotterdam en oversteeg

op het moment van oplevering zelfs het hoogste bouwwerk van het land: de Domtoren in Utrecht. Het faculteitsgebouw was daarmee vanzelfsprekend ook hoger dan de Euromast, de attractieve uitkijktoren die in 1960 in het nabijgelegen Park was opgetrokken ter gelegenheid van de Floriade en weidse vergezichten bood over stad en haven. De directie van de Euromast nam deze ‘onttroning’ uiterst serieus. Zij besloot begin jaren zeventig een nieuwe constructie bovenop de Euromast aan te brengen, de zogenoemde Space Tower. Vanuit een panoramalift die langzaam om een stalen schacht omhoog en omlaag draaide, konden de bezoekers tot een hoogte van 176 meter uiteindelijk toch nog over de medische faculteit heen kijken.

Tijdelijk onderkomen van de medische faculteit, 1968.

Het moet voor NEH-bestuurders een bittere pil geweest zijn dat hun NEH niet in de buurt van het moderne centrum gehuisvest kon worden en de medische faculteit wel. De hogeschool had in het verleden al belangstelling voor de terreinen getoond, maar zoals rector magnificus Kuhlmeijer ironisch opmerkte: ‘Het is nog maar enkele jaren geleden – het ging toen om het vinden van een nieuwe plaats voor deze hogeschool – dat de wetenschap het in het plaatselijke politieke vlak moest afleggen tegen die sectie van de recreatie, die als volkstuinten bekend staat. Thans zullen de bekende sporthallen, die wij van onze zijde nimmer één cm. konden helpen verplaatsen, dan toch ten behoeve van de wetenschap plotseling – als gejaagd door de gunstige wind – over kilometers verplaatsbaar blijken te zijn. Over zulk een waardevolle blikverruiming en verdieping van inzicht zullen weinigen zich meer verheugen dan zij, die de belangen der wetenschap voorstaan.’^[86]

TRAAGHEID, WANTROUWEN EN HAAGS INGRIJPEN

De Medische Faculteit Rotterdam (MFR) begon op 7 oktober 1966. De nieuwbouw was toen nog niet klaar, maar de studenten kregen college in een voorlopig onderkomen dat door zijn tijdelijke karakter ‘provisorium’ werden genoemd. Ook de studentenhuisvesting, een belangrijk thema van Querido, was met geïmproviseerde middelen tot stand gebracht: door het afgedankte troepentransportschip *ss Seven Seas* af te meren in de Parkhaven en de 250 hutten om te bouwen tot 150 studentenwoningen, konden vanaf 1 december 1966 veel studenten medicijnen en studenten van de NEH onderdak krijgen. Het studentenschip was een van de eerste samenwerkingsprojecten tussen MFR en NEH en

bood een goede gelegenheid voor intiemere ontmoetingen tussen studenten uit diverse studierichtingen.

Alle activiteiten om tot de oprichting van de faculteit te komen vonden plaats onder de 'Noodwet' die minister Diepenhorst in 1965 had uitgevaardigd. In die Noodwet stond dat de medische faculteit snel tot stand moest komen en dat er binnen drie jaar een nieuwe universiteit in Rotterdam moest zijn opgericht. Maar zo snel de voorbereidingen voor de medische faculteit in hun werk waren gegaan, zo langzaam schoot het op met die voor de universiteit, waarin NEH en medische faculteit samen moesten gaan.

Deze traagheid, waardoor de Noodwet tot drie keer toe moest worden verlengd, was toe te schrijven aan verschillende factoren. Bij de MFR had iedereen zijn handen vol aan het snel bedrijfsklaar maken van de instelling. Dat had de prioriteit, boven het plannen maken om de nauwelijks opgerichte faculteit ook nog eens in een universiteit in te passen. Daar kwam bij dat de kwartiermaker van de faculteit, Querido, geen hoge dunk had van de NEH, waarmee zijn instelling een universiteit moest vormen. Hij wantrouwde het karakter van de hogeschool, die haar wortels had in het bedrijfsleven, geen rijksinstelling was en daarom, volgens hem, minder serieus was te nemen.^[87] De NEH hechtte op haar beurt juist erg aan haar bijzondere status, die haar een patina van stoere onafhankelijkheid verleende waarvan ze niet zomaar afstand wilde doen.

Toch waren er voorzichtige vormen van samenwerking. De *Sevens Seas* was daarvan een voorbeeld. En rector magnificus prof. drs. R. Burgert kondigde in zijn jaarrede van 1967 aan dat er een gezamenlijk mededelingenblad zou verschijnen.^[88] Dat kreeg inderdaad op 12 januari 1968 gestalte in de vorm van het blad *Quod Novum*. Het eerste nummer opende met een gezamenlijk verhaal

onder de kop 'Gegist bestek' van de rector van de NEH en de decaan van de medische faculteit.^[89] Ook de opening van het academisch jaar werd sinds 1967 een gezamenlijke aangelegenheid: 'De ervaringen daarmee zijn niet anders dan aangenaam. Zij beloven het beste voor het samengaan van de vier faculteiten in de toekomst onder het dak van een universiteit.'^[90]

Op de achtergrond voerden beide onderwijsinstellingen onderhandelingen over de inrichting van een centrale interfaculteit, noodzakelijk voor de status van universiteit. Maar erg veel beweging zat daarin niet. Het ging niet alleen om verschil in inzichten over het karakter van de universiteit, maar ook hoe deze bestuurlijk vorm moest krijgen. Dat was op zich al een tour de force. De nieuwe minister van Onderwijs Veringa ging het allemaal niet snel genoeg. Op zijn aandringen werd in september 1968 de Commissie Universiteit Rotterdam (CUR) opgericht. Het was de tijd waarin aan de universiteiten in binnen- en buitenland grote onrust was uitgebroken: studenten eisten meer zeggenschap in de besluitvorming en studieprogramma's. Overeenkomstig de inmiddels hoog opgelaaide democratiseringsgolf zaten in de CUR ook niet-wetenschappelijk personeel en studenten van beide instellingen.^[91]

Actievoerende student op het podium van de aula bij de opening van het academisch jaar 1971.

EEN NIEUWE TIJDGEEST

Rector magnificus Burgert kondigde in zijn jaarrede van 1966–67 niet alleen samenwerkingsprojecten aan tussen de Medische faculteit en de NEH, hij sprak ook zijn zorgen uit over de mondige, zichzelf ontplooiende student. Een modieuze *teach-in*, ‘Tien over bloot’, een variant op ‘Tien over Rood’ (het manifest van Nieuw Links binnen de PvdA) en niet zozeer gericht op politieke dan wel op seksuele vernieuwingsdrang, kon hij nog wel waarderen. Maar studenten die met hun acties de waardigheid van universiteit en studie op het spel zetten, paste een vermanend stichtelijk woord. Naar aanleiding van een staking van economiestudenten in

Berkeley in 1966 stelde Burgert vast dat studenten die neigden naar stakingen en stiptheidsacties, de essentie van de academie niet hadden begrepen. Hij maakte zich vooral zorgen over de aantasting van oude academische waarden: 'Waardigheid, respect voor anderer mening en vooral ook – ik realiseer mij, dat het woord slecht kan vallen – discipline, die in het opvoedingspatroon onmisbaar zijn.' Hij legde de oorzaak bij een verschijnsel dat universiteits-bestuurders voor hem en na hem ook gebruikten: de massale toestroom van studenten, 'die de normen voor wetenschappelijke argumenten en critiek, kortom voor beschavingswaarden en -manieren verloren doen gaan.'^[92]

Burgert vond dat de student zich weleens te veel door rechten in plaats van plichten liet leiden en daarbij zich onvoldoende realiseerde dat dit ten koste ging van een voorspoedige studievoortgang. Studievertraging – en als hoogleraar accountancy hamerde hij hier in zijn rede op – kostte de gemeenschap veel geld. Een studie moest wel renderen en als een student niet voldoende ijverig was en er nauwelijks kansen waren om de disciplinering van bovenaf op te leggen, was het misschien beter om financiële prikkels in te bouwen door verhoging van het studiegeld naast invoering van een studieleenstelsel.^[93] Het zijn telkens terugkerende thema's in de universitaire gemeenschap, ook in tijden dat er minder zuinig geleefd hoeft te worden.

Protest tegen de verhoging van het collegegeld bij de beëdiging van de 58 artsen, die als eersten aan de MFR afstudeerden, september 1972.

De landelijke onrust bereikte in het collegejaar 1968–1969 zijn hoogtepunt, waarbij vooral de bezetting van het Maagdenhuis in Amsterdam op 12 mei 1969 is doorgedrongen tot de canon van de geschiedenis van het studentenprotest. De katholieke minister van Onderwijs Veringa wilde Parijse toestanden voorkomen en kwam aan de roep van studenten tegemoet om hun meer inspraak te geven. In juni van dat jaar schreef hij in een nota dat democratisering geen modeverschijnsel was, maar paste in een veranderende maatschappij. De nota zou leiden tot de Wet universitaire bestuurshervorming (WUB). Achteraf gezien hebben de universiteitsbestuurders het studentenprotest in vergelijking met wat in andere landen gebeurde snel opgepakt en op typisch Nederlandse wijze in een polderwet gestoken. Ondanks de retoriek

in kranten als *De Waarheid*, waren in Nederland de hervormingen al in gang gezet op het moment dat de buitenlandse studenten op de barricaden sprongen.^[94] De democratisering die de wet beoogde, ging veel verder dan in andere landen, maar volgens de Nederlandse studenten niet ver genoeg.^[95] De Rotterdamse studenten vertegenwoordigd in het college van overleg (een nieuw overlegorgaan waarin alle vertegenwoordigers van bestuurlijke colleges en studentenvertegenwoordigers zitting hadden) verbrandden het wetsontwerp.^[96] Rotterdamse studenten haalden met hun acties zo nu en dan de landelijke dagbladen, maar in vergelijking met de onrust aan andere instellingen ging het er in Rotterdam gemoedelijk en ordelijk aan toe. *Het Vrije Volk* stelde vast dat er in Rotterdam nauwelijks iets gebeurde. De sociologen zorgden nog wel voor een democratische oprisping, maar de Rotterdamse student wilde zo snel mogelijk de maatschappij in. Niet om die te hervormen, maar om zo snel mogelijk geld te verdienen.^[97]

De Rotterdamse student wilde zo snel mogelijk de maatschappij in.

De WUB had grote gevolgen voor de beheersstructuur van de NEH. Het college van curatoren en de senaat zouden verdwijnen en daarvoor in de plaats kwam een college van bestuur en de NEH-raad. Uiteraard had dit ook consequenties voor het Trustfonds en de raad van beheer van de NEH, die nog wel invloed hadden op het bestuur, maar toch minder te vertellen hadden dan in het pre-WUB-tijdperk.^[98] Afgezien van de bestuurlijke zaken vond menig bestuurder dat de wetgever zich te zeer had laten leiden door de tijdgeest. Het was volgens menig scepticus maar de vraag of deze wet bijdroeg aan de versterking van de kwaliteit van het onderwijs en de inhoudelijke vernieuwing. Het gevaar bestond dat de universiteit zou verworden tot een leef- en discussiegemeenschap,

waar men zo lang mogelijk kon verblijven. Het rendement voor de maatschappij stond niet voorop, maar de eigen zingeving. Studeren op zich werd dan als een maatschappelijke zinvolle tijdsbesteding beschouwd.^[99]

‘Ik meen dat het nog in aanbouw zijnde gedeelte voor het wetenschappelijke corps niet tot een ivoren toren van 17 verdiepingen zal mogen uitgroeien.’

Het probleem van de langstudeerders was een regelmatig terugkerend thema in de redevoeringen, waarbij elke rector vanuit zijn persoonlijke overtuiging of academische achtergrond oplossingen aandroeg. Rector magnificus prof. dr. A.I. Diepenhorst, broer van de eerdergenoemde minister I.A. Diepenhorst, ging in zijn jaarrede van 1968 uitgebreid in op de wenselijkheid om met studenten in contact te komen: de docent als gesprekspartner, zoveel mogelijk los van de eigen discipline. Het beste onderwijs geschiedde in de vorm van kleine groepen. Maar leende de opzet van Woudestein zich wel daarvoor? Was het complex al verouderd voordat het werd opgeleverd? ‘Ik geloof van niet; ik meen alleen dat het nog in aanbouw zijnde gedeelte voor het wetenschappelijke corps niet tot een ivoren toren van 17 verdiepingen zal mogen uitgroeien, waarin alleen voorbereidende werkzaamheden plaatsvinden en van waaruit men dan al of niet plechtig naar het collegezalencomplex schrijdt.’^[100]

DE UNIVERSITEIT EEN FEIT

In dit klimaat moest de nieuwe universiteit tot stand komen en het was aan de Commissie Universiteit Rotterdam (CUR) om te bewerkstelligen dat dit ook zo snel mogelijk zou gebeuren. Maar

dat pakte anders uit. De universitaire democratiseringsbewegingen bemoeilijkten de integratie van MFR en NEH aanzienlijk. De gemoederen binnen de CUR liepen soms hoog op en juist de in betekenis toenemende inspraakgedachte was voor sommigen de steen des aanstoots. Querido kondigde op een gegeven moment zijn vertrek uit de commissie aan, vanwege onvrede over de voorstellen die de NEH in de CUR had gedaan over verdere democratisering van de bestuursorganen, maar keerde na enkele malen afwezigheid weer in de vergaderingen terug.^[101] Toen in 1969 de NEH-vertegenwoordigers en een deel van de studentenafvaardiging de CUR verlieten, was dat voor voorzitter prof. drs. H.W. Lambers reden de activiteiten van de CUR helemaal te staken. Tussen de deelnemende adviesorganen binnen de hogeschool, waarmee de CUR ook had te maken, viel geen overeenstemming te bereiken over de wijze waarop over de opzet van de nieuwe universiteit moest worden gesproken.^[102]

Een globaal eindoordeel was er al wel: de CUR was van mening dat er een universiteit moest komen op federatieve basis. Dat betekende dat zowel de medische faculteit als de NEH haar eigen status zou behouden, waarbij de ‘naam universiteit meer briefhoofd en het dagelijks bestuur meer representatief ornament is,’ legde rector magnificus prof. mr. J.W. Slagter in zijn jaarrede uit.^[103] Beide instellingen zouden in naam universiteit zijn, bestuurlijk zouden ze apart van elkaar functioneren. ‘Deze federatieve opzet was niet ingegeven door een wederzijds wantrouwen tussen N.E.H. en M.F.R.’ verzekerde Slagter zijn gehoor, ‘maar door de gedachte dat de massificatie de overigens in den lande bestaande universiteitsstructuur tot een log bureaucratisch lichaam heeft gemaakt.’

Dat de NEH hechtte aan zijn bijzondere status is niet vreemd. Vanaf de oprichting had de hogeschool een directe band met zijn achterban, particulieren uit het bedrijfsleven, die door het Trustfonds nauw verweven was met de instellingen. Ook op basis van sfeer, uitstraling en bestuurlijke tradities was volgens de NEH een bijzondere status vereiste. Decentralisatie was volgens Slagter het toverwoord om te komen tot een ‘modern, doelmatig werkend bestuur van een instelling van wetenschappelijk onderwijs.’

En dat betekende: een zelfstandige plaats voor de aangesloten faculteiten én meer vertrouwen in de bestuurskracht van lagere organen.^[104] Het curatorium van de NEH en het algemeen bestuur van de medische faculteit brachten dit standpunt over aan de minister.

Voor minister Veringa was dit geen optie. Twee onderwijsinstellingen onder één noemer hield in dat hij met drie verschillende instanties te maken zou krijgen: de NEH, de medische faculteit en een overkoepelende universiteit. Drie instanties, met drie administratieve eenheden, drie bestuurslichamen, drie bestuurscolleges: dat was Den Haag te onoverzichtelijk en te veel. Onder leiding van topambtenaar dr. A.J. Piekaar, die de ontstaansgeschiedenis van de Rotterdamse universiteit al jarenlang vanuit het ministerie had gevolgd en begeleid, werd de basis voor een bijzondere wet gelegd, de *Lex specialis*, die de vorming van de Rotterdamse universiteit mogelijk maakte en waarin voorzien werd in de volledige samensmelting van de beide tegenstribbelende instellingen.

Mr. J.C.N. Schrijver, secretaris van het college van curatoren, reikt aan de 5000ste ingeschreven NEH-student een cheque uit. Naast hem rector magnificus prof. mr. W.J. Slagter en decaan FEW prof. drs. R. Burgert, maart 1970.

Met dit vooruitzicht koos men ook in Rotterdam eieren voor zijn geld. De Centrale Commissie ter Voorbereiding van de Rijksuniversiteit te Rotterdam, met daarin vooraanstaande bestuurders van beide onderwijsinstellingen, ging aan de slag om er het beste van te maken. Alle bevindingen werden voorgelegd aan een 64-koppig forum, samengesteld uit alle geledingen van de nieuwe universiteit, dat over de plannen oordeelde en waar nodig oplossingen bood, ‘opdat de uiteindelijke fusiepijn tot een minimum zou kunnen worden beperkt’^[105]

Uiteindelijk had het parlement het laatste woord en maakte met het intrekken van de Noodwet en de invoering van de *Lex specialis* de Erasmus Universiteit mogelijk. Naar aanleiding van het

Voorontwerp van wet inzake de vestiging van een rijksuniversiteit te Rotterdam van 14 april 1972, spitste de discussie zich vervolgens toe op de vraag welke uitbreidingsmogelijkheden de nieuwe universiteit gegund zouden worden. Rotterdam hechtte aan een volwaardige universiteit met bèta- en geesteswetenschappen. De Erasmus Universiteit was eerste gegadigde voor 'de instelling van alle daarvoor in aanmerking komende faculteiten en subfaculteiten.'^[106] Met de voorbereiding van een opleiding in de letteren zou men in Rotterdam alvast kunnen beginnen. Maar of dit wel een keiharde toezegging was, zou pas later blijken, tijdens de behandeling van de wet in de Tweede Kamer.^[107] Hoewel het voor Rotterdam een tegenvaller was dat de minister geen harde garanties gaf voor uitbouw van de Erasmus Universiteit met nieuwe faculteiten en subfaculteiten, ging men uiteindelijk toch akkoord.

De Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) was op 1 februari 1973 een feit. Voor het eerst in 300 jaar was er in Nederland een rijksuniversiteit tot stand gekomen, maar wel een van een beperkte omvang. De Erasmus Universiteit is sinds de jaren zeventig aanmerkelijk gegroeid, maar voor de buitenwacht zijn de Rotterdammers in de eerste plaats de toegepaste wetenschappers die zich verbonden voelen met een praktijk- en maatschappijgerichte universiteit. Of dat ook geldt voor de stad waar ze werkzaam zijn, is een andere, met enige regelmaat terugkerende vraag.

Burgemeester Wim Thomassen, een van de voorvechters van de Rotterdamse universiteit, hoopte dat de universiteit de band tussen universitaire gemeenschap en de stad zou vergroten. Deze was in NEH-verband niet sterk genoeg.^[108] Het Rotterdamgevoel was beperkt en de NEH gaf wat dat betreft een verkeerd signaal. Het bestuur ging er in 1969 mee akkoord dat vaste medewerkers

niet in de stad hoefden te wonen zolang ze niet verder dan 50 kilometer van de universiteit woonden. Rector magnificus Slagter betreurde dat en legde een dilemma bloot dat sommigen de huidige universiteit nog steeds verwijten wanneer ze de geringe verwevenheid met de stad benadrukken. ‘Inderdaad’, zo merkte Slagter op, ‘het is niet spoedig te verwachten dat er een Rotterdams pendant zal komen van Franz von Suppé, die verheerlijkend componeerde de ouverture “Ein Morgen, ein Mittag, ein Abend in Wien; een morgen, een middag en dan ook nog eens een avond in Rotterdam.”^[109]

Koningin Juliana opende op 8 november 1973 de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Rechts van haar zit rector magnificus prof. dr. C.J. van der Weijden, links de voorzitter van het college van bestuur mr. P.J. de Boer.

ERASMUS WORDT DE NAAM

Op 8 november 1973 werd de nieuwe Rotterdamse universiteit door koningin Juliana in de Doelen geopend. De naam Erasmus Universiteit is achteraf gezien gelukkig gekozen, maar deze heeft ook iets dubbelzinnigs. Erasmus was een Rotterdammer en ofschoon hij op zeer jonge leeftijd zijn geboortestad verliet, en er nimmer meer terugkeerde, is zijn naam voor altijd verbonden met wat Rotterdam als stad wil zijn, maar niet zonder meer is. Vanaf het einde van de zestiende eeuw wordt zijn naam gebruikt om de goede smaak, voornaamheid en het humanistische karakter van Rotterdam te etaleren. De stad heeft het verhaal van Erasmus geclaimd. De universiteit heeft de naam aangegrepen om de wisselwerking tussen stad, wetenschappelijk onderwijs en maatschappij te bevorderen. Het belang van deze wisselwerking benadrukte het Kamerlid Van Leijenhorst op 20 december 1972 tijdens de plenaire behandeling van de wet die de komst van de Rotterdamse universiteit moest regelen. ‘Voor een stad als Rotterdam biedt deze wisselwerking vele mogelijkheden. De naam Erasmusuniversiteit herinnert aan een groot en universeel geleerde. Met een beetje overmoed mogen wij wel zeggen, dat Erasmus eigenlijk de eerste universiteit in Rotterdam was. Zo gezien, gaat het dus om een herstel van de situatie van zo’n 4 à 500 jaar geleden.’^[110]

‘Met een beetje overmoed mogen wij wel zeggen, dat Erasmus eigenlijk de eerste universiteit in Rotterdam was.’

Een groep vooraanstaande Rotterdamse burgers voelde dat feilloos aan. Zij beriepen zich op de betekenis van Erasmus als beeldmerk van de stad die zich niet louter diende te afficheren als werkstad van Nederland. Zo schreven zij in hun brief van 25 april 1972: ‘De aanduiding Rotterdam achten wij niet voldoende, aangezien het accent van deze stad eerder valt op de commercie en

de trafiek dan op de wetenschap (...).^[111] De minister wilde een neutrale naam: Universiteit Rotterdam. Sommige Kamerleden steunden hem daarin, vooral de SGP, die vanuit confessionele optiek moeite had met de naam Erasmus, omdat de humanist ondanks zijn kritiek op de katholieke kerk deze tot aan zijn dood trouw was gebleven. De economen waren geen voorstander van de naam Erasmus Universiteit. Want Erasmus was dan wel een groot geleerde, maar de nieuwe universiteit zou zich beter in het buitenland kunnen presenteren als Netherlands School of Economics die in federatief verband met de Medische Faculteit Rotterdam zou staan. De NEH heeft zich erbij neergelegd. De integratie met de Medische Faculteit Rotterdam verliep al zo moeizaam. De neutrale naam paste uiteindelijk beter bij de status van een neutrale rijksuniversiteit. Zoals rector C.J. van der Weijden het formuleerde in zijn rede op 4 september 1972: ‘Laat men elkaar vinden in de overtuiging dat Erasmus een groot hoewel lastig man is geweest.’^[112]

Voorafgaand aan de openingsceremonie van de Erasmus Universiteit in De Doelen bezocht koningin Juliana de medische faculteit, 1973.

Introductiedag eerstejaars, 1973.

3

‘Die ‘Rotterdamse formule’: dat was onze raison d’être.’

docent en hoogleraar sociologie dr. A. Peper

UITBREIDING EN PROFILERING

Ben Maandag

Het moest een groots festijn worden, de week van 6 november in 1978, vier dagen waarin de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) haar eerste lustrum vierde. De feestcommissie had haar best gedaan en alles in het werk gesteld om de festiviteiten glans en inhoud te geven. Een reeks van prominente gasten was gecontracteerd om het vijfjarig bestaan van de universiteit muzikaal op te luisteren. Voor het afsluitende feest op 9 november was niet alleen Gerard Cox benaderd om een optreden te verzorgen, maar ook min of meer bekende popgroepen als Livin' Blues, Girlie, Luv en vooral de op dat moment op het hoogtepunt van zijn roem verkerende Herman Brood en zijn begeleidingsband Wild Romance waren gevraagd in het universiteitsgebouw op Woudestein hun repertoire ten gehore te brengen. Meidengroep Luv kwam niet opdagen, maar de anderen maakten graag gebruik van de uitnodiging voor een academisch publiek te spelen.

Toch verliep het feest niet vlekkeloos. Als de organisatoren hadden verwacht dat het feest met de geplande optredens slechts tot de besloten wereld van de universiteit beperkt zou blijven, dan sloegen ze de plank jammerlijk mis. De naam van Herman Brood oefende een aantrekkingskracht uit die zich tot ver buiten de muren van de universiteit uitstreckte. Al in de middag, toen de artiesten hun opwachting nog moesten maken, verzamelden duizenden jongeren zich in het universiteitsgebouw. Ze waren afkomstig uit Rotterdam en verre omstreken, hadden dikwijls niets

met de universiteit te maken en brachten drinkend en rokend de tijd door, in afwachting van de artiesten. De drank vloeide rijkelijk, joints gingen van hand tot hand.

Het optreden van Girlie was al een voorbode van onheil. Tijdens de act in de universiteitshal zakte de groep ineens door het podium. Een meisje moest in shock en met diepe snijwonden worden afgevoerd naar het ziekenhuis. De drukte in het gebouw was intussen overstelpend. Tegen middernacht viel het besluit het universiteitsterrein te sluiten. Er waren op dat moment naar schatting 6000 bezoekers aanwezig, meer toelaten leek niet verstandig. De mensen wegsturen stond niet ter discussie: Herman Brood moest nog beginnen, het afgelasten van zijn optreden zou een volksopstand tot gevolg hebben waarvan de gevolgen niet waren te overzien.

Brood besteedde uiteindelijk het podium, maar zijn optreden bleek van korte duur. Ook de Wild Romance tuimelde door de planken, die niet tegen de drukte en het geweld van de muziek waren opgewassen. De apparatuur van de artiesten, vooral het bij de val in het ongereede geraakte drumstel, liep grote schade op. Ondanks alle goede bedoelingen en door een aaneenschakeling van oneffenheden eindigde het feest in een teleurstelling en, nog vele dagen daarna, in een verbitterd gevecht tussen organisatoren en artiesten over het al of niet uitbetalen van schadeclaims. De mislukte feestdag kreeg al snel de naam *dies fatalis*.^[113]

Het onfortuinlijke festijn is een opmerkelijk voorval in de geschiedenis van de nog jonge universiteit. De organisatoren hadden de maatschappelijke gevolgen van het houden van een feest op deze wijze niet onderkend en volstrekt verkeerd ingeschat. Dat de buitenwacht de festiviteiten opvatte als een buitenkans in de vorm van een gratis toegankelijk popconcert, kwam voor hen als

volslagen verrassing. En dat voor een universiteit die zich er vanaf het begin op liet voorstaan onderwijs te geven dat zo maatschappelijk was betrokken en op de alledaagse praktijk was gericht.

DE 'ROTTERDAMSE FORMULE'

De maatschappelijke betrokkenheid en praktijkgerichtheid zaten de EUR al bij voorbaat in de genen. De centrale gedachte achter de oprichting van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool was indertijd geweest dat de afgestudeerden na het behalen van hun diploma een plaats konden verwerven in het Rotterdamse bedrijfsleven. Het bedrijfsleven wilde niets anders dan dat de nieuwe wetenschappelijke opleiding bekwame en academisch geschoolde arbeidskrachten zou opleiden die zijn gelederen in de hoogste bestuurslagen zouden kunnen versterken: praktische vakkennis was daarvoor niet meer voldoende. Aan dat onderwijs leverde het bedrijfsleven zelf een flinke financiële bijdrage, door geld te doneren aan de Nederlandse Vereniging voor Hoger Handelsonderwijs, geld dat vanaf 1955 werd beheerd door het toen van de vereniging afgesplitste Trustfonds.^[114] Of er nu een wettelijke basis aan dit nieuwe wetenschappelijke onderwijs ten grondslag lag of niet – die wettelijke basis werd in 1939 geregeld –, het onderricht bestreek niet alleen de handel, die in de telkens verder uitdijende havenstad Rotterdam bloeide als nooit tevoren, maar de gehele economie.^[115] Wie de hogeschool achter de rug had, beschikte over ruim voldoende kennis om het in een van de bedrijven die de hogeschool financierden ver te schoppen. En dat was precies de bedoeling. Het was een uitgangspunt van verregaand pragmatisme, dat tot aan de fusie met de medische faculteit tot Erasmus Universiteit Rotterdam nimmer aan betekenis

had ingeboet. Integendeel. Door de toevoeging van verschillende, al even op de maatschappij gerichte en voor het bedrijfsleven relevante studies als rechten, sociologie, en bedrijfskunde had de hogeschool, die zich sinds 1939 Nederlandse Economische Hogeschool noemde, in 1963 haar naam veranderd in Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen. Die benaming liet niets aan duidelijkheid te wensen over. De bouwdecanen Sanders (rechten) en Van Doorn (sociologie) hadden bij het opzetten van de nieuwe studierichtingen de maatschappelijke component voortdurend als leidend beginsel voor ogen gehouden.

Dies Natalis, 1976. Pedel J. Sappelli leidt het cortège. Achter hem lopen rector magnificus prof. dr. B. Leijnse en prof. dr. H. Galjaard, gevolgd door de hoogleraren, onder wie de drie ere-doctoren van de faculteit der geneeskunde.

De maatschappelijke betrokkenheid was de rode draad, die als een energieke levensader door alle opleidingen trok.

Van Doorn koos voor een al eerder toegepaste, op de praktijk gerichte aanpak, die nu voor het eerst betrekking had op een andere wetenschap dan economie en, gelet op wat er later nog met andere nieuwe studierichtingen zou gebeuren, de ‘Rotterdamse formule’ kan worden genoemd. Van Doorn vond dat de sociologie zich moest richten op ‘centrale sociale vraagstukken, teneinde als wetenschap vitaal te blijven en als maatschappelijke kracht invloed uit te oefenen.’^[116] Het accent van de opleidingen aan dit bolwerk van maatschappijwetenschappen was daardoor ‘evenzeer als dat bij de economische faculteit het geval was vooral op de praktische, maatschappelijke toepasbaarheid van de betrokken wetenschappen gericht. Daarmee kregen die opleidingen een eigen karakter: zakelijk, bestuurlijk, gericht op praktisch beleid in de breedste zin des woords: overheid, instellingen en bedrijfsleven.’^[117]

Ook latere docenten bleven vasthouden aan die ‘Rotterdamse formule’: ‘Dat was onze raison d’être,’ zei dr. A. Peper, docent en hoogleraar sociologie aan de EUR en daarna burgemeester van Rotterdam, in 2003. ‘De maatschappij is als een laboratorium en als je daar geen relatie mee onderhoudt, hoe weet je dan hoe de samenleving in elkaar zit, hoe organisaties werken, wat beleid is?’^[118] Ook de andere helft van het ouderpaar dat gezamenlijk aan de wieg van de nieuwe Rotterdamse universiteit stond, bepaalde niet alleen mede het maatschappelijke karakter, maar versterkte dat nog verder. Bouwdecaan Querido, die in de jaren zestig in korte tijd de medische faculteit Rotterdam (MFR) uit de grond stampte, liet zich in zijn voor sommigen soms onnavolgbare gedrevenheid leiden door praktische uitgangspunten. Veel meer dan bij andere,

meer traditioneel getoonzette medische opleidingen die Nederland rijk was, stelde Querido in de opleiding de dagelijkse praktijk centraal. Met een onderwijsprogramma waarin de studenten in een veel eerder stadium dan gebruikelijk de werkvloer betraden en college kregen 'aan het bed' van de patiënt, wilde hij dat de Rotterdamse opleiding zich van alle andere in het land onderscheidde. Hoewel lang niet al zijn uitgangspunten werkelijkheid werden, wist hij door zijn onorthodoxe aanpak de opleiding wel met een jaar te bekorten, zodat de kennis van de afgestudeerde artsen veel eerder ter beschikking kwam van het algemeen belang.^[119]

Praktijkgericht, maatschappelijk betrokken: dat was al bij de oprichting de van twee kanten doorgegeven signatuur van de EUR. De universiteit was niet zozeer een ivoren toren van wetenschap, die zich hoog boven de samenleving verhief en waarin wetenschappers in heilzame afzondering aan hun onderzoeken werkten, in een al even hermetische omgeving onderwijs gaven en hun onderzoeksresultaten slechts aan de samenleving prijsgaven, wanneer die daar nadrukkelijk om vroeg. Nee, de EUR stond juist *middenin* die samenleving. Dat was het beeld dat deze nieuwe universiteit wilde oproepen. Dat was haar karakter, en zo was dat karakter, hoe jong de universiteit ook nog was, in de jaren die aan haar totstandkoming voorafgingen, gestaag gegroeid. De maatschappelijke betrokkenheid was de rode draad, die als een energieke levensader door alle opleidingen trok. 'Maatschappelijke dienstverlening', schrijft drs. J. van Herwaarden in het* Jaarboek Erasmus Universiteit 1975-1976* over de rechtenfaculteit, is 'welhaast een levensbehoefte voor de faculteit, die zonder die mogelijkheid belangrijke inspiratiebronnen voor onderwijs en onderzoek zou verliezen.' En: 'Vanuit alle sectoren van de juridische

faculteit lopen (...) draden naar de meest verscheiden instanties buiten de universiteit. Of het nu problemen van tuchtrecht binnen de voetballerij, nieuwe perspectieven in ruimtelijke ordening (...), noodzakelijke bescherming van consumenten of de relatie tussen criminaliteit en behuizing betreft (...), telkens weer blijkt de relatie tussen wetenschap in de breedste zin en samenleving.'^[120] In hetzelfde jaarboek onderstrepen ook andere studierichtingen hun nauwe banden met de maatschappij: de relatie tussen wetenschap en samenleving. Daar ging het om.

Prof. dr. C.J. van der Weijden draagt het rectoraat in 1974 over aan prof. dr. P.W. Klein.

AMBITIE: UITBREIDING MET EEN EIGEN LETTERENFACULTEIT

Dat onmiskenbare karakter van de nieuwe universiteit, dat maatschappij en praktijk vooropstelde, hield er ook een bijna onbedwingbare ambitie op na. Het was een ambitie die in wezen inherent was aan het praktijkgerichte karakter: de ambitie om verder te groeien. De EUR wilde een volwaardige universiteit worden. Bij haar ontstaan, in 1973, telde zij 'slechts' vier faculteiten: de drie maatschappijwetenschappen die de hogeschool had ingebracht en de net opgerichte medische faculteit. Om als universiteit met beide benen in de samenleving te staan en, belangrijker misschien nog, om door anderen serieus genomen te worden, waren meer faculteiten nodig die de EUR tot een volwaardige en alom gerespecteerde wetenschappelijke instelling zouden maken.

Het ging daarbij om faculteiten die zich uitstrekten naar alle richtingen van het brede onderwijspectrum: naar uitgesproken bètavakken als wis- en natuurkunde, die een aanvulling zouden zijn op het medische onderwijs. Maar ook naar alfavakken als letteren en geschiedenis, die eveneens vanuit een praktijkgerichte en maatschappelijk georiënteerde invalshoek waren te benaderen. Uitbreiding met nieuwe, aanvullende studierichtingen stond van het begin af aan hoog op de verlanglijst van de jonge universiteit. Sterker nog, de ambitie om als nieuwbakken universiteit de wetenschappelijke vleugels nog veel verder uit te strekken dan voorheen ooit voor mogelijk was gehouden, was voor de hogeschool een van de belangrijkste redenen geweest om aan het universitaire avontuur te beginnen.

In de aanloop naar het ontstaan van de nieuwe universiteit had er regelmatig overleg plaatsgevonden tussen alle betrokken partijen en het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. In 1971 had de toenmalige minister Veringa de vertegenwoordigers

van NEH en medische faculteit Rotterdam nog laten weten dat uitbreiding van de nieuwe universiteit mogelijk was. De Rotterdamse universiteit zou met haar vier faculteiten hoe dan ook aan de wettelijke criteria voldoen, die ook de aanwezigheid van een centrale interfaculteit voor het wetenschappelijk onderwijs in de wijsbegeerte voorschreven. De oprichting van een centrale interfaculteit zou geen probleem zijn en ook uitbreiding met wis- en natuurkunde en een letterenfaculteit behoorde tot de mogelijkheden, luidde de verwachting.

Rotterdam kreeg ook de verzekering dat het alleszins de moeite waard was voorbereidingen te treffen voor het in het leven roepen van een eigen letterenfaculteit, zodat die snel aan de slag kon wanneer Den Haag er eenmaal toestemming voor had gegeven.^[121] Tussen de regels door hadden de Rotterdammers toen al kunnen merken dat er elders in het land ook zulke voorbereidingen werden getroffen. In Tilburg stond de Katholieke Hogeschool te popelen het onderwijsprogramma uit te breiden. Ook daar was de grote wens een eigen letterenfaculteit te beginnen. Dat voornemen zou de Rotterdamse ambities in hoge mate bepalen.

Dat bleek voor het eerst pas goed, toen het wetsontwerp waarin de oprichting van de Rotterdamse universiteit werd geregeld na langdurig uitstel en enkele ministerswisselingen eindelijk op weg leek naar de Tweede Kamer. Minister Van Veen, die na Veringa en De Brauw het wetenschappelijk onderwijs onder zijn hoede had gekregen, had tot grote verrassing van de Rotterdamse universiteit in wording in zijn memorie van toelichting op het wetsontwerp een zin opgenomen, die opeens grote barrières opwierp voor mogelijke uitbreiding van de universiteit. Hij schreef dat gelet diende te worden 'op de onderwijskundige aspecten van

de gedachte uitbreidingen en tevens op die van de regionale spreiding van het wetenschappelijk onderwijs.^[122] Voor Rotterdam kwam die toevoeging als een schok: ‘regionale spreiding’ hield in dat vooral naar plaatsen buiten de Randstad werd gekeken en dat Rotterdam met lege handen zou komen te staan. Het was een schrikbeeld dat al eerder in de ontstaansgeschiedenis van de universiteit de kop had opgestoken.^[123]

Na de behandeling van het wetsontwerp in de Vaste Tweede Kamercommissie voor wetenschappelijk onderwijs ontbrandde eind 1972 de strijd tussen Rotterdam en Tilburg over een nieuwe letterenfaculteit pas goed en bovendien in de volle openbaarheid. Hoewel Rotterdam er nog steeds van uitging dat een letterenfaculteit de logische eerste stap was naar vervolmaking van de universiteit, haastte minister Van Veen zich te verklaren dat hij Rotterdam nooit een letteren-faculteit had toegezegd. Toen het wetsontwerp uiteindelijk toe was aan behandeling in de Tweede Kamer, wachtte opnieuw een verrassing. CHU-Kamerlid Van Leijenhorst diende een motie in die erop neer kwam dat de toekenning van nieuwe studierichtingen aan Rotterdam alleen kon gebeuren op grond van onderwijskundige, spreidings- en financiële motieven.^[124] In het overleg dat een Rotterdamse delegatie vervolgens met de minister had om de kwestie verder uit te praten, verzekerde hij dat de soep niet zo heet zou worden gegeten en verklaarde hij dat Rotterdam nog altijd prioriteit had bij het toekennen van nieuwe studierichtingen, maar dat in elk geval de eerstkomende drie jaar van een nieuwe letterenfaculteit geen sprake kon zijn.^[125]

Rotterdam ging daarmee akkoord. Maar de schermutselingen bleven daartoe niet beperkt. Door de zelvende woorden van Van Veen kon de oprichting van de EUR weliswaar doorgang vinden,

maar de uitbreidingsplannen liepen toch heel anders dan de minister Rotterdam had voorgespiegeld. Daar was al begonnen met de voorbereidingen voor een letterenfaculteit, waarbij werd gedacht aan de introductie van de studierichtingen geschiedenis, algemene kunstwetenschappen en algemene taalwetenschap. Geschiedenis zou daarbij de vooruitgeschoven post van de letterenfaculteit worden: die studierichting was het gemakkelijkst van de grond te krijgen, omdat die al onderdeel was van alle wetenschappen die aan de NEH werden onderwezen: er waren docenten economische geschiedenis, sociale geschiedenis en geschiedenis van het recht. Door die eenheid van drie specifieke geschiedenisdisciplines die zich vooral op maatschappelijke aspecten van de geschiedenis concentreerden, kreeg het plan gestalte om deze studie dan ook 'maatschappijgeschiedenis' te noemen, waardoor de opleiding zich al door de naam van andere geschiedenisstudies in het land onderscheidde.

Personeelsoverleg in de senaatszaal, z.j.

GERICHT OP MAATSCHAPPIJ EN PRAKTIJK: MAATSCHAPPIJGESCHIEDENIS

‘Het was al een oud idee’, zegt prof. dr. P.W. Klein, indertijd bouwdecaan van de nog op te richten faculteit maatschappijgeschiedenis.^[126] ‘Omdat die vakken al gegeven werden, lag het voor de hand daarmee te beginnen. Maar eigenlijk hadden we geen idee hoe zo’n studierichting eruit zou zien. We zouden die drie geschiedenisonderdelen van de faculteiten die er waren aan elkaar koppelen, en dan had je het. Totdat iemand zei dat we eerst maar eens moesten definiëren wat de maatschappij dan eigenlijk precies was. Daar zijn we toen mee aan de slag

gegaan.’ De drie geschiedenisdocenten Klein (economie), prof. mr. H. Van den Brink (rechten) en dr. D.J. Roorda (sociologie) vormden, aangevuld met drs. J. van Herwaarden, een commissie die de studie verder gestalte moest geven. Door het accent te leggen op de maatschappelijke kant van de geschiedenis, op historische samenhang en ontwikkeling, zou er voor de afgestudeerde historici niet alleen een toekomst in de wetenschap of als leraar voor de klas in het verschiet liggen, maar zouden hun kennis en expertise in een veel breder verband tot hun recht kunnen komen: ‘Het vermogen om maatschappelijke problemen in hun historische samenhang te zien zou maatschappijhistorici bruikbaar maken om te functioneren in algemene en bestuurs- en adviserende functies in nationale en internationale organisaties.’^[127] De commissie zag ook een toekomst voor de afgestudeerden weggelegd in het bedrijfsleven, in communicatieve vakken, de media en uitgeverijen.

‘Mensen moesten iets aan hun studie hebben en daar iets mee kunnen doen, maar ook de maatschappij moest iets aan de studie hebben.’

In Tilburg waren de voorbereidingen voor een letterenfaculteit al een stuk verder gevorderd. De twee kemphanen, Tilburg en Rotterdam, waren elk voor zich bezig om een eigen letterenfaculteit op te tuigen, maar dat betekende niet dat er onderling geen enkel contact was. Er was wel degelijk overleg, om over de situatie te spreken en wellicht tot een vergelijk te komen. ‘Dat overleg moest dan plaatsvinden op neutraal terrein’, zegt Klein. ‘Niet in Rotterdam en niet in Tilburg. Dus zaten we ergens in Moerdijk te vergaderen.’

Erg veel toenadering leverde het overleg niet op. Rotterdam wilde hoe dan ook verder met de geschiedenisopleiding, de eerste van de letterenstudies die nog zouden volgen. 'De studie geschiedenis was belangrijk voor de identiteit van de universiteit', blikt Klein terug. 'Geschiedenis ademde de sfeer van letteren en bij het tot stand komen van de universiteit was het een voorwaarde geweest dat er een letterenfaculteit zou komen.' Dus gingen de voorbereidingen voor de letterenfaculteit gewoon door. Het rapport van de commissie die de contouren van de studie maatschappijgeschiedenis had uitgewerkt, kreeg flinke kritiek te verduren van de traditionele geschiedenisopleidingen aan de andere universiteiten. De naamgeving van de studie stuitte op kritiek, maar ook de tijdsduur van de opleiding, die anders dan de andere geschiedenisstudies tot vier jaar beperkt zou kunnen blijven.

De kritiek kwam vooral uit Groningen, herinnert P.W. Klein zich. 'Het sociaal-wetenschappelijke aspect viel niet in goede aarde, omdat traditioneel in het geschiedenisonderwijs de studie van het individuele centraal stond. Dat wilden wij vervangen door iets anders: wij legden de nadruk op het wetmatige, het getalsmatige.' Daarnaast zou de opleiding in deze opzet vier jaar duren, overeenkomstig de wens van het ministerie. Klein: 'Tegelijk greep dat eigenlijk ook terug op het diploma handelseconomie van de oude hogeschool in de jaren twintig. Die opleiding duurde ook vier jaar en was ook erg praktijkgericht. Die praktische gerichtheid vond ik heel belangrijk. Het was heel eenvoudig: mensen moesten iets aan hun studie hebben en daar iets mee kunnen doen, maar ook de maatschappij moest iets aan de studie hebben. Daarin klinkt veel door van de econoom Joseph Schumpeter, die voor mij altijd een belangrijk man is geweest. Bij de opzet van

maatschappijgeschiedenis heeft dat een grote rol gespeeld. Maatschappijgericht, ondernemingsgericht, maar toch ook theoretisch.’

De plannen voor de studie maatschappijgeschiedenis werden, op verzoek van Den Haag, ingebed in een veel breder rapport waarin de nieuwe Rotterdamse universiteit schreef hoe zij de op te richten letterenfaculteit gestalte wilde geven. Dat rapport bereikte de staatssecretaris in september 1974, ruim een jaar nadat de EUR als zelfstandige universiteit van start was gegaan. Zoals al eerder was voorgekomen, werd het Rotterdamse geduld danig op de proef gesteld. De EUR wilde met maatschappijgeschiedenis beginnen, maar toestemming uit Den Haag bleef uit. Eind 1975 bracht de Academische Raad aan de minister een advies uit over de wenselijkheid van een geschiedenisstudie in Rotterdam of Tilburg. De raad koos voor Tilburg en wees de zevende letterenfaculteit aan die plaats toe.^[128] ‘De afkeer van het Waterweggebied, die bij de behandeling van de studierichting geschiedenis in de Academische Raad zo duidelijk aan het licht trad, heeft mij diep getroffen’, zei rector magnificus prof. dr. B. Leijnse bij de opening van het academisch jaar 1976–1977.^[129] Toch was de hoop voor een eigen studie maatschappijgeschiedenis daarmee voor Rotterdam nog niet helemaal vervlogen. De EUR buitte de kleine opening die er was om die studie alsnog binnen te slepen ten volle uit. Het duurde tot 1978 voordat minister Pais de EUR toestemming gaf met de studie maatschappijgeschiedenis te beginnen.^[130] De reden voor de Haagse goedkeuring was vooral de korte tijd waarin studenten maatschappijgeschiedenis hun diploma konden behalen. Het was de tijd waarin heftige discussies plaatsvonden over de introductie van de tweefasenstructuur, die tot een aanzienlijke bekorting van de studieduur moest leiden. Met de studie

maatschappijgeschiedenis, die vier jaar zou duren, had Rotterdam aan dat gewenste toekomstbeeld voldaan. Pais reisde zelfs af uit Den Haag om in Rotterdam de eerste student maatschappijgeschiedenis de collegekaart te overhandigen.^[131]

In juni 1978 ontvangt de zojuist gepromoveerde K.M. Zein uit Soedan van prof. dr. P.G.M. Hesseling de bul. Prof. dr. P.W. Klein en prof. dr. J.C. Breman (rechts) kijken toe.

Rotterdam had daarmee de geschiedenisstudie binnen, die vanwege nijpend ruimtegebrek op Woudestein voorlopig werd ondergebracht op de twintigste verdieping van het faculteitsgebouw van geneeskunde op Hoboken, die zij moest delen met dermatologie. Een tijdelijkheid die overigens ruim twaalf jaar zou duren. De universiteit had tegelijk met lede ogen moeten toezien hoe de letterenfaculteit aan haar neus voorbijging en aan Tilburg was toegewezen. Klein: 'Aan de belofte dat er in Rotterdam een letterenfaculteit zou komen heeft men zich gewoonweg niet gehouden. Er is niets van die letterenfaculteit terechtgekomen. Ik heb daar indertijd heftig tegen geprotesteerd. Rotterdam is toen in sterke mate belazerd.'^[132]

TOEGEPAST: KUNST- EN CULTUURWETENSCHAPPEN

Goed, er was dan een studierichting bijgekomen die in alle opzichten overeenkwam met de identiteit en het karakter van de universiteit: geschiedenis, gericht op de maatschappij en de praktijk. Maar de ambitie van de jonge universiteit, uit te kunnen breiden met een complete letterenfaculteit, was hopeloos gefrustreerd. Want dat had de speciale Commissie Letteren die in 1972 aan de slag was gegaan om een letterenfaculteit op te tuigen toch zo voor ogen gestaan: een faculteit die zou bestaan uit de drie klassieke bestanddelen van zo'n onderwijsinstelling, geschiedenis, kunst-wetenschappen én letteren. Beide laatste zouden dan, conform de Rotterdamse signatuur, een geheel eigen invulling krijgen: letteren, zonder een overheersend literair aspect (zoals bij andere universiteiten het geval was), en kunstwetenschappen met aandacht voor maatschappelijke aspecten.

De wens om aan de EUR alsnog tot oprichting van een volledige letterenfaculteit te komen bleef sluimeren. De talen waren naar Tilburg gegaan, dus resteerde nog de mogelijkheid om iets aan kunstwetenschappen te doen. Die gedachte kreeg in 1982 vleugels, des te meer toen Den Haag het jaar daarop liet doorschemeren geld beschikbaar te hebben voor nieuwe activiteiten aan de letterenfaculteiten.^[133] ‘Kunst- en Cultuurwetenschappen’, moest het nieuwe vak heten, waarbij cultuur was te beschouwen als ‘de levensstijl van een samenleving’ en de opleiding bij uitstek bij de EUR zou passen vanwege de ‘uitgesproken maatschappelijke vraagstelling, een sociaal-wetenschappelijk en maatschappijhistorisch gehalte en een praktijkgerichte oriëntatie.’^[134] Het keuzevak ‘inleiding in de cultuurwetenschap’ ging in het studiejaar 1984–1985 onder de vleugels van de subfaculteit maatschappijgeschiedenis van start. Maar de wens was natuurlijk om dit ene keuzevak tot meer uit te bouwen.

De kans daartoe deed zich voor toen de universiteit ten gevolge van de grote, vanuit Den Haag gedirigeerde bezuinigingsoperatie genaamd ‘Selectieve Krimp en Groei’ in 1986 in zwaar weer verkeerde. Tot afschuif van Rotterdam dreigde een samengaan van maatschappijgeschiedenis met de studie geschiedenis in Leiden. Rotterdam moest politicologie afstaan aan Leiden, sociologie zou zowel in Rotterdam als in Leiden blijven. Naast al dat bezuinigingsleed was er ook geld voor enkele nieuwe initiatieven. Kunst- en cultuurwetenschappen was zo’n nieuw initiatief en de EUR deed er alles aan om dat vak als volwaardige studierichting van de grond te krijgen. De aanpak was, hoe kan het bijna anders, praktisch: voor het kunstonderwijs, toch een essentieel onderdeel van kunstwetenschappen, was samenwerking

mogelijk met hbo-instellingen als de Academie van Beeldende Kunsten (de latere Willem de Kooning Academie), de Academie van Bouwkunst, het Conservatorium en de Dansacademie, die dat wat graag wilden. De onalledaagse samenwerking werd in 1987 beklonken. Het plan was zo bijzonder, dat het vanuit het land al snel afkeurende reacties losmaakte. De Leidse universiteit, waaraan de nieuwe opleiding volgens de uitgangspunten van Selectieve Krimp en Groei complementair moest zijn, maakte bezwaar. Ze zag zich als de primaire thuishaven van de kunstwetenschappen. De oude universiteit was alleen bereid haar zegen te geven, wanneer de term ‘toegepast’ aan de naam van de studierichting werd toegevoegd. Dat gebeurde.^[135]

Maar zelfs als ‘Toegepaste Kunst- en Cultuurwetenschappen’ kon de studie nog niet van start. Zoals Rotterdam al dikwijls eerder had ervaren, aarzelde de onderwijsminister de benodigde toestemming te geven. De samenwerkende universiteiten moesten zich er maar eens over buigen, vond hij. ‘In dat overleg verwoordde een van de decanen de houding van de andere letterenfaculteiten in de buurt, die dus concurrenten waren’, herinnert dr. J.C. Visser zich, die indertijd intensief voorbereidingen trof om de nieuwe studierichting op de rails te zetten. ‘Ze zeiden: “We vinden het letteren-element te gering in het opleidingsprogramma om het een letterenstudie te laten zijn, dus kunnen wij er geen goedkeuring aan hechten. Maar als het aandeel letteren wel groter zou zijn geweest, zouden we ook geen goedkeuring aan de opleiding hebben gegeven, want een letterenstudie hoort niet bij Rotterdam.”’^[136]

Hoewel zo de toestemming ontbrak, maar er wel geld voor de nieuwe studie beschikbaar was, gingen de Toegepaste Kunst- en Cultuurwetenschappen in 1989 van start als afstudeerrichting

binnen maatschappijgeschiedenis. Pas in 1993 mocht het vak voor het eerst als volwaardige, zij het experimentele studierichting beginnen. Daarmee was de tweede pijler onder een mogelijke letterenfaculteit een feit.^[137] De tumultueuze ontstaansgeschiedenis toonde aan dat ook de andere universiteiten voortdurend op de loer lagen en Rotterdam uiteindelijk geen letterenfaculteit gunden. Tegelijk dwongen zij de EUR min of meer zich maar vooral bij de eigen leest van maatschappij- en praktijkgerichtheid te houden, waardoor de karakteristieke signatuur bijna een keurslijf werd waarvan de touwtjes door de buitenwacht werden aangetrokken.

De neiging om ook de derde pijler, taal- en letterkunde, leven in te blazen om eindelijk van een 'echte' letterenfaculteit te kunnen spreken, laaide nu en dan nog even op. Op initiatief van het Rotterdams Letterenoverleg kwam het in 2000 tot de oprichting van een 'Noodfaculteit Letteren', die moest leiden tot een volwaardige letteren-faculteit aan de EUR.^[138] Maar hoewel het initiatief in de stad met veel sympathie werd ontvangen, en er sinds 2007 aan de universiteit een bijzondere leerstoel Literatuur en samenleving bestaat, is die letterenfaculteit er nooit gekomen.

Feest ter gelegenheid van de Dies Natalis in 1981.

HINKEN OP TWEE GEDACHTEN: WIJSBEGEERTE EN DE TWEEDE PIJLER

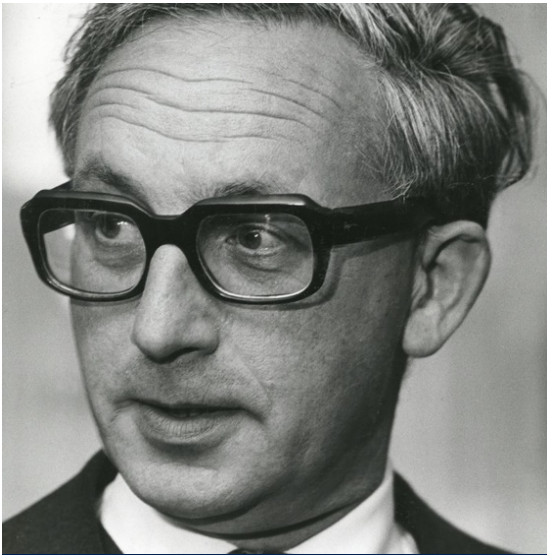
Dat lag anders met de Centrale Interfaculteit (CIF), de faculteit van in eerste instantie wijsbegeerte, waarover een universiteit volgens de sinds de jaren zestig geldende regels van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs moest beschikken om zich universiteit te kunnen noemen. Door deze wettelijke bepaling heeft de komst van de CIF in Rotterdam nimmer ter discussie gestaan en vonden er al in een vroeg stadium voorbereidingen plaats om de nieuwe faculteit in te richten en verkenningen hoe het vak filosofie gestalte kon krijgen binnen een universiteit waarin de mens voornamelijk uit maatschappijwetenschappelijk en medisch-biologisch gezichtspunt werd benaderd. Die invalshoek alleen al leidde tot

een 'Rotterdamse' benaderingswijze van de studie wijsbegeerte: waar de filosofische bouwstenen op andere universiteiten vooral werden verzameld uit alfavakken, die alle hun interfacultaire verplichtingen nakwamen, waren in Rotterdam de economische en juridische faculteiten de belangrijkste leveranciers voor de nieuwe studierichting, die daardoor vooral op analytische leest zou zijn geschoeid. Bij de latere invulling van de studierichting legde de toenmalige bouwdecaan prof. mr. R.A.V. baron van Haersholte de nadruk nog meer op maatschappelijk georiënteerde vormen van wijsbegeerte als wetenschapsfilosofie en ethische aspecten van wetenschapsbeoefening. Hoewel de Academische Raad zich ook nog over de opzet van deze studierichting moest buigen, hechtte die er, anders dan bij de letterenfaculteit zou gebeuren, nu wel goedkeuring aan. De CIF kon in 1974 van start, niet zoals gewenst al meteen bij het begin van de universiteit, maar toch.

In potentie uitgesproken Rotterdams was de invulling van de rest van de CIF met wat al snel de 'tweede pijler' werd genoemd: onderwijs en onderzoek in die gebieden van wetenschap die de grenzen van specifieke disciplines overschreden, een 'parafilosofisch' karakter hadden en daardoor bij uitstek geschikt waren voor plaatsing binnen de interfaculteit. Het viel alleen niet mee die tweede pijler duidelijke inhoud te geven. Niet alleen verliep de medewerking van andere faculteiten stroef, omdat die in een tijd van toenemende bezuinigingen vreesden met hun bijdrage aan de tweede pijler eigen slagkracht te verliezen, maar ook de terreinen die parafilosofisch en interfacultair onderzoek vereisten, waren moeilijk vast te stellen.

Er kwam uiteindelijk binnen de CIF wel een interfacultair onderzoeksinstituut dat zich onder meer richtte op wetenschapsleer, integratie der maatschappijwetenschappen en

een onderzoeksterrein dat werd aangeduid als ‘systemen en *comprehensive approach*’, maar een lang leven was dit instituut niet beschoren. Enkele onderzoeken werden verricht, zoals over het thema besluitvorming in de medische praktijk, maar de algehele conclusie luidde in 1985 dat de tweede pijler niet functioneerde als was verwacht. Dat betekende het einde van de aanvankelijk met zoveel enthousiasme begroete parafilosofische pijler. De nieuwe Wet op het wetenschappelijk onderwijs maakte overigens ook korte metten met het begrip centrale interfaculteit. Dit aanvankelijk zo essentiële onderdeel van de universiteit veranderde in Rotterdam in de faculteit der wijsbegeerte. Daarbij kroop de EUR nog door het oog van de naald, omdat de minister met de gedachte speelde het complete filosofie-onderzoek en onderwijs in Rotterdam te schrappen. De EUR kreeg hulp van de Tweede Kamer, die de minister van dat voornemen wist af te brengen. [\[139\]](#)

PROF. DR. P.W. (PETER) KLEIN (1931) WORDT NA ZIJN STUDIE AAN DE NEH IN 1959 WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER AAN DE NEH. NA ZIJN PROMOTIE WORDT HIJ LECTOR EN - IN 1967 - HOOGLERAAR IN DE SOCIALE EN ECONOMISCHE GESCHIEDENIS VAN DE 19E EN DE 20STE EEUW AAN DE FACULTEIT DER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN. VAN 1969 TOT 1978 IS HIJ TEVENS BUITENGEWOON HOOGLERAAR AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN. NA IN 1974-1975 RECTOR MAGNIFICUS VAN DE EUR EN IN 1977-1978 DECAAN VAN DE FEW TE ZIJN GEWEEST, IS HIJ BOUWDECAAN VAN DE SUBFACULTEIT MAATSCHAPPIJGESCHIEDENIS, DIE IN 1978 VAN START GAAT ALS ONDERDEEL VAN DE FEW EN LATER ZAL UITGROEIEN TOT DE ZELFSTANDIGE FACULTEIT DER HISTORISCHE EN KUNSTWETENSCHAPPEN. IN 1985 VERTREKT HIJ NAAR LEIDEN, WAAR HIJ TOT ZIJN EMERITAAT IN 1993 HOOGLERAAR ALGEMENE GESCHIEDENIS IS. FOTO: 1978.

INSPELEN OP DE ACTUALITEIT: JAPANKUNDE

Ondanks het niet doorgaan van een eigen letterenfaculteit zocht de nieuwe Rotterdamse universiteit voortdurend nieuwe mogelijkheden om verder uit te breiden en het aantal studies te laten toenemen. Zoals van een universiteit met een karakter van

maatschappelijke gerichtheid kon worden verwacht, probeerde zij elke kans aan te grijpen die zich voordeed. Toen de Haagse nota 'Hoger Onderwijs in de Toekomst' in 1975 mogelijkheden bleek te bieden voor de introductie van studies die korter duurden dan vier jaar en de Wet twee-fasenstructuur in 1981 de deur voor zulke opleidingen in de praktijk openzette, was de EUR er snel bij om te inventariseren hoe zij hierop slagvaardig kon inspelen. Een speciale werkgroep, al snel omgevormd tot commissie, concludeerde dat de universiteit zo snel mogelijk moest anticiperen op de gebleken dringende behoefte in de maatschappij aan korte opleidingen op specifieke vakgebieden.^[140] Maar op welke vakgebieden kon de EUR zich met zulke korte opleidingen manifesteren? Het oog viel op Azië.

Leuke en goedkope spullen in de winkels is één verhaal, maar op allerlei gebieden weggeconcurrereerd worden is een heel ander verhaal.

'Begin jaren tachtig drong het besef door dat we Azië in de gaten moesten houden', zegt prof. dr. J.A. Stam, die op dat moment aan de economische faculteit onderwijs gaf en onderzoek verrichtte naar de economische ontwikkeling van die regio en dan in het bijzonder toegespitst op Japan.^[141] 'Vooral Japan kwam op dat moment heel prominent naar voren en werd voorpaginanieuws. Er werd gekeken naar wat de opkomst van zo'n economie als die van Japan voor ons zou betekenen. Leuke en goedkope spullen in de winkels is één verhaal, maar op allerlei gebieden weggeconcurrereerd worden is een heel ander verhaal. In Eindhoven wilden ze lange tijd niet geloven dat de Japanners het beter konden, maar toen de Japanse auto-industrie die van Europa begon terug te dringen, vroeg men zich toch af: wat gebeurt daar waar we hier de vinger niet achter kunnen krijgen?'

Het aandachtsgebied Japan bleek een uitgelezen kans om een korte, uitgesproken maatschappij- en praktijkgerichte studierichting over op te zetten. Stam kreeg de taak aan die studie verder invulling te geven. ‘We hebben gekozen voor het analysemodel: kijken naar de variabelen die een rol spelen in het proces van economische en industriële ontwikkeling van Japan en tegelijk naar de omstandigheden en de culturele inbedding die dat proces kreeg. Het interessante is dat wij op dat moment in Europa de enigen waren die dit vraagstuk zo binnen een economische faculteit positioneerden.’ Die aanpak kon ook in Den Haag op instemming rekenen, juist omdat de nieuwe opleiding een link legde tussen onderwijs en bedrijfsleven en tegelijk inspeelde op wereldwijde marktontwikkelingen die op dat moment hoogst actueel waren. Gekozen werd voor een tweejarige opleiding. Stam: ‘Dat had een eenvoudige reden. Het moest korter dan vier jaar. Drie jaar leek al te veel op vier, één jaar was te kort, dus kwamen we uit op twee jaar. De taalopleiding konden wij niet bieden, omdat we die niet hadden. Daarom betrokken we de Rijksuniversiteit Leiden erbij, wat op zich weer goed paste in de discussie over samenwerking tussen de drie Randstedelijke universiteiten: Leiden, Delft en Rotterdam.’ De belangstelling voor de studie Japankunde, die na enig getouwtrek om de financiering rond te krijgen in 1985 kon beginnen, was overweldigend. Er was plaats voor veertig studenten, er meldden zich ruim zestig aan, waardoor meteen een numerus fixus nodig was. In 1988 werd Japankunde als keuzevak ook toegankelijk voor doctoraalstudenten aan de EUR. [\[142\]](#)

Helemaal tevreden over het functioneren van de opleiding was Stam niet. Dat kwam doordat de wens om de onderwijstaak te combineren met een onderzoekstaak niet was gehonoreerd. In de

politieke verwickelingen waarmee het binnenhalen van de nieuwe studie binnen de eigen universiteit gepaard ging, was die onderzoekstaak 'uitgeruild'. Stam: 'Dat betekende dat je als afdeling zonder onderzoeksgeld telkens moest scharrelen. Toen het stelsel van de assistenten in opleiding (aio) werd geïntroduceerd waren wij er daarom als de kippen bij om toch iets van onderzoek te kunnen binnenhalen.'

Het succes van Japankunde was ook toe te schrijven aan het brede draagvlak dat er binnen de economische faculteit voor bestond. 'Binnen de faculteit waren zo'n vijftien tot achttien man met het programma bezig en ik was de spin in het web', zegt Stam. 'Door die brede inbedding hebben we ook altijd een plaats kunnen claimen binnen de economische faculteit: toen er verhuizing naar een ander gebouw dreigde, heb ik dat geweigerd.' De benaming Japankunde was niet ideaal, maar stond succes niet in de weg. Stam: 'Japankunde was de Nederlandse vertaling van *modern Japanese studies*. Voor dat Engelse woord *studies* hebben we in het Nederlands geen andere naam dan "kunde". Het was misschien geen gelukkige benaming, maar kreeg wel grote bekendheid.'

Het aanmelden voor de schriftelijke tentamens leidt tot veel drukte bij de studentenadministratie, z.j.

Toen in het midden van de jaren negentig steeds meer Aziatische landen zich naast Japan op het wereldtoneel begaven en zich ook economisch als interessante mogendheden manifesteerden, werd de studie Japankunde verbreed. Met de introductie van het bachelor-mastersysteem schoof de studie door naar een masteropleiding. ‘Het gaat er bij zo’n studie om voortdurend de kwaliteit van het aanbod scherp in de gaten te houden, docenten te blijven voeden én de bestuurders achter je te hebben’, zegt Stam. ‘Aan dat laatste bewaar ik buitengewoon goede, maar ook buitengewoon slechte herinneringen. Dat heeft alles te maken met de visie die de bestuurders van een universiteit erop na houden. Je kunt aan de voet van zo’n organisatie nog zoveel doen, maar per saldo blijf je altijd afhankelijk van

bestuurders voor wat er gaat gebeuren.’ In de loop van de jaren negentig voltrokken zich op Woudestein ontwikkelingen die de ooit zo op de actualiteit inspelende studie in zwaar weer brachten. Het aantal studenten bedrijfskunde nam toe, wat ten koste ging van het aantal studenten economie. Tegelijk bleken er te veel masterprogramma’s te bestaan, waarvan Aziatische Studies er één was. Er moesten keuzes worden gemaakt. In die context is de Azië-expertise van de EUR langzaam verdampt, zoals Stam het noemt. Natuurlijk, de studie was praktijkgericht en pragmatisch. ‘Maar’, tekent Stam daarbij aan, ‘het facultaire beleid was een soort portemonneepragmatiek en had ook alles te maken met machtsverhoudingen.’

VERSCHERPTE AMBITIES IN HET ONDERWIJS: DE MEDISCHE FACULTEIT

Prof. dr. A. Querido had het onderwijscurriculum van de medische faculteit eind jaren zestig gestalte gegeven en het zodanig gevormd dat het meer dan dat van andere universiteiten op de praktijk was gericht. Een van de resultaten van die praktijkgerichte aanpak was dat er, toen zich in de jaren zestig en zeventig een forse schaalvergroting in de zorg voordeed, in Rotterdam al snel werd nagedacht over een opleiding die zich ook zou richten op management en beleid van de snel in omvang toenemende gezondheidsvraagstukken. In 1977 spoorde de toenmalige staatssecretaris G. Klein Rotterdam aan plannen te maken voor nieuwe opleidingen, omdat daar op dat moment nog wat financiële ruimte voor was.

De EUR sprong daarop in door voorbereidingen te treffen voor een studie algemene gezondheidszorg, waarbij andere faculteiten betrokken zouden zijn om expertise op het gebied van sociologie,

rechten en economie in te brengen. Hoewel vanuit de rest van het land de kritiek kwam dat zo de scheiding tussen universitaire disciplines zou verbrokkelen, zag Rotterdam dit juist als kracht van de opleiding. De opleiding zou daardoor ook een sterk interfacultair karakter kunnen hebben, ware het niet dat in de nieuwe Wet op het wetenschappelijk onderwijs geen plaats meer was voor interfaculteiten (en subfaculteiten). Daarop kwam de studierichting logischerwijs onder de faculteit der geneeskunde te vallen. In 1982 ging de sterk op praktijk, management en beleid gerichte studie algemene gezondheidszorg van start, een vierjarige opleiding in de eerste fase. De naam veranderde vijf jaar later in beleid en management gezondheidszorg.^[143]

PROF. DR. T.A.W. (TED) SPLINTER (1944)
WERKTE AANVANKELIJK ALS ONCOLOOG IN
HET ACADEMISCH ZIEKENHUIS DIJKZIGT EN
GING EIND JAREN TACHTIG ONDERWIJS
GEVEN IN DE ONCOLOGIE. ONDER ZIJN
LEIDING WERD HET ONDERWIJS AAN DE
MEDISCHE FACULTEIT INGRIJPEND OP DE
SCHOP GENOMEN. FOTO: 2004.

Maar hoe pakte het volgens de richtlijnen van Querido zo op de praktijk gerichte geneeskundige onderwijs uit? Niet best, bleek begin jaren negentig, toen een visitatiecommissie de faculteit bezocht en niet onder de indruk was van de geleverde prestaties. Een tweede visitatie had als gevolg dat er iets moest gebeuren. ‘De onderwijsvernieuwing was noodzaak. Het ging er niet meer om dat

er vernieuwd moest worden, maar hoe', herinnert prof. dr. T.A.W. Splinter zich.^[144] Hij was in de jaren tachtig als oncoloog in het academisch ziekenhuis Dijkzigt komen werken. Eind jaren tachtig ging hij onderwijs geven in de oncologie. Onder zijn leiding werd het onderwijs op de gehele faculteit op de schop genomen.

Het algemeen gangbare blokonderwijs maakte plaats voor thematisch onderwijs. Een van de uitgangspunten was dat een dokter in de eerste plaats moest leren patiëntgebonden problemen op te lossen. Een dokter heeft daarvoor geïntegreerde kennis nodig over het ontstaan van ziektes, symptomatologie en behandeling, kennis die docenten uit veel verschillende disciplines moesten onderwijzen. Een probleem was dat de hoeveelheid beschikbare kennis nauwelijks meer was te overzien. Daarom waren keuzes nodig. Splinter: 'De eerste keuze was de groepering van verwante ziektes in thema's. De tweede was de keuze van exemplarische ziektes voor ieder thema. De derde was de keuze van een patiënt met een specifiek probleem, dat op het eerste college van iedere week werd gedemonstreerd en waarop het onderwijs van die week was gericht. Vroeger bepaalde de hoogleraar van elke discipline wat de medisch student moest leren om een goede dokter te worden. In de nieuwe opzet leert de student van iedere discipline wat hij nodig heeft om de geselecteerde problemen op te lossen. Het thema bepaalt de keuze van de participerende disciplines. Indertijd kreeg ik nog uitgebreid onderwijs in zoölogie, botanie, medische fysica en drie verschillende soorten chemie zonder enige begrijpelijke relatie met ziektes.'

Het grote probleem met de invoering van dit curriculum was de ommekeer in denken voor alle betrokken disciplines. Die moesten eraan wennen dat zij niet zelf meer centraal stonden, maar dat het ging om hun relatie tot het thema. Dat leverde

Splinter bijnamen als 'straatvechter' en 'generaal' op. Maar omdat docenten nu inzicht kregen in de medische problemen waar hun discipline een rol bij speelde en kennismaakten met docenten van andere disciplines, die ook een bijdrage leverden aan de oplossing van deze problemen, had de vernieuwing wel degelijk kans van slagen. Het leidde zelfs tot nieuwe samenwerking in onderzoek. Had Querido indertijd de patiënt centraal gesteld, Splinter had daar nu de ziekte van de patiënt aan toegevoegd.

In 1994 bereikte de onderzoeksgroep van de klinische genetica onder leiding van prof. dr. Dick Lindhout (zittend) een doorbraak in het onderzoek naar tubereuze sclerose door het ontdekken van twee genen die deze aandoening veroorzaken.

Een ander aspect van de onderwijshervorming bestond uit de selectie van studenten bij de toelating tot het universitaire onderwijs. Vanaf 2000 mochten universiteiten 50 procent van de numerus fixus zelf selecteren. Splinter: 'De heersende opinie was dat de meerwaarde van selectie ten opzichte van loting nooit was aangetoond. Wij vonden dat deze opinie geen goede basis had. De gebruikte selectiemethoden bestonden merendeels uit de Angelsaksische gewoonte om aanstaande studenten te laten interviewen door hoogleraren, die meenden te weten hoe goede aanstaande dokters waren te herkennen. Wij selecteerden, als enige van de acht medische faculteiten, op basis van aangetoond en meetbaar gedrag tijdens de laatste twee jaar op het vwo. Met succes. Nu selecteren alle medische faculteiten.'

In het verlengde van deze decentrale selectie ontwikkelde prof. ir. Axel Themmen de *Junior Med School*, die in 2006 van start ging. Door de school geselecteerde getalenteerde middelbare scholieren kunnen daar aan de medische faculteit onderzoek doen in het kader van hun profielwerkstuk en zo toegang verdienen tot de opleiding geneeskunde. Door de vernieuwing van het curriculum, de verbeterde organisatie én de nieuwe toelatingmethode steeg de medische opleiding aan de EUR in de jaarlijkse enquête van het weekblad *Elsevier* in 2010 van de laatste naar de eerste plaats in zowel het oordeel van hoogleraren als van studenten.

Koningin Beatrix opende in 1994 het Sophia Kinder-ziekenhuis door een kunstwand te onthullen. Links van de koningin burgemeester Bram Peper en rechts van haar drs. J. Barendregt, directeur Academisch Ziekenhuis Rotterdam.

AMBITIE NAAR MEER: PSYCHOLOGIE EN PEDAGOGIE

Bij het in het leven roepen van de studie maatschappijgeschiedenis in de jaren zeventig en tachtig was een van de bepalende drijfveren geweest dat er aan verschillende faculteiten geschiedenis werd gegeven en dat het combineren hiervan tot één studierichting geschiedenis voor iedereen meerwaarde zou opleveren. Een dergelijke gedachte lag ook ten grondslag aan de nieuwe studierichting psychologie: ook aan dit vakgebied werd op verschillende plaatsen binnen de universiteit aandacht besteed,

dus waarom die kennis niet tot één coherent geheel combineren?

[145]

Die samenbundeling bood ook kansen: op die manier kon een typisch 'Rotterdamse' studie psychologie ontstaan: praktijkgericht en niet noodzakelijkerwijs alleen benaderd vanuit de gezondheidszorg. Het feit dat het kabinet-Kok in 1998 een liberalisering van het onderwijsaanbod in het hoger onderwijs had doorgevoerd, waardoor voorstellen voor nieuwe studierichtingen niet meer op voorhand konden worden afgeschoten omdat de studierichting elders al bestond, maakte in Rotterdam de weg vrij om de mogelijkheden van een nieuwe studie psychologie te verkennen onder de hoede van de faculteit der sociale wetenschappen.

In de nacht van 3 op 4 september 1989 zaten studenten in de gang te wachten om zich in te schrijven voor het vak 'rechtspraak in civiele zaken'. Sommigen zaten om 3 uur 's ochtends al buiten omdat er maar 80 plekken beschikbaar waren voor het populaire keuzevak. Achteraf bleek hun moeite onnodig geweest: er schreven zich dat jaar slechts 62 mensen in.

De aangewezen man om de nieuwe studie in de steigers te zetten was prof. dr. H.G. Schmidt, hoogleraar psychologie in Maastricht. In 2001 trad hij aan als bouwdecaan. 'Wat me trof was het idee van denken met opgestroopte mouwen', herinnert hij zich zijn vuurdoop in de voor hem nieuwe Rotterdamse omgeving.^[146] Zijn opvattingen over de nieuwe psychologieopleiding vielen wonderwel samen met de Rotterdamse ambities. 'Ik had het volgende idee: de meeste Nederlandse psychologie-opleidingen hebben een sterk theoretische oriëntatie. Maar er is heel beperkt aandacht voor de studie van de *toepassingen* van de psychologie. Daarom heb ik een opleiding voorgesteld die als object die toepassingen had, met afstudeervarianten die zich expliciet

richtten op onderwijspsychologie, arbeids- en organisatiepsychologie en klinische psychologie.’

Daarnaast was de onderwijsmethode die in de nieuwe studierichting werd gehanteerd anders dan gebruikelijk in Rotterdam. Schmidt introduceerde het ‘probleemgestuurde onderwijs’. Hierin richten studenten zich in kleine groepen onder leiding van een tutor op een specifiek probleem: ze denken daarover na, discussiëren met elkaar en komen al studierend met een oplossing. Veel wordt overgelaten aan het initiatief van de studenten zelf. Het aantal colleges dat ze per week krijgen is beperkt tot een. ‘We beginnen altijd met wat studenten zelf denken, dus met hun eigen ideeën’, zei Schmidt vlak na de start van de studie.^[147] ‘Daarna ga je die ideeën testen met wat er in de literatuur over geschreven staat. Wij weten dat dit leidt tot meer diepgang en dus minder oppervlakkig studeren.’

PROF. DR. H.G. (HENK) SCHMIDT (1947)
WAS AANVANKELIJK HOOGLERAAR
ONDERWIJSPSYCHOLOGIE IN MAASTRICHT,
VOORDAT HIJ IN HET JAAR 2000 IN
ROTTERDAM AANTRAD ALS BOUWDECAAN
OM DE STUDIE PSYCHOLOGIE OP TE
ZETTEN. TIEN JAAR LATER DEED HIJ DAT
VOOR DE STUDIE PEDAGOGIE. RECTOR
MAGNIFICUS IN DE PERIODE 2009-2013.

In dit studieconcept is ook een belangrijke plaats toebedeeld aan het aanleren van praktische vaardigheden. Schmidt: ‘Een van de problemen die we als docenten hebben, is om studenten te

helpen goed te leren schrijven. Een goed gestructureerd rapport, bijvoorbeeld, of een artikel. Meestal blijft oefening daarbij beperkt tot het een keer doen. Wij hebben een website gebouwd waarop studenten oefeningen vinden die hen helpen alle componenten van het schrijfproces, zoals de opbouw van een inleiding, of het schrijven van een samenvatting zelfstandig te doorlopen. Die website is inmiddels door uitgeverij Boom overgenomen en wordt nu bij veel andere opleidingen in Nederland gebruikt, maar we hebben die methode wel hier ontwikkeld.'

Studenten rechten bezig met tentamens in Ahoy, 1988.

'Sterk punt dat de opleiding Pedagogie zich richt op concrete opvoedingsproblemen die zich in Rotterdam voordoen, en dan met name in Rotterdam-Zuid.'

Voordat de studie psychologie in 2001 aan de EUR van start kon gaan, werd Schmidt gebeld door de secretaris van de ACO, de adviescommissie onderwijsaanbod. 'Hij belde om te zeggen dat de commissie het rapport dat ik over de studie toegepaste psychologie had geschreven op zichzelf prima vond', zegt Schmidt. 'De commissie had alleen wel een bezwaar tegen die toevoeging "toegepast". Die toevoeging vond de commissie onvoldoende duidelijk maken dat de opleiding zich op de wetenschap richtte; hij paste meer bij een hbo-opleiding, verwees te veel naar de maatschappelijke rol van de psychologie en naar de beroepspraktijk. Of ik dat woord dus alsjeblieft wilde schrappen.' Aldus geschiedde. 'Maar het rare is: tien jaar later komt er aan de Erasmus Universiteit in mijn faculteit een opleiding pedagogie tot stand. De betreffende beoordelingscommissie noemt nu juist als sterk punt dat deze opleiding zich richt op concrete opvoedingsproblemen die zich in Rotterdam voordoen, en dan met name in Rotterdam-Zuid. In tien jaar tijd kunnen die externe beoordelingen dus geheel en al omslaan: eerst is maatschappelijke verwevenheid van een opleiding een grote hindernis, dan opeens een voordeel.' Wat is er in die tien jaar veranderd? Schmidt: 'Ik denk dat het komt omdat de samenleving – of de politiek, daar wil ik vanaf zijn – veel sterker dan vroeger eist dat universiteiten maatschappelijk nut hebben. Er wordt een directe bijdrage van de wetenschap gevraagd aan economische groei en maatschappelijke ontwikkeling. Het opleiden van studenten die denkend en handelend in die samenleving kunnen staan, vormt dan een voor de hand liggende vorm van zulke valorisatie.' Schmidt ziet daarom de duidelijk maatschappelijke oriëntatie van de opleidingen psychologie en pedagogie niet zozeer als een uniek Rotterdamse invalshoek, maar als een min of meer vanzelfsprekende reactie op

ontwikkelingen in de samenleving. Daarbij mag volgens hem niet vergeten worden dat het zwaartepunt in die opleidingen op maatschappelijke problematiek ligt, maar dat de benadering van die problemen strikt wetenschappelijk is, met een nadruk op de nieuwste wetenschappelijke inzichten. Datzelfde geldt ook voor de opzet van het nieuwe Erasmus University College, een selectieve bacheloropleiding die in september 2013 zijn poorten opent en eveneens onder Schmidts leiding tot stand is gekomen. Naast de introductie van nieuwe studierichtingen en het probleemgestuurde onderwijs, gaf de EUR hem de kans nog een derde vernieuwing in te voeren: verbetering van het professionele toekomstperspectief van talentvolle wetenschappers.

De PC-shop begon in 1984 en had na vijf jaar van onstuimige groei een omzet van 5,5 miljoen gulden. In 1989 werd een aan de shop gelieerd informatiecentrum geopend waar gebruikersondersteuning werd geboden.

AMBITIE VOOR EEN INTERNATIONALE REPUTATIE

De EUR stond niet altijd bekend als onderzoeksuniversiteit bij uitstek.^[148] Die reputatie lijkt het gevolg van de mentaliteit die lange tijd hoogtij vierde binnen de NEH. De hogeschool manifesteerde zich sinds het begin van haar bestaan vooral als onderwijsinstituut dat economen opleidde voor een goede plaats in het bedrijfsleven. Wetenschappelijk onderzoek was in die benadering van ondergeschikt belang. Er waren natuurlijk uitzonderingen, zoals Nobelprijswinnaar prof. dr. Jan Tinbergen en prof. dr. Henri Theil, naar wie in de economie een voor de bepaling van inkomensongelijkheid belangrijke coëfficiënt is genoemd. Beiden stuwden de wetenschappelijke reputatie van de NEH hoog op. Maar daarbij bleef het. Het beeld van economen die het te druk hadden met onderwijs en daardoor geen tijd hadden voor wetenschappelijk onderzoek bleef de NEH en vervolgens de economische faculteit langdurig aankleven.^[149]

‘In tegenstelling tot vroeger missen de hedendaagse Rotterdamse economen van de Erasmus Universiteit een duidelijk smoel,’ concludeerden prof. dr. Arjo Klamer en dr. Harry van Dalen nog in 2000.^[150] Ze wilden dat hierin verandering kwam. Pogingen daartoe waren wel degelijk gedaan. Toen in de jaren tachtig steeds meer ‘hitparades’ van veelvuldig geciteerde en op grond daarvan als toonaangevend beschouwde economen werden gepubliceerd, stimuleerde dat veel jonge economen die voorbeelden te volgen. De beoefening van economische wetenschap kreeg in die jaren in Rotterdam een herwaardering. Bovendien: toen ook de mogelijkheid ontstond om vanuit speciale, aan de universiteit verbonden onderzoeksinstituten wetenschappelijk onderzoek te verrichten, waarvoor de overheid geld beschikbaar zou stellen, was

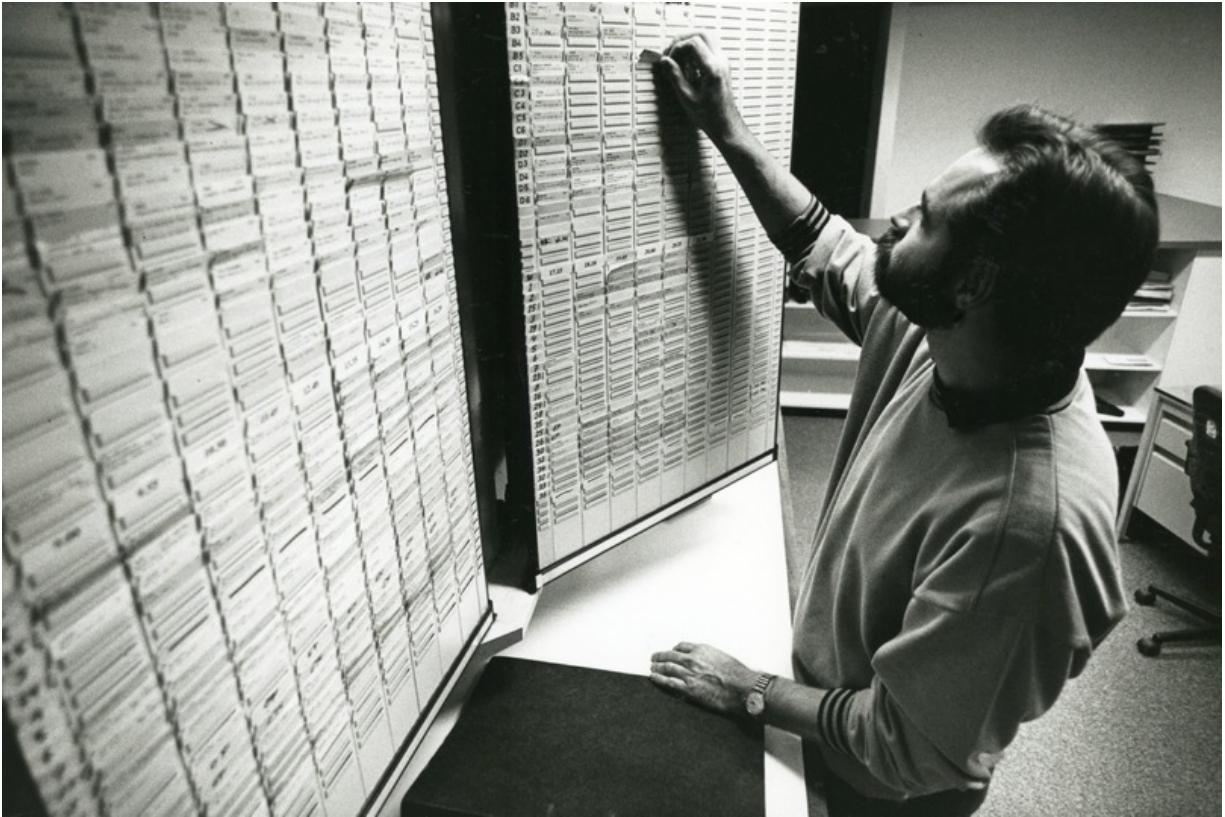

de economische faculteit er als de kippen bij om van die kans gebruik te maken. In het nieuwe Tinbergen Instituut kwam de ambitie van de Rotterdamse economen tot uitdrukking. Het instituut ontpopte zich tot een broedplaats van onderzoek, waar in de loop der tijd wetenschappers en assistenten in opleiding (aio's) onderdak kregen, niet alleen afkomstig van de EUR, maar ook die van de twee universiteiten in Amsterdam.^[151]

Alleen was de tijd er in de jaren tachtig niet naar dat de gepromoveerde aio's ook automatisch doorstroomden naar de universiteit om daar het wetenschappelijk onderzoek een nieuwe impuls te geven. Bezuinigingen heersten alom. Het wetenschappelijk onderzoek in het algemeen raakte steeds meer onderworpen aan ingewikkelde regelgeving en financiële perikelen. Het financiële kader waarbinnen wetenschappelijk onderzoek kon plaatsgrijpen kreeg vooral gestalte in die jaren tachtig, toen de overheid ingrijpend moest bezuinigen en toezicht was gewenst op wat de universiteiten in heel het land aan onderzoeksprojecten uitvoerden. Uit die tijd stamt ook de indeling in drie geldstromen, die heden ten dage nog steeds geldt bij de financiering van onderzoek. De eerste geldstroom is die van onderzoek dat direct door de overheid wordt betaald. De hoogte van het beschikbaar gestelde bedrag is daarbij afhankelijk van een aantal factoren, zoals het aantal studenten en het aantal studiepunten. De tweede geldstroom is eveneens afkomstig van de overheid, maar komt pas beschikbaar na beoordeling van de onderzoeksprojecten door instanties als de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW). De derde geldstroom voor wetenschappelijk onderzoek vloeit vanuit andere partijen dan de overheid naar de universiteiten: in de

praktijk gaat het dan om bedrijven die geld beschikbaar stellen om aan de universiteit een onderzoek te laten uitvoeren.

Al vanaf het ontstaan van de medische faculteit nam zij een enorme voorsprong op de economen, als het ging om het verrichten van wetenschappelijk onderzoek. Zelfs in 2003 stelde de toenmalige rector magnificus prof. dr. Steven Lamberts nog vast dat maar liefst 90 procent van het door Rotterdam binnengesleepte NWO-geld ten goede kwam aan onderzoek aan de medische faculteit. De basis voor die voorsprong werd, wederom, gelegd door bouwdecaan Querido, die onderzoek een wezenlijk onderdeel achtte van het uitoefenen van de medische wetenschap. In de overtuiging dat de medische faculteit zich nationaal en internationaal moest onderscheiden, en snel, stelde hij al bij de start onderzoeks-budgetten in en wist hij fondsen te interesseren in het financieren van onderzoek. Het facultair onderzoeksbeleid was gericht 'op het programmeren van het onderzoek en het onderbrengen van dit onderzoek in grotere verbanden'.^[152] Zo zat het wetenschappelijk onderzoek de Rotterdamse medici als het ware in de genen en dat duurt tot op de dag van vandaag voort.

Het was passen en meten op de afdeling zalenplanning. In 1991 gebeurde dit nog altijd op een groot bord.

Dat betekent niet dat er op Woudestein niets werd en wordt gedaan. Al lang zijn diverse faculteiten aan een inhaalslag bezig. Vanaf de jaren tachtig zijn verschillende ontwikkelingen van belang geweest om het onderzoek aan de EUR op een hoger plan te brengen. In het kielzog van het Tinbergen Instituut werd later nog het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis (1986) vanuit de subfaculteit maatschappijgeschiedenis als onderzoeksinstituut in het leven geroepen, evenals in 1988 het Rotterdams Instituut voor Sociologisch en Bestuurskundig Onderzoek (RISBO) en het interfacultair onderzoeksinstituut EURIDIS (Erasmus University Research Institute for Decision and Information Systems). Ook de mogelijkheid om eigen onderzoeksscholen op te richten werd in Rotterdam met beide handen aangegrepen en opnieuw waren het

de medici en economen die hun wensen gehonoreerd zagen. Vanuit het al bestaande Tinbergen Instituut kon een onderzoeksschool ontstaan en aan de medische kant waren er mogelijkheden voor het Medisch-Genetisch Centrum Zuid-West Nederland (MGC) en het Netherlands Institute for Health Sciences (NIHES). Ten slotte was het ook de vereiste voor het wetenschappelijk personeel aan de universiteit om elk jaar een aantal wetenschappelijke publicaties te kunnen laten zien, die het wetenschappelijk onderzoek een verdere impuls gaf.

De bedrijfseconomen bleven lange tijd in die ontwikkelingen achter, maar konden er uiteindelijk ook niet aan ontkomen. Vooral de constatering dat Tilburg Rotterdam op het gebied van economisch wetenschappelijk onderzoek zowaar had ingehaald, deed pijn. Het resultaat was de oprichting van het Erasmus Research Institute of Management (ERIM), waarin de bedrijfseconomen samen optrokken met de bedrijfs- en bestuurskundigen.^[153]

Inmiddels geldt wetenschappelijk onderzoek als een van de topprioriteiten van de EUR als geheel. De EUR heeft de ambitie een research university te zijn met een uitgesproken maatschappelijke oriëntatie, met daarbij gezondheid, welvaart, bestuur en cultuur als speerpunten. Veelal is dit onderzoek inter- of multidisciplinair en internationaal van karakter. ‘Fundamenteel onderzoek dat op enkele gebieden tot de wereldtop behoort, is essentieel voor de internationale reputatie van de EUR,’ meldt het strategiedocument ‘Thuis in de wereld, Erasmus 2013’ uit 2008. De universiteit bevindt zich daarbij wel in een lastige spagaat. Aan de ene kant is de overheid bezig de geldkraan voor wetenschappelijk onderzoek steeds verder dicht te draaien om aan de bezuinigingsdoelstellingen te kunnen voldoen, terwijl de

universiteit tegelijk flink wil investeren in het stimuleren van toponderzoek. Toch liggen de ambities op een hoog niveau, zowel voor Woudestein als voor Hoboken: in 2013 moeten vijf onderzoeksgroepen op Woudestein in hun vakgebied tot de top 5 van Europa behoren, terwijl aan het Erasmus MC vijf onderzoeksgebieden in de Europese top 6 moeten zijn te vinden.

De toenmalige (demişionair) minister van Verkeer en Waterstaat en oud-voorzitter van de RSVS Neelie Kroes aan het woord tijdens het symposium 'vrouwelijk talent' in de Burgerzaal van het stadhuis, 1989.

Deze ambitie komt tot uitdrukking in onder meer het International Institute of Social Studies (ISS), sinds 1952 gevestigd in Den Haag, dat in juli 2009 onder de vleugels van de EUR werd geplaatst. Dit gerenommeerde instituut, tegenwoordig gevestigd in het voormalige hoofdkantoor van de PTT, is toonaangevend op het gebied van ontwikkelingsstudies. Met zijn PhD programma,

masterprogramma's en postacademiaale studies komt het tegemoet aan de ambities van de EUR om zich op dit terrein te profileren. De ambitie komt eveneens tot uitdrukking in een sterke groei van de werving van externe onderzoeksmiddelen, op nationaal en Europees niveau. Zo maakt de EUR naam met onderzoeksgroepen op het terrein van onder meer media en communicatie, bestuurskunde, filosofie (van de economie), psychologie en gezondheidseconomie. Binnen het Erasmus MC is zelfs de wereldtop bereikt bij de ontwikkelingsbiologie, de klinische geneeskunde en op het terrein van de virologie en epidemiologie. Daarbij streeft de universiteit ernaar aan te sluiten bij het Topsectorenbeleid van de overheid. Op die terreinen denkt de EUR, mede gezien haar maatschappelijk gerichtheid, een belangrijke bijdrage te kunnen leveren. Inmiddels heeft de EUR een leidende positie in de topsectoren Creatieve industrie en Logistiek en is het Erasmus MC is nauw betrokken bij de ontwikkelingen van de topsectoren Life, Science en Health.

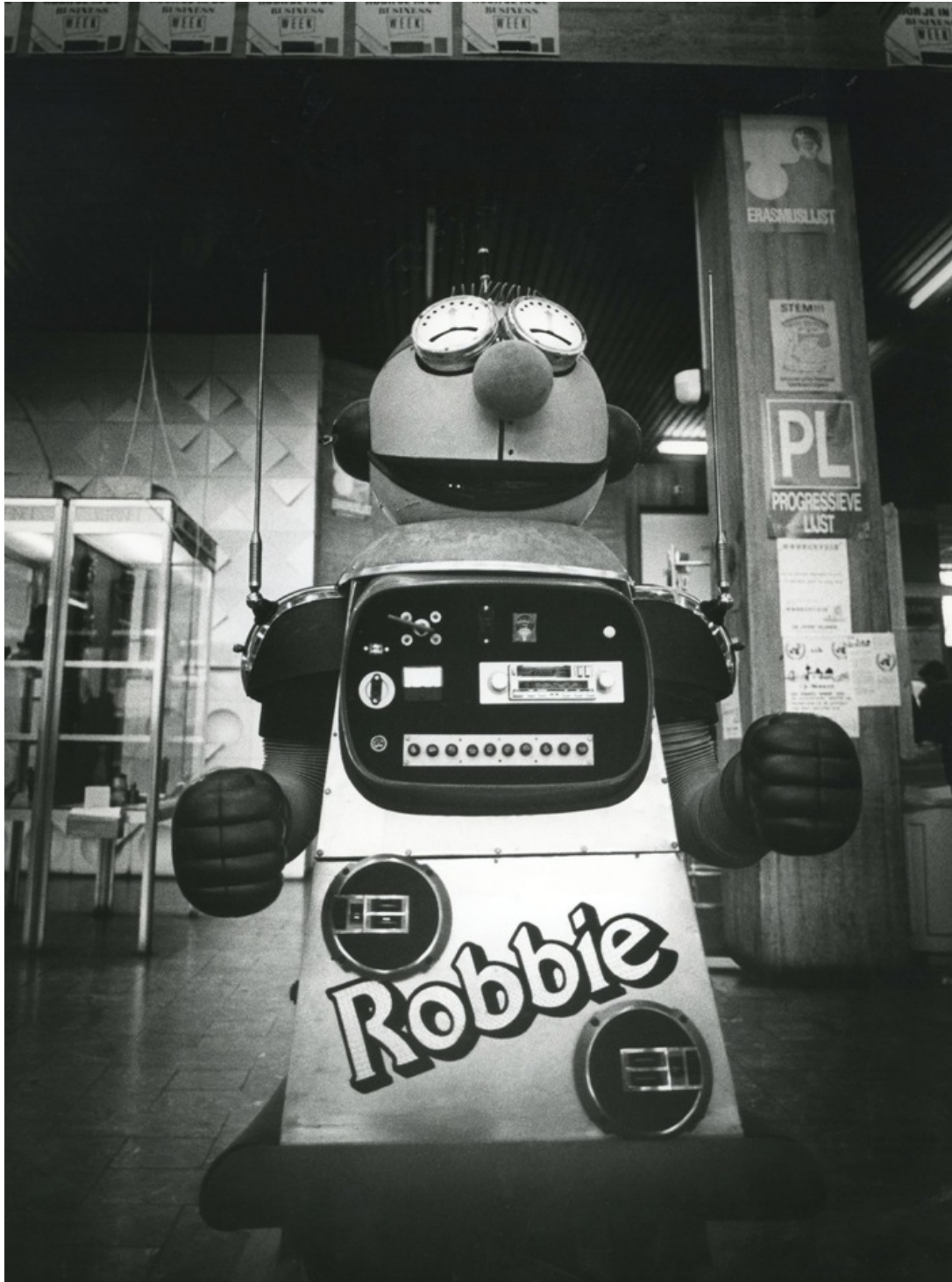
Ook samenwerking tussen de beide universiteitshelften moet de gewenste maatschappelijke oriëntatie versterken en tot verdere kwaliteits-verbetering van het onderzoek leiden. Een van die samenwerkingsverbanden tussen verschillende disciplines is het project 'Generation R', een epidemiologisch bevolkingsonderzoek, dat zich over jaren uitstrekt. De voordelen van dit onderzoek zijn groot: de maatschappelijke relevantie is hoog, de resultaten baren opzien en kunnen uiteindelijk ook nog te gelde worden gemaakt, wat in een tijd van bezuinigingen allerminst een overbodige luxe is.

In dit licht passen tevens de voorbereidingen voor een Erasmus Valorisatie Centrum, dat zich zal richten op de ontwikkeling en vertaling van kennis naar de maatschappij in brede zin.

GRENZELOOS STUDEREN: DE UNIVERSITEIT IN INTERNATIONAAL VERBAND

De eerste twintig jaren van haar bestaan groeide de EUR als kool. Het aantal studierichtingen nam gestaag toe, het aantal studenten dat koos voor de jonge universiteit in Rotterdam vertoonde een nog veel hogere stijging. Werd in 1983 de magische grens van 10.000 ingeschreven studenten overschreden, 2 januari 1991 was de datum waarop de mijlpaal van 20.000 ingeschreven studenten werd bereikt. In het studiejaar 1990–1991 bleef het aantal buitenlandse studenten aan de EUR net onder de 600 steken. Het leeuwendeel van hen was afkomstig uit Europese landen, daarna volgden Zuid-Amerika en Azië. Voor de hoge aantallen afkomstig uit die laatste twee continenten waren twee landen verantwoordelijk: Suriname en Indonesië.

De denkende robot Robbie werd tentoongesteld bij een internationaal congres over 'The nature of intelligence', georganiseerd door Studium Generale in 1987.

In 'Een universiteit in bedrijf', een brochure die in 1990 voor het eerst de traditionele jaarboeken en, sinds 1984, de jaarverslagen van de universiteit verving, was een van de hoofdstukken gewijd aan het thema 'internationalisering'. 'Internationale samenwerking is kenmerkend voor het onderwijs en onderzoek aan deze instelling', was in de inleiding te lezen. 'Wetenschappelijke kennis kent geen grenzen, maar bovendien: Europese eenwording en globalisering vragen thans om hoogwaardige expertise. De Erasmus Universiteit heeft van oudsher internationaal een naam hoog te houden, zoals op het gebied van economie, gezondheidszorg, ontwikkelingssamenwerking en management.'^[154]

Het was de tijd waarin de Europese eenwording net een nieuwe dimensie had gekregen met de val van de Berlijnse Muur in 1989 en waarin ook de globalisering, met opkomende nieuwe economieën als die van China, India en Brazilië, steeds meer voelbaar werd. Het tekent de EUR dat zij onmiddellijk wist in te spelen op deze ontwikkelingen die grote invloed hadden op de maatschappij. De EUR voerde de internationale samenwerking als een handelsmerk, alsof het nooit anders was geweest. Dat was natuurlijk niet helemaal het geval. Internationale betrekkingen waren in 1990 nog een relatief jong verschijnsel: sinds dat jaar gold internationalisering als 'universitair profilerings-thema', waarvoor extra geld beschikbaar was. De grote lijnen voor dat beleid waren in 1987 uitgestippeld en door het universiteitsbestuur goedgekeurd. De nadruk lag op uitwisselingsprojecten voor studenten en docenten om de kwaliteit van onderwijs en onderzoek te verhogen, meedoen aan internationale onderzoeks- en onderwijsprojecten en die mede ontwikkelen en het op een internationaal podium presenteren van expertise.^[155]

Banden met het buitenland waren er binnen de NEH en Medische Faculteit Rotterdam altijd geweest. Alleen bleven deze beperkt tot de kennissenkring van medewerkers en hoogleraren, wier netwerken zich vaak tot ver over de landsgrenzen uitstrekten. Internationale betrekkingen hingen daardoor sterk aan personen, zoals de econoom Tinbergen die over een omvangrijk buitenlands netwerk beschikte of bouwdecaan Querido van de medische faculteit, die goede contacten onderhield met collega's in de landen waar hij ooit werkzaam was geweest, zoals Groot-Brittannië en de Verenigde Staten.

Sinds 1971 beschikte de universiteit in wording over een eigen Bureau Buitenland. Het was een van de eerste initiatieven waarin beide instellingen, NEH en MFR, gezamenlijk optrokken.^[156] Na een sollicitatieprocedure door een commissie waarin onder anderen de latere minister Jan Pronk zitting had, werd drs. Eildert Bruining tot directeur van het bureau benoemd. Bij die aanstelling speelde een rol dat hij ongeveer tien jaar in Afrika had gewerkt en een grote belangstelling voor ontwikkelingssamenwerking aan de dag legde. Bruining moest het bureau van begin af opbouwen: 'Mijn kantoor bestond uit een tafel en een stoel. Meer niet. Er was helemaal niets. Een van de eerste dingen waarmee ik me bezig hield, was het verlenen van betere voorlichting aan en opvang van buitenlandse studenten. Dat waren er in die tijd ongeveer 200. Er waren nog nauwelijks colleges in het Engels. De stafleden zelf hadden wel contacten in het buitenland, maar die hielden ze vaak voor zichzelf. Onder de studenten bestond er een behoefte om stages in het buitenland te kunnen volgen. Maar op dat gebied was niets geregeld.'^[157] Een uitzondering vormde de medische faculteit, waar de actieve stichting Stola (Stages in Ontwikkelingslanden) voor studenten stageplaatsen in de tropen zocht en vond.

Het buitenlandbeleid van het nieuwe bureau vond in de beginjaren vooral plaats in de context van ontwikkelingshulp. Met het NUFFIC, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs, werd maandelijks overleg gevoerd om het beleid in een breder en landelijk kader te kunnen plaatsen. Ook werd er een leergang in het leven geroepen van colleges die op zaterdag plaatsvonden en waarin het werk van de UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) centraal stond. De colleges werden druk bezocht.

Bij de financiering van de activiteiten van het Bureau Buitenland was het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking belangrijk. Met het geld konden de eerste projecten worden opgezet in Nigeria, Kenya, Mexico en Indonesië. Met Indonesië had de EUR een speciale band. De NEH had ooit geholpen om op Makassar een economische en juridische faculteit op poten te zetten. En in 1987 bood de faculteit der geneeskunde in een samenwerkingsverband met de Universitas Hasannudin op Celebes steun bij het opzetten van een geneeskundige faculteit aan die universiteit om medische zorg in de omgeving te kunnen bieden en het medisch onderwijs te versterken. Daarnaast hielp de faculteit door de bouw van een instrumentenmakerij en technische werkplaats financieel mogelijk te maken en het personeel te scholen. Studenten uit Indonesië vormden altijd een groot contingent binnen het aantal buitenlandse studenten aan de EUR. In loop van de jaren tachtig verschoof het zwaartepunt in de internationale betrekkingen steeds verder van ontwikkelingssamenwerking naar uitwisselingsprogramma's binnen de Europese Unie. Vanuit Brussel werd het uitwisselingsprogramma ERASMUS opgezet, dat de onderwijsministers van de bij de EU aangesloten landen in het

voorjaar van 1987 goedkeurden. De naam, verrassend genoeg gelijk aan die van de naamgever van de Rotterdamse universiteit, had een prozaïscher achtergrond: het was een ietwat geforceerde afkorting van European Community Action Scheme for the Mobility of University Students. De EUR wilde wat graag aan dit uitwisselingsprogramma deelnemen: in het studiejaar 1988–1989 diende de universiteit twintig projectvoorstellen in. Er zouden er nog vele volgen. ^[158] De meeste projectvoorstellen hadden betrekking op andere relatief jonge universiteiten in Europa, die zich hadden verenigd in de Santander-groep, genoemd naar de stad Santander, waarvan de universiteit het initiatief tot dit grensoverschrijdende samenwerkingsverband had genomen. Er waren ongeveer veertig universiteiten bij aangesloten. Naast de EUR waren de Vrije Universiteit in Amsterdam en de Technische Universiteit Eindhoven de andere Nederlandse vertegenwoordigers. Tegelijkertijd vonden er ook in de Verenigde Staten projecten plaats onder de vleugels van de economische faculteit en bestuurskunde.

‘Generaties voor ons oriënteerden zich op de regionale omgeving, maar we zijn nu bezig ons steeds meer op de wereld te richten.’

Na de fasen van ontwikkelingshulp en Europa ging de internationalisering van de universiteit na 1989 een derde stadium in. Met de val van de Berlijnse Muur werd opeens Oost-Europa een stuk gemakkelijker bereikbaar en dat gold ook voor het wetenschappelijk onderwijs aldaar. Er lag een geheel nieuwe en vrijwel onbekende wereld open. Uitwisselingsprogramma’s werden opgezet voor studenten en wetenschappelijke stafleden. Het belangrijkste uitwisselingsprogramma had de naam TEMPUS. Voor de EUR betekende deze nieuwe fase intensieve samenwerking met universiteiten in onder meer Boedapest, Gdansk, Warschau, Praag,

Odessa, Moskou en Ekaterinburg. Al eerder opgebouwde netwerken, zoals dat van de Santander-groep, bleken nuttig om nieuwe contacten en relaties te leggen.^[159] Het ERASMUS-programma werd in 1995 omgezet in SOCRATES, dat naast het uitwisselingsprogramma ook de vorming van netwerken tussen universiteiten en faculteiten in heel Europa tot doel had.

Maar ook met landen buiten Europa knoopte de EUR betrekkingen aan. In 1977 was de EUR de eerste universiteit die met een studiereis in het toen nog hermetisch gesloten imperium China wist door te dringen. Aan de reis was een intensieve voorbereiding van maar liefst drie jaar voorafgegaan, waardoor niets aan het toeval was overgelaten. De wens was niet alleen met Chinese universiteiten contact te leggen, maar ook, en daar kwam het praktijkgerichte aspect weer om de hoek kijken, om openingen te creëren voor het Nederlandse en vooral Rotterdamse bedrijfsleven. Rotterdam had sinds lange tijd een zusterstad-relatie met de grote havenstad Shanghai. Een voorbeeld van de samenwerking tussen de EUR en de gemeente Rotterdam was de oprichting in 1996 van het China-Holland Economic Research Centre in Shanghai. De Erasmus Universiteit werkte hierin samen met de Shanghai Maritime University, terwijl het Havenbedrijf Rotterdam, toen nog een gemeentelijke dienst, het nieuwe centrum van onderzoekopdrachten voorzag. Ook het bedrijfsleven steunde het initiatief met bijdragen.^[160]

Pim Fortuyn werd omringd door pers bij zijn bezoek aan de Erasmus Universiteit voor het lijsttrekkersdebat in 2002. Pim Fortuyn was in de periode 1990-1994 aan de Erasmus Universiteit verbonden als bijzonder hoogleraar Arbeidsvoorwaarden bij de overheid.

THUIS IN DE WERELD

Henk Schmidt, zelf rector magnificus van 2009 tot en met 2013, ziet door de veranderingen die zich in de universitaire wereld voordoen de maatschappelijke en regionale betrokkenheid, aspecten die de Erasmus Universiteit altijd hoog in het vaandel droeg, in de nabije toekomst niet als speerpunten overeind blijven. In voorgaande strategische plannen van de universiteit nam die maatschappelijke betrokkenheid altijd een prominente plaats in. 'De Erasmus Universiteit Rotterdam heeft als primaire taken het genereren en overdragen van kennis vanuit een hoge mate van maatschappelijke betrokkenheid', luidde de 'missie' van de universiteit in 2004.

'Hiertoe bedrijft de universiteit wetenschap: nieuwsgierig, kritisch,

onderzoekend en flexibel, met een sterke internationale oriëntatie.’^[161] ‘In die plannen nam de stad Rotterdam nog een centrale plaats in’, zegt Schmidt.^[162] ‘Maar de vraag moet zijn: wat voor universiteit willen we zijn? Lange tijd was dat een universiteit die thuis is in de wereld, die zowel iets weet van de stad als van de wereld als geheel.’ Volgens Schmidt vindt er een verschuiving plaats naar het internationale, zoals in het tweede deel van de missie is verwoord. Het internationale aspect en internationale concurrentie worden steeds belangrijker. Schmidt: ‘Generaties voor ons oriënteerden zich op de regionale omgeving, maar we zijn nu bezig ons steeds meer op de wereld te richten. Dat heeft ook nadelen, natuurlijk. De universiteit loopt dan het gevaar een fremdkörper in de gemeenschap te worden. Op termijn zie ik een splitsing optreden. Sommige universiteiten zullen zich ontplooiën als universiteiten met een sterk regionaal georiënteerde functie. En er zullen wereldwijd zo’n honderd universiteiten zijn die bovenregionale wetenschap zullen bedrijven. Ik ga ervan uit dat de Erasmus Universiteit tot die honderd zal behoren.’

De internationale oriëntatie van de EUR heeft de laatste jaren al steeds meer gestalte gekregen. Er hebben zich enorme ontwikkelingen voorgedaan die de afstand tussen universiteiten onderling aanzienlijk hebben bekort. Op bestuursniveau van de universiteit wordt de internationalisering in verschillende categorieën geanalyseerd: zo is er onderscheid tussen de internationalisering van het onderwijs en de internationalisering van de wetenschap. Beide zijn dan weer onder te verdelen in de mensen die vanuit het buitenland de EUR binnenstromen en de mensen die vanuit de EUR naar het buitenland gaan. De stormachtige ontwikkeling van het internet is de afgelopen decennia een van de belangrijkste factoren geweest in de

internationalisering van de wetenschap, stelt mw. mr. P.F.M. van der Meer Mohr, voorzitter van het college van bestuur van de universiteit, vast: ‘Het heeft geleid tot een wijdvertakt netwerk van onderzoekers, waaraan ook de Erasmus Universiteit deelneemt. Kijk naar de geneeskunde en hoe daar grensoverschrijdende onderzoeksconsortia zijn ontstaan, met grote aantallen onderzoekers die daarbij zijn betrokken. Dat leidt dan tot publicaties, waaraan soms wel 500 mensen hebben bijgedragen, en van dat aantal zijn de meeste dan vooral echte *datacrunchers*.’^[163] De mate van internationalisering verschilt per discipline en soms zelfs per onderzoeksterrein. Er lijkt een wetmatigheid op te gaan: hoe meer het onderzoek gebonden is aan Nederland, des te minder de kans op internationalisering.

VERDERE INTERNATIONALISERING

Dat veel van de wetenschappelijke publicaties van de wetenschappelijke staf van de EUR tegenwoordig in het Engels zijn gesteld, is eveneens een symptoom van de verdere internationalisering van de EUR. Ook in de samenleving als geheel is een toenemende trend naar internationalisering te bespeuren, een ontwikkeling die voor de universiteit ook wenselijk is, zegt Pauline van der Meer Mohr. ‘Ongeveer 70 procent van het aantal studenten aan de Erasmus Universiteit is afkomstig uit een straal van 30 kilometer rond Rotterdam. Dat zegt iets over onze universiteit: die is nog altijd erg gelieerd aan deze stad. Maar tegelijk zijn we een internationale universiteit en dat proberen we ook institutioneel gestalte te geven door nauwe samenwerkingsverbanden met landen als China, India, Brazilië, Indonesië en Suriname. Door samenwerkingsovereenkomsten wisselen we studenten én wetenschappelijk personeel uit. Dat zijn

goede initiatieven die allemaal gegroeid zijn vanaf de vloer van de wetenschap.’^[164]

Wat betreft de internationalisering van het onderwijs staat de EUR voor een interessante keuze. Nu al bezoeken steeds meer buitenlandse studenten de universiteit. De verhouding tussen prijs en kwaliteit is in het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs goed. Voor veel studenten uit het buitenland is dat een belangrijk motief om in Nederland te gaan studeren. Tegelijk toont de demografische ontwikkeling van de Nederlandse bevolking aan dat de traditionele instroom van scholieren die hun vwo-opleiding hebben voltooid op de niet al te lange termijn zal stokken. En dat terwijl het universitaire bekostigingsstelsel gebaseerd is op een vrijwel voortdurende groei van het aantal studenten. Dat betekent dat er belangrijke beslissingen genomen moeten worden. Van der Meer Mohr: ‘Je kunt er op gokken dat studenten die anders naar Groningen, Maastricht of Amsterdam zouden gaan wel naar Rotterdam zullen komen, maar de vraag is of dat inderdaad gebeurt. Op de uitstraling die Rotterdam heeft als studentenstad kunnen wij als universiteit maar heel weinig invloed uitoefenen. Daarop gokken is dus een risicovolle strategie. Een andere strategie is om, wanneer straks het aantal studenten dreigt terug te lopen, in het buitenland aan gerichte onderwijsmarketing te doen. En dan niet met een schot hagel, maar door goed te onderzoeken waar we de meeste kans van slagen zullen hebben en daar mogelijke studenten zo gericht mogelijk te benaderen, met verfijnde marketing en met gebruikmaking van internet, goede websites en *social media*.’

Pauline van der Meer Mohr studeerde zelf, na haar studie rechten aan de EUR, enige tijd in het buitenland, aan het Europees Universitair Instituut in Florence, en deed een zomerprogramma in

Cambridge (Groot-Brittannië). Het heeft haar geleerd hoeveel profijt zo'n studie in het buitenland kan opleveren. Sinds met de invoering van het bachelor-mastersysteem vrijwel alle studies internationaal eenvormig zijn geworden, is het voor studenten veel gemakkelijker een deel van hun opleiding aan een universiteit in het buitenland te volgen. Een goede universiteit moet haar studenten stimuleren in het buitenland te studeren, meent Van der Meer Mohr. 'Veel van onze afgestudeerden komen goed terecht. We gaan er als universiteit prat op dat we topmensen afleveren voor het bedrijfsleven. Veel van hen komen in de bestuurskamers van die bedrijven terecht. Dat schept verplichtingen, ook voor het studieprogramma. Als je weet dat het goed is voor de student, dan moet je die er ook bij helpen. Hoe inzichtelijker je het studeren in het buitenland kunt maken, des te beter het is.'

Een van de collegezalen in de C-hal op Woudestein, z.j.

De internationalisering heeft ook gevolgen voor de voertaal op de EUR. De Rotterdam School of Management (RSM), ofwel de faculteit der bedrijfskunde, begon in 2003 met een internationaal bachelor-programma in het Engels, waarbij het doel was onderwijs te geven aan studenten die zeker voor de helft afkomstig waren uit het buitenland. Sinds 2006 worden alle masteropleidingen aan de RSM in het Engels gegeven. Wordt Engels de voertaal van de universiteit? Het lijkt er wel op. De diesrede van 2012 werd al in het Engels uitgesproken. Van der Meer Mohr: 'Wanneer we vaststellen dat we buitenlandse studenten binnen willen halen en dat we als universiteit willen blijven groeien, dan moeten we daarvan de gevolgen accepteren. Dat betekent dat we er dan ook in moeten investeren dat alles in het Engels gebeurt op het niveau van het graduate-onderwijs. Echt alles in het Engels wordt moeilijk: het bachelor-onderwijs in Nederlands recht of filosofie zie ik niet zo gauw in het Engels aangeboden worden.'

College op de medische faculteit, z.j.

Vanaf 1988 biedt de Erasmus Universiteit 'Hoger Onderwijs Voor Ouderen' aan.

FYSIEKE AMBITIES: EEN NIEUWE CAMPUS EN EEN MODERN ZIEKENHUIS

Toen architect Cornelis Elffers in de jaren vijftig zijn eerste tekeningen maakte voor het nieuwe onderkomen van de NEH, was er nog geen sprake van dat de hogeschool zou uitgroeien tot een universiteit. De NEH, toen nog gevestigd aan de Pieter de Hoochweg, was veel te krap behuisd. Nieuwbouw op een terrein in het Kralingse Woudestein moest daarin verandering brengen. De nieuwbouw van de NEH hield rekening met een totaal aantal studenten van 5000 in 1980. Het sober uitgevoerde complex werd in 1970 feestelijk geopend. Inmiddels waren de voorbereidingen om met de net opgerichte Medische faculteit Rotterdam tot een nieuwe universiteit samen te smelten in een vergevorderd stadium. Maar

ondanks dat was de toestroom van nieuwe studenten al zo voorspoedig en waren er aan de hogeschool zoveel nieuwe studierichtingen bijgekomen, dat het aantal van 5000 studenten al in het studiejaar 1969–1970 was bereikt. ‘Binnen twee jaar na het gereedkomen van de nieuwbouw moest worden geconstateerd, dat de huisvesting zowel wat betreft de voorzieningen voor studenten als die voor het personeel alweer kwalitatief aantoonbare knelpunten vertoonde.’^[165]

‘Wanneer we vaststellen dat we buitenlandse studenten binnen willen halen en dat we als universiteit willen blijven groeien, dan moeten we daarvan de gevolgen accepteren.’

Dat kon natuurlijk niet. Het universiteitsterrein bood ruimte voor nieuwbouw. In de loop der tijd kwamen er nieuwe gebouwen bij om studierichtingen onderdak te bieden, soms van min of meer tijdelijke aard, zoals het N-gebouw, dat aanvankelijk onderdak bood aan het Nederlands Economisch Instituut en later aan de faculteit der wijsbegeerte. Het nieuwe FG-gebouw was vanaf 1984, het jaar van oplevering, de thuishaven van de faculteit der bedrijfskunde en de faculteit der sociale wetenschappen.^[166] Het voorkwam niet dat de EUR op andere plaatsen in de stad ruimte moest huren om alle universitaire onderdelen te kunnen huisvesten. Ook werden er op Woudestein noodbarakken gebouwd om het voortdurende ruimtegebrek het hoofd te kunnen bieden.

Begin jaren negentig slaagde de EUR erin het grondgebied van het Woudesteincomplex verder uit te breiden in zuidelijke richting, naar de Abraham van Rijckevorselweg. Op die manier kwam er ruimte beschikbaar voor een nieuw L-gebouw, dat in 1993 plaats ging bieden aan de studierichtingen sociologie (die weer uit het FG-gebouw trok), rechten en maatschappijgeschiedenis. Het M-gebouw, dat in de loop van de jaren negentig evenwijdig aan de

Abraham van Rijckevorselweg kwam te staan, schiep nog meer nieuwe ruimte in de vorm van grote collegezalen, examenzalen en kantoorruimten. In de lijn van het M-gebouw zijn later nog het J-gebouw (1999) en het hoge, van een flinke parkeergarage voorziene T-gebouw (2001–2005) toegevoegd, beide naar een ontwerp van architectenbureau OD205.^[167]

Maar was dit nu een representatief universiteitsterrein? Woudestein was sinds het eerste ruimtegebrek zich voordeed, en dat was eigenlijk al meteen bij oplevering van het complex, uitgegroeid tot een lappendeken van verschillende bouwstijlen, van de sobere, modernistische betonstijl die de wederopbouwarchitectuur kenmerkte, tot de jarenzeventig-architectuur van het FG-gebouw, de strakke lijnen die in het L- en M-gebouw zo karakteristiek zijn voor het uitgebeende minimalisme van architect Wim Quist en, later nog, de tamelijk anonieme architectuur van het J- en T-gebouw.

Alles bij elkaar is Woudestein een rommelig geheel geworden. In 2007 was het besef dat het uiterlijk van het universiteitscomplex nauwelijks meer strookte met de ambities van de universiteit zo gegroeid, dat werk werd gemaakt van het plan om daaraan iets te doen. Er werd een competitie uitgeschreven onder architecten om meer samenhang op het universiteitsterrein te krijgen, om een verdere aanwas van de studentenpopulatie te kunnen verwerken en om meer levendigheid in het complex te brengen. Het was de opmaat naar het plan 'Erasmus 2013', dat het universiteitscomplex een ingrijpende verandering ten goede moet laten ondergaan.

'Een moderne campus vraagt om een bruisend hart en een overzichtelijk terrein, met een herkenbare en aantrekkelijke uitstraling', luidt de tekst in de brochure waarin de uitgangspunten van 'Erasmus 2013' staan geformuleerd.^[168] Met het oog op de

verwachte toestroom van buitenlandse studenten voorziet het plan in de bouw van een complex waarin buitenlandse studenten hun intrek kunnen nemen. Bovendien komen er tal van voorzieningen, waardoor zij op de campus een eigen leven kunnen leiden. De brochure: 'Voor hen is het belangrijk dat er op de campus goede faciliteiten zijn zoals huisvesting en goede voorzieningen voor sport, recreatie en cultuur, maar ook winkeltjes en financiële diensten. Een moderne campus vraagt bovendien om meer mogelijkheden voor festiviteiten en evenementen.'^[169] De bedoeling van het plan is om de EUR 'meer onderdeel van de stad' te laten worden en een werk-, studeer- en verblijfplaats te creëren die zeven dagen in de week 24 uur per dag open is.

Het plan van de architecten Juurling [+] Geluk stedenbouw en landschap, dat in 'Erasmus 2013' en in 'Masterplan campus Woudestein'^[170] in grote lijnen staat beschreven, verandert de campus door alle parkeervoorzieningen aan het zicht te onttrekken en die onder te brengen in een half gesloten garage. Boven de parkeergarage strekt zich het Erasmus Plaza uit, een voetgangersgebied, dat de ruggengraat vormt van de nieuwe campus. Aan het einde van dit plaza ligt het studentenwoongebouw, met zijn 370 kamers voor buitenlandse studenten. Het plaza moet het hart van het nieuwe universiteitsterrein worden. Centraal aan dit plein ligt het nieuw te bouwen Erasmuspaviljoen, dat als centrum voor cultuur en ontspanning dienst doet als ontmoetingsplaats.

Tegelijk verdeelt het plaza de campus in twee delen. Aan de noordelijke kant bevindt zich het oudste universiteitsgedeelte. Dit deel krijgt een parkachtige uitstraling, met groen en waterpartijen. Het karakter van het zuidelijke deel van de campus is stedelijker, met straten en bebouwing. Onderdeel van de vernieuwingsoperatie

is een grondige opknapbeurt van de gebouwen die Cornelis Elffers voor de toenmalige NEH ontwierp. Dit oorspronkelijke universiteitscomplex heeft inmiddels de status van gemeentelijk monument. Grote delen van het complex, zoals de C-hal, zijn weer teruggebracht in de oorspronkelijke staat en veel van de niet altijd even esthetisch verantwoorde toevoegingen die het gebouw in de loop der tijd langzaam deden dichtslippen, zijn weggehaald.^[171]

Terwijl de plannen werden gemaakt voor een nieuwe campus op Woudestein, vonden er al grote veranderingen plaats in het Erasmus MC, het academische ziekenhuis dat nauw verbonden is met de faculteit der geneeskunde en gezondheidszorg. De bedoeling is om midden in de stad een nieuw en modern ziekenhuiscomplex te bouwen, dat het verouderde ziekenhuis, waarvan de oudste delen uit de wederopbouwtijd dateren, moet vervangen en doen vergeten. De voorbereidingen voor de vernieuwingsoperatie, die in 2009 officieel begon, waren erop gericht om de dagelijkse werkzaamheden in het complex, gezondheidszorg en onderwijs, tijdens de bouw door te kunnen laten gaan. Dat betekende dat er eerst tijdelijke voorzieningen moesten worden gebouwd, zoals een nieuw entreegebouw aan de kant van de 's-Gravendijkwal.

De opening van het T-gebouw, 2005.

EGM Architecten uit Dordrecht ontwikkelde een plan waarin alle afdelingen van het ziekenhuis met elkaar zijn verbonden. De indeling van het nieuwe ziekenhuis is opgezet volgens thema's, waardoor de menselijke maat in het complex behouden blijft. Het complex wordt, in vergelijking met de oude situatie, ook uitgebreid. De jarenlang in Rotterdam-Zuid gevestigde Daniël den Hoedkliniek wordt in het vernieuwde Erasmus MC ondergebracht. Daarnaast blijven oude onderdelen van het ziekenhuis behouden, zoals het Erasmus MC-Sophia Kinderziekenhuis. Ook het onderwijscentrum van de faculteit, aan de voet van de faculteitstoren, is vernieuwd.

Fysiek zijn er verbindingen gelegd tussen oud- en nieuwbouw door overdekte gangen en pleinen. De hoge toren uit de tijd van de Medische Faculteit Rotterdam heeft er een eveneens in het wit getooide collega bij gekregen, die zelfs nog iets hoger is. Dit gebouw is het onderkomen van de stafafdelingen van het ziekenhuis. Sommige onderdelen van het oude ziekenhuis zijn al gesloopt. Andere, zoals het oude beddengebouw aan de 's-Gravendijkwal, wacht de slopershamer wanneer het gehele complex in 2017 is voltooid. Rondom het gehele complex komt een parkachtige omgeving. Bij het ontwerpen van het plan is uitgegaan van de beginselen van een *healing environment*, die erop neer komen dat alle factoren waarmee de patiënt in een ziekenhuis te maken krijgt, erop gericht moeten zijn dat hij zo snel mogelijk geneest.^[172] Gekozen is voor nieuwbouw op de plaats van het oude ziekenhuis, omdat het Erasmus MC graag midden in de stad herkenbaar en bereikbaar wil zijn. De vernieuwingsoperatie is onderdeel van de gebiedsontwikkeling Hoboken, waarin alle partijen met elkaar samenwerken om recreatie, cultuur, onderwijs en de medische sector in dit gebied verder te versterken.^[173] De

medische sector geldt als een van de pijlers onder de Rotterdamse economie. Wie een kijkje neemt in het nieuwe Erasmus MC begrijpt onmiddellijk waarom dat zo is.

Studiewerkplekken op het onderwijsplein bij Erasmus MC.

4

*‘Een openbaring van arbeid en kracht,
de glorie van Nederland’.*

oud-hoogleraar van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool Z.W. Sneller

DE IDENTITEIT VAN EEN ROTTERDAMSE UNIVERSITEIT

Paul van de Laar

‘Ik heb in Rotterdam gestudeerd’. Wie dat vroeger zei, hoefde er niet eens aan toe te voegen: economie. Want dat was decennialang de enige mogelijkheid. In Rotterdam werd je opgeleid voor het bedrijfsleven; dat was overduidelijk. Er was maar één stad waar de identiteit van universiteit en het imago van een zakenstad, met zijn materiële uitstraling, zo nauw verweven waren. De buitenwacht keek daar misschien van op en beschouwde zoiets met enige scepsis. Zo niet de Rotterdammers. Die waren trots op die identiteit en beriepen zich er maar wat graag op. In een stad die zich vooral na de Tweede Wereldoorlog liet bewieroken als de werkstad van Nederland, het trekpaard van de economie, was het ondenkbaar dat het hoger onderwijs en het studentenleven niet zakelijk van aard waren. Begin twintigste eeuw had Rotterdam de reputatie van een stad, zoals prof. dr. Z.W. Sneller, een van de hoogleraren van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool in de jaren dertig respectvol schreef: ‘een openbaring van arbeid en kracht, de glorie van Nederland’.^[174]

EEN STERKE IDENTITEIT

Met deze kwalificatie legde Rotterdam veel eer in. Mocht een kunstliefhebber nog wel eens zijn neus ophalen voor het zakelijke,

materiële Rotterdam, het beeld van de stad was het positiefst bij hen die de stad roemden om zijn arbeidskracht en de welvaart die Rotterdam genereerde. In de jaren zestig had Rotterdam het elan van een zelfverzekerde stad. De economie groeide als kool en in 1962 was Rotterdam de grootste havenstad van de wereld geworden. Rotterdam was een wereldhaven, maar nog geen wereldstad. Een universiteit moest de status van Rotterdam vergroten, dat was een ambitie die niet bij iedereen op veel enthousiasme kon rekenen. De Maasstad had het te hoog in de bol; Rotterdammers wilden steeds meer en daar kwam dan ook nog eens de wens voor een eigen universiteit bij. Na jaren van tegenspoed was in 1973 de Erasmus Universiteit een juridisch feit en, ofschoon de economen niet meer het rijk alleen hadden, werd de Rotterdamse universiteit geafficheerd als een universiteit die werkt. Daar twijfelde niemand aan en daar was zelfs geen publiciteitscampagne voor nodig om dat beeld te bevestigen. In dat opzicht heeft de Erasmus Universiteit een sterke identiteit, maar ook een eenzijdig imago.

Zolang Rotterdam vrijwel uitsluitend economen afleverde en de Rotterdamse elite als voorbeeld werd gezien voor hoe Nederland – zakelijk – bestuurd moest worden, was er ook nauwelijks behoefte aan een ander zelfbeeld. In 2000 liet de universiteit het imago onderzoeken en daaruit bleek nog altijd dat zakelijkheid troef was. Er is sindsdien wel het nodige veranderd. Rotterdam wilde meer zijn dan een werkstad en was in 2001 zelfs Culturele Hoofdstad van Europa. De EUR heeft ook andere ambities, die zich al lang niet meer in de oer-Rotterdamse krachttermen laten vatten die passen bij de oude werkstad. Liever een universiteit die zich kwalificeert vanwege toponderzoek en internationalisering dan vanwege het feit dat er gewerkt wordt.

Rotterdam heeft voldoende doeners, daar heb je geen universiteit voor nodig, hoewel ook de EUR er nog altijd prat op gaat dat het zich kan profileren door een combinatie van denken en doen.

Medische Bibliotheek Erasmus MC.

Honderd jaar na de oprichting van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool is de EUR steeds meer een gewone universiteit geworden. In Rotterdam heb je nog altijd minder studierichtingen dan in de andere, grotere universiteitssteden, maar het aanbod is inmiddels zo ruim geworden dat Rotterdam als universiteitsstad serieus genomen wordt. Maar toch heeft de EUR zijn karakter behouden. Dat wil zeggen dat wat in Rotterdam altijd sterke punten waren en zijn – maatschappijrelevant en toepassingsgericht –, algemene kernwaarden van het hoger onderwijs zijn geworden. De universiteit mag geen ivoren toren

zijn; die van Rotterdam is dat nooit geweest. In dat opzicht zijn de andere universiteiten in Nederland meer naar het Rotterdamse model opgeschoven. Waar men buiten Rotterdam vaak nog moeite heeft om het aanbod te vertalen in maatschappijrelevante criteria, heeft de EUR daar minder last van. Honderd jaar ervaring komt hier nog altijd van pas.

PRAGMATISCH MAAR VERNIEUWEND

In de aanloop van de totstandkoming van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool is de vraag gesteld of hoger onderwijs wel bij Rotterdam paste. Het was misschien kortzichtig, dat zelfs burgemeester A.R. Zimmerman – zij het dat hij niet fanatiek opponeerde – geen heil verwachtte van geleerde kooplieden. Toch was dat nu wat men nodig had, zoals een journalist in *De Tijd* van 1908 memoreerde.^[175] Nederland had als handelsnatie bij uitstek geprofiteerd van de koopman die zijn vrije tijd besteedde aan poëzie – de Rotterdamse verfhandelaar Tollens was een bekend negentiende-eeuws voorbeeld – staathuishoudkunde of geschiedenis. Juist de geleerde koopman, die zich op zijn tijd liet afleiden door het geestelijke, bezat ook de bagage om zich als succesvol handelman te profileren. Rotterdam kende een beroemd voorbeeld in de succesvolle erudiete koopman Benjamin Furlly (1646–1714), die in zijn huis prominente denkers ontving die de stad tot verlicht centrum van Europa maakten. De redacteur die in *De Tijd* een pleidooi hield voor een brede vorming van de koopman had meer de blik gericht op het Nederland van de zeventiende en achttiende eeuw dan dat van begin twintigste eeuw, waarin het industriële grootbedrijf tot bloei kwam en er behoefte was aan gespecialiseerd hoger onderwijs voor kooplieden.

Plein voor de C-hal, Woudestein.

De universiteit mag geen ivoren toren zijn; die van Rotterdam is dat nooit geweest. In dat opzicht zijn de andere universiteiten in Nederland meer naar het Rotterdamse model opgeschoven.

Hoewel de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, later herdoopt in Nederlandse Economische Hogeschool (NEH), stond voor een praktisch en toegepast onderwijs, moet ook worden benadrukt dat het curriculum veel breder was. Wie het studieprogramma bekijkt, raakt hiervan zelf overtuigd. In Rotterdam werd je weliswaar niet opgeleid tot geleerd koopman, maar het is ook weer niet zo dat hier uitsluitend gestudeerd werd voor zakenman. Als we er een modern etiket op zouden willen plakken, zou je kunnen zeggen dat Rotterdam koos voor een multidisciplinaire aanpak. Lange tijd is dat voor de uitstraling van

de universiteit belangrijk geweest. De bouwers van de Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen (1963) hoopten dat economen, juristen en sociologen elkaar op wetenschappelijk gebied zouden ontmoeten en er kruisbestuivingen tussen disciplines mogelijk werden. In een periode waarin van een wetenschapper wordt gevraagd zich te specialiseren, ligt dat misschien minder voor de hand. Maar ondanks het aanbod van zeer gespecialiseerde richtingen – of het nu gaat om de econometrist of de biowetenschappers die dat nodig hebben om in de gespecialiseerde toptijdschriften te kunnen publiceren – is het multidisciplinaire ook in de opzet van de moderne EUR zichtbaar gebleven. De komst van het Erasmus University College – de breed opgezette internationale bacheloropleiding – past wat dat betreft in een Rotterdamse traditie, die teruggaat naar de ontstaansperiode van de universiteit.

De Nederlandsche Handels-Hoogeschool, NEH, Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen, de MFR en ook wat later na de fusie de Erasmus Universiteit is geworden, hebben zich vooral bewezen door te kiezen voor een experimentele aanpak. Dat geldt voor vrijwel elke opleiding die in Rotterdam tot stand is gekomen. Het zou overdreven zijn dat Rotterdam de weg van het experiment altijd geheel vrijwillig koos. Deze behoefte werd ook ingegeven door het soms ingewikkelde spel dat in Nederland universiteitsland gespeeld moest worden. Je moest namelijk sterk in je schoenen staan om geld voor een nieuwe opleiding uit Den Haag te krijgen. In de universitaire wereld, waar spreading van taken en competitie op de loer liggen, lokte elk nieuw initiatief een tegenreactie uit. Of het nu ging om de opzet van de studies rechten, sociologie, geschiedenis, medicijnen, psychologie of pedagogie. Juist om tegen de stroom in te kunnen gaan, moest Rotterdam voorop lopen

en vernieuwen. Dat betekende vrijwel altijd dat de studieopzet afweek van wat elders aan de universiteiten gebruikelijk was. Wat daarbij hielp, is vooral de minister ter wille te zijn om, zoals met de oprichting van maatschappijgeschiedenis, als eerste opleiding in de nieuwe tweede fase de studieduur van zes naar vier jaar terug te brengen.

SCHUMPETERIAANSE VERNIEUWING

Het zou ook weer te kort door de bocht zijn om het Rotterdams pragmatisme zo ver door te voeren dat men geen oog meer heeft voor de oprechte vernieuwingskracht van de verscheidene bouwdecanen. Weliswaar handelden zij binnen de kaders die de centrale overheid stelde, maar daarbinnen opereerden ze ook als vernieuwers. In die zin leent de typering van Rotterdam als Schumpeteriaanse universiteit zich hiervoor. Peter Klein beriep zich op deze econoom, wiens werk niet meer tot de mainstream behoort. Schumpeter wordt nog altijd gezien als inspiratiebron vanwege zijn innovatietheorie en het belang dat hij hechtte aan ondernemingszin en maatschappelijk betekenis. De term ‘maatschappelijke dienstverlening’ gebruikte Jan van Herwaarden hiervoor toen hij als historicus werkzaam was bij de juridische faculteit. En die kernwaarde geldt voor vrijwel alle opleidingen die in Rotterdam zijn gestart.

De drang tot vernieuwing zien we terug bij ambitieuze bouwdecanen die de uitbreiding in Rotterdam hebben aangegrepen om hun eigen ideeën over onderwijsvernieuwing door te zetten. Daar was soms ook moed voor nodig. Piet Sanders kampte – zeker in die tijd – met weerstand van traditionele juridische opleidingen die eigenlijk vonden dat de Rotterdamse jurist niet gelijkwaardig kon zijn aan die elders in het land werd

opgeleid. Sanders' beeld van de nieuwe maatschappijrelevante opleiding sloot goed aan bij wat Jacques van Doorn met de opleiding sociologie beoogde. Deze maatschappijgerichte vernieuwing zien we ook bij andere opleidingen terug. Zoals ook bij de bouwdecanen Andries Querido en Henk Schmidt. Beiden streefden naar onderwijsvernieuwing waarmee de opleidingen respectievelijk geneeskunde en psychologie in Rotterdam een eigen gezicht kregen, maar hebben ook bijgedragen aan onderwijsvernieuwingen elders.

EEN ROTTERDAMSE UNIVERSITEIT

Als je kijkt naar waar de Rotterdamse studenten vandaan komen, kun je nog altijd zeggen dat de EUR, ondanks de globalisering en de internationalisering van het onderwijs en onderzoek een Rotterdamse universiteit is. Of beter uitgedrukt een universiteit die vooral studenten uit de regio trekt. Als je niet in de regio woont, ga je niet zonder meer in Rotterdam studeren. En als je dat doet, wordt bewust gekozen voor het aanbod. Wie als econometrist in Nederland wil meetellen, zal eerder voor Rotterdam kiezen dan voor een andere stad. En Rotterdam heeft onder bedrijfseconomen en bedrijfskundigen nog altijd de naam dat een Rotterdamse bul de carrièrekansen vergroot. Zeker als gekeken wordt naar de ontstaansgeschiedenis van de diverse studierichtingen, hebben deze dikwijls op studenten een bijzondere aantrekkingskracht uitgeoefend. Dat geldt voor bedrijfsjuristen, bedrijfssociologen, maar ook voor maatschappijhistorici die bewust voor het Rotterdamse model kozen, vanwege het unieke karakter van deze opleiding.

In vrijwel alle publicaties over Rotterdam en zijn universiteit wordt de sterke nadruk gelegd op de innige band tussen stad en de

EUR. Die band is er van oudsher. Zonder het initiatief van vooruitstrevende lieden van de elite die zich verenigden in de Vereeniging tot Oprichting eener Nederlandsche Handels-Hoogeschool was het niet gelukt. Deze binding leeft tot op de dag van vandaag voort in het huidige Trustfonds. De bloei van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool was mogelijk dankzij giften van particulieren en hoewel de financiering uit rijksmiddelen na de Tweede Wereldoorlog belangrijker werd, is het Erasmus Trustfonds nog altijd een belangrijke partner.

Stad en universiteit hebben elkaar hard nodig; het aanbod van nieuwe studies en het aanbod van getalenteerde jongeren voedt de sociaal-economische en culturele vernieuwing van Rotterdam.

De relaties met het bedrijfsleven – vooral uit de regio – zijn hecht en nog altijd zichtbaar, maar het relatieve gewicht ervan is wel verminderd. Het Rotterdamse bedrijfsleven is internationaler geworden, van karakter veranderd en ook veel minder verankerd in de stad. De universiteit gaat feitelijk dezelfde kant op. De oprichters van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool hadden hun bedrijf in de stad en voelden zich nauw verweven met de toekomst van Rotterdam. K.P. van der Mandele bekleedde als voorzitter van de Rotterdamse Kamer van Koophandel een centrale positie in het naoorlogse Rotterdam en was een van de regisseurs van de wederopbouw van de stad. Deze gezaghebbende persoonlijkheid was ook president van het college van curatoren. Zelden was de band tussen Rotterdam en zijn hogeschool groter dan in die jaren. Wie de Rotterdamse verhoudingen onvoldoende kende of niet begreep, zag hierin wellicht een Rotterdams chauvinisme, maar daarvan profiteerden beide. Die relatie is minder hecht geworden dan vroeger. Zelfs die tussen bedrijfsleven en universiteit, terwijl dat altijd een van de kernwaarden van Rotterdam was.

Stad en universiteit hebben elkaar hard nodig; het aanbod van nieuwe studies en het aanbod van getalenteerde jongeren voedt de sociaal-economische en culturele vernieuwing van Rotterdam. Ook in internationaal verband kunnen stad en universiteit gezamenlijk optrekken, bijvoorbeeld bij de aanvraag van grote onderzoekssubsidies uit Brussel. En daarom is het niet zo vreemd dat de onderlinge banden zo nu en dan strakker worden aangehaald. Toen Rotterdam eind jaren tachtig zocht naar een nieuw elan – waarvoor de commissie van oud-hoogleraar W. Albeda de uitgangspunten beschreef – werd de komst van nieuwe studierichtingen als voorbeeld aangehaald. Dat gebeurt nu weer. Weer heeft de stad deze behoefte en ziet het gemeentebestuur de EUR als spil om hoogopgeleiden aan Rotterdam te binden. Daarvoor geldt dat de zichtbaarheid van de universiteit in de stad wordt vergroot. Wat dat betreft biedt de komst van het Erasmus University College nieuwe mogelijkheden. Als op 2 september 2013 dit college zijn deuren voor ambitieuze studenten opent, staat de EUR midden in de stad. Met het multi- en interdisciplinaire aanbod – hoewel onvergelijkbaar met het programma van 1913 – probeert Rotterdam in te spelen op de vraag naar breed opgeleide studenten die inzetbaar zijn voor functies in een sterk veranderde internationale samenleving. De brede inzetbaarheid was ook de ambitie van de zakenmannen die een eeuw geleden de koopman wilden uitrusten met voldoende praktische en theoretische kennis om het twintigste-eeuwse grootbedrijf te kunnen leiden.

NOTEN

1. *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 8 november 1938. ↩
2. H. Mees, *Herinneringen van Mr. W.C. Mees (1882–1970) verzorgd door Mr. H. Mees* (Rotterdam 1999) 171. ↩

3. Eva Rovers, *De eeuwigheid verzameld, Helene Kröller-Müller (1869–1939)* (Amsterdam 2010). ↩
4. L.A. de Klerk, *Particuliere plannen. Denkbeelden en initiatieven van de stedelijke elite inzake de volkswoningbouw en de stedenbouw in Rotterdam, 1860–1950* (Rotterdam 1999). ↩
5. *Eerste Jaarverslag Der Nederlandsche Vereeniging voor Hooger Handelonderwijs 1913–1914*, 10–13. ↩
6. *Gedenkschrift ter herinnering aan de opening der Nederlandsche Handels-Hoogeschool* (Rotterdam 1913) 58–59. ↩
7. Mees, *Herinneringen van Mr. W.C. Mees*, 161–171. ↩
8. *Gedenkschrift ter herinnering aan de opening der Nederlandsche Handels-Hoogeschool*, 25. ↩
9. *Ibidem*, 62. ↩
10. *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 8 november 1938. ↩
11. N.W. Posthumus, *Verslag van de lotgevallen der Nederlandsche Handels-Hoogeschool gedurende het studiejaar 1918–1919, uitgebracht bij de overdracht van het rectoraat op 15 september 1919 door den Rector Magnificus Mr. Dr. N.W. Posthumus* (Rotterdam 1919) 12. ↩
12. P.J. van Baalen, 'De lange en onvoltooide weg naar interdisciplinaire bedrijfskunde in Nederland' in: H. van Driel (red.), *Ontwikkeling van bedrijfskundig denken en doen: een Rotterdams perspectief* (Rotterdam 1993) 217–233, alhier 219. ↩
13. P.W. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool, 1963–1974* (Rotterdam 1974) 196–197. ↩
14. *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 21 oktober 1946. ↩
15. *Jaarboek Nederlandsche Economische Hogeschool 1949–1950*, 74. (In het vervolg afgekort tot *Jaarboek*, gevolgd door het desbetreffende jaar) ↩
16. *Jaarboek 1960–1961*, 90–91. ↩
17. Mayke Groffen en Sjouk Hoitsma, *Het geluk van de huisvrouw* (Amsterdam 2004) 8. ↩
18. *Jaarboek 1952–1953*, 65. ↩
19. *Jaarboek 1956–1957*, 78. ↩
20. *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 19 maart 1938. ↩
21. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 201–202. ↩
22. Geciteerd in J.M.W. Binneveld en H.H. Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam, Analyse van een experiment* (Leiden 1976) 14. ↩

23. H.J. Flieringa, *De geschiedenis van de 'Stichting Klinisch Hoger Onderwijs' te Rotterdam, 1950–1967* (Rotterdam 1967) 47. ↩
24. W. Kouwenaar, 'De Stichting "Klinisch Hoger Onderwijs" te Rotterdam', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* jrg. 94 (11 november 1950) 3210. ↩
25. A. Lührs, *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam. Deel I: Ontwikkeling en stand van zaken* (Rotterdam 1965) 4. ↩
26. Geciteerd in Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 3. ↩
27. Over J.H. Lamberts: J. Reehorst, 'Dr. J.H. Lamberts, 1911–1990' in: *Rotterdams Jaarboekje* reeks 9, jrg. 9 (1991) 158–161; H. Lamberts en S.W.J. Lamberts, 'In memoriam dr. J.H. Lamberts', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* jrg. 134 (1990) nr. 12, 620–621. ↩
28. Lührs, *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam*, 56; Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 5; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 206–207. ↩
29. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 8. ↩
30. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 210. ↩
31. Ibidem, 212. ↩
32. *Jaarboek 1960–1961*, 90–91. ↩
33. Geciteerd in M. Dicke, *40 jaar FSW, De Rotterdamse formule in de praktijk* (Rotterdam 2003) 9. ↩
34. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 16. ↩
35. *Jaarboek 1957–1958*, 88. ↩
36. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 31–32. ↩
37. Zo blijkt uit de *Handelingen van de Tweede Kamer*, 84ste vergadering, 11 juli 1961, 2823. ↩
38. Geciteerd in Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 9–10. ↩
39. *De nota-Cals over het hoger onderwijs in de gemeenteraad van Rotterdam* (Rotterdam 1961) 21; Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 14. ↩
40. *De nota-Cals*, 19; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 215–216. ↩
41. *De nota-Cals*, 9. ↩
42. Lührs, *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam*, 20. ↩
43. G.E. Van Walsum, 'Het universiteitsprobleem: heeft Bremen ons iets te leren?' *Economisch-Statistische Berichten* jrg. 56 (22 juni 1961) nr. 2289, 576–578. ↩
44. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 216–217. ↩
45. Lührs, *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam*, 26a; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 218–220. ↩

46. Lührs, *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam*, 35–36. ↩
47. *Jaarboek 1969–1970*, 82. ↩
48. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 33. ↩
49. *Jaarboek 1963–1964*, 103. ↩
50. *Ibidem*, 106–107. ↩
51. P.J. Prins, *Het tiende lustrum van de NEH*,* 8 november 1963* (Rotterdam 1963). ↩
52. *Jaarboek 1962–1963*, 97. ↩
53. *Ibidem*, 98. ↩
54. *Jaarboek 1963–1964*, 113. ↩
55. M. Davids en J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam, 1973–1993* (Rotterdam 1993) 19. ↩
56. Zie Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 82 e.vv. ↩
57. Piet Sanders, ‘De Europese N.V.’ in: *Europees Ondernemingsrecht: 50 jaar na Sanders’ Europese NV* (Deventer 2010) 43. ↩
58. *Jaarboek 1969–1970*, 122. ↩
59. Hans Smits, *Strafrechthervormers en hemelbestormers. Opkomst en teloorgang van de Coornhertliga* (Amsterdam 2008) 20–22. ↩
60. *Het Vrije Volk*, 6 oktober 1970, 16 oktober 1970. ↩
61. Romke van der Veen, ‘Relativering van rationaliteit: Naar een reflexieve beleidssociologie’ in: Jacques van Hoof, Dick Houtman, Peter Mascini, Ren Moelker, Sjo Soeters (red.), *J. A. A. van Doorn en de Nederlandse Sociologie: De Erfenis, Het Debat en de Toekomst* (Amsterdam 2010) 80. ↩
62. Cor Lammers, ‘In memoriam J.A.A. van Doorn’ in: Jacques van Hoof, Dick Houtman, Peter Mascini, Ren Moelker, Sjo Soeters (red.), *J. A. A. van Doorn en de Nederlandse Sociologie: De Erfenis, Het Debat en de Toekomst* (Amsterdam 2010) 22. ↩
63. Dicke, *40 jaar FSW*, 13. ↩
64. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 78–79. ↩
65. Dicke, *40 jaar FSW*, 13. ↩
66. *Het Vrije Volk*, 8 november 1963. ↩
67. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 46–79. ↩
68. *Jaarboek 1964–1965*, 136–138. ↩
69. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 142–145. ↩
70. Lührs, *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam*, 29. ↩
71. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 26. ↩
72. A. Querido, *De binnenkant van de geneeskunde, een auto-biografie* (Amsterdam 1990) 192. ↩

73. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 30 e.vv. ↩
74. E. Mandema, 'Levensbericht A. Querido' in: KNAW, *Levens-berichten en herdenkingen* (Amsterdam 2002) 73–82. ↩
75. Querido, *De binnenkant van de geneeskunde*, 194. ↩
76. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 20. ↩
77. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 65. ↩
78. Geciteerd in Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 20. Zie verder Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*. ↩
79. Aangehaald in: *Jaarboek 1969–1970*, 85, noot 20. ↩
80. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 9. ↩
81. Mandema, 'Levensbericht A. Querido', 73–82,
www.dwc.knaw.nl/DL/levensberichten/PE00002451.pdf ↩
82. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 33–34. ↩
83. Querido, *De binnenkant van de geneeskunde*, 191–192. ↩
84. Bij de selectie van het architectenbureau speelde waarschijnlijk mee dat burgemeester Thomassen dit bureau goed kende uit de tijd dat hij burgemeester van Enschede was, waar het de coördinatie van de bouw van de Technische Hogeschool Twente voor zijn rekening had genomen. Zie H. Haan en I. Haagsma, *Stadsbeeld Rotterdam 1965–1982* (Amsterdam 1982) 80. ↩
85. Haan en Haagsma, *Stadsbeeld Rotterdam*, 80–82; A. Oosterman, *Arie Hagoort* (Rotterdam 1991) 12 e.vv. ↩
86. *Jaarboek 1964–1965*, 127. ↩
87. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 186. ↩
88. *Jaarboek 1966–1967*, 146. ↩
89. A.I. Diepenhorst en A. Querido, 'Gegist bestek', *Quod Novum*.^{*} Blad voor de Rotterdamse academische gemeenschap^{*}, jrg. 1, (12 juni 1968) nr. 1, 1. ↩
90. *Jaarboek 1967–1968*, 91. ↩
91. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 232–233. ↩
92. *Jaarboek 1966–1967*, 145. ↩
93. Ibidem, 148. ↩
94. Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam/Antwerpen 1995) 260–262; *De Waarheid*, 27 september 1969. ↩
95. Johan van Merriënboer, 'Een nieuw soort politicus voor de jaren zeventig. Gerhard Heinrich Veringa (13 april 1924 - 29 december 1999)' in: *Tweede jaarboek parlementaire geschiedenis* (Den Haag 2000). ↩
96. *De Waarheid*, 25 februari 1970. ↩
97. *Het Vrije Volk*, 21 mei 1969. ↩

98. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 26–28. ↩
99. *Jaarboek 1969–1970*, 76. ↩
100. *Jaarboek 1967–1968*, 82. ↩
101. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 24. ↩
102. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 239. ↩
103. *Jaarboek 1969–1970*, 82. ↩
104. *Ibidem*, 85. ↩
105. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 189. ↩
106. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 44. ↩
107. *Handelingen van de Tweede Kamer 1972–1973* (20 december 1972) 83. ↩
108. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 8. ↩
109. *Jaarboek 1969–1970*, 71. ↩
110. *Handelingen van de Tweede Kamer 1972–1973* (20 december 1972). ↩
111. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 6. ↩
112. *Jaarboek 1971–1973*, 79. ↩
113. *Jaarboek 1979–1980*, 59 e.vv.; *Quod Novum*, 15, 22 en 29 november 1978 en 24 januari 1979. ↩
114. J.H. van Stuijvenberg, *De Nederlandsche Economische Hoogeschool 1913–1963* (Rotterdam 1963) 236. ↩
115. Van Stuijvenberg, *De Nederlandsche Economische Hoogeschool*, 20 e.vv.; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 1. ↩
116. Dicke, *40 jaar FSW*, 9. ↩
117. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 19. ↩
118. Dicke, *40 jaar FSW*, 46. ↩
119. Binneveld en Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam*, 86 e.vv. ↩
120. *Jaarboek 1975–1976*, 34–35. ↩
121. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 40–42; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 249–250. ↩
122. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 46; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 252. ↩
123. Bijvoorbeeld toen een universiteit in Deventer werd bepleit, zie hoofdstuk 1.10. ↩
124. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 49; Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 254. ↩
125. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 50. ↩
126. Interview met prof. dr. P.W. Klein, 30 januari 2013. ↩
127. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 103. ↩
128. *Ibidem*, 109. ↩

129. *Jaarboek 1976–1978*, 77. ↩
130. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 109–114. ↩
131. *Jaarboek 1976–1978*, 79. ↩
132. Interview met prof. dr. P.W. Klein, 30 januari 2013. ↩
133. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 184–185. ↩
134. *Jaarverslag 1986*, 15. ↩
135. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 194. ↩
136. Interview met dr. J.C. Visser, 11 februari 2013. ↩
137. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 195–197. ↩
138. Zie onder meer F. Houweling, *Witboek Letterenfaculteit Rotterdam* (Rotterdam 2003). ↩
139. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 90–99. ↩
140. Ibidem, 174–175. ↩
141. Interview met prof. dr. J.A. Stam, 7 februari 2013. ↩
142. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 178–181. ↩
143. Ibidem, 125 e.vv. ↩
144. Interview met prof. dr. T.A.W. Splinter, 28 januari 2013. ↩
145. Dicke, *40 jaar FSW*, 84. ↩
146. Interview met prof. dr. H.G. Schmidt, 28 januari 2013. ↩
147. Dicke, *40 jaar FSW*, 85. ↩
148. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 286. ↩
149. Voor deze en volgende alinea's is gebruik gemaakt: B. Diemel, *100 jaar Erasmus School of Economics*. Ongepubliceerd manuscript hoofdstukken 3 en 4. [verschijnt najaar 2013] ↩
150. Idem, hoofdstuk 4. ↩
151. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 277 e.vv. ↩
152. Ibidem, 276. ↩
153. Diemel, *100 jaar Erasmus School of Economics*, slothoofdstuk; Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 281–282. ↩
154. *Een universiteit in bedrijf* (Rotterdam 1990) 19. ↩
155. Ibidem. ↩
156. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 201. ↩
157. Interview met drs. E.F. Bruining, 21 januari 2013. ↩
158. *Jaarverslag 1987*, 6. ↩
159. Interview met drs. E.F. Bruining, 21 januari 2013. ↩
160. *Een universiteit in bedrijf* (Rotterdam 1996) xviii-xix. ↩

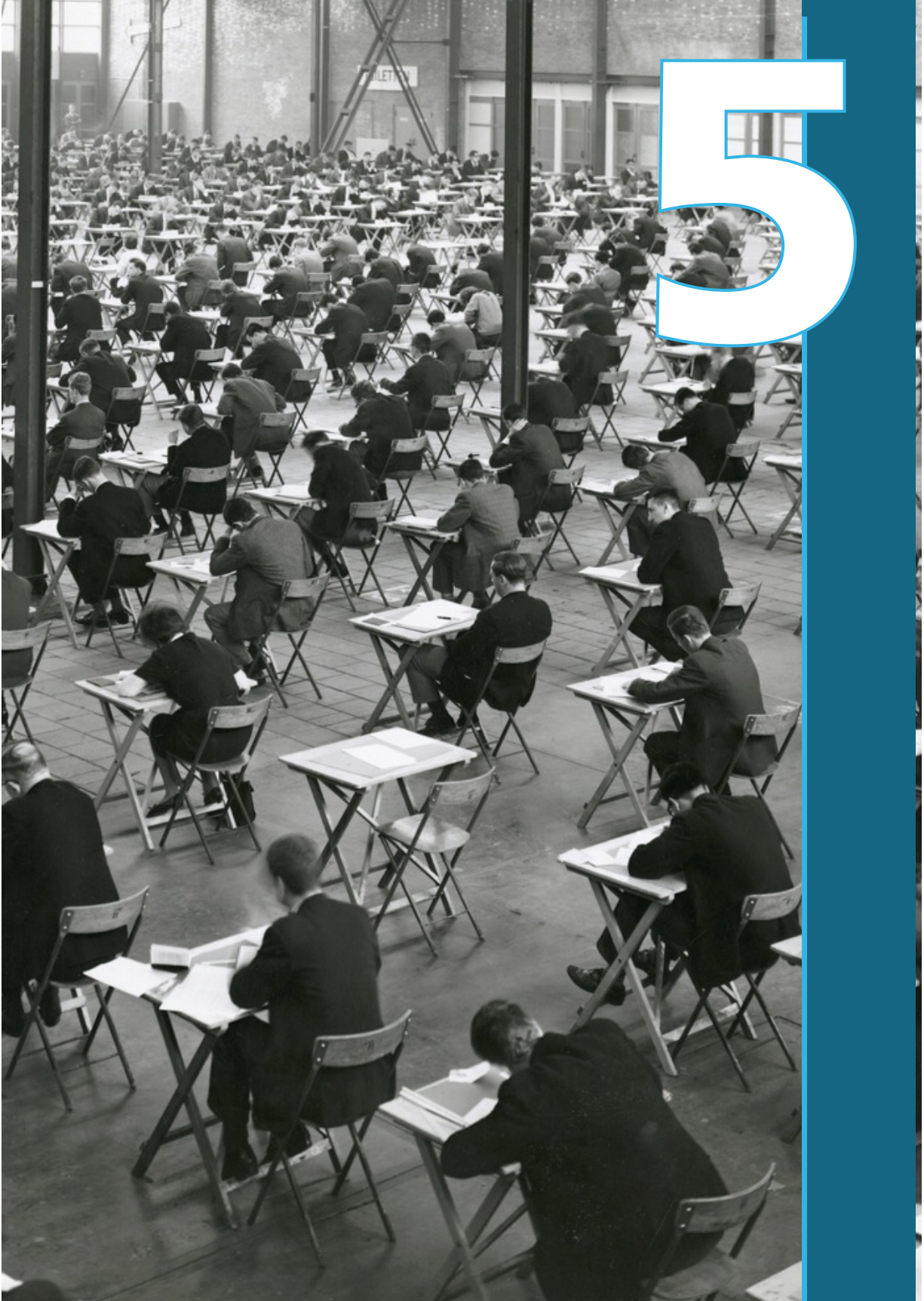
161. Erasmus Universiteit Rotterdam, *Denken, kiezen, doen: Strategisch Plan 2004–2008* (Rotterdam 2004) 4. [↩](#)
162. Interview met prof. dr. H.G. Schmidt, 28 januari 2013. [↩](#)
163. Interview met mr. P.F.M. van der Meer Mohr, 22 januari 2013. [↩](#)
164. Ibidem. [↩](#)
165. Klein, *De Nederlandse Economische Hogeschool*, 33–34. [↩](#)
166. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 321. [↩](#)
167. Zie onder meer Juurlink [+] Geluk, *Welstandsparagraaf De open Rotterdamse campus Erasmus Woudestein* (Rotterdam 2009) 6. [↩](#)
168. EUR, *Thuis in de wereld*, 3. [↩](#)
169. Ibidem. [↩](#)
170. *Masterplan campus Woudestein* (Rotterdam 2008). [↩](#)
171. G. Frishert, *Monument Woudestein, cultuurhistorische verkenning*, delen I en II (Rotterdam 2010). [↩](#)
172. Zie onder meer: EGM Architecten, *Erasmus MC Rotterdam* (Rotterdam [1999]). [↩](#)
173. B. Maandag (red.), *Rotterdam, open stad, gebiedsontwikkeling in de praktijk* (Rotterdam 2009) 16 e.vv. [↩](#)
174. ‘Rede Z.W. Sneller’, *Algemeen Handelsblad*, 8 mei 1935. [↩](#)
175. *De Tijd*, 3 oktober 1908. [↩](#)

Rotterdam vanuit de Faculty Club

ELITE WORDT VEELKLEURIGHEID

De wereld van de student

Nelleke Manneke

SINDE DE OPRICHTING VAN DE NEDERLANDSCHE HANDELS-HOOGESCHOOL (NHH) IN 1913 HEEFT DE STUDENT, MAAR OOK HET STUDENTENBESTAAN EEN GEDAANTEVERWISSELING ONDERGAAN. DE EERSTE VIJFTIG JAAR WAREN STUDENTEN AAN DE NHH, LATER NEDERLANDSE ECONOMISCHE HOGESCHOOL (NEH), VRIJWEL UITSLUITEND AFKOMSTIG UIT ELITAIRE KRINGEN. ALS GEVOLG VAN PROCESSEN VAN INTERNE EN EXTERNE DEMOCRATISERING EN INTERNATIONALISERING WERD DE STUDENTENGEMEENSCHAP GEDURENDE DE TWEEDE VIJFTIG JAAR HETEROGENER EN KLEURRIJKER. WELKE ACHTERGROND DE STUDENTEN OOK HEBBEN; VOOR DE MEESTEN VORMT DE BEWUSTE KEUZE OM AAN DE ROTTERDAMSE UNIVERSITEIT TE GAAN STUDEREN HET VERBINDENDE ELEMENT.

ROTTERDAM, DAT SPREEKT VOOR ZICH

In de jaren vijftig en zestig was Rotterdam een sterk merk. Wier ging studeren hoefde nauwelijks iets uit te leggen. Het was economie. Pas wanneer het anders was, werd de studie erbij genoemd. Met de NEH had Rotterdam een goede reputatie opgebouwd. Door de sterke verbondenheid met de Rotterdamse

economie had de NEH internationale aantrekkingskracht. De nauwe banden met de praktijk van het bedrijfsleven waren stimulerend en uitdagend. Regelmatig waren er stages, bedrijvendagen en prijsvragen. Aan de hogeschool leefde in deze periode bovendien een sterk ‘wederopbouwgevoel’, waar de pragmatisch georiënteerde student – gericht op de inhoud, maar ook op de toepassing van de studie – zich al snel thuis voelde. Wil Albeda (1925), de latere minister van Sociale Zaken, was NEH-student van 1946 tot 1950. Hij waardeerde vooral colleges van inspirerende hoogleraren en docenten. ‘De studie bracht alles wat ik ervan verwachtte. De colleges van mensen als F. de Vries, Tinbergen, Houwing, Ten Doesschate en later Witteveen en Lambers; dit was het leven dat me voor ogen stond.’^[1] En ook de latere minister van Ontwikkelingssamenwerking Jan Pronk (1940) bijvoorbeeld, heeft nooit spijt gehad van zijn keuze voor Rotterdam. Hij had eigenlijk geschiedenis willen studeren, maar op aanraden van een leraar op de middelbare school koos hij voor de NEH. Na een week wist hij dat hij hier op zijn plaats was.^[2]

Ook de Medische Faculteit Rotterdam (MFR) levert positieve herinneringen op. De medische faculteit was vanaf het begin sterk onderzoeks- en wetenschappelijk georiënteerd. Het onderwijs was casus- en diagnosegericht. Die sfeer was aanstekelijk, zelfs voor minder bedreven studenten. ‘Als medisch student in Rotterdam aan de MFR kreeg ik college van professor Hans Valkenburg. Hoewel ik er niet sterk in was, heeft het toch wel grote indruk gemaakt. Zo werd de cholera epidemie van 1854 behandeld aan de hand van de plattegrond van het oude Londen.’^[3]

Beide academische instellingen trokken tot aan de jaren zeventig vooral jongemannen uit welgestelde kringen. ‘Hoe zorgeloos waren mijn jongelingsjaren/Mijn vader was

industrieel/Gezag en vertoon was ik weldra gewoon/En ik nam aan de weelderoes deel.’^[4] Zo dichtte Heinz Polzer (1919), beter bekend als drs. P. De tekstschrijver, pianist en zanger dankt zijn pseudoniem aan zijn graad in de economie, die hij in 1950 behaalde aan de NEH. Hij verwoordde in zijn kenmerkende stijl dat studeren veelal was voorbehouden aan kinderen van vermogende ouders, ook in Rotterdam. Studenten aan de medische faculteit kwamen vaak uit families waarvan ouders of grootouders ook geneeskunde hadden gestudeerd. Artsenfamilies stonden in hoog aanzien en hadden een levensstijl die daarbij paste.

Toch bleven de deuren niet helemaal gesloten voor studenten uit minder gefortuneerde gezinnen, al bleven zij ver in de minderheid. In de beginjaren van NEH werd voor ‘talentvolle minvermogende studenten’ het zogenoemde Meesfonds opgericht.

^[5] De eerder genoemde Wil Albeda, zoon van een Fries/Rotterdamse lagere ambtenaar deed vlak na de Tweede Wereldoorlog een beroep op dit fonds. De beurs dekte alleen het collegegeld, dus Albeda gaf, om niet helemaal van zijn ouders afhankelijk te zijn, bijlessen aan leerlingen van middelbare scholen. Albeda, wiens vader hem het liefst bij de belastingdienst had zien werken, had na het behalen van zijn bul een verre van saaie carrière. Hij werd vakbondsleider, hoogleraar Sociaal-economisch beleid en decaan aan de NEH, en (zoals gezegd) minister van Sociale Zaken in het kabinet-Van Agt/Wiegel.^[6]

Vrouwelijke studenten waren lange tijd nauwelijks terug te vinden in de Rotterdamse collegebanken. In de decennia voor de oorlog waren jongedames op één hand te tellen. Tot hen behoorde Betsy Thung (1902–1996). Zij was dochter van een Chinese plantage-administrateur en geboren in Batavia (Jakarta) in een gezin van acht kinderen. In Batavia haalde Betsy een

boekhouddiploma en een onderwijsakte. In 1924 vertrok ze naar Nederland en vervolgde haar studie in Rotterdam aan de Nederlandsche Handels-Hoogeschool.^[7] Ze behoorde tot een van de eerste vrouwelijke en buitenlandse studenten. Op de hogeschool ontmoette zij Willemien van der Goot (1897–1989), die vanaf 1920 studeerde.^[8] Thung en Van der Goot behoorden tot de, qua betekenis niet te onderschatten, eerste generatie van in Rotterdam hoog opgeleide vrouwen.

Na de oorlog bleven vrouwen lange tijd een geval apart aan de hogeschool. Dat constateerde ook de huidig Europees Commissaris Neelie Kroes (1941) toen zij in 1958 als één van de zeven meisjes van de ongeveer tweehonderd studenten in dat jaar de collegezaal van de NEH betrad.^[9] In die jaren heerste er een strenge scheiding tussen de seksen. Meisjes zaten in de voorste collegebanken; onder het oog van de docenten waren ze veilig voor avances van de jongens.

ONTWIKKELING VAN DE PERSOONLIJKHEID

‘Men moge bedenken, dat, naast de studie de persoonlijkheid dient te worden ontwikkeld! Sluit u daarom niet op binnen Uw eigen enge persoonlijke opvattingen, maar wordt lid van een organisatie, waar Gij door geregelden omgang met anderen, elkaars inzichten leert kennen, en waar Gij de beste gelegenheid hebt de, zoo noodzakelijke menschenkennis op te doen! (...) Voor den toekomstigen handelman kan dit bovendien een schat van connecties geven!’^[10] Aldus stond geschreven in een vooroorlogse wervingsbrief van het Rotterdamsch Studenten Corps. Van oudsher leefde het idee dat student zijn meer is dan studeren alleen. Het was een stijl van leven en dé periode om te genieten en

levenservaring op te doen. Het stereotype van de zelfvoldane, rijke en feestvierende student komt mede hieruit voort. Al in de negentiende eeuw werd geschreven over studenten die zich bedronken, baldadig waren, naar de hoeren gingen en bovendien hun studie niet afmaakten.^[11] Het beeld leidt een taai bestaan. In reclamespotjes duikt het nog af en toe op: onderuit hangend tussen lege pizzadozen.^[12] Cliché of niet; de druk om af te studeren was vroeger zonder meer minder groot dan tegenwoordig. De week was niet volgepland met studie-activiteiten en er bleef tijd over, bijvoorbeeld voor studentenverenigingen.

Het verenigingsleven legde een stevige basis voor persoonlijke vorming en opbouw van een netwerk en was daardoor even belangrijk als de studie zelf. Hier werd gefeest, gedronken, een groepsgevoel gekweekt en werden omgangsvormen aangeleerd. De Rotterdamse studentenverenigingen waren, evenals de Nederlandse samenleving, sterk verzuild. Het liberale Rotterdamsch Studenten Corps (RSC) uit 1913 was de oudste vereniging. Meisjes vonden sinds 1916 een tegenhanger in de Rotterdamsche Vrouwelijke Studenten Vereniging (RVSF). Katholieken verenigden zich in Sanctus Laurentius (1914), terwijl gereformeerde studenten bijna automatisch lid werden van Societas Studiosorum Reformatorum Roterodamensis (S.S.R.-R.), opgericht in 1918. Tenslotte was er het Rotterdamsch Studenten Gezelschap (RSG, opgericht in 1921), minder elitair, niet aan een geloof gebonden en bestemd voor studenten die in een andere stad woonden dan ze studeerden.^[13]

‘een volledig kaalgeschoren hoofd, een pet, een oude regenjas, wit papieren boord, vlinderdasje, opschrijfboekje, potlood, enkele doosjes lucifers en zo mogelijk een sigarenknipper’

Studenten maakten meestal voor het eerst kennis met de verenigingen wanneer zij zich inschreven voor de studie. Bij die gelegenheid probeerden studentenverenigingen nieuwe leden te trekken. Deze stonden dan wel eerst een intensieve ontgroening te wachten. Wie begin jaren zestig had besloten lid te worden van het RSC, kreeg een oproep om, meestal op een dag medio september, te verschijnen op de Mathenesserlaan, bij de brug naar de Witte de Withstraat, voorzien van 'een volledig kaalgeschoren hoofd, een pet, een oude regenjas, wit papieren boord, vlinderdasje, opschrijfboekje, potlood, enkele doosjes lucifers en zo mogelijk een sigarenknipper'.^[14] Zo begon de 'groentijd', een veertiendaagse periode van fysieke en mentale afmatting met vernederende spelletjes. De lucifers en sigarenknipper waren nodig om ouderejaars te bedienen, als onderdeel van het ontgroeningsritueel.

Na de groentijd stond deelname aan het verenigingsleven open; feesten met indrukwekkende hoeveelheden bier, maar ook toneelvoorstellingen, sport- en schaakwedstrijden. In debatingclubs en tijdens vergaderingen konden studenten zich bekwamen in welsprekendheid; absurde zaken boden dan een goede oefening. Zo werd eens een vergadering bij Sanctus Laurentius geheel besteed aan een dode muis: hoe hij had geleefd, wat hij had bereikt en hoe hij begraven diende te worden.^[15] De sociëteiten boden een ontmoetingsplek voor zielsverwanten en voorkwamen, niet onbelangrijk, vereenzaming; een reëel gevaar voor beginnende studenten.

Tot aan het eind van de jaren zestig waren de verenigingen erg populair. Het merendeel van de studenten werd lid. Een enkeling deed niet mee. Leden van studentenverenigingen keken neer op medestudenten die geen lid waren, doorgaans aangeduid als

‘knorren’.^[16] En hoewel de studentencorpora zich vaak ook van een sympathieke kant lieten zien (het RSC organiseerde jaarlijks de intocht van Sinterklaas en schonk de stad tijdens de tiende lustrumviering ‘om iets terug te doen’ het beeldje Fikkie, dat een mooi plekje kreeg op de Oude Binnenweg^[17]) onderhielden zij mede door een dergelijke neerbuigende houding vaak een wat moeizame relatie met de publieke opinie.^[18] Schandalen werden in de media breed uitgemeten.^[19] De verenigingen zouden bovendien elitaire clubs zijn, die topfuncties onderling verdeelden. De meeste Rotterdamse verenigingsstudenten herkenden zich echter niet in dit beeld. Zij stonden – naar hun eigen idee – met beide benen op de grond. Neelie Kroes, tijdens haar studie lid van RVSV: ‘Op dat moment had je niet het gevoel dat je de elite van Nederland aan het vormen was. De sfeer was: kom op, dit is Rotterdam, we moeten hard werken.’^[20]

SEVEN SEAS

In het gebombardeerde Rotterdam was huisvesting moeilijk te vinden. De gemeente had een afdeling met de opmerkelijke naam Rentegevende Eigendommen, die leegstaande gebouwen beheerde. Wanneer er geen bestemming voor was, werden er studenten in gezet. Het ging er vaak nogal Spartaans aan toe.

‘Stapelbedden in een door straalkachels verwarmd kantoorpand zonder stoffering met één kraan waaruit alleen koud water kwam.’ Door de oprichting van de Medische Faculteit Rotterdam in 1966 was er behoefte

aan extra studentenhuisvesting. Om de toekomstige medici en het groeiend aantal studerenden aan de NEH te herbergen kocht de Stichting Studenten Huisvesting Rotterdam een schip van de Europa-Canada-Linie (dochteronderneming van de Holland-Amerika Lijn). De Seven Seas had een bewogen leven achter de rug. Het had passagiers en militairen vervoerd; nu bood het plaats aan 250 tot 275 studenten. Tevens diende het, naar Amerikaans model, als campus voor de geneeskundefaculteit. Het schip lag in de directe omgeving van de medische faculteit in de Parkhaven. ‘Verwacht mag worden, dat van deze gunstige ligging goede werking zal uitgaan op de studie-intensiteit’, merkte het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* fijntjes op.^[21] De directe binding van universiteit en huisvesting zou later weer navolging krijgen. Veel oudstudenten hebben levendige herinneringen aan de Seven Seas. ‘Er valt wel een boek over te schrijven (...) ik herinner me met genoegen het zwembad op het dek, waar je drijvend op je rug de Euromast kon aanschouwen.’ Maar er moest natuurlijk wel worden gewerkt. Soms waren de omstandigheden verre van comfortabel. Wanneer ’s winters de verwarming uitviel waren de hutten steenkoud. En in de zomer kon het er verstikkend heet zijn. De Seven Seas bleef tot januari 1971 fungeren als studentenhuisvesting en campus voor de studenten geneeskunde. Toen kocht Verolme het schip als onderkomen voor zijn buitenlandse werknemers.^[22]

KWESTIE VAN DEMOCRATISERING

In de naoorlogse decennia steeg de behoefte aan academici in het bedrijfsleven en bij de overheid. Dit vereiste een hoger opleidingspeil van de bevolking. Gezondheidszorg kreeg in de verzorgingsstaat een prominentere rol, waardoor tevens de behoefte aan medici toenam.^[23] Gezien 'de noodzaak onder de huidige omstandigheden het aanwezige intellect in alle lagen van de bevolking tot zijn recht te laten komen', werd op aandrang van het parlement in de jaren vijftig de commissie Rutten ingesteld. De commissie huldigde het uitgangspunt dat wetenschappelijk onderwijs toegankelijk moest zijn voor iedereen en adviseerde zodoende democratisering van de studiefinanciering. Wanneer ouders niet in staat waren de studie te bekostigen, zou de overheid bijspringen.

Het beleid betekende een kentering; voor het eerst leidde de universiteit niet hoofdzakelijk de elite op. Nieuwe deelname kwam vooral van de middenklasse. Er gingen ook meer kinderen uit arbeidsgezinnen studeren, maar hun aantal bleef relatief laag. In 1973, het jaar van de stichting van de Erasmus Universiteit, studeerden hier 4400 jonge mannen en vrouwen; een enorme toename in vergelijking met de enkele honderden studenten in de jaren vijftig.

Behalve dat er steeds meer studenten van verschillende achtergrond in Rotterdam neerstreken, eisten zij ook medezeggenschap over de koers van de hogeschool. Van oudsher lagen alle beslissingen in handen van de hoogleraren, verenigd in de senaat. Gedurende de jaren zestig begonnen in Rotterdam, net als in de meeste andere universiteitssteden, ideeën over democratisering door te dringen en de stemming wat roeriger te maken. De bereidheid te protesteren tegen allerlei onrecht nam

toe. Op de Seven Seas hingen, zeer tegen de zin van de havenpolitie, bijvoorbeeld spandoeken tegen de Vietnamoorlog. Toch was de atmosfeer in Rotterdam lang niet zo revolutionair in vergelijking met andere universiteitssteden. Wellicht dat dit te maken had met het feit dat NEH-studenten eind jaren zestig al werden uitgenodigd om senaatsvergaderingen te bezoeken. maar misschien toch ook met het feit dat studenten in Rotterdam over het algemeen wat nuchterder van aard waren dan in andere steden. Oud-student Ton Soetekouw weet nog hoe NEH-studenten hun schouders ophaalden toen er een afvaardiging van de studentenvakbeweging uit Amsterdam overkwam. ‘Ton Regtien was toen voorzitter en hij kwam om te praten over de revolutie en verkondigde dat de hoogleraren van hun preekstoel moesten worden afgetrokken. “Want jullie worden onderdrukt”, zei hij. En wij dachten: waar hééft die man het over?’^[24]

Als gevolg van de Wet universitaire bestuurshervorming (WUB) ontstonden er nieuwe bestuursorganen en machtsverhoudingen aan de universiteiten. Het college van bestuur moest voor bijna alles de meerderheid van de studenten(vakbond), vertegenwoordigd in de universiteitsraad, achter zich hebben. Studenten in Rotterdam konden hierdoor meebeslissen over onder meer de geplande nieuwbouw, de naam voor de op te richten universiteit, studieprogramma’s en zelfs benoemingen van hoogleraren. Ook in de faculteitsbesturen waren zowel studenten als personeel vertegenwoordigd. ‘Niemand kon om die studenten heen, het waren heel krachtige persoonlijkheden die vaak luidkeels van zich lieten horen.’^[25]

RSC-huis 'Het Lijkenhuis'.

Niet alleen studenten werden in de jaren zeventig 'linkser', ook in de academische wereld vond een verschuiving plaats van behoudend naar progressief. In Rotterdam kwam op facultair niveau ruimte voor een nieuwe generatie docenten met maatschappijkritische visies. Het nieuwe wetenschappelijke klimaat trok studenten. 'Als Haagse scholiere lag het meer voor de hand om in Leiden rechten te gaan studeren, maar ik koos toch voor Rotterdam. Daar heb ik geen minuut spijt van gehad. Door colleges van onconventionele hoogleraren als Louk Hulsman, Jim Olila en Peter Hoefnagels werd ik direct gegrepen door de maatschappelijke en politieke betekenis van het recht.'^[26]

De aan het eind van de jaren zeventig gestarte studie maatschappijgeschiedenis was hier een exponent van. De studie onderscheidde zich door een geheel nieuwe aanpak; aantrekkelijk voor studenten die buiten gebaande paden wilden kijken. 'Het was een veel bredere benadering dan de traditionele manier waarop tot dan toe naar het verleden werd gekeken. De nieuwe faculteit had een interdisciplinaire aanpak, maakte gebruik van expertise van andere faculteiten en ontwikkelde heel originele zienswijzen en afstudeerrichtingen. Ik vond het geweldig. De opzet van de studie was niet dat je van alles uit je hoofd leerde, maar analyseerde.'^[27]

PROTEST IN EEN ONTSPANNEN SFEER

Gedurende een groot deel van de jaren zeventig bepaalden democratisering, inspraak en protest het klimaat. In februari 1973 waren er in het tot dan toe

rustige Rotterdam studentenacties die tot politieoptreden leidden. Het jaar ervoor had de minister van Onderwijs aangekondigd het collegegeld van 200 gulden te verhogen naar 1.000 gulden. Het college van bestuur (CvB) had studenten die nog niet waren ingeschreven schriftelijk opgeroepen dit alsnog te doen en 1.000 gulden te betalen. Wie hieraan geen gehoor gaf zou uit de administratie worden verwijderd en geen toegang krijgen tot de colleges. Dit schoot een aantal studenten in het verkeerde keelgat. Het college had de brief niet zonder goedkeuring van de universiteitsraad mogen sturen. Bovendien volgde het CvB volgens de studenten te slaafs de richtlijnen van het ministerie. In een open brief aan het CvB eisten zij intrekking van de 'dreigbrief'. Voorts moest het CvB de minister van Onderwijs adviseren de 1.000 gulden collegegeld niet door te voeren. Dat het menens was bleek dinsdagochtend 20 februari 1973. Ongeveer 150 studenten bezetten de administratie op Woudestein. De voorzitter van het CvB, mr. B.J. de Boer, legde contact met de verantwoordelijke commissaris van politie. Preventief verschenen twee pelotons Mobiele Eenheid (M.E.), twee patrouilles Bereden Brigade en vier arrestantenbussen op Woudestein. De bezetters richtten een commandopost in op een van de werkkamers. De commissaris werd er toegelaten voor overleg. 'Het gesprek vond plaats in een ontspannen sfeer', meldde de politiefunctionaris, zij het 'een paar maal gestoord door een op de gang luid spelende grammfoon, die de "Internationale" ten gehore bracht.' De commissaris

kondigde aan, dat hen drie maal zou worden verzocht het gebouw te verlaten. Gaven de studenten hieraan gehoor, dan zou de zaak zijn afgedaan. En zo gebeurde het; de bezetters vertrokken rustig. De dagen daarna volgden nóg drie bezettingen. Op woensdag 21 februari namen de studenten de administratie te Woudestein in. De situatie dreigde nu uit de hand te lopen doordat leden van het Rotterdamsch Studenten Corps de actie met geweld wilden beëindigen. Wederom werden M.E., Bereden Brigade en arrestantenbussen aangevoerd. Na een paar uur vertrokken de bezetters. Donderdag 22 februari verliep een bezetting van de administratie van de medische faculteit op vergelijkbare wijze. Maar in de week erna, op 1 maart 1973, ging het anders. Ongeveer twintig studenten bezetten de administratie op Woudestein, maar dit keer bleven zij zitten. In de verwachting dat het wel weer met een sissers zou aflopen, waren er geen versterkingen opgeroepen. De M.E. rukte alsnog uit, terwijl het administratiepersoneel de toegangen afsloot (behalve één waar de M.E. voor stond). De politie hield alle betrokkenen aan en voerde ze af naar bureau Boezemsingel. Ze werden gehoord en, na een proces-verbaal wegens overtreding van artikel 138 Wetboek van Strafrecht, vrijgelaten.^[28] Enkele dagen later volgde een spoedoverleg van de universiteitsraad in aanwezigheid van een overvolle publieke tribune. De uitkomst viel gunstig uit voor de bezetters. Ze zouden geen negatieve gevolgen ondervinden van hun acties en het CvB zou de minister adviseren af te zien van de nieuwe maatregelen.^[29]

Uiteindelijk ging de verhoging van het collegegeld,
mede door een kabinetswisseling, niet door.^[30]

S.S.R.-R.-huis 'Huize Scharrelkip'.

VERZAKELIJKING

Na de kritische en vernieuwende jaren zeventig volgde met de jaren tachtig een periode waarin neoliberale opvattingen terrein wonnen. Het overheidsbeleid werd gekenmerkt door bezuinigingen en een bedrijfsmatiger aanpak. Universiteiten stonden aan het begin van een periode waarin doelmatigheid en zuinigheid leidende begrippen werden. Dit vond zijn weerslag met het terugdraaien van interne en externe democratisering. Door invoering van de tweefasenstructuur (geldend tussen 1981 en 2002) werd op de studiefinanciering bezuinigd. De wet beperkte de studieduur waardoor het verschijnsel 'eeuwige student' tot het verleden hoorde. De Wet wetenschappelijk onderwijs (WVO '86) beperkte de bevoegdheden van de universiteitsraad. Het systeem van medebesturen was onder vuur komen te liggen omdat het vertragend zou werken en tot eindeloos gepraat en 'papierwinkels' leidde. De maatregel gaf aanleiding tot acties: studenten posteerden zich voor de Senaatszaal met door pleisters dichtgeplakte monden en beletten de leden van de universiteitsraad te gaan vergaderen.^[31] De invoering van de Wet modernisering universitaire bestuursorganisatie (MUB) in 1997 betekende het einde van de overlegcultuur. Ten tijde van de WUB mochten studenten en personeel de universiteit en faculteit meebesturen, sinds invoering van de MUB is hun rol beperkt tot instemmings-, advies- en initiatiefrecht.

Ondertussen was de studentenpopulatie in de jaren tachtig door de grens van tienduizend gebroken. Het karakter van de universiteit veranderde daardoor nogal. 'Wanneer je het middelbare-school-wereldje verlaat om te gaan studeren en misschien op kamers gaat wonen, betekent dit een aantal

wezenlijke veranderingen. Je komt in een andere omgeving en sfeer terecht. Dit heeft vele leuke en opwindende aspecten, maar kan ook wel eens moeilijk zijn. De universiteit is groot en onpersoonlijk; verder is Rotterdam een stad met z'n eigen charmes, maar de gezelligheid ligt er niet voor het oprapen, zoals dat soms in andere steden is.'^[32] De belangstelling voor de studentenverenigingen nam – na een inzinking in de 'protestjaren' – in de jaren tachtig en negentig weer toe.

Maar er werd niet alleen gefeest. Na de recessie van de jaren tachtig bood het opkomende computer- en internettijdperk geweldige mogelijkheden. Ook Rotterdamse studenten waagden zich op dit nog relatief onontgonnen terrein. Zoals economie- en rechtenstudent Jan Kees de Jager (1969). Hij begon in 1992 met zijn studiegenoot Karel van der Woude een bedrijfje in e-commerce in een studentenkamer aan de Kralingse Aegidiusstraat 'Het was echt pionieren. Onze eerste klanten ontvingen we in een ruimte, afgeschermd met lakens, waar we een paar nep-secretarissen achter toetsenborden hadden gezet.'^[33] Al snel werd de studentenkamer te klein en verhuisde de onderneming. De Jager, die herhaaldelijk vertelde het meest te hebben geleerd van zijn eigen bedrijf, werd in 2007 staatssecretaris en in 2010 minister van Financiën.

Het zakelijke en zuinige overheidsbeleid, dat in de jaren tachtig in gang was gezet, kreeg ook in de 21^e eeuw navolging, onder andere door verhoging van het collegegeld en aanscherping van het beursstelsel. Tegenacties waren er ook nu, maar het tij leek niet meer te keren.^[34] Volgens socioloog Paul Schnabel, van 1998 tot 2013 directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, is de uitzonderingspositie van de universitaire student (en docent) verleden tijd en wordt het studentenleven genormaliseerd.

‘Vroeger hadden mensen het idee dat studeren een levensstijl was, dat studenten levenservaring moesten verwerven, maar dat was de theorie. In de praktijk hadden de meesten gewoon te weinig te doen en daardoor deden ze ook steeds minder. En ze hielden zich heus niet allemaal met persoonlijke vorming bezig. (...) Tegenwoordig moet iedereen laten zien wat hij uitvoert. Het is zowel voor studenten als voor docenten zakelijker geworden.’^[35]

‘Vroeger hadden mensen het idee dat studeren een levensstijl was, dat studenten levenservaring moesten verwerven, maar dat was de theorie.’

Studenten zien financiële beperkingen als een prikkel om efficiënt te studeren, maar ervaren ook minder positieve kanten. Een masterstudent in 2012: ‘Ik snap best dat de overheid studenten wil pushen om sneller te studeren, maar ik vind het wel belangrijk dat de overheid het geld dat ze besparen in het onderwijs steekt. Er zijn zoveel maatregelen en plannetjes: de langstudeerboete, de prestatiebeurs, een sociaal leenstelsel. Er wordt steeds meer aan het onderwijs geknabbeld en niet alleen rijke mensen moeten kunnen studeren. Iedereen moet daar een kans toe krijgen.’^[36]

De meeste hedendaagse studenten komen niet uit vermogende gezinnen en financieren (delen van) hun studie zelf door (bij)banen of eigen bedrijfjes. Ze moeten strategisch te werk gaan en, anders dan de generaties voor hen, de tijdsduur van hun studie nauwkeurig plannen. Studenten werken of combineren een sportcarrière met hun studie.

KLEURRIJKE STUDENTENGEMEENSCHAP IN ‘GROOTS

ROTTERDAM'

Niet alleen het studentenbestaan is veranderd, de studentenpopulatie heeft zich ontwikkeld tot een kleurrijke groep. Tot in de jaren negentig bleven de mannen nog altijd ver in de meerderheid, maar anno 2012 is het aantal vrouwelijke studenten op de EUR bijna gelijk aan het aantal mannen. Studies als geneeskunde en rechten 'feminiseerden'. Die ontwikkeling is in de beroepsgroepen terug te zien; jonge rechters zijn voornamelijk vrouwen. Het vooruitzicht is dat meer vrouwen dan mannen blijven afstuderen. Ze behalen bovendien sneller hun diploma.

Een aanzienlijk deel van de Rotterdamse inwoners behoort tot de zogenoemde etnische minderheden. Kinderen van de tweede en derde generatie bevolken de EUR. De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) stimuleert de instroom van minderheidsgroepen in de wetenschap. Met de Mozaïekbeurs kunnen afgestudeerden vier jaar lang promotieonderzoek doen. Het aantal beurzen is gering (20) en de selectie streng. Al meerdere keren vielen Erasmus alumni in de prijzen. ^[37]

'This University gives you the feeling you're being prepared for a great career,' aldus een buitenlandse student. Zijn Rotterdamse studiegenoot voegt er bondig aan toe: 'en je voelt hier dat grootse'.

Was de Chinees-Indische Betsy Thung bijna een eeuw geleden als vrouw én buitenlandse een uitzondering, nu zou ze niet opvallen. Vrouwelijk allochtoon talent stroomt de universiteit binnen. Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse meisjes hebben hun broers al voorbij gestreefd. Door de gewijzigde studentensamenstelling heeft het studentenleven zich aangepast. De studentenverenigingen zijn meer geschakeerd geworden. Er is ruimte voor verschillende leefstijlen en culturen. Islamitische

studenten voelen zich niet thuis bij zuipfestijnen. ‘Vooral islamitische meisjes willen zich niet voortdurend verantwoorden waarom ze een hoofddoek dragen.’^[38] Vanaf 1995 ontstonden de eerste verenigingen van allochtone studenten.^[39] De allochtone verenigingen hadden door het succes van de leden grote betekenis als rolmodel voor toekomstige studenten. Dat gold ook voor Ersilia de Lannooy, economiestudente en mede-oprichtster van de Antilliaanse vereniging Passaat, die na haar studie minister van Financiën werd van het eilandengebied Curaçao.

Tegelijkertijd is de universitaire studie meer internationaal georiënteerd geworden. De faculteit der bedrijfskunde startte in 1985 met een Engelstalig programma; destijds een revolutionaire stap, want tot dan toe was de voertaal – ook voor buitenlandse studenten – uitsluitend Nederlands. Het aanbod Engelstalig onderwijs is sindsdien geweldig toegenomen. Een belangrijke stimulans waren uitwisselingsprogramma’s als ERASMUS (European Community Action Scheme for the Mobility of Students) en TEMPUS (Trans European Mobility Scheme for University Students).

In 1999 tekende Nederland de ‘Bolognaverklaring’, waarin 29 Europese landen afspraken één systeem van hoger onderwijs te ontwikkelen. Dit resulteerde in de bachelor-master (bama)structuur. Behalve dat de bama de binnenlandse migratie onder studenten op gang moest krijgen, heeft de nieuwe structuur ook tot doel de uitwisseling van Europese studenten te bevorderen. EUR-studenten volgen een deel van hun studie in het buitenland en enkele duizenden buitenlandse studenten komen jaarlijks naar Rotterdam. Sinds 2009 is er voor 120 van hen woonruimte op Woudestein. In september 2013 wordt op de campus het nieuwe

huisvestings-complex opgeleverd, dat plaats biedt aan 373 buitenlandse studenten.

Verreweg het grootste deel van de EUR studenten is jong, maar de mogelijkheid tot deeltijdstudie bij alle faculteiten heeft gezorgd voor een heterogene leeftijdsopbouw. De NEH bood al mogelijkheden voor – veelal wat oudere – deeltijdstudenten om studie en werk te combineren. Sinds de jaren negentig zijn er voor senioren HOVO (Hoger Onderwijs Voor Ouderen) collegereeksen: een antwoord op de toenemende behoefte aan kennis en verdieping onder ouderen, die door gunstige prepensioen- en VUT regelingen tijd en energie over hadden. HOVO sluit bovendien aan bij het concept Lifelong learning, geïnitieerd door de Europese Commissie in 2007 bedoeld om mensen in verschillende fasen van hun leven te blijven opleiden.

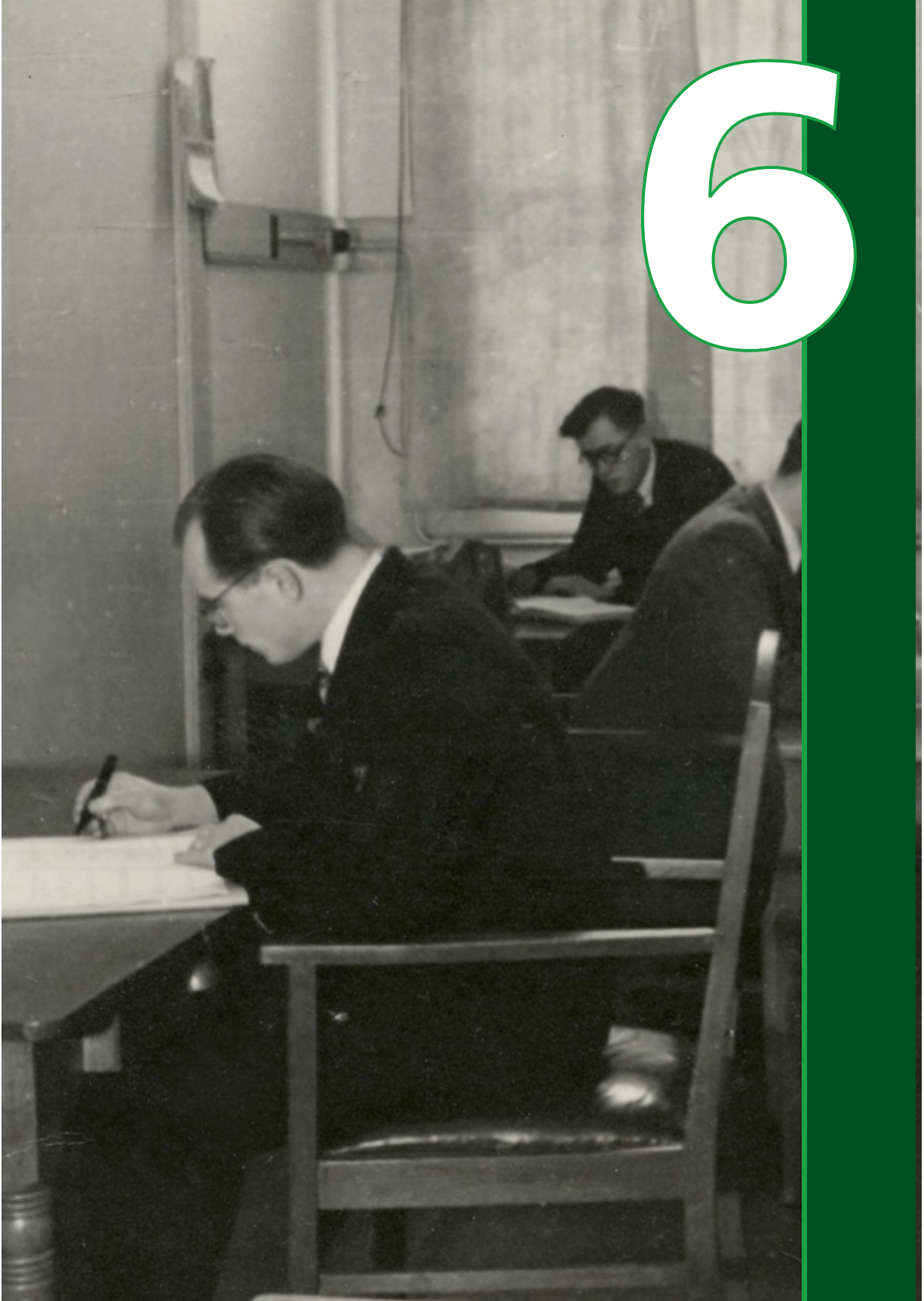
Anno 2013 profileert de EUR zich als een universiteit voor denkers en doeners: internationaal, grensverleggend, sterk in onderzoek en analyse- en toepassingsgericht onderwijs. Dit slaat aan bij een groot deel van de kleurrijke, pragmatisch ingestelde studentengemeenschap. ‘This University gives you the feeling you’re being prepared for a great career,’ aldus een buitenlandse student. Zijn Rotterdamse studiegenoot voegt er bondig aan toe: ‘en je voelt hier dat grootse’.

NOTEN

1. W. Albeda, *Ik en de verzorgingsstaat* (Amsterdam 2004) 26. ↩
2. M. Brandsma en P. Klein, *Jan Pronk; rebel met een missie* (Utrecht 1996) 14. ↩
3. www.woord-kracht.nl, alumni katern 2000. ↩
4. Drs. P., ‘De aardbei’, *Tuindersliedboek* (Amsterdam 1983). ↩
5. Het Meesfonds, officieel het Hoogeschool-fonds 1920 genoemd, werd in 1920 opgericht ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de firma R. Mees &

- Zoonen en stelde zich ten doel 'den bloei der Nederlandsche Handels Hoogeschool te bevorderen.' ↩
6. W. Albeda, *Ik en de verzorgingsstaat*. ↩
  7. Voor de Tweede Wereldoorlog kwamen 'buitenlandse' studenten veelal uit Chinees-Indische kringen. Na haar doctoraal diploma haalde Thung (officieel Sin Nio Thung) haar artsendiploma in Amsterdam. Ze werkte als arts en econome en was de eerste vrouw in de gemeenteraad van Jakarta. www.biografischportaal.nl. ↩
  8. Van der Goot promoveerde in 1930, was actief in de vrouwenbeweging en maakte radioprogramma's voor de AVRO. Tijdens haar studie ontmoette zij (de gehuwde) prof. N.W. Posthumus, trouwde hem in 1931 en scheidde in 1950. ↩
  9. S. de Jong en K. Voskuil, *Neelie Kroes; hoe een Rotterdams meisje de machtigste vrouw van Europa werd* (Amsterdam 2011) 29. ↩
  10. Stadsarchief Rotterdam (SR), archief Rotterdamsch Studenten Corps (RSC), inventarisnummer 160. ↩
  11. Klikspaan (J. Kneppelhout), *Studenten-typen dec 1839-mei 1841* (Utrecht 1982). ↩
  12. Zie ook B. van Erven Doorens, *Beau's handboek voor studenten* (2009). Het staat vol melige tips: hoe kun je in een seconde vier glazen bier drinken, hoe steel je een krat bier, hoe heb je seks met zoveel mogelijk partners en hoe poeier je ze af. ↩
  13. P. Hufman (e.a.), *Studentenverenigingen van 1800 tot nu*. Uitgeven in het kader van het veertig jarig bestaan van de Landelijke Kamer van Verenigingen (LKV) (Utrecht 2007) 27. ↩
  14. SR, archief RSC, inventarisnummer 161. ↩
  15. *Gedenkboek 16e lustrum Rotterdamsche Studenten Vereniging Sanctus Laurentius 1914-1994* (Rotterdam 1995) 69. ↩
  16. Waarschijnlijk afkomstig van Kent Niet Onze Regels. ↩
  17. *Lustrumwijzer voor het xe lustrum van het Rotterdamsch Studenten Corps*. Het beeldje is gemaakt door Joeki Simak en staat op de Oude Binnenweg. ↩
  18. S. Verseput, 'Wij drinken hier niet alleen maar bier', *NRC-Next*, 31 augustus 2012. ↩
  19. Zoals de 'affaire Pronk' eind jaren '60, toen een rel ontstond nadat oud-bestuursleden van S.S.R. feuten meenamen naar een nachtclub waar prostituees kwamen. ↩
  20. De Jong en Voskuil, *Neelie Kroes*, 30. ↩
  21. H. de Vos, 'M.s. Seven Seas voor Rotterdamsche studenten', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (30 juli 1966) 1399. ↩
  22. www.ssmaritime.com/sevenseas. Andere bijzondere woongebouwen voor studenten zijn bijvoorbeeld: de pakhuizen in de Rivierstraat (in 1856 gebouwd als

- bedrijfspannen voor de Rotterdamsche Stoom- Rijstpel- en Meelmolen en de R.K. Kerk aan de Goudse Rijweg (in 1882 gesticht door de congregatie der Redemptoristen en tot 1975 in gebruik). Sinds 1985 doet de kerk dienst als woonplek voor ruim 200 studenten. [↩](#)
23. M. Davids en J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam 1973–1993* (Rotterdam 1993) 19. [↩](#)
  24. De Jong en Voskuil, *Neelie Kroes*, 36. Ton Soetekouw maakte later carrière in het bankwezen. [↩](#)
  25. Interview auteur met Myrna Njiokiktjien, 2 november 2012. [↩](#)
  26. Jolande uit Beijerse, universitair docent strafrecht EUR op www.esl.eur.nl. [↩](#)
  27. Interview auteur met Arie van der Schoor, historicus te Rotterdam, 3 november 2012. [↩](#)
  28. Stadsarchief Rotterdam, Archief gemeentepolitie, stukken betreffende ordeverstoringen door studenten op de Erasmus Universiteit, inventarisnummer 4252. [↩](#)
  29. K. Prudon, *Van WUB tot MUB; geschiedenis van de Universiteitsraad Erasmus Universiteit Rotterdam* (Rotterdam [1998]) 20–22. [↩](#)
  30. Het nieuwe kabinet voerde een verhoging in van 500 gulden. [↩](#)
  31. Prudon, *Van WUB tot MUB*, 36. [↩](#)
  32. *RVSV 65 jaar, 13e lustrum* (Rotterdam [1980]) 2. [↩](#)
  33. www.ism.nl. [↩](#)
  34. In 1999 stelde onderwijsminister L. Hermans voor de OV-jaarkaart af te schaffen. Door protest is dit plan niet doorgegaan. [↩](#)
  35. ‘Langstudeerboete langs de wetenschappelijke meetlat’ in: www.profielen.hro.nl/magazine. [↩](#)
  36. Masterstudent Frank Kliffen in Martine Zeijlstra, ‘Langstudeerboete gaat in. Scheisse, nu moet ik echt aan de bak’, *Erasmus Magazine* (13 september 2012) 14–15. [↩](#)
  37. Laureaten waren onder meer: in 2009 Rachida Bouamar (1984), farmacie/interne geneeskunde voor een onderzoek naar een geneesmiddel na niertransplantatie. In 2010 Abdessamad Bouamid (1983), criminologie voor een onderzoek naar groepsimago en het effect op Marokkaanse jongeren in Nederland en België. [↩](#)
  38. C. Neefjes, ‘Allochtone studenten geen feestbeesten’, *Brabants Dagblad* (6 september 2005). [↩](#)
  39. Onder andere Mozaik (Turks), Eurabia (Marokkaans), Passaat (Antilliaans), verenigd onder KASEUR. [↩](#)

IN COMPETITIE

De wereld van onderwijs en onderzoek

Ton Bevers

‘TEMPORA MUTANTUR’, ZO LUIDDE DE TITEL VAN DE TOESPRAAK WAARMEE DE VOORZITTER VAN HET COLLEGE VAN BESTUUR HET ACADEMISCH JAAR 2000 OPENDE. GOED GEKOZEN TER GELEGENHEID VAN DE MAGISCHE GRENSOVERGANG NAAR EEN NIEUW DECENNIUM, MAAR ZIJN VOORGANGERS HADDEN ER EVEN GOED AL GEBRUIK VAN KUNNEN MAKEN, EN ANDERS WEL ZIJN OPVOLGERS. WANT VERANDERINGEN DIENDEN ZICH MET STEEDS KORTERE INTERVALLEN AAN, ZEKER OOK OP HET GEBIED VAN ONDERWIJS EN ONDERZOEK. GROEIENDE STUDENTENAANTALLEN, BEZUINIGINGEN EN DE TOENEMENDE INTERNATIONALE COMPETITIE ZIJN OMSTANDIGHEDEN WAARMEE ONDERWIJS- EN ONDERZOEKSMANAGERS TE MAKEN KREGEN EN OP BASIS WAARVAN ZIJ BESTAANDE PIKETPAALTJES KEER OP KEER MOESTEN VERZETTEN.^[1]

AL DOENDE LEERT MEN

oor een scholier uit Alblasterdam die in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw wilde gaan studeren zou de keuze zo goed als

Vzeker op Rotterdam vallen. Voor welke studie? Economie en later wellicht rechten, sociologie of geneeskunde. Hoewel er toen dus nog niet zo veel te kiezen viel, moest de aanstaande student wel alles zelf uitzoeken.

Voorlichtingsdagen bestonden er nauwelijks: voor economie één dag per jaar, twee weken voor aanvang van het studiejaar en er was maar één inschrijvingsdag. Hij kon een studiegids kopen met daarin een studieprogramma. Hij wist dus nauwelijks waar hij aan begon, maar hij raakte snel gewend, want de studie was tamelijk overzichtelijk.

Colleges werden in de regel verzorgd door hoogleraren en lectoren. Tegenover studenten gedroegen zij zich afstandelijk, al spraken zij hen wel uiterst correct aan met ‘meneer’ of ‘juffrouw’. De eerste drie jaren, tot aan zijn kandidaatsexamen, kregen studenten alleen hoorcolleges en responsiecolleges die wel ‘nader aangekondigd’ zouden worden, maar dat gebeurde dikwijls niet of men bleef weg en aan het einde van het jaar volgden schriftelijke tentamens. Over de stof van de hoorcolleges bestonden syllabi, geschreven door studenten die daarvoor betaald werden. Studenten moesten ook behoorlijk wat boeken lezen en de stof een beetje bijhouden, anders reddden zij het niet aan het einde van het jaar. Ze kregen bericht of zij voor alle vakken geslaagd waren, één of twee vakken moesten overdoen, of dat ze werden afgewezen. In dat geval moest de student alles opnieuw doen. Tentamens in de daaropvolgende tweejarige doctoraalfase werden vaak mondeling afgenomen bij de hoogleraar of lector thuis. ‘Soms moest je met z’n tweeën komen en kreeg je om de beurt een vraag. En als de één zat

te stotteren, dan vroeg hij aan de ander ‘wat vindt u ervan?’ En dan kreeg je ofwel verschillende cijfers of allebei hetzelfde.’^[2]

Als een student zijn best deed maakte hij kans om student-assistent te worden. Soms via solliciteren, maar vaker door gevraagd te worden. Een studentassistentschap vergrootte de kans om daarna medewerker te worden en te promoveren op een onderwerp dat de hoogleraar had bedacht.^[3] Gedurende deze carrière werd de medewerker nooit ergens voor getest. Er waren geen onderwijsbeoordelingen en ook geen formele functioneringsgesprekken. Al doende leerde men het. Er was ook tijd genoeg voor, want er bestonden nog geen docentbelastinguren en niemand had last van werkdruk.^[4] Gedurende de jaren tachtig kwam hier verandering in en werd de praktijk weerbarstiger. Zo werd het lastiger om hoorcolleges te geven aan een massa studenten, die moeilijk stil te krijgen was. Hoogleraar econometrie Teun Kloek probeerde maatregelen te nemen: ‘Een onderwijskundige had mij geadviseerd om studenten te motiveren door hen tijdens het college vragen te stellen. Ik stelde toen – het was in mijn college van 1990 – een vraag aan een student en die zei ‘Waarom vertelt u dat zelf niet, want u wordt er voor betaald. Het gebeurde in een volle collegezaal. Daar schrok ik van. Zoiets had ik nog nooit meegemaakt.’^[5]

VERSCHIL IN BEDRIJFSCULTUUR

Een uitgelezen moment om onderwijsvernieuwingen in te voeren is bij de oprichting van nieuwe opleidingen. Dat gebeurde ook in 1965 bij de start van de opleiding geneeskunde aan de Medische Faculteit Rotterdam (MFR) op locatie Hoboken. Voor die tijd werden studenten aan zichzelf overgelaten. Zij volgden colleges en practica en deden mee aan tentamens en examens, meer niet. Er was geen

studiebegeleiding, geen voortgangstoetsing, geen aandacht voor professioneel handelen, medische ethiek en omgang met patiënten. De afgestudeerde arts moest het doen met het beroemde blauwe boekje *Medische ethiek en gedragsleer* van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst, dat hij bij het examen kreeg uitgereikt.^[6]

De in Rotterdam benoemde hoogleraar Andries Querido stelde in 1965 een compleet nieuw curriculum samen, gebaseerd op minder hoorcolleges en meer onderwijs in kleine groepen. Hij voerde deeltentamens in en voor elk vak een apart tentamen met de mogelijkheid tot meerdere herkansingen. Ook eiste Querido meer aandacht voor studiebegeleiding. Hij wilde dat studenten zelfstandig en interdisciplinair leerden denken, en integreerde praktijkonderwijs in de preklinische fase. Hiermee liep hij al enigszins vooruit op wat in 1974 het Maastrichtse onderwijs-model van probleemgestuurd onderwijs zou gaan heten.^[7]

Ook op het gebied van onderzoeksbeleid verrichtte Querido baanbrekend werk. Querido beschouwde het ook als een doodzonde dat er niet-gepromoveerde hoogleraren in Rotterdam waren benoemd en zelfs op vooraanstaande posities tot en met het rectoraat toe. Hij vond dat er te weinig gepubliceerd werd en dan ook nog niet eens in het Engels en dat men in Rotterdam onvoldoende op de hoogte was van het onderzoek in het buitenland, met name in de Verenigde Staten. Querido stelde mensen aan die van buiten Rotterdam kwamen en in Amerika hadden gestudeerd.

Het beleid van Querido was vooruitstrevend en succesvol, zo zeer zelfs, dat nog lang daarna de onderzoekspraktijk en onderzoeksmentaliteit van de MFR straatlengtes vóór lagen op die van de Woudestein-faculiteiten, tenminste dat vond en vindt men

ook nu nog wel op Hoboken. En wellicht hebben de medici in dit opzicht niet geheel ongelijk. In 2003, ongeveer veertig jaren na Querido's ervaringen, bevestigde oud-rector Steven Lamberts, afkomstig uit de medische faculteit, dit beeld. Het stelde hem zeer teleur te horen dat, hoewel de Erasmus Universiteit er redelijk in slaagde NWO-onderzoeksgelden binnen te halen, 90 procent daarvan naar het Erasmus MC ging en bijna niets naar de Woudestein-faculteiten. Er was daar nauwelijks sprake van enige vorm van samenwerking of opleiding van onderzoekers. De meeste promovendi werden aan hun lot overgelaten – met uitzondering van ook heel goede onderzoeksgroepen^[8] – en de uitval was groot. Ook viel het hem op dat er slechts door kleine groepen Engelstalig gepubliceerd werd en was hij verbijsterd toen hij hoorde hoeveel ongepromoveerde docenten er op Woudestein rondliepen. 'Dat is wat mij op viel, je kon hier 'lekker' werken en leven aan deze universiteit, het was heerlijk. Mooie kamers, mooie omgeving.(...) Zoiets had ik bij het Erasmus Medisch Centrum niet meegemaakt (...) het was daar altijd, dag en nacht, onder druk staan, altijd net iets meer op je bordje krijgen dan je aankan.'^[9] Lamberts stelde alles in het werk om te bevorderen dat 'de tweebenige speler' de beste kansen moest hebben, je moest excelleren in onderwijs én onderzoek.

Dit verschil in 'bedrijfscultuur' tussen Hoboken en Woudestein heeft van begin af aan een rol gespeeld. Al voor 1973 was men er op de NEH van doordrongen dat er op de medische faculteit heel anders aan toeging en dat daar veel aandacht was voor onderzoek. Op de valreep heeft men daarom een paar maanden voor de fusie, die leidde tot de vorming van de Erasmus Universiteit, een aantal niet gepromoveerde medewerkers tot lector benoemd die later ook hoogleraar zijn geworden. Deze professor-doctorandussen wilde

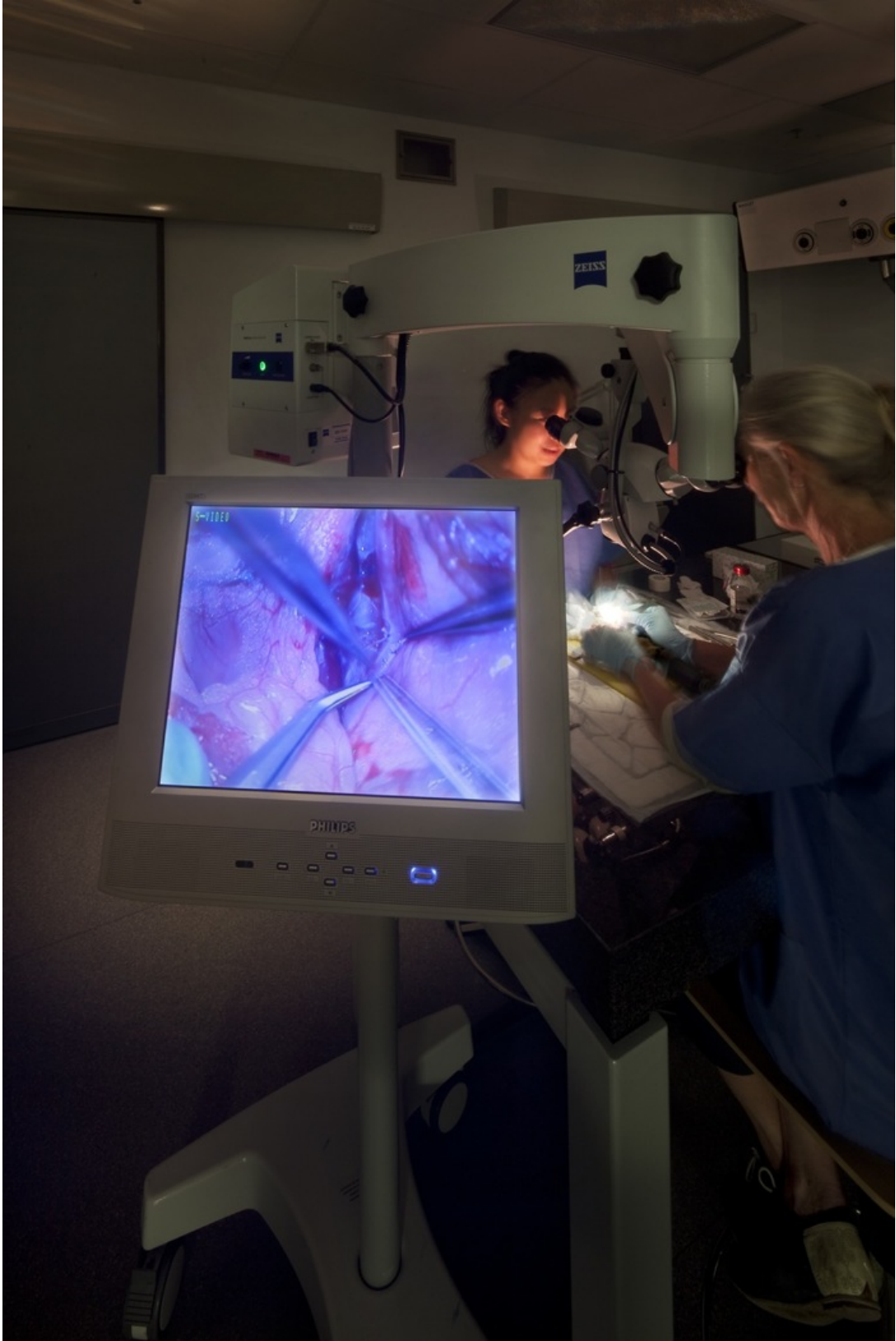
men behouden voor het onderwijs. De vrees bestond dat de medici deze benoemingen na de fusie zouden blokkeren.^[10]

Niet dat er geen excellerende onderzoeksgroepen in de NEH te vinden waren. Zo verwierf het Econometrisch Instituut een sterke internationale reputatie met Jan Tinbergen, de eerste Nobelprijswinnaar in de economie en met de econometrist Henri Theil, die later naar de Universiteit van Chicago is vertrokken. Maar bedrijfseconomie, van oudsher de belangrijkste pijler van de faculteit, had geen onderzoekstraditie. Het aantal promoties in de economische faculteit bleek in de jaren zestig en daaropvolgende decennia gering te zijn. Studenten die voor bedrijfseconomie hadden gekozen wilden na hun studie meteen het bedrijfsleven in. Het maatschappelijk georiënteerde en beroepsgerichte onderwijs was hier op afgestemd. Onderzoek kwam hier nauwelijks aan te pas. Ook de massale toestroom van studenten maakte het onderwijs belangrijker dan het onderzoek.

Zo bleef op Woudestein de bestaande bedrijfscultuur nog lange tijd voortduren. Fiscaal econoom Leo Stevens, docent pur sang, beaamt dit: 'Toen ik hier kwam als hoofdmedewerker in 1976, toen was ik verrast door de vrijblijvendheid van alles. Het was een geweldige luxe. Je kon doen en laten wat je wilde bij wijze van spreken. Er was niemand die naar je om keek en je kon echt de kansen pakken die je wilde pakken. (...) Het was een onderwijsfabriek. Tot ver in de jaren negentig.'^[11] Uiteindelijk werden bij reorganisaties de kaarten geschud en medewerkers beoordeeld op wie goed was in onderwijs geven en wie meer geschikt was voor onderzoek doen. Die taakverdeling bleek geen soelaas te bieden, want korte tijd later ging men op instigatie van hogerhand toch weer een andere koers varen en moest elke medewerker excellent zijn in doceren én onderzoek doen.

Al met al hebben zich in de jaren zeventig en tachtig geen majeure veranderingen in onderwijs en onderzoek voorgedaan. Dat geldt niet alleen voor de economische faculteit maar universiteitbreed. Halverwege de jaren tachtig waren wel al de eerste tekenen waarneembaar van de onvermijdelijke reorganisaties die het daaropvolgende decennium de agenda en het werkklimaat sterk zouden gaan bepalen.

Practicum microchirurgie

‘BEST WEL TE DOEN’

Voor een scholiere uit Pijnacker die in het eerste decennium van de 21^e eeuw van plan was om aan een universitaire studie te beginnen, was de kans nog altijd groot dat zij voor Rotterdam zou kiezen. Voor welke studie? Om tot een goede keuze te komen waren tal van bijeenkomsten en activiteiten georganiseerd. Toen ze nog in 4 vwo zat, was ze al met haar moeder naar de ‘bachelor open voorjaarsdag’ gegaan en een jaar later mocht ze meedoen aan een dag proefstuderen bij bedrijfskunde, terwijl haar ouders rond die tijd de ‘open dag voor ouders van 5 en 6 vwo’ bezochten. Hoewel al bijna zeker van haar keuze, ging ze vlak na haar eindexamen voor alle zekerheid toch ook naar de ‘bachelor open zomerdag’ om de knoop daarna door te hakken. Bij wijze van toets bekeek ze ten slotte de drie video’s studiekeuzetraining op de website van de EUR en vulde toen het inschrijfformulier in.

Enmaal aan de studie moest de studente behoorlijk wennen en hard werken om in het eerste jaar de vereiste zestig studiepunten binnen te halen. Ze was niet de enige die de verplichte taaltoets Nederlands niet in één keer gehaald had. De studieadviseur had haar aangeraden de workshop ‘effectief studeren’ te volgen en mee te doen aan de cursus ‘training tentamenangst’. Mocht ze alsnog twijfelen of ze wel de juiste studiekeuze had gemaakt dan kon zij altijd nog deelnemen aan de workshop ‘studiekeuze’. Maar wie doorzette, raakte vertrouwd met de studie en kon aan het einde van de bachelor- en masteropleiding bij de curriculumevaluatie ‘best wel te doen’ invullen.

‘De tweebenige speler’ moest de beste kansen hebben, je moest excelleren in onderwijs én onderzoek.

Niet alleen voor studenten, ook voor docenten veranderde er veel in de 21e eeuw. Door de meer vraaggerichte benadering in het onderwijs en de opvoering van het aantal contacturen was het aantal ‘docentbelastinguren’ er niet minder op geworden. Eén oogopslag op de ‘docentenpagina’ van een facultaire website is voldoende om de wenkbrauwen te doen fronsen: overzicht deadlines voor het inleveren van tentamenvragen; studiehandleiding en cijfers in blok 1–2–3–4; stroomschema logistiek tentamens; onderwijs- en examenregeling; procedure bachelorexamen; beoordelingsformulier bachelor thesis; procedure masterexamen; beoordelingsformulier master-thesis; regeling begeleiding bachelor-thesis; regeling beoordeling master-thesis; schematisch overzicht fraude procedure; formats powerpoints; handleiding blackboard; literatuur voor studenten; deelnemerslijsten colleges; onderwijslastnormering etcetera. Naast al deze zaken moeten docenten colleges voorbereiden, onderwijs geven en tussentijdse opdrachten, toetsen en werkstukken beoordelen, terwijl er dagelijks mails van studenten (van annanasje@hotmail.com en snotje@hotmail.com) binnenkomen die een afspraak willen maken over hun werkstuk, zich afmelden voor de werkgroep omdat het slecht gaat met oma of zich vergeten hebben in te schrijven, maar alsnog tot de cursus toegelaten willen worden.

Doceren aan de universiteit is met al dat dagelijkse ‘huiswerk’ in tal van opzichten meer gaan lijken op dat van een docent aan de middelbare school, inclusief de daar al langer heersende informalisering van omgangsvormen. Want docenten en studenten gaan veel soepeler met elkaar om dan ooit in het verleden het geval

is geweest. In vergelijking met formele, enigszins afstandelijke omgangsvormen wordt er nu vooral service geboden. Dit kwam in een stroomversnelling toen eind jaren negentig de slag om studenten alleen maar intensiever werd en de servicebereidheid van de universiteit almaar toenam. In deze klantvriendelijke leeromgeving hebben medezeggenschap en inspraak onder studenten hun appèlwaarde min of meer verloren (zo die er al was, want ook tijdens het WUB-tijdperk was het opkomstpercentage bij verkiezingen altijd zeer laag). Dit blijkt onder meer uit de gedweeë acceptatie van allerlei voorzieningen en de geringe belangstelling voor het meedoen aan onderwijsevaluaties. In een poging het percentage deelnemers te verhogen om nog voldoende waarde te kunnen hechten aan student-evaluaties besloot het bestuur van de faculteit der historische en kunstwetenschappen – nu, aangepast aan de tijdgeest Erasmus School of History Culture and Communication (ESHCC) geheten – per 1 januari 2013 zelfs waardebonnen onder studenten te verloten.^[12]

Tegelijkertijd zorgden nieuwe wettelijke bevoegdheden van opleidingsdirecteuren en voorzitters van examencommissies, voortvloeiend uit de in 1997 ingevoerde Wet modernisering universitaire bestuursorganisatie (MUB), voor een duidelijke professionalisering en kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Vroeger had je in de faculteiten een hoogleraar of medewerker die er aardigheid in had om zich met het curriculum en andere onderwijszaken bezig te houden. Die deden dat erbij. Nu gaat het er heel anders aan toe. Onderwijsdirecteuren houden constant de vinger aan de pols en zien toe op de kwaliteit en studeerbaarheid van het curriculum, de onderwijsprestaties van docenten, de studieresultaten van studenten, de contacturen, de werkvormen, de mentorgroepen, de studiehandleidingen en allerlei

studiematerialen en voorzieningen, daarbij gesteund door deskundigen van het Onderwijs Expertise Centrum. Docentkwalificaties werden verplicht gesteld en studenten werden meer uitgedaagd door de besten van de klas een 'honours' programma aan te bieden naast hun reguliere verplichtingen.

Practicum chirurgie

HOGERE EISEN AAN HET ONDERZOEK

Hoe intensief en belangrijk het onderwijs ook moge zijn, als het erop aankomt bepaalt de andere kerntaak, het onderzoek, de reputatie van de universiteit als geheel en die van de individuele wetenschapper in het bijzonder. Ook op dit gebied deden zich sinds de jaren negentig grote veranderingen voor. De drijvende kracht van de veranderingen op onderzoeksgebied is de niet te stuiten competitie die zich in tal van verschijnselen op mondiaal niveau openbaart, maar nog het sterkst gevoeld wordt op de werkvloer, in de faculteit, het onderzoeksinstituut, het laboratorium en thuis achter het bureau van de onderzoeker.

Onder de MUB, ingevoerd in de tijd dat veel faculteiten wegens overheidsbezuinigingen en teruglopende inkomsten door dalende studentenaantallen moesten reorganiseren, werden de eisen voor zittende stafleden en nieuwe medewerkers opgeschroefd. Niet alleen de onderwijslast nam toe, ook de onderzoeken werden fors aangescherpt. Niet-gepromoveerde stafleden werd de wacht aangezegd, voor iedereen golden hardere prestatienormen zoals een x-aantal internationale publicaties en het binnenhalen van NWO-onderzoeksgelden. Het aantal promoties ging ook zwaar meetellen met als resultaat dat een groeiend aantal goede en gemotiveerde wetenschappers, die na hun promotie vaak tijdelijk als postdoc aan de slag konden, geen vaste aanstelling kon worden geboden. Je hebt ze opgeleid en kunt ze niet binnenhalen.

Om geld van buiten binnen te halen is het noodzakelijk om in te zetten op veelbelovend groepsonderzoek in plaats van iedereen individueel zijn gang te laten gaan.

In de medische faculteit zijn de onderzoeksgroepen al heel lang gewend aan de klappen van de zweep van de interne en externe competitie. Om geld van buiten binnen te halen is het noodzakelijk om in te zetten op veelbelovend groepsonderzoek in plaats van iedereen individueel zijn gang te laten gaan. Het riskante is wel dat, als een van die thema's niet voldoende van de grond komt, je buiten de boot valt. Het is ook steeds meer noodzaak om met binnen- en buitenlandse partners samen te werken en projecten in te dienen, bijvoorbeeld bij Europese fondsen. 'Alleen de besten hebben hier kans van slagen, verlies je je positie, dan ben je over een aantal jaren geen geloofwaardige partner meer in Europese projecten, dan zak je weg naar het niveau van een gewone onderwijsuniversiteit, dat is ook niet erg, maar dat is een keuze. En Rotterdam heeft gekozen voor internationaal meedoen.'^[13]

Ook bij bedrijfskunde en bestuurskunde kwam steeds meer aandacht voor onderzoek. Hoewel de MBA-opleidingen als een trein liepen, was de onderzoekspoot bij bedrijfskunde eind jaren negentig nog zwak ontwikkeld. Toen is in samenwerking met de bedrijfseconomen in betrekkelijk korte tijd het Erasmus Research Institute of Management (ERIM) uit de grond gestampt. Die omslag richting onderzoek heeft grote personele gevolgen gehad. 'Nieuwkomers werden geselecteerd op hun verwachte onderzoeksprestaties. Voor de zittende staf gold een overgangsregeling om zich te kwalificeren. Wie minder goed presteerde, verloor zijn onderzoekstijd. Die kozen uiteindelijk eieren voor hun geld en zeiden: 'ja, als dit het regime is, dan heb ik hier geen toekomst meer.' Voor veel mensen staat onderzoek nu op nummer één, daar maak je uiteindelijk carrière mee.'^[14] Ook bij bestuurskunde zijn de regels en criteria voor onderzoeksprestaties

de afgelopen tien jaar veel strenger geworden. Opleidingsvoorzitter prof. dr. Kees van Paridon: ‘ironisch geformuleerd, zeg ik soms wel dat je tegenwoordig bijna al in Stockholm genoemd moet worden, wil je nog kans maken om UD (universitair docent) te worden, zo hoog zijn de eisen opgeschroefd.’^[15]

Die hogere eisen gelden inmiddels voor alle faculteiten. Maar deze zelfdwang wordt sterk bepaald door een toenemende druk van buitenaf. Het instrument dat hier misschien wel het meest effectief is geweest en nog is, zowel voor onderwijs- als onderzoeksverbeteringen, is de periodieke evaluatie door externe visitatiecommissies en natuurlijk ook de jaarlijkse ranking-lijstjes in nationale en internationale media.

VREEMDE OGEN DWINGEN

Sinds in de jaren negentig de eerste visitatiecommissies aan het werk gingen, in 2003 gevolgd door de accreditatiecommissies in opdracht van het Nederlands-Vlaamse accreditatie-orgaan (NVAO), worden alle universitaire opleidingen periodiek extern geëvalueerd op hun onderwijs- en onderzoeksprestaties. Voor veel onderdelen van opleidingen, bijvoorbeeld bij bestuurskunde en bedrijfskunde, komt daar nog bij dat deze ook internationale accreditatietoetsen moeten ondergaan. Zij hebben die keurmerken nodig om op hun briefpapier te zetten als zij wereldwijd studenten, onderzoekers en docenten aan willen trekken. Visitatierondes kosten de

faculteiten veel tijd, geld en aandacht en ze brengen veel bureaucratische rompslomp met zich mee. Toch zien de meesten de positieve effecten er van in. Vooral in de organisatie en registratie van het onderwijs is veel verbeterd en datzelfde geldt voor het onderzoeksbeleid, het aantal promoties en publicaties en de werving van externe onderzoeksgelden. Naar de uitkomst van elke visitatieronde wordt door bestuurders en medewerkers van opleidingen met spanning uitgekeken. De resultaten worden immers ook altijd in een gids samengevat voor de buitenwacht. Ouders, maar vooral adviseurs en onderwijsdecanen van middelbare scholen kijken er naar. Dit geldt misschien nog wel meer voor de jaarlijkse ranglijstjes in *Elsevier*, gebaseerd op interviews met studenten en medewerkers. Toen *Elsevier* in 1995 voor de eerste keer een ranking van de Nederlandse universiteiten publiceerde, schrok men zich in Rotterdam een hoedje, toen bleek dat de Erasmus Universiteit onderaan bungelde. Meteen daarna werd op de campus een eigen enquête gehouden. Opnieuw gaf de waslijst aan klachten te denken. Het college van bestuur beschouwde het rapport als een zwartboek en nam actie door onmiddellijk in samenspraak met de faculteiten een programma van kwaliteitszorg op te stellen en uit te voeren, onder meer door lang bestaande curricula van de medische en economische opleidingen drastisch te vernieuwen.

PUBLISH OR PERISH

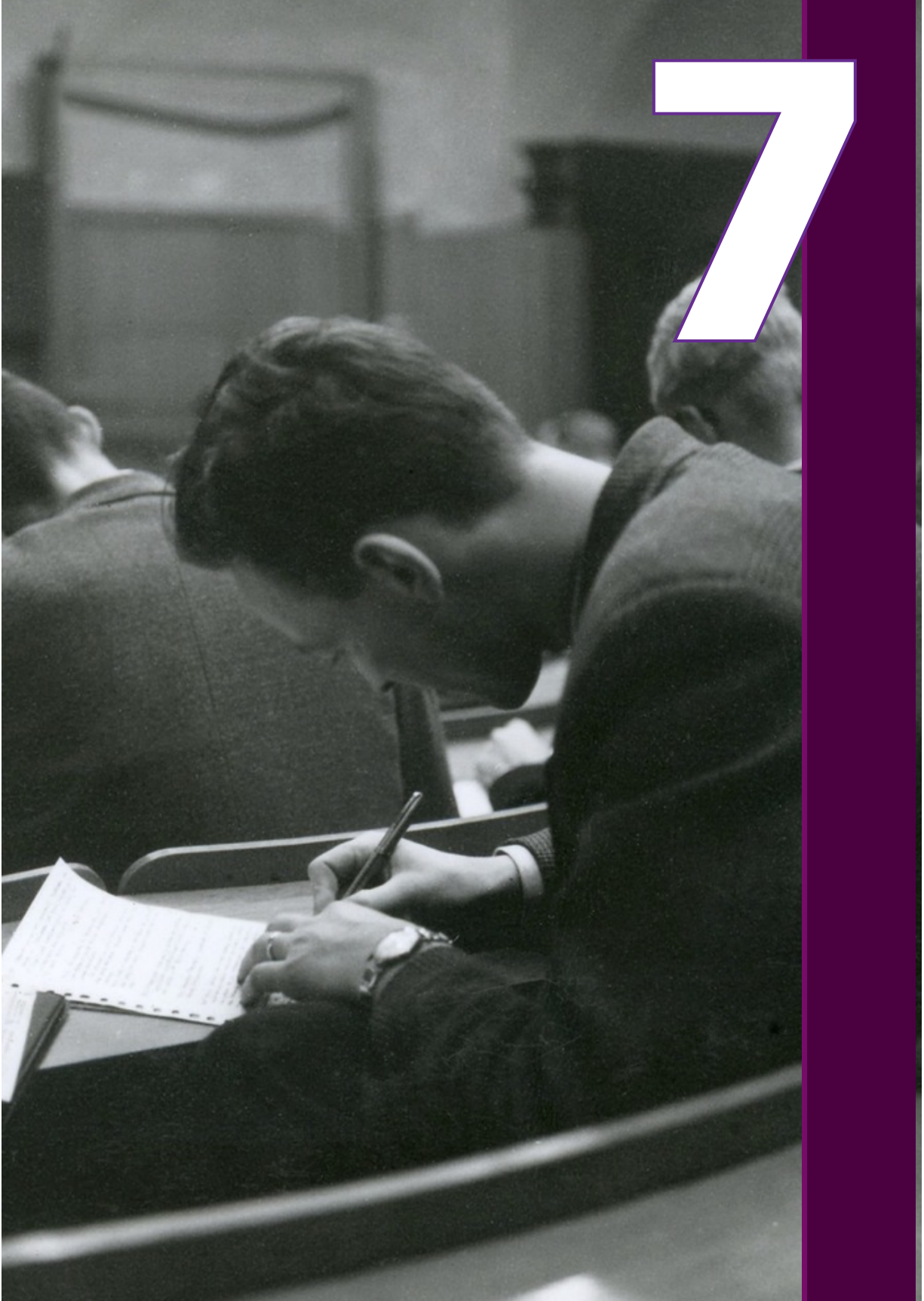
De Nederlandse onderwijs- en onderzoekswereld is sinds 1990 veel competitiever geworden. In dat vaarwater terechtgekomen, tellen de resultaten, maar ook de prijs die ervoor betaald moet worden, zoals de toenemende werkdruk bij docenten en onderzoekers. In Nederland zijn die twee functies voor de meesten in één persoon verenigd, anders dan bijvoorbeeld in de Verenigde Staten of Frankrijk. Van medewerkers wordt verwacht dat zij op beide fronten uitstekende prestaties leveren en jonge academici worden pas beloond met een vaste aanstelling na eerst in een reeks van jaren – tenure track – te hebben bewezen dat zij dat aankunnen. Ondanks deze dubbele belasting en hoge eisen slagen velen hierin. Daartegenover laat een onderzoek onder medewerkers van de Erasmus Universiteit in 2011 zien dat rond 40 procent van de wetenschappelijke staf de werkdruk te hoog vindt met enige variatie per faculteit. Gelet op dit hoge percentage lijkt de uitdrukking ‘publish or perish’ toch niet helemaal uit de lucht te zijn gegrepen.

NOTEN

1. Veruit de belangrijkste bron voor het schrijven van deze tekst waren de interviews met (oud)-medewerkers van de Erasmus Universiteit: Harm Bart, Hans Binneveld, Joop de Jong, Wim Kleinjan, E.M. de Koning-de Jong, Steven Lamberts, Teun Kloek, Henk van der Molen, Kees van Paridon, Paul Patoir, Ton van der Pijl, Leo Stevens, Henk Visser en Berend Wierenga. Het aantal citaten moest beperkt blijven, maar elke regel steunt op informatie uit deze gesprekken. Ik ben de geïnterviewden dan ook veel dank verschuldigd. ↩
2. Interview auteur met Hans Binneveld, 4 oktober 2012. ↩
3. Interview auteur met Teun Kloek, 17 oktober 2012. ↩
4. ‘Niemand is te sterk uitgedrukt. Op het Econometrisch Instituut zorgde hoogleraar Henri Theil in de jaren 1956–1966 voor veel werkdruk. Dat bleef zo onder zijn opvolgers, want men wilde de in Theils periode bereikte reputatie niet kwijtraken.’ Uit: Interview auteur met Teun Kloek, 17 oktober 2012. ↩

5. Idem. ↩
6. Interview auteur met Henk Visser, 24 oktober 2012. ↩
7. Idem. ↩
8. Zoals het in 1987 door de EUR – samen met de UvA en VU – opgerichte Tinbergen Instituut en het in 1998 door de faculteiten Bedrijfskunde en Economie opgerichte onderzoeksinstituut ERIM. ↩
9. Interview auteur met Steven Lamberts, 24 april 2012. ↩
10. Interview auteur met Teun Kloek, 17 oktober 2012. ↩
11. Interview auteur met Leo Stevens, 6 juni 2012. ↩
12. www.eur.nl, ESHCC 4 januari 2013. ↩
13. Interview auteur met Ton van der Pijl, 18 april 2012. ↩
14. Interview auteur met Berend Wierenga, 1 mei 2012. ↩
15. Interview auteur met Kees van Paridon, 20 april 2012. ↩

ZORG OM DE STUDENT

De wereld van decanen, psychologen, pastores, adviseurs en voorlichters

Nelleke Manneke

‘JE STUDIETIJD IS DE GELUKKIGSTE TIJD VAN JE LEVEN.’ JAREN NA HET AFSTUDEREN VERBEELDT DE STUDIETIJD VOOR VELE ALUMNI NOG ALTIJD EEN PERIODE VAN ZORGELOOSHEID, PLEZIER EN HOOPVOLLE VOORUITZICHTEN. HET ZAL VOOR EEN DEEL VAN DE AFGESTUDEERDEN ZO ZIJN GEWEEST, MAAR VELEN HEBBEN OOK DE KEERZIJDEN VAN HET LEVEN AAN DE UNIVERSITEIT LEREN KENNEN. VOLGENS DE ROTTERDAMSE EMERITUS HOOGLERAAR ‘SOCIALE CONDITIES VOOR MENSELIJK GELUK’ PROF. DR. R. VEENHOVEN ZIJN STUDENTEN MINDER GELUKKIG DAN ANDERE JONGEREN. ZE STAAN VOOR VEEL MEER KEUZES, TWIJFELEN VAAK OVER HUN OPLEIDING EN HEBBEN EEN WISSELEND RELATIELEVEN.^[1] ALLERLEI OMSTANDIGHEDEN KUNNEN ERTOE LEIDEN DAT STUDENTEN VERTRAGING OPLOPEN OF ZELFS HUN STUDIE MOETEN STAKEN. IN DE LOOP DER TIJD IS STUDEREN BOVENDIEN ONDER STEEDS MEER TIJDS- EN FINANCIËLE DRUK KOMEN TE STAAN. VANZELFSPREKEND ZIET DE UNIVERSITEIT HET LIEFST DAT DE STUDENT ZIJN STUDIE SUCCESVOL DOORLOOPT EN AFSLUIT MET EEN BUL. VANDAAR DAT ER EEN VANGNET VAN GESPECIALISEERDE ONDERSTEUNING RONDONDE DE STUDENT IS ONTSTAAN, IN DE EERSTE PLAATS OP CENTRAAL NIVEAU EN LATER OP FACULTAIR NIVEAU.

GEZONDHEIDSZORG

Net als bij andere Nederlandse universiteiten het geval was, werden studenten in de eerste bestaansjaren van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool beschouwd als volwassen en in staat geacht de studie zelfstandig te plannen. Het studentenleven was bekend terrein: vader, broers en neven konden ervan meepraten en kenden de struikelblokken. Degenen die er toch moeite mee hadden, richtten zich in eerste instantie meestal tot hun medestudenten of tot de docenten. Het instituut was klein en overzichtelijk. Zelfs wereldberoemdheden als Jan Tinbergen, die vanwege zijn vriendelijke aard de bijnaam ‘Sint Jan’ had, waren veelal persoonlijk aanspreekbaar.

Voor een gulden per jaar konden studenten weliswaar met vragen terecht bij de Vereeniging voor Studiebevelangen, maar niet voor persoonlijke problemen of advies over de studie. De vereniging werd bemand door studenten. Zij organiseerden culturele activiteiten, lezingen, boekenbeurzen, rondleidingen in de bibliotheek en boden kortingen op theaterbezoek. Wel hielden zij voor kandidaatsstudenten speciale werkgroepen waarin zij werden klaargestoomd voor de examens.

Een van de eerste vormen van daadwerkelijke zorg die de hogeschool voor studenten in het leven riep, was de Rotterdamse Stichting voor Studenten Gezondheidszorg in november 1940, die een studentenarts in dienst nam. Het was (na Amsterdam in 1938) een van de eerste gezondheidsdiensten die aan universiteiten en hogescholen werden opgericht.^[2] De oprichting hing samen met de toenemende belangstelling voor volksgezondheidszorg – vooral in de grote steden –, die in de jaren dertig sterk was toegenomen.^[3] Studenten werden op grond van hun ‘bijzondere situatie’ gezien als

een groep waarvoor aparte voorzieningen nodig waren. Studenten konden voor vijf gulden per jaar huisarts- en tandartszorg, tuberculose-controle en psychiatrisch consult krijgen. Aan dat laatste was behoefte omdat studenten nogal eens kampten met 'faalangst, ontgroeningsleed of vragen over seksuele voorlichting.'

Het besef dat studenten gebaat zouden kunnen zijn bij aandacht en zorg voor hun geestelijke gesteldheid, kwam in de jaren vijftig tot uitdrukking in de Sociale commissie. Deze commissie gaf tijdens een wekelijks spreekuur inlichtingen over 'problemen op sociaal gebied'. De Sociale commissie ging in 1954 over in de Stichting Studenten Voorzieningen (SSV). De stichting hield zich bezig met mogelijke moeilijkheden die nieuwe groepen studenten aan de Nederlandse Economische Hogeschool (NEH) ondervonden door onbekendheid met het universitaire leven. 'De maatschappelijke, lichamelijke en geestelijke situatie, waarin althans een belangrijk deel der studenten kwam te verkeren, werd een probleem. Aanpassingsmoeilijkheden traden op omdat een toenemend aantal studenten afkomstig was uit milieus waar de universitaire studie onbekend was. (...) De grotere ingewikkeldheid van het maatschappelijk leven had tenslotte een verlengende invloed op het proces van volwassenwording.'^[4] Aldus oud-rector magnificus prof. dr. J.H. van Stuijvenberg in zijn geschiedschrijving *De Nederlandsche Economische Hogeschool 1913-1963*. De SSV legde vervolgens de basis voor verschillende vormen van centraal georganiseerde hulpverlening voor studenten op het gebied van studiebegeleiding, psychische en levensbeschouwelijke ondersteuning.

WACHTKAMERS VOL

Op initiatief van de SSV stelde de NEH in 1956 A. Visser aan als eerste studentendecaan. De aanwezigheid van deze zorgfunctionaris was niet alleen het gevolg van de komst van nieuwe studentengroepen, maar ook van de ontluikende onderkenning dat de student tussen zijn 18^e en 24^e levensjaar een bijzondere ontwikkeling doormaakte: 'Waarbij zijn uitgroei als persoon, zijn werkzaamheden voor de studie, het vinden van zijn plaats en individualiteit tussen de leeftijdgenoten en in de maatschappij, in het bijzonder in universiteit en faculteit, zijn relatievorming, facetten zijn van één samenhangend gebeuren; dat wanneer er storingen optreden in één dier sectoren, dit zijn weerslag vindt in de andere facetten.'^[5] Ook bij verandering van woonomgeving, problemen met studiefinanciering en de overgang van voortgezet naar wetenschappelijk onderwijs hadden studenten nogal eens behoefte aan ondersteuning, zo leerde de ervaring. De studentendecaan werd een wettelijk voorgeschreven functionaris en hét aanspreekpunt voor studenten.^[6]

Er bleek in de loop der jaren grote behoefte aan begeleiding. Om de enorme toeloop naar het studentendecanaat in goede banen te leiden, ontwikkelden de opvolgers van Visser, Herman Berkhoff en (tussen 1975 en 2006) Myrna Njiokiktjien, een laagdrempelig instituut met open spreekuren: 'Ik zie nog de drommen die zich door de gangen van het enige onderwijsgebouw op Woudestein persten en de royale stroom die daarvan aftakte bij ons bureau. Een ruime wachtkamer boordevol studenten die dikke boeken bij zich droegen omdat ze wisten dat het even zou duren alvorens zij het door hen gekozen orakel zouden kunnen raadplegen. Spreekuren tot zes uur 's avonds waren meer regel dan uitzondering.'^[7]

‘Regelmatig trok ik met stapels dossiers onder mijn armen naar de landmacht in Den Haag met het verzoek om de betreffende studenten toch nog eerst te laten afstuderen.’

De decaan bood een vrijplaats voor studenten. Zij kwamen met uiteenlopende vragen: over studiefinanciering, over ouders die weigerden te betalen, over buitenlandse stages maar ook met betrekking tot persoonlijke problemen, bijvoorbeeld over homoseksualiteit. Njiokiktjien: ‘Tegenwoordig noem je dat “uit de kast komen” en is het een ingeburgerd begrip, maar vroeger worstelden jongeren daarmee en konden ze hun gevoelens vaak helemaal niet plaatsen. Meestal verwees ik ze door naar de psycholoog.’^[8] Uitstel van militaire dienstplicht vereiste bijzondere aandacht. ‘Regelmatig trok ik met stapels dossiers onder mijn armen naar de landmacht in Den Haag met het verzoek om de betreffende studenten toch nog eerst te laten afstuderen.’ Het initiatief voor het contact met de decaan lag doorgaans bij de student, behalve wanneer de studie niet vlotte. In dat geval kregen studenten het dringende advies – het was niet verplicht – om een afspraak te maken.

Door de vele contacten binnen de universitaire wereld en de kennis over het woud aan regelingen rondom de universitaire studie en de financiering ervan, bouwden de decanen een enorme expertise op. Njiokiktjien: ‘Wij hadden als decanen tot aan de jaren tachtig ook politiek nogal wat te betekenen. Het landelijk beraad van studentendecanen had een zwaarwegende stem en liet van zich horen wanneer er bijvoorbeeld kritiek was op de studiefinanciering. Wij werden bij wetgeving ook op voorhand geconsulteerd.’^[9]

Met de snelle toename van het aantal buitenlandse studenten in de jaren tachtig kreeg het decanaat er een belangrijke taak bij.

Praktische hulp was voor deze groep een eerste levensbehoefte. Het Nederlandse onderwijssysteem verschilde met dat in veel andere landen. Moeizame aanpassing aan de Nederlandse cultuur, discriminatie, een problematische financiële situatie, moeilijkheden met huisvesting, heimwee of tegenvallende studieresultaten maakten het verblijf in Rotterdam soms lastig. Door haar grote betrokkenheid kreeg Myrna Njiokiktjien de bijnaam ‘moeder van de buitenlandse studenten’. ‘Ik leerde haar kennen in 2001, toen ik naar Nederland kwam voor mijn studie aan de EUR. Nieuwsgierig liep ik haar kantoor binnen, een saai oud mannetje verwachtend. Het bleek echter een lief, breed glimlachend, moederlijk uitziende dame te zijn (...) Als ik nog enige twijfel had over mijn komst naar Nederland, werd die op dat moment weggevaagd.’^[10]

In deze periode deden ook steeds meer studenten met een fysieke of leerbeperking een beroep op de decanen met het verzoek om aanpassing van het studieprogramma of extra faciliteiten. Studenten met een topsportcarrière vormden een klein, maar bijzonder gezelschap binnen de universitaire gemeenschap. De decaan was er om trainings- en wedstrijdroosters te matchen met het studieprogramma. ‘Een dierbare herinnering (heb ik) aan de steun in de zomer van 1992 van Myrna. Naast het feit dat ze heeft kunnen regelen dat ik het tentamen vervroegd kon maken, heeft ze mij in gesprekken de ingrediënten meegegeven om te kunnen zeilen, maar ook om mijn studie succesvol af te kunnen ronden.’^[11]

Het resultaat van dit werk was dat het studentendecanaat van de EUR veel kennis en ervaring vergaarde over deze bijzondere studentengroepen. Zo stond Myrna Njiokiktjien aan de basis van ECHO: het expertisecentrum van het ministerie van Onderwijs op

het gebied van diversiteit en was zij betrokken bij de oprichting van KASEUR, het klankbord voor allochtone studentenverenigingen, en het Erasmus Topsportbureau.

‘KOM BINNEN, DAN DRINKEN WE EERST EEN GLAS WIJN’

Negen jaar na de aanstelling van de eerste decaan, volgde in 1965 de eerste studentenpsycholoog in dienst van de NEH. De artsen van de eerder genoemde Stichting voor Studentengezondheidszorg hadden geconstateerd dat zij onvoldoende waren toegerust om studenten met psychische moeilijkheden te helpen, terwijl er bovendien niet genoeg instanties waren om naar door te verwijzen.

Een vast aan de onderwijsinstelling verbonden psycholoog zou uitkomst bieden. Omdat hij goed op de hoogte was van studieomstandigheden en het universitaire milieu, kon hij effectief hulp bieden. Contacten met docenten en hoogleraren waren gemakkelijk en snel te leggen. De nabijheid van de studentenpsycholoog had bovendien een sterk preventieve werking: consultatie in een vroeg stadium voorkwam ernstiger problemen.

De eerste psycholoog aan de NEH was Michiel Stuyling de Lange. Met alleen al zijn gedistingeerde Engelse gentlemen's uiterlijk in zijn tweedjasje paste hij goed in de universitaire sfeer. Hij kreeg als opdracht 'een psychologische bijdrage te leveren aan de optimalisering van het functioneren van de student m.b.t. onderwijs- en studiesituatie'. Net als de decaan bood Stuyling de Lange tijdens spreekuren eerstelijns hulp. Maar studenten mochten ook onaangekondigd bij hem aankloppen, zelfs 's avonds laat. 'Kom binnen', zei hij dan, 'dan drinken we eerst eens een glas wijn.'^[12]

Na de oprichting van de EUR breidde het Bureau Universiteitspsychologen zich uit tot drie psychologen, een beroepskeuzeadviseur, een assistente en een secretaresse. In de jaren zeventig verleende het bureau jaarlijks aan ongeveer 250 studenten individuele ondersteuning. Over de resultaten waren de psychologen redelijk tevreden. 'De indruk bestaat dat in ongeveer twee van de drie gevallen gesproken kan worden van een positieve bijdrage tot een beter leefbare situatie voor de betrokkene.'^[13]

In de jaren tachtig en negentig lag het aandeel klanten van de studentenpsychologen op ongeveer 3 procent van de studentenpopulatie. De vragen waarmee studenten aanklopten bij de psycholoog waren vaak van alle tijden: financiële zorgen, verslaving, losmaking van ouders, rouwverwerking, identiteitscrises en vragen rondom seksualiteit. Studenten bleken gebaat bij individuele gesprekken, maar ook bij een groepsaanpak, waarbij ze leerden om effectief te studeren. Stuyling de Lange ontwikkelde al de speciale cursus 'Succesvol studeren', waarin studenten oefenden in werkstukken maken, presentaties houden en studie plannen. Sindsdien is het aanbod studievaardigheids cursussen uitgebreid. Hiertoe behoren ook de studie-intensiveringsgroepen, die voor studenten met uiteenlopende klachten hun vruchten afwierpen. Zo kreeg een EUR-student in 1990 een herseninfarct na een ski-ongeluk. Hij raakte linkszijdig verlamd. Mede door psychische klachten liep hij ernstige studievertraging op. Een huisgenoot wees hem op de studentenpsycholoog. Hij heeft daar goede herinneringen aan. 'Zonder de studentenpsycholoog had ik veel tijd verloren.' In een studie-intensiveringsgroep leerde hij beter plannen. Sindsdien gingen zijn tentamens beter. Een Ghanese student nam deel aan dezelfde groep. 'Als studenten helpen we elkaar en controleren we

elkaar.' Vanwege zijn onzekere verblijfsstatus raakte hij depressief en verloor hij zijn motivatie om te studeren. Naast deelname aan de studiegroep voerde hij gesprekken met de studentenpsycholoog. 'Door die gesprekken begrijp ik mijn situatie beter. Daardoor zijn mijn studieresultaten verbeterd.'^[14]

Net als de decanen kregen de psychologen in de loop der jaren steeds vaker te maken met bijzondere, uiteenlopende gevallen. 'We krijgen werkelijk alles te horen', merkte universiteitspsycholoog Carel Sallaerts in 1998 op, terugkijkend op de voorliggende 25 jaar. Nieuw was de forse toename gedurende de jaren negentig van mensen met ADHD, autisme en aanverwante stoornissen. Bovendien werd er meer gedronken en geblowd. Een ander nieuw verschijnsel was de toenemende tijdsdruk op de studie, waardoor stress toenam. Een bijzonder fenomeen stak de kop op: de chronisch ligende student. 'We hebben er bijna wekelijks mee te maken. Het gaat hierbij om studenten die iedereen op de mouw spelden dat ze op een paar tentamens na afgestudeerd zijn, terwijl ze in werkelijkheid niet eens hun propedeuse hebben!'^[15]

Voorlichtingsdag

WEGWIJZERS

Tot 1972 bestond de introductie op de NEH en MFR uit een oriënteringsdag op de derde maandag in augustus. De rector magnificus sprak een welkomstwoord, de studentendecaan hield een toespraak, de studenten kregen een koffiemaaltijd en een rondleiding door het gebouw, verder waren er wervingsactiviteiten van studentenverenigingen en toelichtingen van de faculteiten. De psycholoog en decaan merkten echter dat studieproblemen – vooral bij economiestudenten – voor een deel waren terug te voeren op een gebrek aan kennis over de eisen die de academische studie stelde. Een kijkje bij andere universiteiten leerde dat een massale, korte introductie weinig effect had. Studievaardigheden konden beter gaandeweg, over een langere periode worden verworven dan in één dag. Die conclusie resulteerde in de gezamenlijke NEH/MFR Werkgroep Introductie, die de opdracht had voorstellen te doen over betere gewenning van eerstejaars. In eigen huis waren al bruikbare ideeën. Aan de medische faculteit begeleidden ouderejaars jongere studenten bij ingrijpende fasen, zoals kennismaking met het rattenlaboratorium en de snijzaal. De juridische faculteit hanteerde een stelsel waarbij ouderejaars beginnende studenten bijstonden. De goede ervaringen hiermee

leidden tot het project 'Wegwijzers', waarbij eerstejaars per groepje werden gekoppeld aan een ouderejaars wegwijzer. Wegwijzers, later mentoren of tutors, werden de brug tussen student en universiteit. Ze droegen bij tot betere kennis over de studie, voorkwamen eenzaamheid en zorgden voor betere studieresultaten. Ze bevorderden bovendien de integratie van buitenlandse studenten.^[16]

ZONDER OPGEHEVEN VINGER

Naast praktische en psychologische hulp, organiseerde de NEH vanaf de jaren zestig ook levensbeschouwelijke ondersteuning. De rooms-katholieken erkenden als eersten de bijzondere situatie van de student. Het bisdom Rotterdam organiseerde studentengesprekskringen en -bijeenkomsten voor de NEH en MFR. Al snel volgden protestantse kerken dit voorbeeld.

Vanaf de jaren zeventig subsidieerde de EUR het pastorale werk en de hulpverlening onder de studenten. De verkondiging van evangelische waarden lag op het eerste gezicht misschien niet zo voor de hand. Het was een roerige tijd waarin kinderen niet meer naar de kerken van hun ouders wilden. Daarenboven was de EUR een neutrale instelling en Rotterdam een zakelijke stad. Ben Vredereg, franciscaan en r.k. studentenpastor aan de EUR tussen 1969 en 2002, noemde Rotterdam zelfs de 'meest verzakelijkte stad van Nederland'. Die sfeer hing ook op de universiteit, vond hij, met als gevolg dat ook hier 'een zekere afstand tot het geloof' bestond. Vredereg koos voor aansluiting bij het universitaire klimaat. Hij belegde bijeenkomsten waarin hoogleraren van verschillende levensbeschouwingen studenten vertelden over wat hen ten

diepste bewoog. Hij hield studiebijeenkomsten en organiseerde kloosterweekenden. Vredebregt was een toegankelijke pastor. Hij woonde als beheerder van een studentenhuus tussen de studenten. Wie wilde kon bij hem terecht voor een luisterend oor zonder opgeheven vinger.^[17]

Door samenwerking tussen Vredebregt en zijn protestantse collega's Albert van der Klaauw en Hiele Steendam, ontstond in de jaren zeventig de Oecumenische Studentenkerk. 'Het was een bloeiende kerk. Wij kregen bezoek van de bekende Amsterdamse studentenpastor Pater Van Kilsdonk, we hadden contact met Huub Oosterhuis. Het was bovendien een zorgzame club. De leden van de kerk hielden elkaar in de gaten. Wanneer iemand in problemen dreigde te komen, was hulp nabij.'^[18] De Oecumenische Studentenkerk had vooral in de beginjaren succes. Pastor Vredebregt zegende er veel studentenhuwelijken in. Na ongeveer 25 jaar begon de belangstelling terug te lopen. 'Dat kwam denk ik doordat enkele leidende pastores vertrokken, maar ook door een verandering van mentaliteit. Het werd allemaal wat individueler, mensen trokken zich terug in hun eigen kerken of werden onkerkelijk.' In 2002 staakte de kerk haar activiteiten.^[19] De individuele hulp bij levensbeschouwelijke, persoonlijke en ethische vragen door studentenpastores bleef bestaan.

HET WELZIJNSTEAM

De studentendecaan, de psycholoog en studentenpastores vormden in de jaren zeventig het zogenoemde 'Welzijnsteam'. 'Welzijn was in die tijd

een heel moderne term, een nieuw begrip.^[20] Het Welzijnsteam voerde regelmatig overleg over de ontwikkelingen in de studentengemeenschap, over bestuurlijke zaken en protocollen in ernstige situaties, zoals zelfdoding. ‘Dat hebben we een paar keer meegemaakt. We gingen dan samen naar de ouders en zorgden ervoor, wanneer nabestaanden dit wensten, dat er tijdens de uitvaart namens de universiteit werd gesproken.’ Het team presenteerde zich tijdens de introductie van eerstejaars en gaf voorlichting. ‘Het had als voordeel dat iedereen gelijk onze gezichten kende en wisten dat ze bij ons terecht konden. Door mijn vertrouwde gezicht kon ik daardoor in Kralingen niet meer rustig boodschappen doen. Dan liep ik in Den Toom en hoorde ik: “Mevrouw, mevrouw, nu ik u toch zie, mag ik even wat vragen?” Ik vond dat wel goed, onder voorwaarde dat ze me hielpen met boodschappen uit hoge schappen pakken.’^[21]

AMBASSADEURS

Sinds de jaren zeventig bleef de voorlichting over de EUR beperkt tot open dagen – de zogenoemde abiturientendagen in oktober – en jaarlijkse bijeenkomsten op middelbare scholen. Met beperkte middelen organiseerde het bureau studentendecanen deze activiteiten. Tilly Schildt, de spil van de open dagen, regelde vanaf september zalen en faciliteiten, besprak de inhoud met de faculteiten, informeerde scholen, registreerde aanmeldingen en verzond programma’s en toegangsbewijzen. Over belangstelling viel daar lange tijd niet te klagen.

Toen in de loop van de jaren negentig de toestroom van studenten stagneerde, werden werving en pr belangrijk. Andere universiteiten en nieuwe hogescholen kwamen met grote publiciteitscampagnes. Ook de EUR ging zich duidelijker positioneren; ging beeldvorming en promotie benadrukken. Voorlichting ontwikkelde zich tot een aparte expertise: het werd werk van specialisten en kreeg een permanent karakter. Naast de abiturientendagen kwamen er voorlichtingsdagen in het voorjaar en dagen voor 'vooraanmelders'. Er werd extra geld vrijgemaakt voor promotie. Begin jaren negentig bedacht de afdeling Voorlichting het unieke Rotterdamse concept 'Erasmus Ambassadors', een marketingstrategie waarbij studenten aan middelbare scholieren voorlichting geven en werven. De studenten zelf zijn immers de beste reclame voor de universiteit. 'Vooral voor scholieren uit minderheidsgroepen is het ongelooflijk belangrijk wanneer ze studenten zien met een etnische achtergrond. Daar gaat een geweldige voorbeeldwerking vanuit.'^[22]

'In Rotterdam, de meest verzakelijkte stad van Nederland, bestond een zekere afstand tot het geloof.'

Ook de organisatie van de introductieweek aan de EUR, sinds 1990 Eureka-week geheten (Erasmus Universiteit Rotterdam Eerstejaars Kennismakings Activiteiten), kwam in handen van een studentencommissie. Studenten uit verschillende studierichtingen en met ervaring in tal van studentenactiviteiten zorgen ervoor dat circa tweeduizend Eureka-gangers een programma aangeboden krijgen. De Eureka-week groeide uit tot een grote happening waarin kennismaking in groepsverband, studie-informatie, sport en gezelligheidsintroductie en ook oriëntatie in de stad de hoofdelementen waren, afgewisseld met feesten om de start van de studietijd als groots hoogtepunt te vieren.

PARAPLU'S EN HOCKEYSTICKS

In de loop van de jaren tachtig en negentig kwam de groentijd, voordien gecontroleerd door het Welzijnsteam, geregeld onder vuur te liggen. Niet alleen van de media, de traditionele opponent, maar ook van ouders. Die lieten steeds meer van zich horen, wanneer ze vonden dat hun kind het te zwaar te verduren had; niet genoeg te eten kreeg, of te weinig sliep. In oktober 2000 kwam het tot een escalatie. Cabaretier Youp van 't Hek maakte in zijn column in *NRC Handelsblad* melding van zware mishandeling van zijn neef door leden van het Rotterdamsch Studenten Corps. De neef en zijn lotgenoten waren tijdens een ontgroeningsritueel geslagen met honkbalknuppels, paraplu's en hockeysticks. Ook zouden ouderejaars zich hebben laten aanspreken als 'kampcommandant'. Een commissie onder leiding van prof. dr. Harm Bart onderzocht de gebeurtenissen. De conclusie dat de leden van het RSC zich ernstig hadden misdragen, leidde tot intrekking van de erkenning van de vereniging door de EUR voor de periode van een jaar.^[23] Sindsdien is er – door de commissie Bart – weer toezicht op de ontgroening.

TOENEMEND ADVIES OP FACULTAIR NIVEAU

Het decanaat, het Bureau Universiteitspsychologen en de studentenpastores waren vormen van centraal geregelde advies- en voorlichtingspraktijken die ten tijde van de NEH in het leven werden geroepen. Naarmate de EUR groeide en er steeds meer opleidingen bijkwamen, lag het voor de hand dat studenten met studiegerelateerde vragen en problemen op de eigen faculteit terecht zouden kunnen. Vandaar dat de faculteiten vanaf de jaren zeventig studieadviseurs in dienst namen. Omdat de (facultaire) studieadviseur ook tot taak kreeg studenten bij te staan met persoonlijke problemen, ontstond er overlap met het werk van de (universitaire) studentendecaan. Mede hierdoor verdween het decanaat voor de doorsnee student steeds meer naar de achtergrond.

‘Door toename van de studenten, strikte regelgeving en de komst van computers en geautomatiseerde systemen werd het er niet persoonlijker op.’

Dit proces werd nog eens versterkt toen schaalvergroting en automatisering in de jaren negentig in een stroomversnelling geraakten. Myrna Njiokiktjien zag deze ontwikkeling enigszins met lede ogen aan: ‘Die tijd – begin jaren negentig – betekende om allerlei redenen een omslag. Door toename van de studenten, strikte regelgeving en de komst van computers en geautomatiseerde systemen werd het er niet persoonlijker op. De open spreekuren waren afgelopen, studenten moesten een afspraak maken. Het omzeilen van regels werd lastiger. Vroeger kon je nog wel eens een uitzondering maken; mensen het voordeel van

de twijfel gunnen. Dat is door automatisering en schaalvergroting steeds moeilijker geworden.’^[24]

Intussen werd de rol en betekenis van de studieadviseur voor studenten steeds groter. Dit was ook de waarneming van Dini Leentvaar, al ruim 25 jaar studieadviseur bij de faculteit der bedrijfskunde. ‘Het belang van succesvol studeren is in die tijd steeds zwaarder geworden, zeker sinds het Bindend Studie Advies (BSA) is ingevoerd.’^[25] Bedrijfskunde was in 1999 de eerste faculteit aan de EUR die het BSA invoerde. De aanleiding was dat de indruk bestond dat te veel studenten, zich vastklampend aan illusies, bleven aanmodderen en dan na een aantal jaren alsnog afhaakten. Het doel van het BSA was (en is) om goede studenten binnen de universiteit te houden en studenten met onvoldoende studieresultaten in een vroeg stadium hun studie te laten staken. Maar voor er sprake is van een negatief advies, hebben studenten al een heel traject gevolgd.

Het BSA heeft aan de EUR een verandering ondergaan door de invoering van ‘Nominaal = Normaal’. In 2011 beet de faculteit der sociale wetenschappen de spits af. Vier opleidingen hebben proefgedraaid met een ‘jaarklas’ in het eerste jaar, vermindering van het aantal herkansingen en de verplichting om het eerste jaar alle 60 studiepunten te behalen, gekoppeld aan kleinschalig intensief onderwijs. Vervolgens is ook bij andere faculteiten dit ‘N=N’-systeem ingevoerd. Na iedere tentamenronde voeren de adviseurs gesprekken met studenten die slecht hebben gescoord. De gesprekken dienen om erachter te komen wat de oorzaken zijn van die mindere resultaten en om punten van verbetering te bespreken. In het gesprek stelt de studieadviseur daarom altijd vragen als: Hoe heb je gestudeerd? Ben je naar alle colleges geweest? En heb je genoeg tijd in je studie gestoken?’^[26]

Te weinig discipline en uitstelgedrag zijn bij hbo- en universitaire studies een universeel verschijnsel. In 1994 schreef de Groningse studentenpsycholoog Harry Schouwenburg er zelfs zijn dissertatie over.^[27] Een van zijn aanbevelingen was om in plaats van thuis – waar allerlei aantrekkelijke alternatieven zijn om niet te studeren – in de universiteitsbibliotheek te gaan zitten. ‘Met wat handige tips is er al veel leed voorkomen. Een steuntje in de rug, wat aanbevelingen om nauwgezet en tijdbewust te studeren is vaak genoeg om weer op de juiste koers te komen. Wanneer nodig, verwijzen we door naar bijlessen en cursussen van de universiteitspsychologen.’^[28]

Ongeveer 10 procent van de studenten krijgt tegenwoordig tijdens de studie te maken met ziekte of persoonlijke omstandigheden. De invloed ervan op de prestaties zijn moeilijk in te schatten. Als er aanleiding voor is, kan de faculteit verschillende maatregelen nemen om te voorkomen dat de studie mislukt. Deelcijfers kunnen langer blijven gelden, studenten kunnen tentamen doen op een laptop of op een andere locatie en soms krijgen ze extra tentamenkansen en tijdelijke ontheffing van de BSA-norm. ‘Als studieadviseur moet je daarom een uitstekende relatie hebben met de examencommissie.’ Uiteraard is geschiktheid voor de studie doorslaggevend. Ook al lijken studenten heel gemotiveerd, soms blijkt na verloop van tijd dat een andere studie geschikter is. Bij masterstudenten speelt soms koudwatervrees voor de arbeidsmarkt een rol. ‘Ze halen liever een tweede master, dan de sprong in het diepe te wagen.’

Tegenwoordig wordt ook buiten de universiteit gerichte hulp aangeboden. Oud Erasmusstudente Mirjam de Winter, psychologe en tevens afgestudeerd als strategisch business marketeer, richtte het commerciële bedrijf topscriptie.nl op, waar studenten tegen

betaling terecht kunnen voor begeleiding bij het schrijven van hun masterscriptie. 'Ook al schreven ze de nodige papers en verslagen, een scriptie maken gaat niet iedereen even gemakkelijk af. Masterstudenten raken het overzicht kwijt, halen te weinig informatie uit hun onderzoek of zien slordigheden over het hoofd. De omvang van zo'n stuk is een zware last en niet iedereen heeft voldoende aan de veertig uur begeleiding die er voor staat.'^[29]

Gang PT, Woudestein

GEMOTIVEERDE KEUZE

Als gevolg van de beperking van de studieduur is er de EUR veel aan gelegen het studierendement zo hoog mogelijk en de uitval zo laag mogelijk te laten zijn. Studenten moeten zo snel en efficiënt mogelijk de universiteit doorlopen. Hier moet de student al voordat hij de universiteit betreedt op voorbereid zijn. Het toverwoord in dit verband is ‘matching’. Te vaak maken scholieren een verkeerde keuze, met alle teleurstelling van dien. De vraag of de studie bij de student past, kan worden beantwoord door de aankomende student te ‘matchen’ met de opleiding.

Eén methode is om jongeren te laten kennismaken met de inhoud van de opleidingen. De afdeling Voorlichting bedacht hiertoe meeloop- en proefstudeerdagen. Een meeloopdag biedt oriënterende informatie over een opleiding aan scholieren van 5 en 6 VWO. Vervolgens kunnen ze zich opgeven voor studiekeuzetraining en proefstuderen. Doordat ze actief deelnemen aan een speciaal programma van de studie van hun keuze, verdiepen ze zich in de opleiding. Ze krijgen een realistisch beeld en kunnen beter een definitieve keuze maken.

Een verdergaande methode om studenten te matchen met de studie is selectie aan de poort. Het idee van selectie is niet nieuw. Wie naar een kunst-academie, toneelschool of conservatorium wil, moet door flink wat afvalrondes heen. Voor de universiteit is, afgezien van opleidingen met een numerus fixus, een vwo-opleiding of een hbo-propedeuse voldoende. Het aantal voorstanders van motivatie als doorslaggevende factor voor toelating neemt de laatste tijd toe, ook al is de procedure zeer arbeidsintensief, voor zowel de universiteit als de toekomstige student. Wie in Rotterdam bijvoorbeeld de studie International

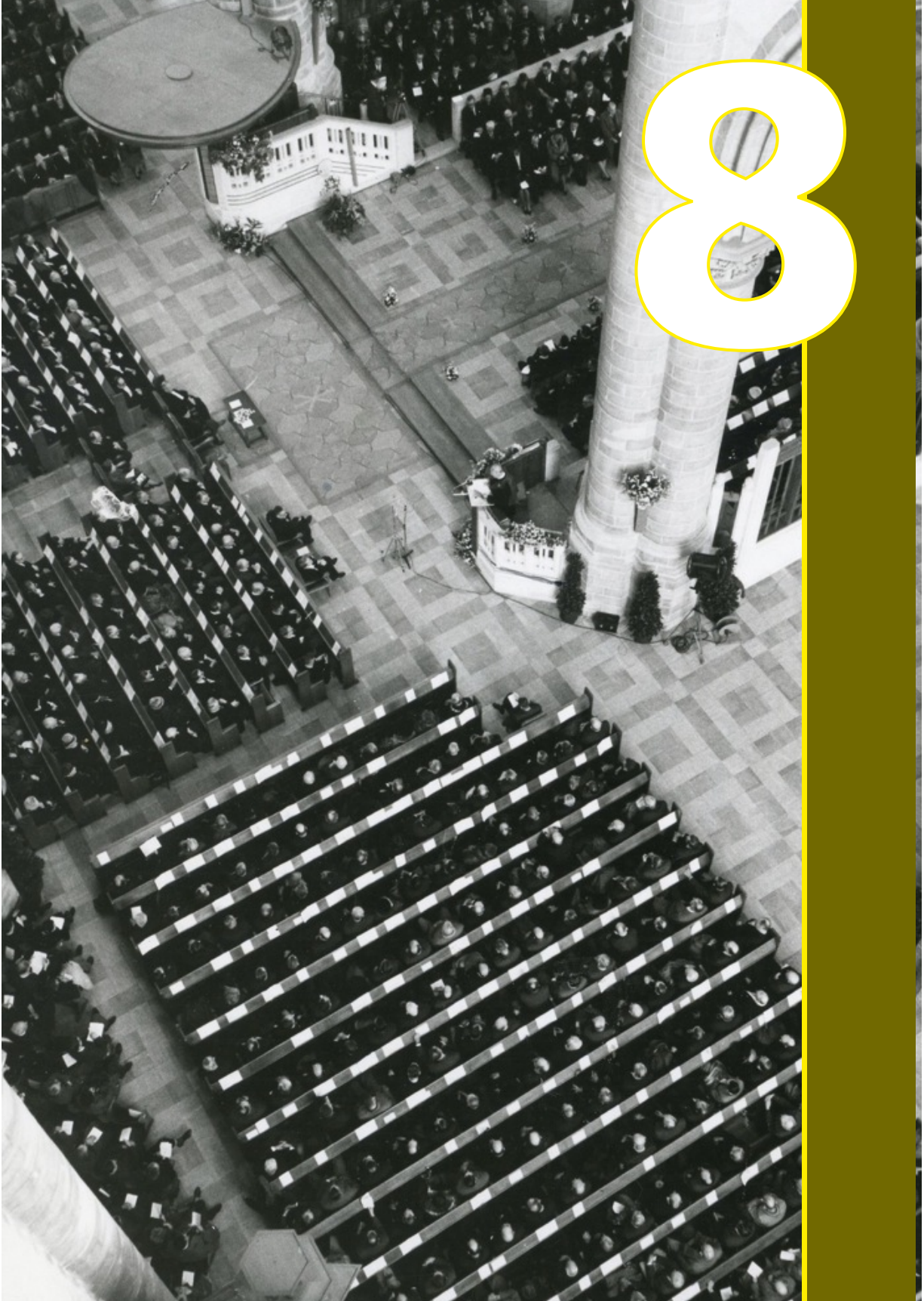
Business Administration (IBA) wil volgen, moet een motivatiebrief schrijven in het Engels met onder meer een visie op de eigen carrière. Goede eindexamencijfers zijn belangrijk, maar wie minder goede cijfers heeft en zijn keuze goed kan motiveren, kan na gesprekken alsnog worden toegelaten. Vanaf 2014 mogen universiteiten verplichte selectie- en matchinggesprekken invoeren.^[30]

de Valk en C.J. van der Weijden, 'In memoriam Ben Vredereg 1933–2006', *Erasmus Magazine*, (2 november 2006) 30. [^18]: Interview auteur met Hiele Steendam, 14 november 2012.

NOTEN

1. www.acta.nl/onderzoek. ↩
2. Stadsarchief Rotterdam (SR), Archief Medische Faculteit (MF), toegangsnummer 1459, inventarisnummer 427. ↩
3. Het was de tijd van opkomst van kindervakantiekolonies en grootschalige vaccinatieprogramma's. ↩
4. Citaat uit: Ruud Liesker (red), *Myrna; studentendecaan 1975–2000* (Rotterdam 2000) 3. ↩
5. SR, Archief Erasmus Universiteit Rotterdam; College van Bestuur (EUR), toegangsnummer 1363, inventarisnummer 1504, functieomschrijving studentendecaan 1974. ↩
6. Het woord decaan kent vele betekenissen. De oudste is die van decanus; hoofd van tien man in een kloosterorde. In het voortgezet onderwijs is het een docent die leerlingen helpt bij beroepskeuze. Op universiteiten en hogescholen is de decaan het hoofd van een faculteit; daarnaast is er sprake van een studentendecaan, die een eerstelijnsfunctionaris is die helpt bij problemen met de studie. ↩
7. B. den Boogert, 'De studentendecaan vroeger en nu' in: Liesker, *Myrna*, 10. ↩
8. Interview auteur met Myrna Njiokiktjien, 2 november 2012. ↩
9. Idem. ↩
10. Nadya van Putten, student bestuurskunde, bestuurslid van Passaat en coördinator van KASEUR in: G. van der Ende, 'Ik bied een vrijplaats voor

- studenten', *Erasmus Magazine* (21 september 2006) 14–16. ↩
11. Zeilster Marja Sleuwenhoek in G. Lugtenberg, 'Het studentendecanaat als topsport -en omgekeerd' in: Liesker, *Myrna*, 23. ↩
  12. Interview auteur met Myrna Njiokiktjien, 2 november 2012. ↩
  13. SR, Archief EUR, toegangsnummer 1363, inventarisnummer 1504. Verslag Bureau Universiteits-psychologen 13 april 1978. ↩
  14. H. Smit, 'Drank, depressie en discipline; studentenpsycholoog krijgt steeds meer klanten', *NRC Handelsblad*, 14 april 2001. ↩
  15. *Erasmus Magazine*, 7 mei 1998. ↩
  16. SR, Archief EUR, archief MF, toegangsnummer 1459, inventarisnummer 430. Introductie eerstejaarsstudenten 1972. ↩
  17. D.J. Visser, 'Ook onkerkelijke student praat over integriteit en geloof', *Trouw*, 8 juli 1994; J.M.M. ↩
  18. Interview auteur met Hiele Steendam, 14 november 2012. ↩
  19. Naar verluidt zijn er thans pogingen weer een studentenkerk in het leven te roepen. ↩
  20. Interview auteur met Hiele Steendam, 14 november 2012. ↩
  21. Interview auteur met Myrna Njiokiktjien, 2 november 2012. ↩
  22. Idem. ↩
  23. *NRC Handelsblad*, 9 september 2000, 17 oktober 2000, *Rotterdams Dagblad* 17 oktober 2000. Schorsing betekende geen rechten op subsidie en op gebruikmaking van faciliteiten van de EUR. ↩
  24. Interview auteur met Myrna Njiokiktjien, 2 november 2012. ↩
  25. Interview auteur met Dini Leentvaar, 19 november 2012. De eis van het BSA is dat na het eerste studiejaar 40 van de 60 credits moeten zijn behaald en na het tweede jaar alle 60 credits. ↩
  26. Rotterdam School of Management, *Jaarverslag 2009 studieadviseurs bedrijfskunde en internationale business administration* (Rotterdam 2010). ↩
  27. H. Schouwenburg, *Uitstelgedrag bij studenten* (Groningen 1994). ↩
  28. Interview auteur met Dini Leentvaar, 19 november 2012. ↩
  29. www.topscriptie.nl, R. Werners en J. van Schagen, 'Eerste hulp bij scriptie', *Spits*, 1 oktober 2012. ↩
  30. L. Berger, 'Praten over motivatie motiveert'; R. Kist, 'Vragenlijsten, proefstuderen en adviezen', *NRC-Next*, 4 oktober 2012. ↩

DENKERS EN DOENERS

De wereld van de bestuurders

Ton Bevers

IEDERE EERSTE MAANDAG VAN SEPTEMBER VINDT DE OPENING VAN HET ACADEMISCH JAAR PLAATS. DE UNIVERSITAIRE GEMEENSCHAP KOMT DAN BIJEEN OM TERUG TE BLIKKEN OP WAT ER BEREIKT IS, MAAR VOORAL OOK OM NAAR ELKAARS GOEDE VOORNEMENS TE LUISTEREN, DE EENHEID TE ONDERSTREPEN EN HET GROEPSGEVOEL TE BEVORDEREN. MAAR JE KUNT DEZE CEREMONIE OOK BESCHOUWEN ALS DE VISUELE REPRESENTATIE VAN DE ONDERLINGE VERSCHILLEN BINNEN DE UNIVERSITAIRE GEMEENSCHAP. HET MEEST IN HET OOG SPRINGENDE VERSCHIL IS WEL HET ONDERSCHIED TUSSEN HET WETENSCHAPPELIJK CORPS EN HET BESTUUR VAN DE UNIVERSITEIT, TUSSEN DE ACADEMIE EN DE ORGANISATIE, TUSSEN DE SUBSTANTIËLE RATIONALITEIT EN DE FUNCTIONELE RATIONALITEIT, TUSSEN DE 'REINE VERNUNFT' EN DE 'PRAKTISCHE VERNUNFT', TUSSEN DENKERS EN DOENERS.

IN GESCHIEDEN CORTÈGES KOMEN ZIJ DE AULA BINNEN EN NEEMT IEDER ZIJN EIGEN PLAATS IN: DE RECTOR EN HOOGLERAREN IN DE STOELENRIJEN LINKS, DE BESTUURDERS RECHTS. BIJ BINNENKOMST ZINGEN DE LAAGST GEPLAATSTEN – DE EERSTEJAARSSTUDENTEN, ACHTERIN DE ZAAL – DE HOOGST GEPLAATSTEN TOE 'VIVAT ACADEMIA, VIVANT PROFESSORES', GEEN 'LEVE HET COLLEGE VAN BESTUUR, LEVE DE RAAD VAN TOEZICHT'.

OOK BINNEN HET WETENSCHAPPELIJK CORPS BESTAAT ER EEN ZICHTBARE ONGELIJKHEID, AF TE LEZEN UIT DE VOLGORDE VAN DE FACULTEITEN IN HET CORTÈGE: DE OUDSTE, EERST GEVESTIGDE FACULTEIT (ECONOMIE) VOOROP EN DE JONGSTE (INTERNATIONAL INSTITUTE OF SOCIAL STUDIES) HELEMAAL ACHTERAAN. DEZE VOLGORDE NAAR ANCIËNNITEIT KOMT OVERIGENS NIET HELEMAAL OVEREEN MET DE REPUTATIEHIËRARCHIE DER WETENSCHAPPEN. DOOR EEN LANGE GESCHIEDENIS VAN WIJDINGSRITUELEN ZITTEN DE GEVESTIGDEN – MEDICI EN FILOSOFEN – STEVIG IN HET ZADEL, TERWIJL NIEUWKOMERS ALS SOCIOLOGEN, BEDRIJFSKUNDIGEN EN COMMUNICATIEWETENSCHAPPERS HUN WETENSCHAPPELIJKE STATUS NOG LANG HEBBEN MOETEN VERDEDIGEN. ALS IEDEREEN ZIJN PLAATS CONFORM ZIJN POSITIE HEEFT INGENOMEN, KOMEN DE TOESPRAKEN, EEN SOCIAAL MIDDEL DAT BIJ UITSTEK DE ONGELIJKHEID DUIDELIJK MAAKT TUSSEN WIE MAG SPREKEN EN WIE MOET LUISTEREN. DE LUISTERPOSITIE BIEDT OVERIGENS WEL DE MOGELIJKHEID TOT ‘INNERE EMIGRATION’, EEN VLUCHTWEG DIE VOORAL ONDER (EMERITI)HOUGLERAREN ERG POPULAIR IS. NAAST DE VOORZITTER VAN HET COLLEGE VAN BESTUUR EN DE RECTOR KOMT MEESTAL OOK EEN PRESTIGIEUZE GASTSPREKER AAN HET WOORD, EEN (OUD)MINISTER OF DE BURGEMEESTER VAN ROTTERDAM.

BIJ DE OPENING VAN HET ACADEMISCH JAAR LIGT AL MET AL DE NADRIJK OP HET REILEN EN ZEILEN VAN DE UNIVERSITAIRE GEMEENSCHAP INTERN EN HAAR ROL IN DE SAMENLEVING. IN DE CEREMONIE WEERSPIEGELEN ZICH DE VERSCHILLEN VAN DE DAARBIJ BETROKKEN POSITIEBEKLEDERS. BESTUURDERS KOMEN DAARBIJ HET MEEST AAN HET WOORD. ONGEVEER TWEE MAANDEN LATER, OP 8 NOVEMBER, DE *DIES NATALIS* VAN DE ERASMUS UNIVERSITEIT, STAAN ONDERWIJS EN ONDERZOEK CENTRAAL. HET WOORD IS DAN VOORAL

AAN DE RECTOR EN DE WETENSCHAPPERS, TERWIJL BIJ DIE
GELEGENHEID ER OOK EREDOCTORATEN WORDEN UITGEREIKT.

SENAAT EN COLLEGE VAN CURATOREN

Rituelen bestaan bij de gratie van herhaling en behoren tot de wetten van de sociale statica; misschien dat ze daarom nu zo gekoesterd worden als een pas op de plaats en een toonbeeld van overzichtelijkheid en eensgezindheid, terwijl de overige dagen van het jaar rivaliteit, weloverwogen eigenbelang en verschil van mening overheersen, oftewel de wetten van de sociale dynamica.

De spanningsverhouding tussen wetenschap beoefenen en de wetenschap besturen loopt als een rode draad door de geschiedenis van de universiteiten en hogescholen.^[1] Wel hadden hogescholen dezelfde bestuursvorm en academische rituelen als de universiteiten. Tot 1973, het jaar van oprichting van de Erasmus Universiteit, vormden het college van curatoren (de bestuurders) en de senaat (de raad van hoogleraren) samen het hoogste bestuursorgaan van instellingen van hoger onderwijs. De rector magnificus, elk jaar naar anciënniteit aangesteld, was voorzitter van de senaat en werd bijgestaan door de secretaris van de senaat en de decanen van de faculteiten.

A-vleugel, Woudestein

De bestuurlijke taakverdeling was als volgt: het curatorium onderhield de contacten naar buiten, onder meer met het ministerie, deed voorstellen voor nieuwe leerstoelen, droeg kandidaten voor vacante leerstoelen voor en stelde de begroting op. De senaat had de zeggenschap over onderwijs, onderzoek en studentenzaken. Lectoren en wetenschappelijk medewerkers hadden geen enkele inspraak in onderwijs, onderzoek en bestuur, evenmin als studenten. En onderscheid moest er zijn: een lector hield geen oratie, maar een openbare les en hij deed dat niet in toga, maar in jacquet. De senaat was oppermachtig, lees: de hoogleraar. Dat was ook zo op de werkvloer. De hoogleraar had een eigen kamer, een eigen secretaresse en de koffie werd gebracht, terwijl medewerkers met z'n tweeën of drieën een kamer deelden. Als iets een hoogleraar niet aanstond, dan zei hij er gewoon wat van. 'Wij moesten daags na de oratie van onze hoogleraar bij hem op het matje komen, omdat we hem na afloop tijdens de receptie niet waren komen feliciteren', aldus een medewerker van de economische faculteit in de jaren zestig^[2].

Medewerkers waren niet alleen ondergeschikt, maar ook onderdanig, want hun positie en loopbaan hingen af van het persoonlijke oordeel van de leerstoelhouder. Functioneringsgesprekken bestonden toen nog niet. De afstand tussen hoogleraar en medewerker was groot en het persoonlijk contact verliep eenzijdig. Een medewerker werd eens opgebeld door de hoogleraar Lambers, het gesprek duurde bijna een uur en het enige wat de medewerker volgens een kamergenoot gedurende het hele gesprek gezegd had, was 'ja, professor', 'nee, professor'. Ook anderszins vielen de verschillen op. Er bestaat een foto uit de jaren vijftig van het gebouw van de Nederlandse Economische

Hogeschool aan de Pieter de Hoochweg en daarop staat één auto geparkeerd, die was van de hoogleraar Theil.^[3]

Van een academische ‘gemeenschap’ was maar in zeer beperkte mate sprake. Toen in de jaren zestig de universiteiten gingen groeien en ook het aantal hoogleraren sterk toenam, bleek de senaat al gauw te omvangrijk en daardoor onvoldoende slagvaardig, maar ook te amateuristisch in bestuurlijke aangelegenheden. Een professioneel ambtelijk apparaat ontbrak. Achteraf beschouwd is het dan ook geen wonder, dat de kritiek van mondige studenten tot protest leidde en uiteindelijk de bom deed barsten. Uit alles bleek dat de senaat als bestuurlijk lichaam zijn langste tijd had gehad en dat een college van beroepsbestuurders aan macht en invloed zou gaan winnen.

‘MEN KAN GEEN HUIS UIT HUIZEN BOUWEN’

De vorming van de Erasmus Universiteit ging niet van een leien dakje en dat had alles te maken met de moeizame verhoudingen tussen het bestuur van de Nederlandse Economische Hogeschool (NEH) en dat van de Medische Faculteit Rotterdam (MFR), die in 1966 op initiatief van het ministerie van Onderwijs was opgericht. De NEH bezat het eerstgeboorterecht tegenover de nieuwkomer en voelde weinig voor een fusie om één universiteit te worden conform de wens van de regering en minister Diepenhorst in het bijzonder. Men wilde liever zelfstandig blijven, dicht tegen het Rotterdamse bedrijfsleven aanleunen en zo de op de praktijk gerichte instelling blijven die men was en daar de voordelen van behouden, in plaats van rijksuniversiteit te worden. Binnen de NEH heerste echt een Rotterdamse cultuur en men kende elkaar goed. De Medische Faculteit Rotterdam, decaan Querido en zijn aanhang

voorop, wilde juist niet dat hoogleraren door een college van curatoren benoemd zouden worden, maar door de Kroon en dat de geslotenheid van het Rotterdamse establishment zou worden doorbroken. De Stichting Klinisch Hoger Onderwijs, medisch Rotterdam, gemeentebestuur en ook de NEH dachten dat met een beperkte uitbouw de Stichting tot een complete medische faculteit kon worden omgevormd. Het recent geopende Dijkzigt zou al grotendeels geschikt zijn als academisch ziekenhuis. Querido hielp hen uit de droom. Voor de prekliniek trok hij jonge – grotendeels in de Verenigde Staten – opgeleide onderzoekers aan. Voor de kliniek moest hij werken met docenten, bijzonder hoogleraren van de Stichting. Dat waren meer dokters dan onderzoekers. Het duurde enige tijd voor deze generatie was vervangen door een nieuwe groep onderzoekers die internationaal mee kon doen.^[4]

De vasthoudendheid van het NEH-bestuur om een eigen rechtspersoon te blijven binnen de universitaire constructie, heeft bestuurlijk tot vertraging en frustraties geleid.^[5] De fusie kwam er in 1973 toch en de rivaliteit heeft geleidelijk aan plaatsgemaakt voor bestuurlijke consensus, maar tot een hechte en warme band tussen Woudestein en Hoboken is het eigenlijk nooit gekomen, ook niet nadat in 2003 het Academisch Ziekenhuis Rotterdam (Dijkzigtziekenhuis, Sophia Kinderziekenhuis, Daniel den Hoedkliniek) en de faculteit der geneeskunde en gezondheidswetenschappen een intensieve samenwerking aangingen onder de noemer Erasmus Medisch Centrum.^[6] Dat was weliswaar een bestuurlijk hoogtepunt in de geschiedenis van de Erasmus Universiteit en van jaren werken aan ‘ontvlechten en verweven’, maar bracht Woudestein en Hoboken niet echt dichterbij elkaar.^[7] Het is vooral de naamgeving die beide locaties verbindt, als je die van Hoboken tenminste niet uitspreekt als Ee-

eM-Cee maar als Erasmus MC. Achteraf bezien is dat ook wel begrijpelijk, want twee zelfstandige instellingen – complex Woudestein en een groot academisch medisch complex – aaneensmeden is geen sinecure.^[8] Men kan nu eenmaal ‘geen huis uit huizen bouwen’.^[9]

DE PROFETEN DER DOELMATIGHEID

De jonge medewerker Hans Binneveld herinnert zich nog goed de verhuizing van de Pieter de Hoochweg naar Woudestein. Toen de hoogbouw daar nog maar net klaar was en de NEH er zijn intrek in had genomen, bestond er het plan om twee aparte cafetaria’s in te richten, een voor studenten en daarboven een voor de staf. Die aparte stafkantine is er wel gekomen, maar niet zonder tegengeluiden. Het tij was toen al aan het kenteren. Hiërarchisch onderscheid maken deugde eigenlijk niet, je kon het beter maar niet tentoonspreiden, al bleef het natuurlijk wel bestaan. Maar niet alleen de roep om democratisering uit de geledingen van studenten en vooral van medewerkers, ook de noodzaak om de universiteiten doelmatiger te besturen als gevolg van de oplopende kosten van het hoger onderwijs en de groei van het aantal studenten, nam sterk toe.

Veel wapenfeiten heeft de inspraak niet opgeleverd, wel veel frustraties bij bestuurders. De WUB werd niet helemaal ten onrechte omgedoopt tot Wet Universitaire Besluiteloosheid.

Eind jaren zestig boog de regering zich over de hoognodige bestuurshervorming van de universiteit. In 1968 schreef prof. dr. K. Posthumus, in opdracht van de regering betrokken bij de plannen, ‘De profeten der doelmatigheid kloppen aan de poort van de universiteit’.^[10] Die profeten van Posthumus hadden nog niet

aangeklopt of zij zetten de poorten wijd open voor een groeiend leger van hoog opgeleide professionals die centraal en decentraal tal van bestuurlijke en organisatorische taken gingen vervullen. Zij waren met hun in principe onbegrensde expertise ook creatief genoeg om dergelijke nieuwe taken te bedenken. Een wettelijk kader volgde in 1971 toen de Wet universitaire bestuurshervorming (WUB) werd ingevoerd. In plaats van de senaat werd de universiteitsraad het hoogste bestuursorgaan, waarin zowel het wetenschappelijk als het niet-wetenschappelijk personeel en de studenten vertegenwoordigd waren. Bovendien werd vastgelegd dat zaken van onderwijs en onderzoek op facultair niveau geregeld werden en zaken van bestuur en beheer van de universiteit op centraal niveau. Door deze decentralisatie kregen faculteiten eigen bestuurlijke en financiële bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

De WUB maakte weliswaar een einde aan de vermolmde bestuursstructuur, maar in de praktijk kende de uitvoering ook een duidelijke keerzijde. Besluitvorming onder de WUB vergde veel tijd. Agendapunten kwamen vaak terug. Het heeft bijvoorbeeld heel veel voeten in de aarde gehad voordat de universiteitsraad instemde met het voorstel van hogerhand om functionerings- en beoordelingsgesprekken in te stellen. En toen het eenmaal zover was en alle regels waren vastgesteld, bleek het systeem helemaal niet te werken. Omdat hoogleraren in die democratische structuur afhankelijk waren van hun medewerkers en niet het risico wilden lopen dat de relaties in de faculteitsraad en de vakgroepsvergaderingen eronder zouden lijden, gaven zij vaak iedereen maar een goede beoordeling.^[11]

De universiteit in het tijdperk van de WUB is wel eens de speelwei van de democratisering genoemd, maar zo plezierig was

het spelen niet. Weinigen zullen genoten hebben van vakgroepsvergaderingen die eindeloos duurden, van doorzichtige complotten en van onhandige voorzitters, ook al waren ze gekozen bij meerderheid van stemmen. Veel wapenfeiten heeft de inspraak niet opgeleverd, wel veel frustraties bij bestuurders. De WUB werd niet helemaal ten onrechte omgedoopt tot Wet Universitaire Besluiteloosheid.^[12]

De komst van de WUB compliceerde de verhoudingen in de medische faculteit meer dan elders. 'Alle academische ziekenhuizen wilden de democratisering buiten de deur houden en dat gebeurde ook, want je kan moeilijk de tactiek van one man one vote aan het bed hebben.'^[13] Dat leidde bestuurlijk in Rotterdam tot een absolute scheiding tussen faculteit en ziekenhuis. Binnen het ziekenhuis was men ook doodsbenauwd dat het geld zou gaan naar de gedemocratiseerde faculteit. Het heeft niet voor niets lang geduurd en veel moeite gekost om later de partijen weer bij elkaar te brengen. En nog steeds is de ziekenhuiscultuur een andere dan de bedrijfscultuur op Woudestein. Oud-rector Steven Lamberts verwoordde het treffend: 'Het bijzondere van de besluitvorming in het EMC is dat je altijd weet dat je je collega vannacht of in het weekend nodig hebt, zodat je nooit beslissingen neemt die zo beschadigend zijn, dat je niet meer door één deur kan, en dat moet kunnen, want je kan in je werk niet leven met grote conflicten. Dat maakt dat je in een groot universitair medisch centrum toch een grote mate van consensus hebt en je naar buiten toe, krachtig voor je centrum opkomt.'^[14]

Portrettengalerij Hoboken

HET 'WIJ-ZIJ-DENKEN'

Al onder de WUB in 1973 had de Erasmus Universiteit de figuur van de decaan/beheerder ingevoerd. Deze Rotterdamse praktijk heeft model gestaan voor de andere universiteiten, want nu worden overal decaan/ beheerders benoemd.^[15] Door decanen ook bevoegdheden en verantwoordelijkheden te geven voor personeel en geld, werd er van de centrale diensten van de universiteit wel een andere opstelling vereist. Op centraal niveau had je de directies die zich met financiën, personeel, huisvesting, automatisering en onderwijs- en onderzoek-ondersteuning bezig hielden. En decentraal, in de faculteit, gebeurde hetzelfde. De directeuren en hun diensten wisten waar ze het over hadden, waren in beheers- en bestuurszaken beter geschoold en stonden dicht bij het college van bestuur. Decanen werden voor een relatief korte termijn benoemd door de faculteitsraad en moesten in hun rol groeien. De centrale directies moesten leren verantwoordelijkheden centraal te coördineren en veel minder dirigerend op te treden dan ze dat voorheen gewend waren. Toch behield het bestuursgebouw een machtige positie, omdat de decentrale eenheden op beheersmatig vlak zwak waren, waardoor ook de centralistische beheersstructuur in stand kon blijven. Al met al leidde het proces van decentralisering als gevolg van de WUB niet zelden tot wat ook wel het 'wij-zij-denken' werd genoemd.^[16]

Oud-medewerker dr. Joop de Jong heeft in tal van functies de bestuurlijke praktijk op centraal niveau van nabij meegemaakt. Hij kan zich de irritaties op decentraal niveau goed voorstellen, want al die bestuurlijke zaken staan grotendeels los van onderwijs- en onderzoeksactiviteiten waar het in de faculteit primair om gaat. 'De ambtelijke organisatie was zeer geprofessionaliseerd. Die mensen

die waren niet van hun stoel te branden en de meesten waren ook competent, dus op een gegeven moment gingen die ook voor niemand meer opzij.' Die irritatie trof je volgens hem vooral aan bij de faculteitsdirecteuren en hun medewerkers. Minder bij de decanen. Die liepen gemakkelijk bij het college van bestuur en bij de directeuren in en uit. 'Maar bij een meningsverschil hoefde een directeur maar even tegen het college te zeggen van 'dat doen wij zo', nou dan moest een decaan van goeden huize komen om dan nog zijn zin te kunnen krijgen.'^[17]

Deze ongelijke verhoudingen en praktijken kwamen vooral bij incidentele kwesties op faculteitsniveau aan het licht, waarbij het centrale gezag zich genoodzaakt zag in te grijpen, bijvoorbeeld bij reorganisaties. Dat zette dan kwaad bloed bij de faculteiten en wakkerde zo het 'wij-zij-denken' aan. Maar er zijn ook dossiers met bestuursverlangens die van tijd tot tijd telkens weer boven tafel kwamen en waarmee het college er steevast in slaagde de faculteiten op de kast te jagen. Dat zijn bijvoorbeeld de fusievoorstellen tussen Rotterdam-Leiden-Delft of op eigen terrein die van de reductie van het aantal faculteiten op Woudestein door de drie kleine Woudestein-faculteiten: sociale wetenschappen, historische en kunstwetenschappen, en filosofie te laten fuseren. De argumentatie aan het adres van de betrokken faculteiten was, dat zij hun hoogleraren hard nodig hadden voor onderwijs en onderzoek en daarom gebaat zouden zijn bij een bestuurlijke fusie. Daarnaast zou het kosten besparen omdat één faculteitsbureau goedkoper is dan drie en verder zou het efficiënter zijn om met twee decanen minder te overleggen en te vergaderen. Het is er nooit van gekomen, omdat de twee kleinste – de grootste wilde wel, want kon zo nog groter worden – zich er steeds tegen verzet hebben. Het college van bestuur heeft bij elke mislukte poging

wijselijk besloten: ‘als jullie het niet willen dan gaan we het ook niet doen.’^[18]

Ook de steeds groter wordende greep van het ministerie van Onderwijs zette de verhouding tussen het college van bestuur en de faculteiten regelmatig onder druk. Dat was het geval toen de oplopende kosten van hoger onderwijs als gevolg van de massale toestroom van studenten in een economisch slechte tijd drastische maatregelen vereisten, zoals de Concentratie en Taakverdeling (CTV) en Selectieve Krimp en Groei (SKG) operaties in respectievelijk 1984 en 1987. De komst van de opleiding bedrijfskunde naar Rotterdam was een gevolg van de eerste operatie.^[19] Rotterdam wilde voorkomen dat Leiden bedrijfskunde zou binnenhalen en daardoor ook gemakkelijker een economie-opleiding zou kunnen gaan starten. In huis heeft de economische faculteit de nieuwe opleiding overigens niet met open armen ontvangen. De vrees bestond dat bedrijfskunde studenten zou gaan trekken die anders in Rotterdam voor economie zouden hebben gekozen. Die vrees was niet ongegrond, want wat gevreesd werd, gebeurde en was de opmaat voor een drietal reorganisaties bij de economen, in 1993, 1997 en 2005.^[20] Ook bij de plannen en realisering van nieuwe opleidingen zoals die van beleid en management van de gezondheidszorg, kunst- en cultuurwetenschappen en later psychologie was eenzelfde soort wij-zij-denken in het spel, vooral ook binnen de faculteiten zelf tussen de nieuwkomers en de gevestigden. Het was dus niet alleen een ‘zij van het bestuursgebouw’.

Majeure ingrepen van hogerhand in facultaire aangelegenheden konden niet uitblijven bij bestuursconflicten tussen decaan en faculteit of bij grote financiële problemen die reorganisatie en ontslagen tot gevolg hadden. Met name ingrijpende reorganisaties hebben geleid tot een scheiding der geesten binnen de getroffen faculteiten, met de decaan in een niet benijdenswaardige rol. Het meest en hardst getroffen door dergelijke operaties is de economische faculteit, waar tot driemaal toe in relatief korte tijd massaal medewerkers moesten worden ontslagen als gevolg van dramatisch dalende inschrijvingen. Om toch iets van een tegenwicht te bieden tegen al die ellende van de reorganisaties nam Sander de Jongh, directeur van de economische faculteit, eind jaren negentig het initiatief tot de oprichting van de Faculty Club. Hij wilde er een soort dorpsplein voor de faculteit van maken ter verbetering van de onderlinge verhoudingen. Het Trustfonds hielp met financiële steun en ook een aantal sponsors. Maar van de stimulering van de saamhorigheid is eigenlijk niet zoveel terechtgekomen. Uiteindelijk zijn ook andere faculteiten mee gaan doen en na verloop van tijd is het gewoon een panoramarestaurant geworden.^[21]

ZAKELIJKER EN PRAKTISCHER

De bestuurlijke verhoudingen in de universiteit werden in 1997 door de Wet modernisering universitaire bestuursorganisatie (MUB) gewijzigd. In de praktijk kwam het erop neer dat de faculteits- en

universiteitsraad adviesorganen werden in plaats van bestuursorganen. De rol van de universiteitsraad is daardoor veel moeilijker geworden. ‘Ten eerste werd de raadsvoorzitter voortaan niet meer uitgenodigd voor de vergaderingen van het college van bestuur en we kregen veel minder informatie. Ik denk dat de secretaris van de universiteit zo min mogelijk stukken naar de raad liet gaan. Ten tweede werd het veel moeilijker om mensen te vinden die dat raadswerk nog wilden doen. Het stond van toen af aan laag op de waarderingssladder’, aldus de oud-raadsvoorzitter mr. Elizabeth de Koning.^[22]

Door de MUB werd de machtspositie van het college van bestuur op centraal niveau en van de decaan/beheerder op facultair niveau versterkt. Een van de belangrijkste machtsmiddelen van het college van bestuur onder de nieuwe wet is het benoemen van de decaan. Voor die tijd werd de decaan gekozen via de faculteitsraad. De nieuwe situatie maakte de rol van de decaan wel complexer en gevoeliger voor spanningen: ‘Wettelijk gesproken zijn dekanen/faculteitsbeheerders als facultair verantwoordelijken voor onderwijs en onderzoek zelfstandig, maar als faculteitsbeheerders zijn zij ondergeschikt aan het college van bestuur’.^[23]

Volgens de oud-collegevoorzitter prof. dr. Henk van der Molen is in formele zin de verhouding tussen het college van bestuur en de decanen wel veranderd, maar het college van bestuur (CvB) is zowel voor als na de invoering van de MUB altijd zeer zorgvuldig te werk gegaan bij decaansbenoemingen. Hij gelooft niet dat er in zijn tijd van collegevoorzitter ooit een decaan is benoemd die niet de instemming van de faculteiten had. ‘Ik heb het altijd een voordeel gevonden dat ik zelf ook in een faculteit gewerkt heb, ook als decaan. Dan weet je hoe het is. Dus het idee dat je iemand zo maar

zou parachuteren in een faculteit, dat was onbestaanbaar.' Het college heeft wel gebruikgemaakt van de optie om beroepsdecanen van buiten aan te stellen. Dat gebeurde bij de faculteit der bedrijfskunde na het ingrijpende besluit om een zittende, gekozen decaan wegens disfunctioneren uit zijn functie te zetten. In 2001 werd ook een beroepsdecaan van buiten aangesteld bij de wisseling van decanen in de faculteit der historische en kunstwetenschappen. Het argument was dat, gelet op de toenemende druk op beheerstaken, kleine faculteiten met een gering aantal hoogleraren, die hard nodig zijn voor onderwijs en onderzoek, niet altijd een gekwalificeerde decaan kunnen leveren. [24] Intern werd het besluit een decaan van buitenaf aan te stellen niet omarmd: hij werd beschouwd als iemand met een te grote afstand tot de staf en een te nauwe band met het college van bestuur, aan wie immers de benoeming te danken was.

Onder de MUB is de relatie tussen decanen en het college van bestuur zakelijker en praktischer geworden. Want vanaf toen moesten de zaken echt op elkaar afgestemd worden. En de verantwoordelijkheid voor de uitvoering lag toch bij de decanen. Die konden zich niet meer achter hun faculteitsraad verschuilen. Onder de WUB vergaderde het college van decanen onder leiding van de rector nog apart over zaken van onderwijs en onderzoek, maar vanaf 1997 was er nog slechts één gezamenlijk overleg. Het feit dat aansluitend op die vergadering de rector en decanen hun eigen agenda bespraken (in wat het college van promoties werd genoemd) kon niet verhullen dat onder de MUB de eindverantwoordelijkheid voor de universiteit en alle de faculteiten bij het centraal bestuur werd gelegd. Op facultair niveau had de raad zijn tanden verloren en het animo om vakgroepsvergaderingen bij te wonen daalde tot een dieptepunt

toen de agenda niet meer om het lijf had dan een lijstje
huishoudelijke mededelingen.

Kamer prof. dr. Philip Hans Franses, decaan Erasmus School of Economics.

BALANS TUSSEN MARKT EN ZIEL

Het zou onjuist zijn om uit de beschreven ontwikkelingen van de verhoudingen binnen de Erasmus Universiteit af te leiden dat het hier om een sterk naar binnen gerichte organisatie gaat. Niets is minder waar. Sterker nog, de interne verhoudingen weerspiegelen juist de krachten die van buitenaf op de instelling inwerken. De Erasmus Universiteit speelt een rol in het nationale universitaire bestel en in het mondiale stelsel van onderwijs en wetenschappen. In dat krachtenveld moet de instelling zich weten te handhaven. De interne druk die studenten, staf en bestuur op elkaar uitoefenen ligt in het verlengde van de externe druk die de universitaire gemeenschap als geheel ervaart en waaraan niemand zich kan onttrekken door een of ander wilsbesluit. Die externe druk is te omschrijven als de werking van de markt en die manifesteert zich in verschijnselen als concurreren, presteren (lees: excelleren) calculeren, controleren, beheersen en centraliseren ofwel, om concreter te zijn, in tenure tracks, publicatierecords, citatiescores, nationale en internationale rankings, verengelsing, aantallen inschrijvingen, diploma's en promoties, externe fondsenwerving voor onderzoek, convenanten over resultaatafspraken, strategienota's, visitaties en toezichthouderschap.^[25]

De reorganisaties bij de faculteit der economische wetenschappen staan symbool voor de overgangstijd naar het markttijdperk. Deze waren niet alleen bedoeld om een ontspoorde begroting op orde te krijgen, maar vooral ook om een inhaalslag te maken, door met name de achterstand op onderzoeksgebied weg te werken, want onderzoekprestaties tellen voor de internationale competitie veel zwaarder dan onderwijsprestaties.^[26] De prijs die men daarvoor wil betalen is soms hoog, zo bleek uit het opheffen

van de goed functionerende onderwijsafdeling fiscale economie, die een eigen onderzoeksfocus had, gericht op de eigen samenleving, en daarin zeer succesvol was en aanzien en erkenning genoot. De maatpakfinanciering, die nodig was omdat fiscale economie geen onderzoeksfinanciering kreeg wegens het niet voldoen aan de criteria van de onderzoeksscholen die internationale publicaties in A- en B-journals hanteren, werd stopgezet.^[27] Na een reorganisatie wordt in het aanstellingsbeleid veel scherper geselecteerd op te verwachten of gebleken onderzoekskwaliteiten.

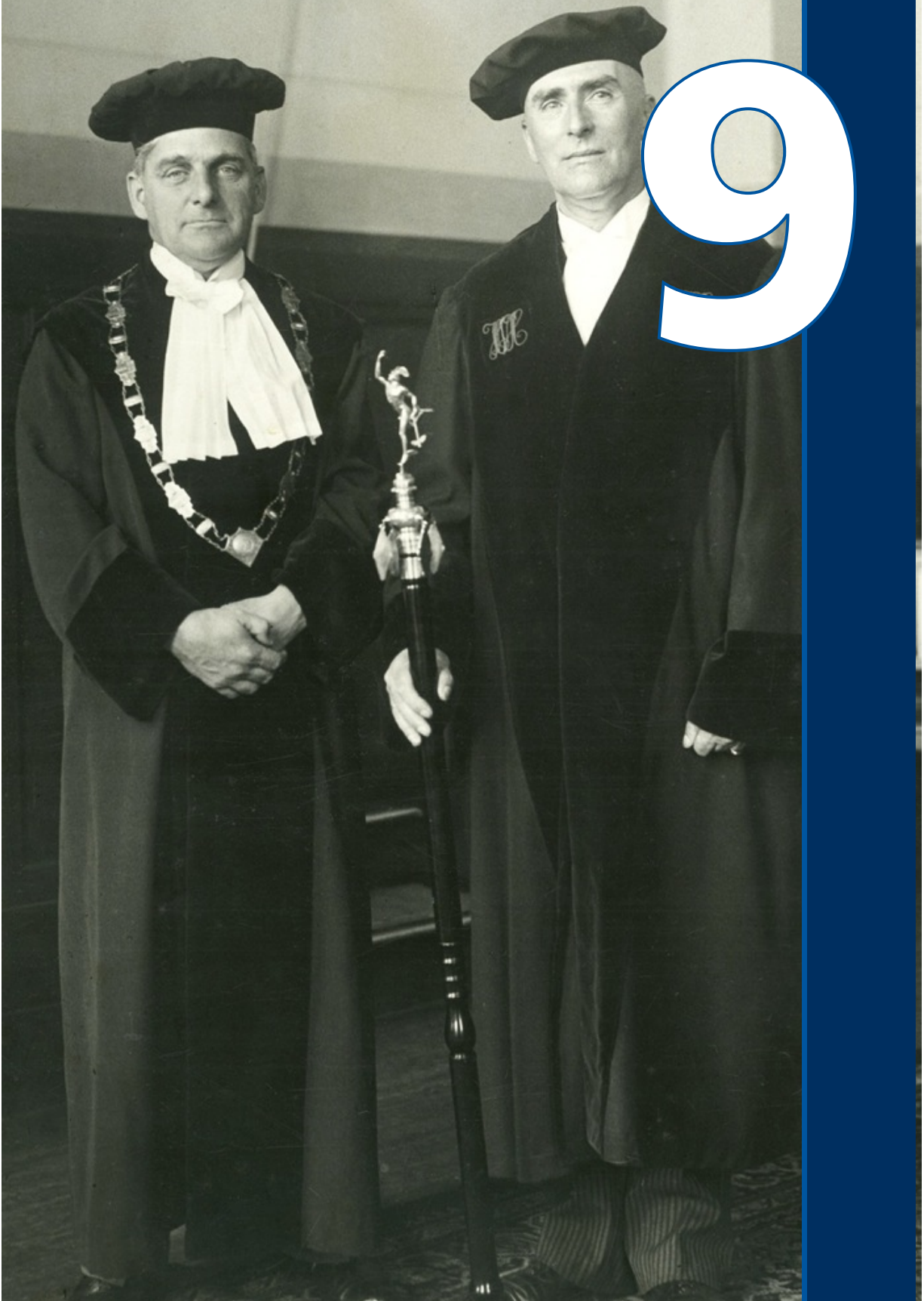
...concurreren, presteren (lees: excelleren) calculeren, controleren, beheersen en centraliseren...

Schreef Posthumus in 1968 nog zijn treffende nota 'De profeten der doelmatigheid kloppen aan de poort van de universiteit', zijn illustere voorganger Johan Huizinga had zich al in 1928 in *De Gids* over de universiteit uitgelaten in woorden die gisteren geschreven hadden kunnen zijn: 'Eenheid, richting, vlotheid, samenhang, dat is het, wat er in ons universiteitsbestuur ontbreekt: 'efficiency' op zijn Amerikaansch'. Waar het heden ten dage nog altijd op aankomt, is een goede balans trachten te bewaren tussen academische waarden en organisatorisch handelen. 'De afgelopen decennia is de universiteit zich steeds meer als een zakelijke organisatie gaan gedragen, zich richtend naar de wetten van de markt', zo betoogde prof. dr. Frits van Oostrom, president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), in zijn rede 'Markt en Ziel' van 27 mei 2007. Hij stelt daarom de ziel voorop, want 'wetenschap en universiteit moeten institutie durven zijn en niet alleen organisatie'.

NOTEN

1. De belangrijkste bron voor het schrijven van deze tekst waren de interviews met (oud)medewerkers van de Erasmus Universiteit: Harm Bart, Hans Binneveld, Joop de Jong, Wim Kleinjan, Elizabeth de Koning-de Jong, Steven Lamberts, Teun Kloek, Henk van der Molen, Kees van Paridon, Paul Patoir, Ton van der Pijl, Leo Stevens, Henk Visser en Berend Wierenga. Het aantal citaten moest beperkt blijven, maar elke regel in deze tekst steunt op informatie uit deze gesprekken. Ik ben de geïnterviewden dan ook veel dank verschuldigd. ↩
2. Interview van de auteur met Hans Binneveld, 4 oktober 2012. ↩
3. Interview van de auteur met Teun Kloek, 17 oktober 2012. ↩
4. Interview auteur met Henk Visser, 24 oktober 2012. Zie ook: Henk K.A. Visser, *Vijftig Jaar Geneeskunde* (Rotterdam 2012) 280–283. ↩
5. M. Davids en J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam 1973–1993* (Rotterdam 1993). ↩
6. Interview auteur met Henk Visser, 24 oktober 2012; Visser, *Vijftig Jaar Geneeskunde*. Aldaar hoofdstukken 2, 8 en 11. ↩
7. Voorheen regelde het Gemeenschappelijk Beleidsorgaan (GBO) de verhoudingen tussen EUR en AZR in een Gemeenschappelijke Regeling. Om te komen tot het vastleggen van de gewenste intensieve samenwerking werd - na een geleidelijk proces in de jaren negentig - het Gemeenschappelijk Uitvoeringsorgaan (GUO) ingesteld (wettelijk basis 12.22 WHW), nader uitgewerkt in de GUO-overeenkomst van 17 december 2002. Zo kwam het samenwerkingsverband tussen EUR/FGG en AZR onder de naam Erasmus Universitair Medisch Centrum Rotterdam tot stand. De intensieve samenwerking laat onverlet dat de EUR eindverantwoordelijk is voor de uitvoering van het geneeskundig onderwijs en onderzoek van en het AZR voor de gezondheidszorg. De raad van bestuur van het Erasmus MC is (tevens) het GUO en samengesteld uit: de decaan FGG en drie andere leden van de raad van bestuur van het AZR. ↩
8. Interview auteur met Henk van der Molen, 9 mei 2012; Interview auteur met Joop de Jong, 3 mei 2012. Tijdens beide interviews is uitvoerig gesproken over de totstandkoming van het Erasmus Medisch Centrum. ↩
9. Uitspraak van de Duitse filosoof-socioloog Georg Simmel (1858–1918). ↩
10. K. Posthumus, *Academische Renaissance*. Rede bij de overdracht van het rectoraat van de Technische Hogeschool te Eindhoven op 16 december 1968 (1968) 13. ↩
11. Interview auteur met Teun Kloek, 17 oktober 2012. ↩

12. Idem. ↩
13. Interview auteur met Henk Visser, 24 oktober 2012. ↩
14. Interview auteur met Steven Lamberts, 24 april 2012. ↩
15. Interview auteur met Henk van der Molen, 9 mei 2012. ↩
16. Interview auteur met Paul Patoir, 23 april 2012. ↩
17. Interview auteur met Joop de Jong, 3 mei 2012. ↩
18. Interview auteur met Henk van der Molen, 9 mei 2012. ↩
19. Interview auteur met Berend Wierenga, 1 mei 2012. In dit interview is de relatie tussen de faculteiten Bedrijfskunde en Economie uitvoerig besproken. ↩
20. Interview auteur met Henk van der Molen, 9 mei 2012; Interview auteur met Harm Bart, 8 mei 2012. In dit interview zijn de eerste twee van de drie reorganisaties bij de faculteit der economische wetenschappen uitvoerig besproken. ↩
21. Interview auteur met Harm Bart, 8 mei 2012. ↩
22. Interview auteur met Elizabeth de Koning-de Jong, 7 mei 2012; Interview auteur met Wim Kleinjan, 15 mei 2012. ↩
23. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 244. ↩
24. Interview auteur met Henk van der Molen, 9 mei 2012. ↩
25. Interview auteur met Ton van der Pijl, 18 april 2012. Over deze lijst van onderwerpen is uitvoerig gesproken. ↩
26. Interview auteur met Harm Bart, 8 mei 2012. ↩
27. Interview auteur Leo Stevens, 6 juni 2012. ↩

ZOEKTOCHT NAAR EIGEN TRADITIES

De wereld van de rituelen

Ben Maandag

DE TOENMALIGE RECTOR PROF. DR. B. LEIJNSE ONTVING IN JANUARI 1976 EEN BRIEF VAN DE JOURNALIST JULIUS VISCHJAGER. VISCHJAGER BEVAL DE RECTOR EEN DOOR HEM ONTWERPEN RODE, CAPEVORMIGE TOGA AAN. HET KLEDINGSTUK ZOU WELLICHT EEN WELKOM ALTERNATIEF KUNNEN ZIJN VOOR HOOGLERAAR A. VAN DER ZWAN, DIE HAD GEWEIGERD OM ZIJN INAUGURELE REDE IN TOGA TE HOUDEN.^[1] VISCHJAGER RAAKTE EEN GEVOELIGE SNAAR. LEIJNSE LIET WETEN GEÏNTERESSEERD TE ZIJN, NIET ZOZEER OM VAN DER ZWAN EEN ALTERNATIEF KLEDINGSTUK TE BEZORGEN, MAAR WEL UIT DE BEHOEFTE OM DE DISCUSSIE OVER DE NIEUWE TOGA'S DIE DE HOOGLERAREN VAN DE NOG JONGE ERASMUS UNIVERSITEIT MOESTEN DRAGEN VLOT TE TREKKEN.^[2] DIE DISCUSSIE WOEDDE OP DAT MOMENT VOLOP EN VERKEERDE IN EEN LASTIG STADIUM.

WELKE TOGA MOEST DE UNIVERSITEIT KIEZEN? DE TOGA'S VAN DE TWEE TOT EUR SAMENGESMOLTEN INSTELLINGEN – DE NEDERLANDSE ECONOMISCHE HOGESCHOOL (NEH) EN DE MEDISCHE FACULTEIT ROTTERDAM (MFR) – VERSCHILDEN FLINK VAN ELKAAR. DIE VAN DE HOOGLERAREN VAN DE NEH WAREN ZWART GEKLEURD, VOORZIEN VAN EEN WITTE BEF EN HINGEN TOT OP DE GROND; DIE VAN DE MEDICI WAREN GROEN, VAN OUDSHER DE FACULTEITSKLEUR VAN DE MEDISCHE WETENSCHAP, HADDEN EEN OPEN KRAAG EN WAREN AANZIENLIJK

KORTER. HET WAS DE VRAAG HOE DE TOGA ERUIT MOEST ZIEN: UNIFORM OF JUUST AFWIJKEND EN INDIEN AFWIJKEND, IN WELKE MATE.

DE PROBLEMATIEK ROND DE TOGA STOND SYMBOOL VOOR EEN VEEL BREDER GEVOERDE DISCUSSIE OVER DE VRAAG HOE DE KERSVERSE ERASMUS UNIVERSITEIT MOEST OMGAAN MET DE ACADEMISCHE RITUELEN. NIET ALLEEN GING HET EROM HOE ZIJ DE ERFENIS VAN BEIDE VOORLOPERS OP DIT GEBIED OP EEN HARMONISCHE WIJZE IN DE PRAKTIJK MOEST BRENGEN. DE JONGE UNIVERSITEIT WILDE ZICH ALS JONGE LOOT AAN DE VADERLANDSE UNIVERSITAIRE GEMEENSCHAP MAAR WAT GRAAG PROFILEREN MET TOT DE UNIVERSITEIT BEHORENDE GEBRUIKEN EN ATTRIBUTEN. DE DISCUSSIE WAS NOG MOEILIJKER, OMDAT DIE ZICH OOK NOG IN EEN TIJD AFSPEELDE WAARIN ZULKE GEBRUIKEN STEVIG ONDER VUUR WAREN KOMEN TE LIGGEN. NA VERSCHILLENDE BEZETTINGEN VAN UNIVERSITEITEN, EEN TELKENS VERDER VOORTSCHRIJDEND PROCES VAN SECULARISATIE EN EEN STEEDS DIEPER GEWORTELD VERLANGEN OM OUDE MACHTSSTRUCTUREN OP ZIJN MINST TER DISCUSSIE TE STELLEN, HAD HET FENOMEEN RITUEEL HET OOK IN ALGEMENE ZIN MOEILIJK. OFWEL: DE RITUELEN MOGEN TEGENWOORDIG VOOR DE MEESTE BETROKKENEN VAN DE ERASMUS UNIVERSITEIT VOLSTREKT VANZELFSPREKEND ZIJN, DE TOTSTANDKOMING DAARVAN WAS DAT ALLERMINST.

EEN EERLIJK THEATER

Kort voor de oprichting van de EUR werd de ‘commissie protocol’ ingesteld om te verkennen wat de nieuwe universiteit aan formele tradities moest behouden of wellicht overboord kon gooien. Voorzitter van de negenkoppige commissie was drs. H. Pleysier, maar degene die het grootste stempel op de commissie drukte, mede omdat hij het

eindrapport schreef, was prof. mr. G.P. Hoefnagels. Hij ontpopte zich als het geweten van de universiteit waar het om rituelen ging.

Dat eindrapport was een in een rode kaft gevatte brochure genaamd 'Rituelen in een universiteit'.^[3] 'De commissie protocol ziet zichzelf vooral als een commissie rituelen,' stond op een van de eerste pagina's te lezen. En over haar taakstelling: 'De commissie zal de vragen van de vormgeving van bullae en bijeenkomsten (vaak "plechtigheden" genoemd) niet schuwen, maar zij zal proberen uit te gaan van een concept waarin deze "uiterlijkheden" zo veel mogelijk verbinding krijgen met fundamenteën, functies en gezamenlijke genoegens van het collectivum dat universiteit heet.'

'Het ritueel, zeker in een instelling van wetenschap of kunst, mag het conflict niet uit de weg gaan.'

De cruciale vraag of rituelen nog wel zin hadden 'in een tijd van bestuurlijke, didactische en specialistische atomisering' beantwoordde de commissie met een duidelijk 'ja'. Want: hoe meer specialisme in wetenschap en autonomie van faculteiten, des te meer behoefte er zou zijn aan iets dat in staat was te verbinden. De rituelen zorgden voor rustpunten in een tijd van veranderingen, ze waren te zien als momenten van identiteit en herkenning.

'Gelegenheden waaruit de identiteit kan voortkomen mogen we niet voorbij laten gaan', meldde de commissie. Het was een begrijpelijke opstelling: wanneer de nog jonge universiteit ergens behoefte aan had, dan was het wel aan eenheid en een duidelijk herkenbare identiteit, die haar niet alleen onderscheidde van haar twee voorgangers, maar ook van andere universiteiten in het land.

De protocolcommissie vond dat er in de rituelen wel het een en ander mocht veranderen. De rituelen hebben dikwijls een feestelijke aanleiding of een feestelijke uitkomst, zo stelde de commissie vast, 'maar de uiterlijke verschijningsvormen initiëren

noch vergroten de feestvreugde.’ Met als slotsom: ‘Een groot deel van onze rituelen behoeft een eerlijk theater.’ Om meer theater en levendigheid in de rituelen te brengen, stelde de commissie voor om in elk geval theaterdeskundigen te hulp te roepen om de uiterlijke verschijningsvormen van de rituelen met meer theatraal spektakel op te luisteren.

Ook deed zij de suggestie om tijdens de jaarlijkse evenementen als de opening van het academisch jaar en de viering van de *dies natalis* mensen uit de zaal, liefst een student die van tevoren was aangemeld, de gelegenheid te geven het woord te voeren. Binnen het ritueel moest tenslotte plaats zijn voor onverwachte momenten die al of niet de tegengestelde meningen zouden manifesteren van orator, bestuurder of wie dan ook. De pedel, bij uitstek de hoeder van de universitaire rituelen, kon vervolgens de discussie beëindigen met zijn van promoties bekende frase ‘hora est!’

De commissie probeerde op die manier de rituelen in de pas te laten lopen met de woelige tijdgeest: ‘Het ritueel, zeker in een instelling van wetenschap of kunst, mag het conflict niet uit de weg gaan.’ Daarom moest een mate van ‘creatieve wanorde’ tijdens de rituelen mogelijk zijn, maar wel in alle openbaarheid en in aanwezigheid van het universitaire collectivum. Ook moest de ‘wanorde’ aan een zekere volgorde voldoen. ‘Ordeverstoring kan zinvol zijn. Het is pas ritueelverstoring wanneer het gezichtsverlies voor een deel van de participanten betekent.’

Togakamer

COUPE EN KLEUR VAN DE TOGA

Het college van decanen vergaderde enkele malen over het rapport, plaatste enige kanttekeningen, maar nam het eindrapport in december 1973 over. De invoering van het weerwoord bij plechtigheden is nooit echt tot stand gekomen. Daarvoor bleek de traditie misschien toch te weerbarstig. Een andere suggestie van de commissie werd wel snel overgenomen. Die betrefte de toga. Moest die wel gehandhaafd worden, vroeg de commissie zich af, in een tijd waarin professoren niet meer hun vroegere gezagspositie hadden en het niet erg meer in de geest van de tijd lag om gezagsposities door kleding te accentueren. Daarop volgde een pleidooi voor de toga als een ‘onschilderachtig stuk geleerdentraditie’, dat als historisch element goed paste in het ritueel. Ter verlevendiging moesten de toga’s opgesierd worden met de kleuren der faculteiten. Bovendien beval de commissie aan een modeontwerper in te schakelen ‘die de coupe van de toga beziet’. Op advies van prof. dr. P. Sanders viel de keuze op de toen al bekende couturier Frans Molenaar.^[4]

In het najaar van 1975 presenteerde Molenaar zijn creatie met als opvallendste element de kleur grijs in plaats van zwart. Vervolgens kregen de hoogleraren de toga mee naar huis om hem daar te passen en de huiselijke reacties te peilen. Onder hen bevonden zich prof. dr. G.P. Hoefnagels en prof. dr. J. Berting. Beiden waren matig enthousiast. Zo oordeelde Hoefnagels: ‘Een algemene indruk is: het domineeskleed is inderdaad verdwenen, maar heeft plaats gemaakt voor de soutane van de pastoor. De grijze kleur, hoewel op zichzelf prachtig, zal de vaak grijze hoogleraren minder goed staan. Bovendien, zegt men, “grijs kleedt niet af, zwart doet dit wel”.’^[5] Ook na afloop van Bertings ‘show’

thuis bleek grijs minder in de smaak te vallen dan het plechtige zwart. En hoewel het nieuwe model geen duidelijke weerstanden opriep ‘werd ook op dit punt geen duidelijke voorkeur voor het nieuwe uitgesproken.’^[6] Andere reacties waren dat de grijze toga ‘vrouwelijk’ was, dat de stof erg kreukte en de snit van de mouw ‘abominable’ was.

Er bleek al met al nauwelijks draagvlak voor de blijkbaar toch wat te revolutionair geachte ontwerpen van Frans Molenaar. Rector magnificus Leijnse restte weinig anders dan de couturier te bedanken voor bewezen diensten, aangezien hem was gebleken ‘dat er een onoplosbare kloof bestaat tussen enerzijds de nu eenmaal bestaande opvattingen van het universitaire milieu t.o.v. de ambtskledij en anderzijds Uw op zich interessante en originele visie hierop, zoals deze m.n. uit de aangeboden modellen is gebleken.’

Reacties waren dat de grijze toga ‘vrouwelijk’ was, dat de stof erg kreukte en de snit van de mouw abominable’ was.

De discussie leek weer terug bij af, maar Leijnse kwam met het voorstel om de toga van Woudestein als model te nemen en deze op te sieren met de faculteitskleuren.^[7] Maar ook dit plan stuitte op kritiek. De felste kanttekening kwam van de medicus prof. dr. J. Moll: ‘Hoewel niet op alle fronten succes is geboekt, heeft bij de start van de EUR toch sterk de gedachte geleefd nieuwe elementen in de universitaire tradities in te voegen en de tradities kritisch te bezien. Ik beschouw het voorstel de Woudestein toga’s over te nemen als een capitulatie voor de traditie; tevens ook als een invoeging van de voormalige MFR in de voormalige NEH. De voormalige MFR is door mij altijd als een fusiepartner gezien, niet als een nieuwe NEH faculteit.’^[8]

Leijnse moest de gemoederen sussen en beloofde met een aanvaardbaar model te komen. Hij hield hierbij uiteindelijk toch vast aan de toga van de NEH: 'Wij zullen, dacht ik, op de ingeslagen weg moeten voortgaan, tenzij er hier of daar nog een bijzonder lucide en niet te kostbaar idee ontstaat.'^[9]

De firma Schraauwers uit Kaatsheuvel werd benaderd, niet alleen om een togamodel te leveren dat goeddeels op de oude toga van de NEH was gebaseerd, maar ook om prijsopgave te doen over het vermaken van bestaande toga's. Het resulteerde in een lijst van hoogleraren en lectoren die een nieuwe toga nodig hadden of van wie de toga aanpassing verdiende. Een complicerende factor was nog dat een aantal toga's snel klaar moest zijn, voor de opening van het academisch jaar, die in 1976 op 13 september viel. Voor de andere toga's kreeg het bedrijf nog tot 8 november de tijd: de dag die de commissie protocol had voorgesteld als de *dies natalis* van de universiteit, omdat dat de dag van de oudste stichtingsdatum was van een van beide voorgangers van de EUR, toevallig wederom de NEH. De firma Schraauwers zou bovendien zorg dragen voor de vervaardiging van de verschillende stola's in de kleuren van de faculteiten. Die kleuren waren inmiddels vastgesteld. De economische faculteit droeg de kleur geel, de juridische faculteit rood, de sociale faculteit oranje en de medische faculteit groen. Het aanvankelijk beoogde wit voor de centrale interfaculteit was eerder al op advies van Frans Molenaar vervangen door blauw. De gekleurde stola's zouden de hoogleraren over de schouders van hun toga draperen als herkenningsteken van de faculteit waartoe zij behoren. Met het gebruik van de stola's onderscheidt de EUR zich nog steeds van de andere universiteiten in Nederland.

Ook de pedel kreeg een toga en een baret. Aan de baret zou een kwast bungelen waarin alle faculteitskleuren waren verwerkt.

Zo'n kwast bleek evenwel technisch veel te ingewikkeld om te maken. Daarom werd besloten daarin slechts de kleuren wit en groen te verwerken, de kleuren van de stad Rotterdam.^[10]

DE TOGA ALS ONDERSCHIEDINGSTEKEN

De uitgebreide aandacht voor de toga heeft een reden. Juist de toga van de hoogleraar is het symbool bij uitstek waarmee de wetenschap in het dagelijks leven naar buiten treedt. Weliswaar gebeurt dat slechts tijdens een beperkt aantal gelegenheden, zoals de opening van het academisch jaar, de viering van de* dies natalis*, het houden van een inaugurele rede of een afscheidsrede, promoties en, in het geval van de Erasmus Universiteit, de jaarlijkse Mandevillelezing, maar toch. Met de toga toont de wetenschap zijn waardigheid. Dat geldt voor een enkele hoogleraar in toga, maar zeker wanneer een rij getabberde hoogleraren in cortège voortschrijdt. Het dragen van de toga is een gewoonte die dateert uit het tijdperk waarin de universiteiten in Europa in de Middeleeuwen begonnen te ontstaan en zich als wetenschapsinstituten een eigen positie wisten te verwerven, onafhankelijk van de kerk.^[11] De gewoonte de toga te dragen werd snel gemeengoed. De Middeleeuwen met hun karakteristieke gilden en beroepsverenigingen vormden bij uitstek het tijdperk waarin talrijke ambachten zich door hun kleding van

andere onderscheidden. De edelen en degenen die aan de machtige katholieke kerk waren verbonden droegen al kleding waardoor meteen te herkennen was uit welke maatschappelijke geleding zij afkomstig waren. Ook de wetenschappers aan de universiteiten gingen zich zo onderscheiden, waarbij het bont en de dure stoffen die vaak in hun toga's waren verwerkt, duidelijk maakten dat zij zichzelf zagen als bijna adellijke vertegenwoordigers van de wetenschap. Bij de toga die de universitaire docenten van toen droegen, moeten we ons iets heel anders voorstellen dan het plechtstatige kledingstuk van de hedendaagse hoogleraar, dat inmiddels een zekere eenvormigheid heeft gekregen en er door de op veel universiteiten gebruikelijke zwarte kleur erg ingetogen uitziet. Het waren aanvankelijk ook niet alleen hoogleraren die zich in een toga hulden. Vrijwel iedereen die bij een universiteit werkzaam was, droeg een kledingstuk waaruit onmiddellijk zijn functie en zelfs faculteit was af te leiden. Vorm en kleur hielpen om het onderscheid verder te verfijnen. De toga-vormige mantel was het element in deze uitdossing dat in staat is gebleken de eeuwen te trotseren. Van de talrijke toevoegingen aan de toga, zoals mouwen, capuchons, stola's, hoofddeksele en andere soms bontgekleurde onderscheidingstekens, zijn er slechts enkele overgebleven, zoals de baret en in Rotterdam de stola. Op het schilderij dat Hans Holbein in het begin van de zestiende eeuw van Erasmus heeft vervaardigd is de geleerde te zien in een zwarte toga met een zwart hoofddeksele dat zijn hardos aan het oog onttrekt. Deze

afbeelding laat zien hoe de kleding van de geleerde in het noordelijke deel van het Europese vasteland al vrij snel na de Reformatie zijn bontgekleurde kenmerken had verloren en aanzienlijk ingetogener proporties had aangenomen. De versobering die de Reformatie met zich meebracht, zette de toon voor het uiterlijk van de hoogleraarstoga aan de Noord-Europese universiteiten (de universiteiten in het Verenigd Koninkrijk uitgezonderd), een uiterlijk dat sinds de tijd van Erasmus eigenlijk geen ingrijpende wijzigingen meer heeft ondergaan.

Attributen van de pedel, rectorkamer

HET GEZAG VAN DE KETEN

De toga is vanzelfsprekend niet het enige element dat uiting geeft aan de rituelen die de universiteit rijk is. Zo is er bijvoorbeeld ook de keten van de rector magnificus, die het gezag van de oudste ambtsdrager binnen de universitaire wereld onderstreept. De rector magnificus, een term die voor het eerst in de dertiende eeuw opdook aan de universiteit van Parijs, was de representant van de bestuurs- en rechtsmacht binnen de universiteit en het gezicht van de universiteit voor de buitenwereld. Het dragen van de keten is een gebruik dat al voorkwam in de zestiende eeuw aan de universiteit van Praag.^[12]

De keten van de rector was en is niet alleen een sieraad en symbool van waardigheid, de halsketting onderscheidt hem ook van de andere hoogleraren en docenten die aan de universiteit werkzaam zijn. De keten is niet persoonsgebonden, maar wordt telkens doorgegeven, van de ene rector aan zijn opvolger. Dat maakt de rectorshalsketting ook een teken van continuïteit. Daarnaast laat de keten zien dat de drager de officiële en belangrijkste vertegenwoordiger is van de universiteit. De keten lijkt in deze hoedanigheid op die van de burgemeester, die met zijn ambtsketen duidelijk maakt dat hij de hoogst geplaatste bestuurder van de gemeente is.^[13]

Bij het ontstaan van de EUR in 1973 werd ook de Rotterdamse rectorshalsketting onderwerp van verandering. De keten bestond aanvankelijk uit de oude keten van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, in 1928 geschonken door het Rotterdamsch Studenten Corps ter gelegenheid van het derde lustrum van de hogeschool. In het sluitstuk bevond zich oorspronkelijk alleen de penning van de NHH/NEH, maar daaraan werd de penning van de

Medische Faculteit Rotterdam toegevoegd. Zo ontstond een dubbel sluitstuk, waaronder nog een penning kwam te hangen met de beeltenis van Erasmus en daaromheen de tekst 'Erasmus Universiteit Rotterdam 1913'. In de schakels van de keten waren de namen van de opeenvolgende rectores magnifici gegraveerd.

Deze keten bleef twintig jaar in gebruik. In 1993 gaf het college van bestuur van de universiteit de zilversmid Kees Schieving uit Schoonhoven de opdracht een nieuwe te vervaardigen. Hij kwam met een ontwerp voor een ketting die meer recht deed aan de eenheid van de universiteit dan diens voorganger. De middenschakel (frontschakel) toont opnieuw Erasmus. Daaronder hangt een penning met het wapen van Rotterdam. De overige schakels van de ketting hebben verschillende vormen en wisselen elkaar af. Op zeven van de twaalf ronde schakels zijn de kleuren van de zeven verschillende faculteiten aangebracht. De achterkanten van de schakels bieden ruimte om de namen van de rectores te graveren.^[14]

VAN ALGEMEEN UNIVERSITAIR BELANG

Vrijwel tegelijkertijd met de opkomst van de rector magnificus in de universitaire wereld vond de introductie plaats van een functionaris die *bidellus* werd genoemd. Deze *bidellus* hield zich niet zozeer bezig met wetenschappelijke beslommeringen, maar meer met de organisatie van de universitaire gemeenschap. De werkzaamheden van de *bidellus generalis* van de universiteit verschilden op het eerste gezicht niet erg veel van die van zijn hedendaagse erfgenaam, de pedel: hij 'schreed bij openbare evenementen vóór de rector uit, kondigde promoties aan, annonceerde boekverkopingen en behartigde allerlei andere zaken die van algemeen universitair belang werden geacht.'^[15]

De bidellus, een woord dat zich in het Nederlands ontwikkelde tot pedel, droeg een van de belangrijkste universitaire herkenningstekens: de staf. De staf is al sinds mensenheugenis een symbool van macht en autoriteit. Het wekt dan ook geen verbazing dat de universiteiten er al vroeg toe overgingen zich van een eigen staf te voorzien, die stond voor wettelijke onafhankelijkheid.^[16] In de staf waren vaak edelmetalen verwerkt en erop waren versierselen en afbeeldingen aangebracht die het belang van de universiteit onderstreepten. Zo dragen veel hedendaagse pedellenstaven een beeltenis van de godin Minerva, die in het Romeinse pantheon de wijsheid tot haar aandachtsgebied mocht rekenen. Ook werd de staf al in een vroeg stadium voorzien van bellen, zodat de aanwezigen de wetenschappelijke stoet niet alleen zagen aankomen, maar die ook aan het belgerinkel hoorden naderen. De meest elementaire functie van de staf was die van knuppel, een functie waartoe de pedellen in de vroegere jaren van de universiteiten nog weleens hun toevlucht namen. Met de staf konden zij tijdens rumoerige plechtigheden het volk dat de rector magnificus of andere vertegenwoordigers van de wetenschap te na kwam op een afstand houden en er in het uiterste geval rake klappen mee uitdelen.

Zo ver komt het vandaag de dag niet meer. Wel speelt de pedellenstaf nog altijd een voorname rol bij universitaire plechtigheden als de opening van het academisch jaar en de viering van de *dies natalis*: de pedel loopt voorop met staf, in het cortège achter hem volgen de hoogleraren in hun toga's. De Rotterdamse pedellenstaf is een cadeau dat de andere Nederlandse universiteiten de EUR schonken bij de officiële opening van de universiteit op 8 november 1973. Zilversmid Chris F. Steenbergen uit Amsterdam vervaardigde de staf, die op 15

september 1975, de opening van het academisch jaar, officieel werd overhandigd.

De pedellenstaf is vervaardigd van plexiglas en gladde, zilveren banden. De bekroning van de staf bestaat uit twee zilveren schijven, met daartussen vijf cilindrisch vormgegeven bellen, die een klingelend geluid geven wanneer de staf in scheve positie wordt gehouden. Op het ronde zilveren bovenstuk van de staf is de in het edelmetaal gegraveerde naam 'Erasmus' te lezen. De sobere en modern ogende uitvoering van de pedellenstaf, zonder veel franje of frivoliteiten, zegt ook iets over de jonge leeftijd van de universiteit.

HORA EST!

De protocolcommissie, die in 1973 in het leven was geroepen, probeerde een evenwicht te vinden tussen de rituelen van beide instellingen die uiteindelijk de EUR gingen vormen enerzijds en de traditie en tijdgeest anderzijds. Maar werkte dat ook zo in de praktijk? 'We houden ons als nieuwe universiteit wel aan het protocol, maar we zijn niet zwaar in de leer', zegt Ton Molendijk, sinds 1980 pedel aan de EUR. 'Het protocol dient duidelijk te maken hoe personen die bij officiële gebeurtenissen een rol vervullen moeten of kunnen handelen', zei hij tijdens een lezing over academische rituelen. 'Het is een leidraad om een plechtigheid stijlvol te laten verlopen. Het protocol mag echter de plechtigheid niet overheersen. Er dient ruimte te blijven voor een persoonlijke noot. Het is aan de deelnemers om uit te maken hoe het protocol wordt uitgevoerd. De pedel is daarbij degene die het protocol "bewaakt" en "stuurt". Het Rotterdamse protocol is gebaseerd op bestaande tradities, maar past zich steeds aan tijd en omstandigheden aan.'^[17]

De universiteit is zo gegroeid, het aantal studenten en werknemers is zo toegenomen, dat een pedel deze functie onmogelijk nog alleen kan vervullen. En dan te bedenken dat de Nederlandsche Handels-Hoogeschool bij de oprichting in 1913 nog een pedel uit Leiden moest 'lenen', omdat er bij de hogeschool nog niet zo iemand in dienst was. Het gemis werd overigens snel goedge maakt.

Een volledige dagtaak was de functie van pedel tot een aantal jaren geleden niet. Maar met de groei van het aantal studenten veranderde dat snel. Ton Molendijk heeft die verandering meegemaakt. 'Toen mij werd gevraagd om pedel te worden was ik hoofd zaalplanning bij de universiteit. Het pedelschap deed je er toen gewoon bij. In 1980, het jaar waarin ik als pedel werd benoemd, interviewde het universiteitsblad *Quod Novum* mij, een aantal maanden na de benoeming. Tot het moment van dat interview had ik zestien promoties begeleid. Nu zijn dat er zestien per week. Alle administratieve taken waren toen verspreid over de universiteit. Ook die zijn geleidelijk allemaal bij het bureau van de pedel geconcentreerd, waardoor we nu onze handen vol hebben aan het organiseren van plechtigheden en het bijhouden van de promotie-administratie.'^[18]

De pedel is voor de promovendus een rots in de branding, een vertrouwenspersoon en een klankbord.

Juist de afgelopen jaren heeft zich binnen de universiteit een toenemende professionalisering voorgedaan, waarin ook het pedelschap is meegezogen. Wat vroeger nog gemakkelijk in een los samenwerkingsverband tussen pedel en hoogleraar werd geregeld, vergt nu in alle facetten aandacht van meerdere betrokkenen. Ton Molendijk noemt als voorbeeld de opening van het academisch jaar en de viering van de dies natalis. Vroeg de pedel vroeger aan de

rector magnificus waarover die bij een van beide gelegenheden zou spreken, tegenwoordig beginnen de voorbereidingen voor zulke grote festiviteiten veel eerder. Ton Molendijk: 'Er komt veel meer voorbereiding bij kijken en er zijn veel meer mensen bij betrokken. Er wordt een geschikt thema gekozen, daar wordt een spreker bij gezocht. Aan alle onderdelen wordt veel meer aandacht besteed.'

Molendijk neemt een zichtbare ontwikkeling waar in het beroep van pedel, zeker aan de Erasmus Universiteit. 'Er zijn in Nederland weinig pedellen die zo nauw bij het organiseren van dergelijke plechtigheden zijn betrokken. Wij doen de invulling daarvan, maken hele draaiboeken. Daar krijgen wij ook alle ruimte voor.' De snelle ontwikkelingen zorgden er ook voor dat de werkdruk op de pedel en zijn medewerkers steeds groter werd. 'Op een gegeven moment hadden we te veel hooi op onze vork', herinnert Ton Molendijk zich. 'Het werk van de pedel moest worden gedaan, maar ook de zaalplanning moest gebeuren. Met de groei van het aantal studenten nam het aantal plechtigheden toe, maar ook het aantal colleges. Er kwamen nieuwe gebouwen bij, met nog meer zalen. Dat werd te veel. Ik kon dat met mijn mensen niet meer alleen rooien en daarom is er een opsplitsing gekomen, waarbij ik heb gekozen om als pedel verder te gaan en de zaalplanning aan anderen over te laten.'

Het bureau van de pedel bestaat tegenwoordig uit één fulltimepedel, het hoofd van de afdeling, en vier parttimemedewerkers. Van de in totaal vijf medewerkers zijn er vier daadwerkelijk als pedel werkzaam, waarbij het hoofd altijd de zorg voor de grotere plechtigheden op zich neemt. Het bureau valt binnen de universiteit direct onder de secretaris van het college van bestuur. Planning en het begeleiden van promoties maken nog altijd het leeuwendeel uit van de werkzaamheden van de pedel.

Molendijk: ‘Op een dag dat er vier promoties zijn, dan doet de een er twee en de ander doet er twee. Dan kun je toch op een bepaalde manier aandacht aan de plechtigheid schenken.’ De pedel is bij een plechtigheid doorgaans als eerste aanwezig en gaat als laatste weg. Bij promoties is de pedel het eerste aanspreekpunt voor de promovendus, die, hoewel vergezeld door zijn paranimfen, niet zelden enige mate van zenuwachtigheid vertoont. De pedel is dan een rots in de branding, een vertrouwenspersoon en een klankbord. Ton Molendijk: ‘Toen ik als pedel begon, was de professor nog iemand om tegenop te kijken. Ook dat is veranderd. Tijdens promoties ben je er vooral ook voor de promovendus. Na afloop willen velen ook graag even hun hart luchten over wat ze hebben meegemaakt. Dat hoor je dan aan. Die vertrouwensfunctie gaat soms ook erg ver. Ik ben ooit benaderd door een dochter van iemand die op latere leeftijd wilde promoveren. Alleen: de promotie werd telkens uitgesteld. De dochter benaderde mij omdat de gezondheid van haar vader zo broos was, dat hij het bijna niet meer aankon, wanneer het nog langer zou duren. Daarin probeer ik dan op de achtergrond een rol te vervullen. Je moet in dit vak een soort kameleon zijn en voortdurend van kleur kunnen verschieten.’

Toch gaat er bij een plechtigheid ook weleens iets mis. ‘Ik ben één keer in al die tijd een kwartier te vroeg binnengekomen’, herinnert Molendijk zich. ‘Alexander Rinnooy Kan was rector en deed ook de plechtigheid. Het was op een vrijdag en het was druk. Degene die mij assisteerde, kwam op mijn kamer om mij te halen. Ik zei: is het nu al tijd? Dan moeten we opschieten. Ik kom de aula binnen en zeg: hora est! Toen zei Rinnooy Kan: ik hoop dat de pedel het ons niet kwalijk neemt, maar wij gaan nog een kwartier door. Toen ben ik dus afgedropen en een kwartier later weer binnengekomen. Maar dat is daarna nooit meer gebeurd.’

VERSCHEIDENHEID

Binnen de moeizaam gevormde eenheid van verschillenderituelen binnen de Erasmus Universiteit Rotterdam bleef toch ook her en der diversiteit bestaan. Die verscheidenheid deed zich vooral voor tussen de verschillende faculteiten bij de examens en daaropvolgende buluitreikingen. Daarbij is weer onderscheid te maken in de periode voor het jaar 2002, toen de studie nog was ingedeeld in twee verschillende stadia: de propedeuse en de doctoraalfase, en vanaf het jaar 2002, toen deze indeling plaats maakte voor de bachelor- en de daaropvolgende masterfase.^[19]

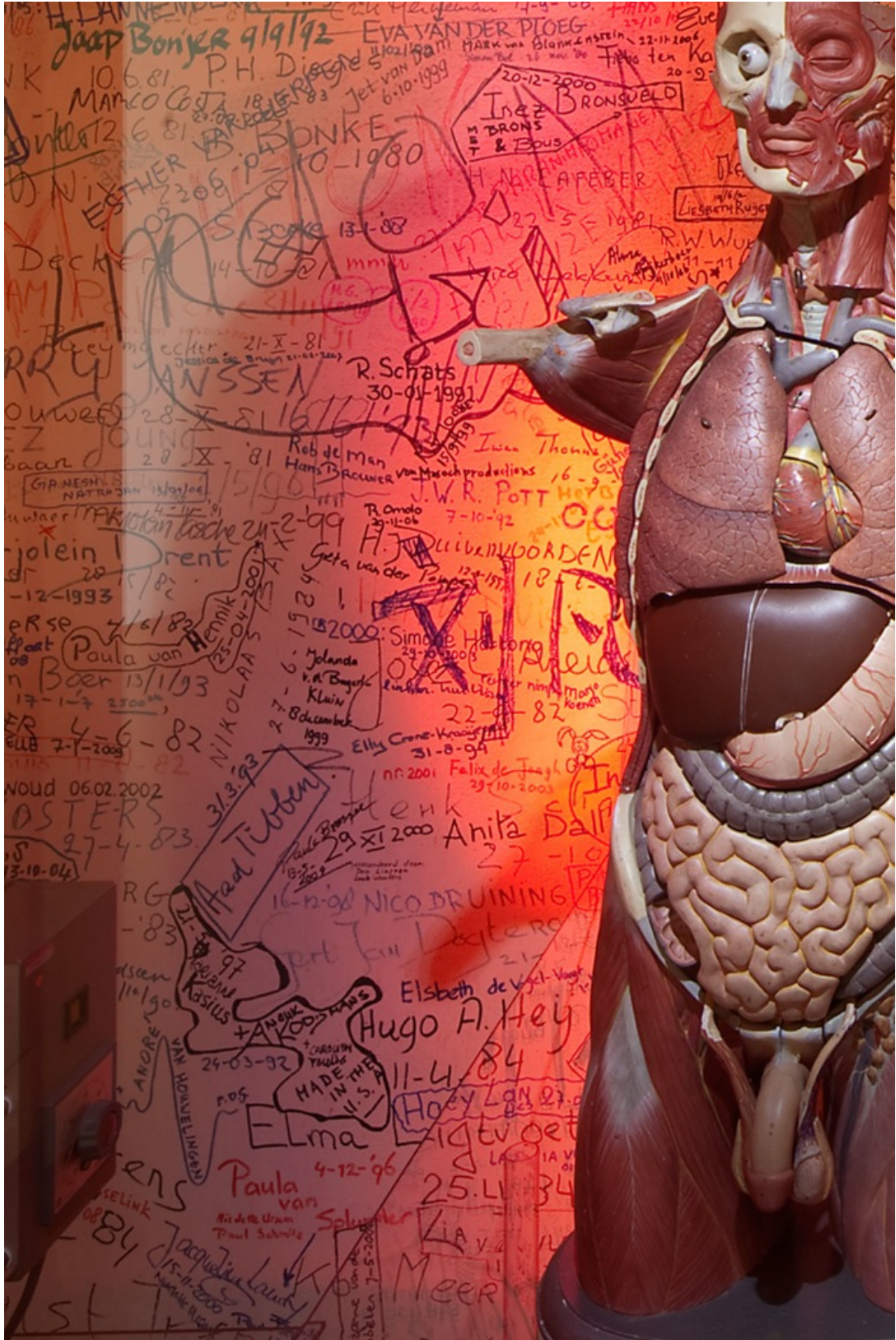
Zowel voor als na 2002 stond het elke faculteit vrij de buluitreikingen waarmee elke studiefase werd afgesloten uit te voeren zoals haar goed dunkte. In de praktijk kwam het erop neer dat voor 2002 de grotere faculteiten de diploma's zowel na het behalen van het propedeuse-examen als na het doctoraal examen aan de studenten uitreikten in plenaire bijeenkomsten. Alleen kleinere faculteiten, die minder studenten telden, konden zich een ceremonie veroorloven met een individuele uitreiking na het doctoraal examen. Met de introductie van de bachelor- en masterfase verviel het propedeuse-examen. Het bachelordiploma wordt tegenwoordig doorgaans in grote plenaire bijeenkomsten uitgereikt, waarbij de scriptiebegeleiders meestal een centrale rol spelen bij de diploma-uitreiking. Ook is het bij de meeste faculteiten gebruik dat de studenten die cum laude zijn geslaagd, apart worden genoemd. Hun bul onderscheidt zich bovendien van die van de anderen, omdat de letters met groene inkt zijn gedrukt, in plaats van in het zwart.^[20]

Ook het beëindigen van de masterfase verschilt per opleiding. Grotere faculteiten hanteren een schema van plenaire buluitreikingen, waarvan er veelal per jaar vier plaatsgrijpen: alle

geslaagden verzamelen zich in de zaal en krijgen een voor een hun diploma. Bij de Rotterdam School of Management is het inmiddels gebruik dat alle geslaagden naar Amerikaans voorbeeld een vierkant hoofddekseel dragen, een gewoonte die ook door sommige andere faculteiten is overgenomen. De bijeenkomsten worden afgesloten met een borrel.

Bij kleinere faculteiten was de plenaire uitreiking na het doctoraal examen niet gebruikelijk, maar kregen de afgestudeerden hun diploma individueel uitgereikt. Toch gaan, vooral door de grote aantallen studenten, steeds meer faculteiten over tot plenaire bijeenkomsten ter uitreiking van de masterdiploma's. Geert Stevens, jarenlang voorzitter-secretaris van de facultaire examencommissie van de faculteit der historische en kunstwetenschappen en tevens lid van de examencommissie van de EUR, vermoedt dat ook de belangstelling van docenten een rol speelt in de terugloop van het aantal individuele diploma-uitreikingen: 'Die belangstelling was vroeger groter. Het aantal parttimedocenten is toegenomen en daarmee de planningsproblemen. Er ligt tegenwoordig meer nadruk op onderzoek. Daardoor lijkt de belangstelling voor rituelen langzaam weg te ebben.'

Aanvankelijk ging aan de individuele buluitreiking nog een officieel examen vooraf, maar de laatste jaren hebben steeds meer faculteiten dat examen losgekoppeld van de diploma-uitreiking. Het gros van die examens vindt tegenwoordig plaats in de speciale examenkamers van het universiteitscomplex, vlak bij de aula.

Muur voormalige zweetkamer Erasmus MC

DE BETEKENIS VAN RITUELEN

‘Rituelen hebben betekenis als geformaliseerde gebeurtenissen’, zegt emeritus hoogleraar prof. dr. Willem Frijhoff.^[21] ‘Ze zorgen ervoor dat emoties in toom gehouden blijven en dat gebeurtenissen voorspelbaar zijn. Maar voor de EUR als jonge universiteit speelt nog meer dat rituelen duidelijk maken dat je aansluit bij een lange, historische traditie. Je hoort erbij, maakt deel uit van de wereldwijde gemeenschap van de *universitas*. Relatief jonge universiteiten zijn daar altijd stukken fanatieker in dan oude universiteiten, zoals Leiden, waar rituelen er als een soort vanzelfsprekendheid bij horen.’ Voor de EUR zijn rituelen daarom van groot belang, onderstreept Frijhoff. Hij verwacht dan ook niet dat de rituelen ooit verdwijnen. Sterker nog, hij constateert dat er in Nederland eerder nog rituelen bijkomen. ‘De rituelen dalen van boven af naar beneden. Studenten bedrijfskunde lopen tegenwoordig bij hun afstuderen rond met zo’n vierkant petje. Daar zit een aspect van ritualisering in. Het imiteert het hogere niveau. Het afstuderen is daarmee ook geritualiseerd, maar daarmee is tegelijk het promotieritueel iets naar beneden gehaald.’

Ter relativering wijst Frijhoff op de slingerbeweging van de geschiedenis: ‘Het ene moment is er veel aandacht voor, het andere moment minder. Dat zie je ook in het buitenland gebeuren. In Frankrijk waren de toga’s op een gegeven moment opeens weg. Pas eind jaren zeventig zijn ze daar weer ingevoerd. In Duitsland zijn de toga’s ook afgeschaft, maar ook daar is de belangstelling voor zulke gebruiken weer aan het terugkomen.’

De toga is het symbool van de representatie van het instituut. Wie de toga tekort doet, doet het instituut tekort.

Emeritus hoogleraar sociologie prof. dr. Anton Zijderveld maakt zich soms meer zorgen over het voortbestaan van de rituelen aan de universiteit. ‘Het gevaar is dat het onderscheid tussen het instituut universiteit en de organisatie universiteit steeds verder zal vervagen. Universiteiten zijn grote organisaties geworden, met managers, die targets moeten halen. Het gevaar is dat de organisatie het instituut zal overspoelen.’^[22] Het instituut, dat is de wetenschap, het zoeken naar kennis en het proberen de waarheid zoveel mogelijk te benaderen op basis van al of niet toepasbare weerlegbaarheid.

De hoogleraren in hun toga’s representeren de universiteit als instituut. Het college van bestuur vertegenwoordigt de organisatie. Voor Zijderveld is de toga het symbool van de representatie van het instituut. Wie de toga tekort doet, doet het instituut tekort. De toga heeft die symbolische waarde immers alleen op bepaalde momenten en op vastgestelde plaatsen. Anton Zijderveld: ‘Wanneer de organisatie de cultuur gaat worden, dan is dat heel slecht voor de universiteit en dreigt het ritueel een soort fremdkörper te worden.’

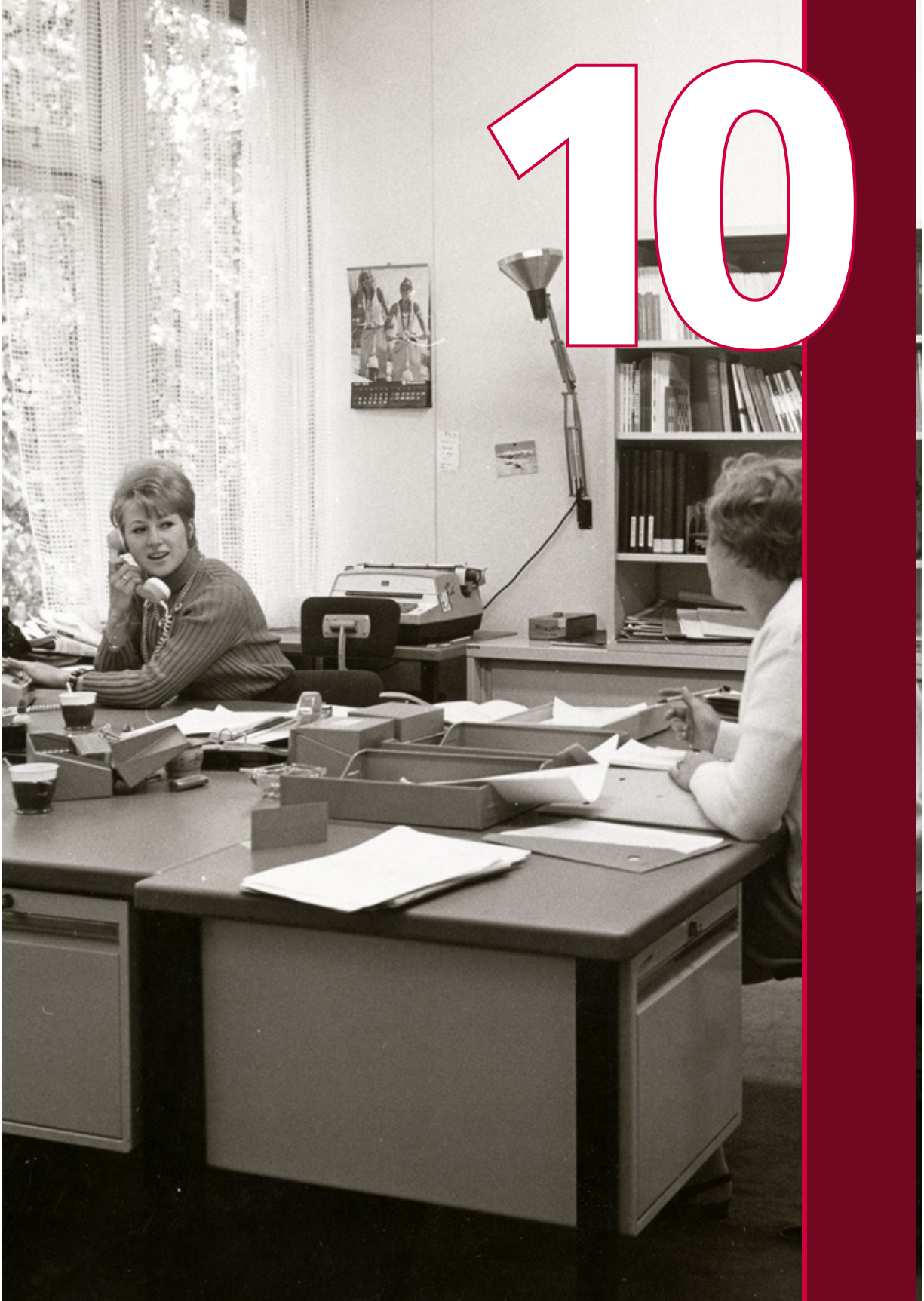
Barettenkast in de togkamer

NOTEN

1. Stadsarchief Rotterdam (SR), Archief Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), toegangsnummer 1495, inventarisnummer 25. Brief van J. Vischjager van 26 januari 1976. [↩](#)
2. Ibidem. Brief prof. dr. B. Leijnse van 5 februari 1976. [↩](#)
3. SR, Archief EUR, toegangsnummer 1495, inventarisnummer 24. Protocolcommissie: eindrapport 'Rituelen in een universiteit'. [↩](#)
4. Zo blijkt uit een brief van Prof. dr. G.P. Hoefnagels aan rector magnificus Prof. dr. P.W. Klein van 12 februari 1975, SR, 1495, inv.nr. 25. [↩](#)
5. SR, Archief EUR, toegangsnummer 1495, inventarisnummer 25. Brief prof. dr. G.P. Hoefnagels van 4 december 1975. [↩](#)
6. Ibidem. Brief prof. dr. J. Berting van 7 december 1975. [↩](#)
7. Ibidem. Brief van prof. dr. B. Leijnse van 16 maart 1976. [↩](#)
8. Ibidem. Brief van prof. dr. J. Moll van 18 maart 1976. [↩](#)
9. Ibidem. Brief van prof. dr. B. Leijnse van 9 april 1976. [↩](#)
10. Ibidem. Brief van prof. dr. B. Leijnse van 2 september 1976. [↩](#)
11. Voor de introductie van de toga in het universitaire leven zie onder meer: H. Dirken, *Academische kleding, een ontwerp-functionele en historische bespiegeling*. Afscheidsrede TU Delft (Delft 2001); W. Rüegg (red.), *A history of the University in Europe. Deel I: Universities in the Middle Ages* (Cambridge 1992) 139–142 en *Deel II: Universities in Early Modern Europe (1500–1800)* (Cambridge 1996) 205–207. [↩](#)
12. Rüegg, *A history of the University in Europe*, deel II, 205. [↩](#)
13. J.M.M. de Valk, 'De rector keten', in: *De rector geketend: rector ketens in Nederland*. Bij gelegenheid van de ingebruikname van de nieuwe rector keten van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 1993) 11. [↩](#)
14. *De rector geketend*, 28–29. [↩](#)
15. J. van Herwaarden, 'Universiteit en staf, rector en pedel', in: *De pedel geboekstaafd* (Rotterdam 1998) 5. [↩](#)
16. Rüegg, *A history of the University in Europe*, deel II, 205. [↩](#)
17. Lezing Ton Molendijk, z.j. [↩](#)
18. De citaten van Ton Molendijk zijn ontleend aan een interview van Joop Visser met Ton Molendijk van 9 juni 2011 en een interview van de auteur met Ton Molendijk van 1 december 2011. [↩](#)

19. De informatie in deze paragrafen is grotendeels ontleend aan een interview met Geert Stevens op 12 december 2011. Stevens maakte geruime tijd deel uit van de examencommissie van de FHKW. ↩
20. Lange tijd verschilde per faculteit wie het predicaat cum laude kreeg. Bij sommige faculteiten kreeg iemand met een gemiddeld cijfer van 8 het predicaat, andere faculteiten hanteerden een 8,5, weer andere 9. Uiteindelijk is dit voor de gehele universiteit gelijkgetrokken: wie een gemiddelde haalt van 8,25 of hoger, krijgt het predicaat cum laude. ↩
21. Interview auteur met Willem Frijhoff, 27 september 2011. ↩
22. Interview auteur met Anton Zijderveld, 27 september 2011. ↩

10

NIETS IS BLIJVEND, BEHALVE VERANDERING

De wereld van de administratie

Nelleke Manneke

BIJ HET WOORD 'UNIVERSITEIT', DENKEN WE AUTOMATISCH AAN COLLEGEZALEN, BIBLIOTHEKEN EN STUDEERKAMERS BEVOLKT DOOR STUDENTEN EN WETENSCHAPPELIJK PERSONEEL. DE GESCHIEDENIS VAN DE EUR IS ECHTER NIET ALLEEN GEMAAKT DOOR PROFESSOREN EN STUDENTEN, OOK AL STAAN ZIJ VAAK CENTRAAL, MAAR ZEKER OOK DOOR ALLE MENSEN DIE ONDERWIJZEN EN STUDEREN MOGELIJK HEBBEN GEMAAKT EN MAKEN. DE UNIVERSITAIRE GEMEENSCHAP RUST VOOR EEN ZEER BELANGRIJK DEEL OP HET WERK VAN HET PERSONEEL DAT IN OUDE JAARBOEKJES 'STUT EN STEUN' WERD GENOEMD: MEDEWERKERS VAN FACULTAIRE EN STUDENTENADMINISTRATIES, VAN CENTRALE DIENSTEN ALS HET AUDIO VISUEEL CENTRUM (AVC) OF HET REKENCENTRUM, HET BESTUURSGEBOUW OF DE POSTVERWERKING.^[1]

ER BESTAAT GEEN APARTE OPLEIDING VOOR WERKEN IN EEN UNIVERSITAIRE ORGANISATIE. VOOR HET ONDERSTEUNEND PERSONEEL WAS DE PRAKTIJK DE BELANGRIJKSTE LEERSCHOOL. VAN DEZE MEDEWERKERS HEEFT DE EUR ENERZIJD VEEL AANPASSINGS- EN IMPROVISATIEVERMOGEN GEVRAAGD; ANDERZIJD BOOD DE UNIVERSITEIT MOGELIJKHEDEN OM CARRIÈRE TE MAKEN EN SOMS ONVERMOEDE TALENTEN AAN TE BOREN. DOOR DE JAREN HEEN ZIJN ER HEEL WAT REORGANISATIES GEWEEST OM HET BUREAUCRATISCH

APPARAAT EFFICIËNT EN BIJ DE TIJD TE HOUDEN. DE TITEL VAN EEN NOTA UIT 1988 MET VOORSTELLEN TOT WIJZIGING VAN HET BUREAU VAN DE UNIVERSITEIT *NIETS IS BLIJVEND, BEHALVE VERANDERING*^[2] IS DAN OOK VEELZEGGEND. DÁT HET WERK INGRIJPEND VERANDERDE, BLIJKT WANNEER WE TERUGKEREN NAAR DE JAREN ZESTIG EN ZEVENTIG, DE PERIODE RONDOM DE TOTSTANDKOMING VAN DE EUR.

VAN STOMPJE POTLOOD TOT STENCILMACHINE

De Nederlandsche Handels-Hoogeschool, later Nederlandse Economische Hogeschool (NEH), had zich in de loop der decennia ontwikkeld tot een inhoudelijk zeer hoog aangeschreven, maar qua omvang bescheiden onderwijsinstituut. Het hogeschoolleven speelde zich af op een klein grondgebied en binnen een paar gebouwen. Het leek een bestendige omgeving, waarin de verhoudingen voor iedereen duidelijk waren. De relatie tussen de medewerkers van de administratie en de hoogleraren was vertrouwd, maar tegelijk formeel. Medewerkers, studenten en docenten kenden elkaar bij naam, maar dat betekende niet dat iedereen familiair met elkaar omging. Hoogleraren werden zonder uitzondering aangesproken als ‘professor’. De saamhorigheid van destijds bleek onder andere ook uit de regelmatige tafeltennis- en voetbalwedstrijden van wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk hogeschoolpersoneel.

De school had een kleine administratieve dienst, waar de medewerkers verschillende taken vervulden. Functieomschrijvingen bestonden nog niet. Zo was G.J. Houtman, in 1953 begonnen aan de NEH, officieel pedel, maar het grootste deel van zijn dagbesteding bestond uit administratief werk.^[3]

Volgens Houtman waren de lijnen waarlangs beslissingen werden genomen kort en eenvoudig: 'Als er iets moest gebeuren, werd er niet over geschreven of vergaderd. Je vroeg toestemming en je ging je gang maar. En wanneer we een hoogleraar iets wilden vragen, wachtten we hem op voor de collegezaal. Verder deden we alles zelf. Bij een interne verhuizing liep iedereen mee te helpen en te sjouwen.'

Ondergeschikten van beheerder Stokhuijzen kregen pas een nieuw potlood wanneer ze het oude, opgeschreven en niet meer bruikbare stompje bij hem inleverden.

De sfeer van de jaren vijftig en zestig roept associaties op met stereotypen van het ouderwetse 'kantoor'. Aan het hoofd van de bescheiden, vierkoppige administratie stond beheerder Stokhuijzen, een rechtschapen, maar uiterst zuinige man. Zijn ondergeschikten kregen pas een nieuw potlood wanneer ze het oude, opgeschreven en niet meer bruikbare stompje bij hem inleverden. De vier medewerkers deden in de jaren zestig de gehele administratie van de hogeschool. Jan Schildt, in 1962 in dienst getreden als jongste bediende: 'We deden lange tijd alles met de hand: inschrijvingen, tentamens en examens typen en registreren, bullen schrijven.'^[4]

Inschrijvingen vonden plaats op vaste, tevoren aangekondigde dagen volgens een ritueel dat eerder lijkt op een karikatuur dan op de werkelijkheid. Schildt: 'De studenten hadden zich van tevoren aangemeld en via de post een inschrijvingsformulier en instructies ontvangen. Op de bewuste dagen stond in zaal 4, beneden in het gebouw aan de Pieter de Hoochweg, een lange tafel, waar de studenten zich een voor een moesten melden.' Achter de tafel zat het voltallige personeel van de administratie. Wanneer de zitting was geopend en de gegadigden zich in een rij hadden opgesteld

voor de tafel, nam de jongste bediende van de eerste aspirant-student de envelop met de voorgeschreven inhoud in ontvangst. De bediende controleerde of de set met inschrijfformulier, origineel en kopie van het middelbareschooldiploma en het uittreksel uit het bevolkingsregister aanwezig waren. Alles in orde bevonden, gaf hij de papieren door aan de collega naast hem. Diens taak was het om na te gaan, aan de hand van een strookje van de Postcheque- en Girodienst, of de student collegegeld had betaald. Was dat het geval, dan schoof hij het pakket door naar medewerker nummer drie, die alles nog eens controleerde, het diploma aan de student teruggaf en de kopie aftekende voor conform het origineel. Ten slotte kwam de student bij collega vier, doorgaans degene met het mooiste handschrift. Hij schreef – beter gezegd, kalligrafeerde – de collegekaart en het inschrijvingsbewijs. De zojuist ingeschreven student kreeg deze, samen met een boekje vol huishoudelijke regels, direct mee naar huis.

Net als op de Pieter de Hoochweg overheerste op de Medische Faculteit Rotterdam met nog geen tweehonderd studenten en acht personeelsleden in ondersteunende functies eveneens kleinschaligheid. Tentamens vonden plaats in gehuurde zalen in de stad, bijvoorbeeld in *Odeon* in de Gouvernestraat, waar ook bokswedstrijden werden gehouden. Registratie van de resultaten van de studenten geschiedde handmatig. Elly de Zwart, begin jaren zeventig begonnen als medewerkster op de administratie van de medische faculteit: ‘We hadden heel simpele kantoormiddelen. Zo hield ik de coschappen van de studenten heel eenvoudig bij op een schrijfblok met ruitjespapier. En mededelingen voor de studenten schreef ik met een krijtje op een schoolbord.’^[5]

Veel werk verschaftte altijd de productie van de schriftelijke tentamens en examens. In de jaren zeventig gebeurde dat

grotendeels met behulp van de stencilmachine, samen met de typemachine een van de eerste vormen van kantoormechanisering. Met dit apparaat werd op speciale vellen met een wasachtige laag getypt. Dit vel werd op een trommel gespannen waar inktrollen in zaten. Elke keer dat de trommel ronddraaide, werd een afdruk op papier gemaakt. Op die manier konden met vrij grote snelheid afdrucken worden gemaakt.^[6]

Achief administratie

OPKOMST DER BUREAUCRATIE

In 1973 fuseerde de Nederlandse Economische Hogeschool met de Medische Faculteit Rotterdam. De personeelsleden van de NEH kregen in juni van dat jaar een ontslagbrief. Met hetzelfde schrijven werden ze weer in dienst genomen van de EUR. ‘Wij hopen van harte dat u goede herinneringen zult bewaren aan onze oude, trouwe NEH. Wij gaan ervan uit dat u zich thans zult willen inzetten voor de EUR.’^[7]

De universiteit maakte die jaren een enorme groeispurt door. Die groei had al ingezet in de jaren zestig, toen de NEH inspeelde op demografische en maatschappelijke ontwikkelingen en een grotere variëteit aan studiemogelijkheden bood. Door de vestiging van de nieuwe faculteiten der rechtsgeleerdheid en die der sociale wetenschappen, kozen steeds meer jongeren voor een studie in Rotterdam. Deze ontwikkelingen maakten een einde aan de kleinschalige organisaties van voorheen. Alle inschrijvingen bijvoorbeeld, ook van de studenten van de medische faculteit, vonden voortaan centraal plaats op een bureau in de nieuwe campus Woudestein, waar de hogeschool eind jaren zestig naartoe was verhuisd en dat in 1970 officieel werd geopend. Schildt werd er hoofd studentenadministratie. Pedel Houtman kreeg als beheerder de algemene leiding over het omvangrijke universiteitscomplex in Kralingen. Ook Elly de Zwart groeide mee met de organisatie en werd hoofd studentenzaken op de medische faculteit van de Erasmus Universiteit.

Door de fusie met bijbehorende groei en verhuizing stak een tot dan toe bijna onbekend verschijnsel de kop op: bureaucratie. Het leek zich als een autonoom proces op te dringen aan de medewerkers. Houtman: ‘Wanneer we vroeger iets nodig hadden,

gingen we gewoon naar de winkel en kochten het zelf. Nu moest dat met allerlei procedures en formulieren via de afdeling ‘inkoop’. In de praktijk ging dat soms zo traag, dat het gevraagde al weer overbodig was, tegen de tijd dat het aankwam. Het lag echt niet aan de mensen, hoor, maar dat was gewoon het gevolg van de bureaucratie. Die maakte de hele zaak log, alles moest via-via en bovendien moest er ook nog eens over worden vergaderd. Af en toe had ik het gevoel dat vergaderen de hoofdzaak werd.’ Deze bron van ergernis begon kennelijk aan een taai bestaan, want nog in 2004 klaagde een administratief medewerker van de longpoli van het Erasmus MC: ‘Laatst hadden we een lege thermoskan nodig en moesten we via de servicedesk en volgens allerlei procedures een aanvraag indienen. Waarom kunnen we niet gewoon een kan lenen uit de kantine?’^[8]

Veel medewerkers hadden het gevoel dat de groei van de bureaucratische organisatie hun autonomie beperkte. Ze waren ‘dat grote’ niet gewend. Het werd bovendien steeds moeilijker om dingen buiten de regels om te doen en men moest nu voortdurend rekening houden met steeds meer mensen en formaliteiten. Jan Schildt: ‘In de beginjaren hanteerden wij weliswaar officieel het voorschrift dat docenten examenopgaven binnen een bepaalde termijn moesten inleveren, zodat het op tijd kon worden uitgetypt. Maar gebeurde het dat een docent een dag te laat was, dan knepen we heus een oogje dicht en lieten het alsnog uitwerken. Maar in de nieuwe situatie werd dat steeds moeilijker. We kregen daarenboven een streng reglement met boetes ten laste van de vakgroep-budgetten. Dat systeem heb ik wel hartgrondig verfoeid.’

Hoewel de EUR van een bescheiden hogeschool in een groot bedrijf met duizenden studenten was getransformeerd, bleef de administratie voorlopig handwerk met de typemachine als het

belangrijkste hulpmiddel. Lange tijd hadden de verschillende, vrij autonoom opererende faculteiten en vakgroepen voor het omvangrijke typewerk een eigen secretariaat. Marian van der Beek begon in 1981 als secretaresse van de vakgroep Industriële Samenlevingen bij de faculteit maatschappijgeschiedenis. Ze werkte onder leiding van een oudere, ervaren collega en typte stukken voor de hoogleraar van de vakgroep op een luidruchtige elektrische schrijfmachine. Het dagelijks contact beperkte zich tot collega's uit de directe omgeving. Marian van der Beek: 'We lunchten gezamenlijk met de andere, ook wetenschappelijke leden van de vakgroep. Maar ik had eigenlijk nooit zakelijk overleg met collega-secretaresses van andere vakgroepen. Maatschappijgeschiedenis zat daarbij nog eens als vreemde eend in de kast op het Hobokencomplex bij de medische faculteit. Soms stond ik in de lift met allerlei zielige proefdieren.'^[9]

HET MEERVOUD VAN U

De fusie van de NEH en MFR tot Erasmus Universiteit betekende een confrontatie van twee culturen, ook op de werkvloer. Pedel G.J. Houtman: 'De Nederlandse Economische Hogeschool was een bijzondere onderwijsinstelling. Wij sprongen zuinig met geld om. Aan de medische faculteit, een rijksinstelling, werd niet op de centen gelet. Dat waren natuurlijk verschillende benaderingen.'^[10] Bovendien heerste er bij de voormalige NEH-medewerkers, vooral economen en juristen, veel meer een 'praatcultuur', terwijl de

medische wereld juist meer uit doeners bestond. Een ander verschil was het hiërarchische onderscheid tussen wetenschappelijke staf en administratief personeel. Meer dan de juristen en de economen stonden de medici nogal op formaliteiten. Dat was vooral te merken aan hoogleraren, die niet alleen college gaven, maar ook in het ziekenhuis werkten. ‘De dokter’ werd door ondergeschikten nogal eens aanbeden als een halve godheid. Elly de Zwart: ‘Een collega vroeg eens aan een gemêleerde groep: “willen jullie nog koffie?” Waarop een professor in het gezelschap nogal hautain antwoordde: “het meervoud van u luidt óók u”’.

IN CONTACT MET STUDENTEN

Behalve dat er steeds meer studenten in de universiteitsgebouwen verschenen, veranderde ook de samenstelling van de studentenpopulatie. Vrouwen en – soms al wat oudere – deeltijdstudenten maakten een einde aan het beeld dat jarenlang was bepaald door de autochtone stropdasjongens van rond de twintig jaar. Een heel nieuw type in de jaren zeventig was de linkse, kritische student; met langere haren, baarden en snorren en gehuld in wat toen werd gezien als werkmanskleding. Die nieuwe outfit bleef niet beperkt tot de studenten. Sommige medewerkers deden mee aan de nieuwe trend. Het uiterlijk van de eerste hoogleraar die in een coltrui op het werk verscheen, Loek Hulsman van de juridische faculteit, zorgde bij het personeel destijds voor nogal wat opgetrokken wenkbrauwen.

Ondanks deze politieke en uiterlijke veranderingen bleven de verhoudingen gemoedelijk, zelfs tijdens acties. In de jaren zeventig

bezetten actievoerende studenten, die in het geweer kwamen tegen de hiërarchische verhoudingen op de universiteit en meer inspraak eisten, delen van de universiteit, onder andere het bureau van de studentenadministratie. De actievoerders kwamen binnen en kondigden aan dat ze het kantoor gingen overnemen. De medewerkers vroegen of ze eerst hun spullen mochten opruimen. Dat vonden de actievoerders goed. Onder het wakend oog van de geduldige bezetters werden alle vertrouwelijke en gevoelige stukken in de brandkast achter slot en grendel gedaan. Typerend voor Rotterdam, zeker in vergelijking met andere universiteitssteden, was dat de spanning uiteindelijk niet erg opliep. De zaken werden hier niet zo hoog opgespeeld en er bleef altijd ruimte voor een grapje. Niettemin nam complexbeheerder Houtman tijdens die acties het zekere voor het onzekere. Hij sliep samen met het hoofd van de technische dienst 's nachts op luchtbedden in het bestuursgebouw om de zaak te bewaken.

In de jaren tachtig volgde een toename van studenten uit andere landen en internationale uitwisselingen. Voorheen kwam en ging slechts een klein deel van de studenten van en naar het buitenland, veelal op basis van een individueel contact van de docenten. Buitenlandse studenten in Rotterdam kwamen meestal uit Indonesië. Door beschikbaarheid van financieringsbronnen en de komst van de faculteit der bedrijfskunde, die in 1985 startte met een Engelstalig programma, steeg het aantal buitenlandse studenten. Rotterdamse ingeschrevenen vertrokken voor korte of langere tijd naar landen binnen en buiten Europa. Voor de ondersteunende diensten betekende dit een aanzienlijke toename en diversificatie van de organisatorische taken. Om te beginnen moest alle informatie ook in het Engels worden verstrekt.

Tot aan het einde van de jaren tachtig leek er geen einde te komen aan de toename van het aantal inschrijvingen aan de EUR. De duizenden studenten leverden alleen al door hun aanwezigheid een berg aan gegevens die dagelijks moesten worden verwerkt. Het registreren van alle studieresultaten gebeurde nog altijd handmatig en moest door twee collega's worden gedaan om fouten te voorkomen. Daar kwam bij dat het aantal beoordelingsmomenten toenam. De studie geneeskunde bijvoorbeeld, werd veel gedifferentieerder. Daarenboven werden studenten op steeds meer competenties getoetst. Ging het vroeger bij cijfers alleen om medische prestaties, gaandeweg kwamen daar ook verschillende sociale kwaliteiten bij. Alle toetsingsmomenten en registraties van uitslagen kwamen op het bordje van de administratie.

Een druk bevolkte universiteit en veel beoordelingsmomenten zorgde voor een toename van studenten met vragen. Begin jaren negentig stapte Marian van der Beek van de vakgroep Industriële Samenlevingen over naar het nieuwe Bureau Onderwijs, waar een studentenbalie in het leven was geroepen. 'Het was megadruk! Er stonden vaak lange rijen. We zijn toen spreekuren voor studenten gaan organiseren. Het was behoorlijk arbeidsintensief, maar omdat we bij Bureau Onderwijs ons werk zelf konden vormgeven, organiseren en structureren, gaf het wel de nodige uitdaging en voldoening om te zien dat het goed ging lopen.'

Dataopslag netwerkkast.

AUTOMATISERING

Binnen de EUR viel vanzelfsprekend niet te ontkomen aan elektronische registratie van gegevens. De eerste computers op de universiteit stonden niet op de administraties, maar waren geïntroduceerd om wetenschappelijke data te verwerken. Dr. Marius Nagels, oud-directeur van het Computer Instituut Woudestein (CIW) en het Rekencentrum: ‘De eerste computer stond bij econometrie, een bakbeest samengesteld uit tien grote kasten met magneetbanden. Het was nog aangeschaft door Max Euwe.’^[11]

Ook op de medische faculteit waren er al sinds de jaren zeventig computers. Bram van Laar werd als een van de eerste computerdeskundigen in 1973 aangenomen bij de vakgroep epidemiologie. Van Laar werkte voorheen bij Billiton en had in Engeland een computeropleiding gevolgd, bij gebrek aan scholing in automatisering in Nederland.^[12] Hij werd ingezet bij een groot bevolkingsonderzoek onder leiding van prof. dr. H.A. Valkenburg. Bij dat project, dat het jaar daarop zou starten in Zoetermeer, kwam een enorm aantal gegevens binnen dat moest worden verwerkt. Van Laar en de onderzoekers maakten gebruik van een kolossale computer, nog zonder harde schijf of monitor.

Ook op de EUR waren medewerkers die niets van tekstverwerkers moesten hebben en een zekere angst voelden bij automatisering. ‘Laat me alsjeblieft gewoon typen’, was een regelmatig gehoorde verzuchting.

Grote verandering bracht de ontwikkeling van de microprocessor: een klein plakje silicium met een programmeerbare eenheid, dat evenveel kon als het oude gigantische apparaat. Jonge bedrijfjes gingen experimenten met

het bouwen van kleine computers rondom de microprocessor. De eerste personal computers, ook wel desktopcomputers genoemd, werden nog gebruikt in de hobbysfeer, maar in 1981 bracht IBM massaal de eerste commerciële pc op de markt. Ongeveer gelijktijdig deden kopieerapparaten en printers hun intrede. Dit had een enorme impact op het dagelijks werk van de administratieve medewerkers van de EUR. Hun eerste computers waren tekstverwerkers, die gaandeweg de typemachines, rekenmachines en stencilapparaten vervingen. Deze computers met randapparatuur waren nogal eens storingsgevoelig, maar structurele ondersteuning was er aanvankelijk niet, met uitzondering van persoonlijke hulp van een aardige, handige collega. Marian van der Beek: 'Meestal lukte het wel om kleine problemen zelf op te lossen. De bediening van de eerste printers was ook knap lastig. Bij maatschappijgeschiedenis hadden wij een zogenoemde 'daisyprinter' staan, genoemd naar het bloemvormige printblad, het daisy-wheel. Het was een hele toer om dat wiel te vervangen.'

De invoering van computers op de administraties stuitte echter niet alleen op technische, maar ook op psychische moeilijkheden. Veel mensen hadden last van TRA (technology related anxiety). Als er iets mis ging dachten ze: 'dat apparaat straft mij'.^[13] Ook op de EUR waren medewerkers die niets van tekstverwerkers moesten hebben en een zekere angst voelden bij automatisering. 'Laat me alsjeblieft gewoon typen', was een regelmatig gehoorde verzuchting.

Een terugkeer van de oude typemachine was uit den boze. Al snel volgde in hoog tempo de ontwikkeling van (administratieve) software. Hoofd studenten-administratie Jan Schildt: 'De EUR ontwikkelde haar eigen programma's. Dat ging op zijn Rotterdams,

wel eens een beetje te voortvarend, vond ik. Dan dacht ik: luister eerst naar de mensen die ermee werken. De ontwikkelaars van de systemen communiceerden niet altijd even goed met de mensen in de praktijk. Ondertussen ging ons werk gewoon door en bleven de gegevens binnenstromen.'

De snelle vervaardiging en toepassing van geautomatiseerde systemen paste evenwel stellig in de Rotterdamse traditie. Marius Nagels: 'In Rotterdam gebruikten we onze hersenen en bleven onszelf vragen stellen. Zou het kunnen werken in de praktijk en hoe toekomstbestendig zou een systeem zijn? Bij de aanleg van het EUR-net, nodig om aansluitingen te maken, hebben we ook onze eigen koers gevaren, zelfs regelrecht tegen landelijke regelgeving in. Wij zagen al snel in dat een netwerk volgens de officiële voorschriften niet ging werken en bijvoorbeeld veel te trage verbindingen gaf. We hebben toen het ministerie van Onderwijs weten te overtuigen van ons gelijk. We moesten een berisping incasseren vanwege overtreding van de regels, maar ontvingen tegelijkertijd volledige financiering voor ons experiment.'

Ook al werden de medewerkers van de EUR op hun werkplek uitgerust met een pc, het duurde nog enige tijd voordat ook studenten toegang kregen tot de computer. In de jaren tachtig hadden verreweg de meeste studenten geen pc, waardoor ze afhankelijk waren van de persoonlijke service van de faculteiten. Bij de balie van Bureau Onderwijs bijvoorbeeld bleef het onverminderd druk, al deed de geautomatiseerde selfservice spoedig zijn intrede. Bij de studentenadministratie opende in die periode een desk met monitors, waar studenten zichzelf konden aanmelden voor tentamens. Dat was destijds heel vernieuwend en aanleiding voor een prijs van de NCRV wegens klantvriendelijkheid.

LOKET VOOR WONDERLIJKE E-MAILS

De snelle opkomst van internet en mailverkeer in de jaren negentig betekende een van de grootste veranderingen in het dagelijkse werk van de administratief medewerker. Het aan de faculteit der historische- en kunstwetenschappen verbonden Bureau Onderwijs en Student (BOS) fungeerde altijd al als een vraagbaak voor studenten, maar de komst van internet en e-mail betekende in feite dat er een groot loket bij kwam. Vooral begin jaren negentig werden medewerkers uit allerlei hoeken bestookt met mails, voornamelijk met verzoeken om informatie. Nog niet gewend aan het zelf vergaren van informatie via internet, wendden de mailschrijvers zich tot de universiteit vanuit de gedachte 'daar zullen ze het wel weten'. BOS-medewerkster Marian van der Beek heeft een aantal, soms erg gemakkelijke verzoeken per email, inclusief taal- en stijlfouten, uit het jaar 1991 bewaard:

'Kunt u mij alstublieft een autobiografie van simon bolivar ze karakter sturen ik heb geen idee waar ik hem vandaan kan halen alvast bedankt'

'Hallo Mijn naam is xxx en ik moet voor school de voor en nadelen van persvrijheid weten, zou u die mijn zo spoedig mogelijk kunnen opsturen, moet het maandag al inleveren alvast bedankt'

'het was om te vragen of jullie me eventueel konden helpen om te weten te komen hoe ik aan speren kan komen om bij mijn schilt te hangen ik weet niet of dat afkomstig is van de cannibalen of van de zoeloes kan je me daar aub bij helpen dank u'

Sinds internet is ingeburgerd, is deze stroom wonderlijke mailtjes opgedroogd. Vragen worden inmiddels via AskErasmus gesluisd naar de plaats van bestemming. Nu zijn moderne communicatiemiddelen, met alle voordelen, niet meer weg te denken. Wanneer vroeger een docent ziek was, kwamen de studenten voor niets naar college. Een sms- en mailservice om iedereen op de hoogte te stellen maakte daaraan een einde. Mailverkeer heeft ook een keerzijde. Het persoonlijke contact met studenten én met collega's nam sindsdien af.

HET TOTALE PLAATJE

Na de komst van het bachelor-masterstelsel zijn studies individueel en veelsoortig geworden.^[14] Het aantal studierichtingen en mastervarianten is behoorlijk uitgebreid, er zijn schakelprogramma's voor hbo'ers en zogenoemde minorvakken voor studenten uit andere faculteiten. Al die wijzigingen moesten in het administratieve systeem worden ingepast. Gegevens van studenten, colleges en studieprestaties, voorheen geregistreerd op papier, bewaard in mappen en archiefladen, worden thans bewerkt, geraadpleegd en opgeslagen met behulp van moderne media. OSIRIS, een Student-

en Studie Informatie Systeem voor studenten en medewerkers helpt daarbij. OSIRIS bestaat onder andere uit het aanbod van cursussen, roostergegevens, examenprogramma's en stageplaatsen. Deze worden gekoppeld aan het studentgebonden deel met personalia, registratie en publicatie van behaalde resultaten, inschrijvingen voor cursussen en toetsen, stages, het bindend studieadvies, (individuele) studiecontracten en notities van begeleiding. Naast dit onderdeel (*OSIRIS Studievolg*) is er de module *OSIRIS Student*, waarmee studenten zelfstandig tentamen- en examenresultaten kunnen opvragen en zich kunnen inschrijven voor tentamens. Ten tijde van de invoering had OSIRIS nogal wat aanloopproblemen. Vooral het naast elkaar bestaan van het oude doctoraalstelsel en het nieuwe bama-stelsel maakte het ingewikkeld. Medewerkers die enige tijd met OSIRIS werken, zijn echter enthousiast. 'Het laat het totale plaatje van de student zien.' Handig is de koppeling aan Erasmus Inschrijf Systeem (EIS).

'Het is nooit saai. Je bent hier altijd in beweging. Het voelt helemaal niet als kantoor.'

Ondanks de EUR-breed ingevoerde systemen, blijven de faculteiten niettemin onverminderd een eigen koers varen. Elly de Zwart, thans stafadviseur en vervangend sectorhoofd Dienstencentrum Onderwijs op de faculteit der geneeskunde en gezondheidswetenschappen vindt de komst van CHECKMATE een enorme uitkomst. 'Het is ontwikkeld door een medewerker bij microbiologie. Heel doelmatig: tentamens worden gescand en vervolgens nagekeken, gewaardeerd met een cijfer en opgeslagen. Zo heb je gelijk het hele proces in één bestand. Als je dat vergelijkt met vroeger...'

BESLUIT

Al met al hebben de stut en steun van de universiteit in de loop der decennia vele veranderingen ondergaan. Administratief medewerkers hebben zich op velerlei vlakken moeten aanpassen aan nieuwe omstandigheden, hetzij gecreëerd door een nieuwe werkomgeving, hetzij door een sterke groei van het aantal studenten, hetzij door de automatisering en de razendsnelle informatie- en communicatietechnologische ontwikkelingen. Werken in de ondersteunende diensten op de EUR vereist dan ook kwaliteiten: geen angst hebben voor nieuwe dingen, constante flexibiliteit en creatief inzicht. Verandering is dan ook wat veel medewerkers juist bindt aan de EUR. ‘Het is nooit saai. Je bent hier altijd in beweging. Het voelt helemaal niet als kantoor.’

NOTEN

1. M. Davids en J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam 1973–1993* (Rotterdam 1993) 315. ↩
2. Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam*, 245. ↩
3. Interview auteur met G.J. Houtman, 28 november 2011. ↩
4. Interview auteur met Jan Schildt, 7 december 2011. ↩
5. Interview auteur met Elly de Zwart, 14 december 2011. ↩
6. Martine van Rooijen, *Zat ik maar op kantoor; honderd jaar tussen negen en vijf* (Schiedam 2009). ↩
7. Privé-archief G.J. Houtman. Brief van de NEH aan de medewerkers, 21 juni 1973. ↩
8. *Monitor* 4, juni/juli 2004. ↩
9. Interview auteur met Marian van der Beek-van der Wel, 30 november 2011. ↩
10. ‘Beheerder Houtman en de ruimtenood’, *Quod Novum* (30 oktober 1991) 16. ↩
11. Interview auteur met Marius Nagels, 20 december 2011. Dr. Max Euwe (1901–1981) had zowel een schaak- als een wetenschappelijke loopbaan. Hij werd vele malen Nederlands kampioen, in 1935 wereldkampioen schaken. Tevens wiskundige; van 1964 tot 1971 buitengewoon hoogleraar Methodologie van de geautomatiseerde

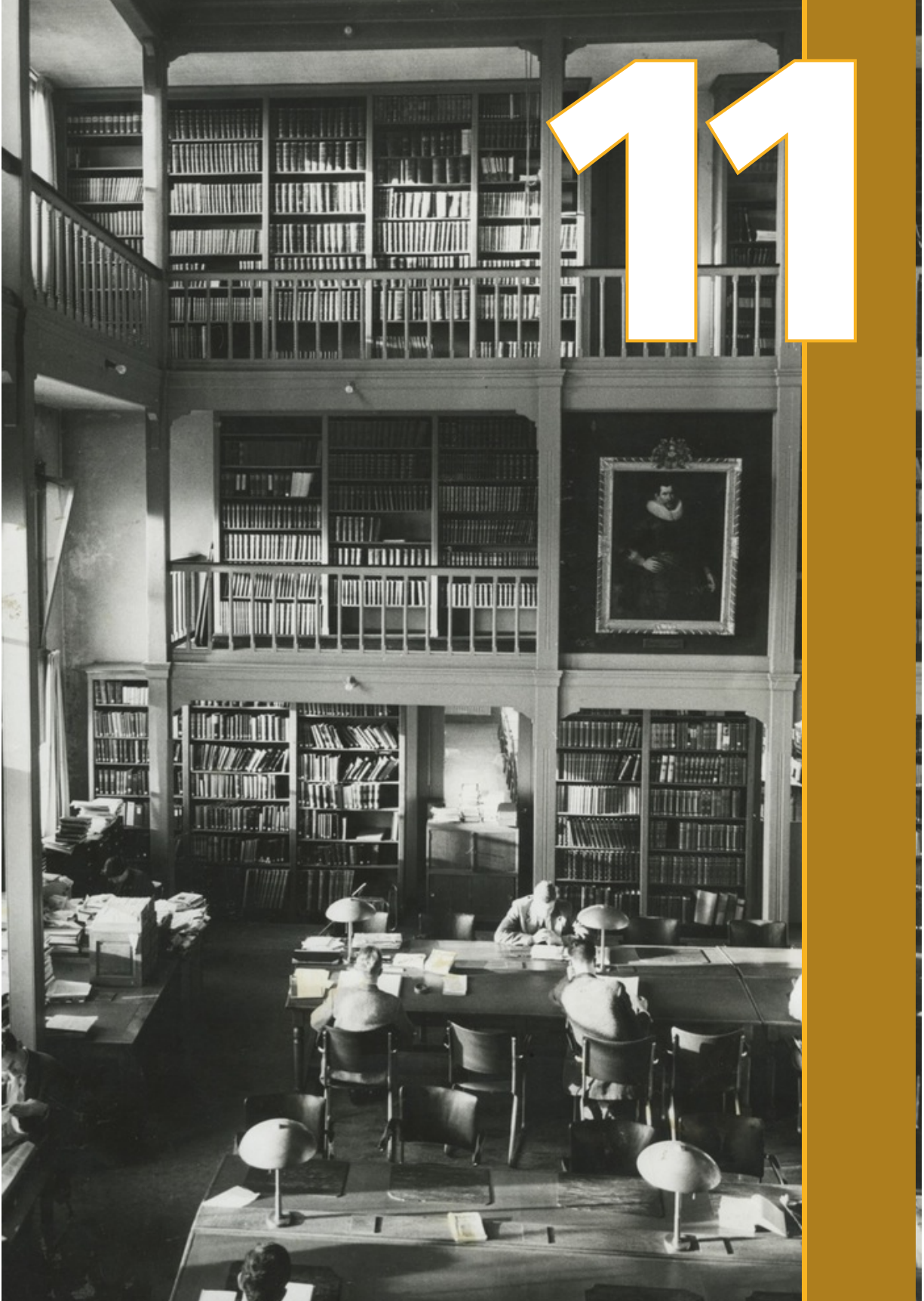
informatieverwerking aan de NEH en gewoon hoogleraar Informatica aan de Katholieke Hogeschool Tilburg. ↩

12. Interview auteur met Bram van Laar, 19 december 2011. Billiton was een mijnbouwmaatschappij, vanaf 1972 onderdeel van Shell. ↩
13. Aldus IBM-technicus Jan Terpstra in VPRO's *Andere Tijden*, uitzending 'De PC revolutie' (15 april 2003). ↩
14. Het bachelormasterstelsel is in Nederland ingevoerd in 2002 als gevolg van internationale afspraken (Verdrag van Bologna) om te komen tot een Europese hogeronderwijsruimte, gebaseerd op twee studiecycli (undergraduate en graduate). ↩

Postkamer Woudestein

‘EEN (BOEKEN)SCHAT DIE VOOR U OPEN STAAT’

De wereld van de bibliotheek

Nelleke Manneke

IN DE LITERATUUR WORDEN WETENSCHAPPELIJKE BIBLIOTHEKEN NOGAL EENS BESCHREVEN ALS BIJNA ONTOEGANKELIJKE, STRENG GEORDENDE BOEKENRESERVOIRS, VOORBEHOUDEN AAN ENKELE UITVERKORENEN.^[1] ZO IS IN DE NAAM VAN DE ROOS VAN DE ITALIAANSE SCHRIJVER UMBERTO ECO DE BIBLIOTHEEK EEN LABYRINT DAT BEZOEKERS WIL BUITENSLUITEN. ELIAS CANETTI BESCHREEF IN ZIJN ROMAN HET *MARTYRIUM* ‘EEN UITGEBREIDE, PERFECT GEORDENDE EN AAN ALLE KANTEN VAN DE BUITENWERELD GEÏSOLEERDE BIBLIOTHEEK, WAARIN (...) GEEN OVERBODIG MENS HEM VAN ZIJN ERNSTIGE GEDACHTEN AFHIELD.’ DE AUTEUR PRIMO LEVI HERINNERDE ZICH DE BIBLIOTHEEK VAN DE UNIVERSITEIT VAN TURIJN UIT ZIJN STUDIEJAREN ALS ‘MOEILIJK TE BETREDEN (...) SLECHTS IEMAND DIE ZICH GEDWONGEN VOELDE DOOR OVERWELDIGENDE PASSIE, ZOU BEREID ZIJN ZICH TE ONDERWERPEN AAN DE ELLENDE VAN ZELFVERLOOCHENING, DIE VAN HEM VEREIST WERD OM BIJ DE BOEKEN TE KOMEN. DE OPENINGSTIJDEN WAREN KORT EN ONREGELMATIG, DE VERLICHTING WAS ER SLECHT, DE SYSTEEMKAARTEN NIET OP VOLGORDE (...). EN TENSLOTTE WAS DE BIBLIOTHECARIS EEN INCOMPETENTE, ONBESCHOFTE, OERLELIJKE BOERENPUMMEL, DIE BIJ DE INGANG STOND EN MET ZIJN UITSTRALING IEDEREEN DIE NAAR BINNEN WILDE,

SCHRIK AANJOEG.’^[2] DE ANGST TE WORDEN BUITENGESLOTEN OF TE VERDWALEN LIJKT EEN UNIVERSEEL BIBLIOTHEEKGEVOEL. EEN VAN DE BELANGRIJKSTE TAKEN VAN ELKE BIBLIOTHEEK IS DAN OOK TE VOORKOMEN DAT BEZOEKERS IN EEN DOOLHOF BELANDEN.

IN DIT HOOFDSTUK VOLGEN WE DE GESCHIEDENIS VAN DE BIBLIOTHEKEN BINNEN DE EUR, HET WISSELENDE GEBRUIK ERVAN EN ALLE INSPANNINGEN DIE ZIJN GEDAAN OM BEZOEKERS HUN WEG TE LATEN VINDEN IN DE COLLECTIE. WIE DE WEBSITE VAN DE HUIDIGE UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK (UB) OPENT, LEEST ONDER HET KOPJE ‘MISSIE’ DAT DE ORGANISATIE ‘DIENSTEN VERLEENT IN HET HART VAN DE WETENSCHAPSBOEFENING AAN STUDENTEN, ONDERZOEKERS EN DOCENTEN.’ DE UB STREEFT IN DE EERSTE PLAATS NAAR KLANTGERICHTHEID. DE BASIS VAN DAT STREVEN WERD AL EEN EEUW GELEDEN GELEGD.

TE GOEDER NAAM EN FAAM

Al in het plan van het studiejaar 1913–1914 meldde het bestuur van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool (NHH) dat er een bibliotheek zou worden opgericht. Even leek het erop dat er tegenwerking kwam. De Rotterdamse burgemeester Zimmerman, tevens curator van de hogeschool, vond een bibliotheek eigenlijk niet nodig.^[3] Studenten zouden meer leren op de sociëteit dan in de boeken, zo was zijn eigen ervaring. Ondanks het negatieve advies van de burgemeester opende op 17 februari 1914 de bibliotheek van de NHH zijn deuren.

Bij gebrek aan permanente huisvesting vond de bibliotheek van de NHH in eerste instantie onderdak in het Rotterdamsch Leeskabinet aan de Gelderschekade. Het Leeskabinet was opgericht in 1859 door notabele Rotterdammers met als doel het

culturele leven in de stad wat meer gewicht te geven. Zij openden een leeszaal waar goede literatuur op allerlei vakgebieden was te lenen voor een betaalbare prijs. Ondanks het streven van de oprichters om een bibliotheek voor alle standen in het leven te roepen, ontwikkelde het Leeskabinet zich tot een vrij deftig, zij het genoeglijk etablissement. Het was goed toeven in de mooie leeszaal, ‘een comfortabele oase in het roerige handelscentrum van Rotterdam’, zoals een tijdschrift meldde. Het was een veelzijdige bibliotheek, met kwalitatief goede boeken in maar liefst acht verschillende talen. ‘Tot hoog boven u verheffen zich de boeken. Hier zijt gij in het heiligdom der stilte.’^[4] Dat iedereen zich in dit heiligdom diende te gedragen, was wel duidelijk. De schrijfster Annie M.G. Schmidt, die er in de jaren dertig stage liep, beschreef de sfeer als ‘zóó Dickens’.

De eerste opzet van de hogeschoolbibliotheek was bescheiden en bestond uit een informatiebalie, een magazijn, een administratieruimte en een kleine studiezaal. Prof. mr. N.W. Posthumus vervulde de rol van bibliothecaris. Hij werd bijgestaan door een ‘juffrouw’ en een ‘loper’, die tijdschriften rondbracht bij de docenten van de Hoogeschool. Omdat Posthumus, hoogleraar economische geschiedenis, weinig tijd bleek te hebben, werd zijn taak al snel overgenomen door dr. T.P. Sevensma. De eerste boeken waren afkomstig uit de privécollectie van Sevensma en uit schenkingen van particulieren uit de Rotterdamse handelswereld en de Kamer van Koophandel. In 1914 waren er al vijfduizend boeken en 230 abonnementen op tijdschriften.^[5]

De schrijfster Annie M.G. Schmidt, die in de jaren dertig stage liep, beschreef de sfeer als ‘zóó Dickens’.

In 1916 verhuisden de collectie en het personeel naar de Pieter de Hoochweg, maar de relatie met het Leeskabinet bleef bestaan.

Het nieuwe onderkomen, een leeszaal met twee omgangen, had een voorname, indrukwekkende uitstraling. Het portret van Jan Pieterszoon Coen – bij wijze van lichtend voorbeeld, aan de NHH geschonken door koningin Wilhelmina ter gelegenheid van de opening van het gebouw aan de Pieter de Hoochweg op 8 november 1916 – keek op de bezoekers neer. In het studiejaar 1917–1918 kwamen er al ruim 18.500 bezoekers.

De bibliotheek was te bezoeken op werkdagen vanaf half tien 's ochtends tot vijf uur 's middags en 's avonds tussen half acht en tien uur. In de zomervakantie verviel de avondopening. Het reglement, voor het eerst opgesteld in 1914, lijkt van alle tijden. Studenten en docenten hadden vrije toegang. Roken en 'overluid spreken' waren er verboden, evenals in de boeken schrijven, vouwen of scheuren.^[6] De leeszaal en uitlening waren allereerst bestemd voor medewerkers en studenten van de Handels-Hoogeschool – die elkaar kenden van gezicht en naam – maar stonden tevens open voor derden. Artikel 2 van het Reglement uit 1914 luidde: 'De lees- en studiezalen der bibliotheek zijn voor ieder toegankelijk'. Om zeker te zijn dat de materialen ook retour kwamen, was een speciaal formuliertje ontworpen, waarbij een bij de bibliotheek bekend persoon de onbekende bezoeker een garantie gaf: 'Ondergeteekende verklaart hiermede dat .....(naam) hem/haar zeer goed bekend is als iemand te goeder naam en faam. Daarom beveelt hij/zij hem/haar met het volste vertrouwen aan voor het in bruikleen ontvangen van boeken uit de Bibliotheek der Nederlandsche Handels-Hoogeschool.'^[7]

Depot universiteitsbibliotheek

Vanaf het begin was het beleid van de Rotterdamse bibliothecarissen gericht op het productief gebruik. De economische bibliotheek had daarom veel eigentijdse literatuur, veelal in het Duits geschreven omdat dit voor de economische wetenschappen de internationale taal was.^[8] In de leeszaal lagen nieuwe aanwinsten om de aandacht van de studenten te prikkelen. Dr. A.G. van Hamel, bibliothecaris tussen 1916 en 1921: ‘Onze jongelui moeten altijd het allernieuwste te zien krijgen, want op economisch en sociaal gebied wijzigen de verhoudingen zich iederen dag, en wie niet met zijn tijd meegaat, raakt onder den voet. Zoodra de boeken beginnen te verouderen, worden zij naar het magazijn overgebracht en nemen nieuwere hun plaats in.’^[9]

‘Studeeren is zelf zoeken, dat is allereerst zelf een boek lezen en er zelf het belangrijkste uit halen. (...) Dat kost tijd en inspanning.’

De docenten en studenten konden voor materiaal uit de praktijk daarenboven gebruikmaken van het Bedrijfseconomisch Archief. Al vanaf de oprichting van de school was er een omvangrijke collectie opgebouwd van jaarverslagen van Nederlandse en buitenlandse bedrijven. Dr. J.C. Brezet, die de collectie vanaf 1941 enkele decennia bijhield, uitbreidde en erover publiceerde: ‘Het was een prachtige verzameling met heel unieke stukken. Zo hadden we meen ik nog materiaal van een bedrijf uit 1820. Er zat veel werk in om die collectie op te bouwen. We schreven de bedrijven en banken aan om hun verslagen aan ons te leveren. Soms haalde ik ze zelf op. Door de jaren heen kregen we met veel van die ondernemingen goede contacten.’^[10]

DE BIBLIOTHEEK ALS STUDEERKAMER

‘Een bibliotheek’, zo schreef prof. dr. W. Leendertz, bibliothecaris van 1924 tot 1945, ‘is een boekenschat die voor u open staat.’ De waarde van die schat werd volgens de bibliothecaris echter door veel studenten onvoldoende gewaardeerd. Sterker nog, hij vond dat er oneigenlijk gebruik van werd gemaakt: ‘Ik heb ’t gezien, hoe vele studenten op de bibliotheek studeren, neen, ik moet zeggen: hun les leren. Die zaak heb ik eens van nabij bespied (...) Wat bestudeerd werd, was bijna uitsluitend dictaat. En hoe! Als een ouderwetsch Frans themaboekje of woordenlijstje. Daar zat er een (een student, red.) en hij had hetgeen waar het op aan kwam in zijn dictaat (bijna alles) met blauw potlood onderstreept. Toen had hij daar een excerptje uit gemaakt en dit weer met blauw bewerkt. Zijn “studie” bestond nu uit het opzeggen van het lesje. (...) Ik herinner me ’n juffrouw, ook alleen maar met een dictaat voor zich. Ze kijkt in de lucht. Ik zie haar op haar vingers tellen: ten eerste, ten tweede, ten derde-och, ’t vierde getal is haar ontschoten, ze tuurt, neen ’t schiet haar niet te binnen en steelsgewijze werpt ze even een blik in het dictaat, om dan verdere getallen op te zeggen. Nauwelijks is het examen voorbij, of ge ziet ze niet meer op de bibliotheek.’ Wie door de ergernissen en de wat laatlunkende toon van de bibliothecaris heen leest, constateert echter dat de bibliotheek in die tijd

een graag bezochte plek was om rustig en individueel te studeren. Leendertz zag het liefst dat er zuiver wetenschappelijke arbeid werd verricht tussen de boeken. Studeren mocht vooral niet te gemakkelijk gaan en al helemaal niet langs hapklare en uitgestippelde wegen. ‘Hoe moet men de bibliotheek dan wel gebruiken? Ze is er niet om uw krant te lezen, niet om dictaten bij te schrijven en uw vulpen voor de colleges van den dag te vullen, maar om te studeeren en boeken te leenen (...). Sommigen schijnen het ’t aangenaamst te vinden, wanneer alles als gesneden koek voor hen ligt: de boeken met duidelijke onderstreping van wat gekend moet worden, liefst met vertaling van moeilijke vreemde woorden aan den kant, met aanwijzing welke hoofdstukken men gevoeglijk kan overslaan, enz. Dat is geen studeeren (...) Studeeren is zelf zoeken, dat is allereerst zelf een boek lezen en er zelf het belangrijkste uit halen. (...) Dat kost tijd en inspanning.’^[11]

HONDERDDUIZEND BOEKEN

Toen het gebouw aan de Pieter de Hoochweg in maart 1943 werd gevorderd, bleef de bibliotheek toegankelijk. Een groot gedeelte van de collectie kon worden opgeslagen in de archiefruimte van de Kamer van Koophandel. Eerst werd tegenover het Beursgebouw een ruimte gehuurd voor een provisorische leeszaal en uitleenbureau. Omdat de kosten voor de huur te hoog bleken, verhuisden de boeken en tijdschriften naar een leeg huis aan de

Hoflaan. In het voorjaar van 1946 keerde de bibliotheek weer terug naar de Pieter de Hoochweg.

Het Rotterdamsch Leeskabinet kwam er minder gelukkig vanaf. In mei 1940 gingen het pand en de boeken aan de Gelderschekade verloren. Met hulp van de Erasmusstichting kwam een nieuw onderkomen beschikbaar aan de Parklaan. Boekenschenken brachten de collectie weer enigszins op peil. De band met de hogeschool, daterend uit 1914, werd weer aangehaald. Dankzij steun van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen konden studenten voor een gereduceerd tarief lid worden van het Leeskabinet.^[12]

Begin jaren vijftig ving een periode aan van ononderbroken groei. Mede dankzij de Marshallhulp werd al snel het punt van honderdduizend boeken bereikt. De dienstverlening om bezoekers wegwijs te maken had een persoonlijk karakter. Er werkten twaalf mensen: om de catalogus te ontsluiten en bij te houden, om boeken van en naar het magazijn te verplaatsen en om materialen uit te lenen en in te nemen. Onder de medewerkers bevonden zich enkele markante mensen, die door hun grote kennis en dienstbaarheid een rots in de branding vormden voor de studenten en docenten. P.G. Juch, bijvoorbeeld, kwam in 1918 als volontair (stagiair) en vertrok in 1961 als conservator. Tijdens zijn werk zat hij, altijd voor iedereen aanspreekbaar, in de leeszaal. Zijn collega A.J.L. van Ganzen werkte tussen 1944 en 1986 in de uitlening. Naar verluidt bezat hij een fenomenaal geheugen voor boeken en wist vaak uit zijn hoofd wie een bepaald boek had geleend. Ook bij het Leeskabinet werkten mensen van vergelijkbare statuur, soms meerdere generaties aaneen.

Groei betekende echter ook ruimtegebrek. De komst van de faculteiten rechten en sociale wetenschappen in de loop van de

jaren zestig zorgde voor meer en meer literatuur en tijdschriften. Er werden allerlei oplossingen bedacht om de stroom aan publicaties te kunnen bergen: kasten dicht op elkaar, meer planken in de kast. Ook de collega's moesten inschikken en kregen kleinere bureaus om plaats te maken voor elkaar. Er moest zelfs op personeel worden bezuinigd, niet vanwege financiële redenen, maar simpelweg omdat er niemand meer bij kon.^[13]

Medische bibliotheek

OP WOUDESTEIN

In de zomer van 1968 verhuisde de bibliotheek (met 6 kilometer boeken) als een van de eerste diensten naar de nieuwbouw aan de Burgemeester Oudlaan. Voor de gebruikers betekende dit een enorme verandering. De publieke ruimte nam toe van tweehonderd naar tweeduizend vierkante meter. De toegankelijkheid van de collectie werd vergroot door invoering van een nieuwe systematische en alfabetische catalogus (op systeemkaartjes) met meer ingangen en titelbeschrijvingen. Oudhoofd uitlening Marijke Braams: 'Vanaf die tijd werd de bibliotheek meer een zelfstandige organisatie. De grootte van de bibliotheek liet bovendien zien dat de Economische Hogeschool zich ontwikkelde tot universiteit.'^[14] Symbolisch voor die verandering was dat het portret van Jan Pieterszoon Coen uit de oude bibliotheek werd vervangen door een modern kunstwerk, met de ontwikkeling van het schrift als thema. Om studenten wegwijs te maken, hoorde een rondleiding door de bibliotheek bij de introductie op de universiteit.

Was de UB in het prille begin 'inwonend' bij het Leeskabinet, vanaf 1971 vond – in omgekeerde richting – het Rotterdamsch Leeskabinet onderdak binnen de muren van de hogeschool. Door de hoge loonkosten werd zelfstandig bestaan voor de particuliere bibliotheek steeds lastiger. Het bestuur (bij het leeskabinet spreken we van hoofdcommissie) onder leiding van voorzitter mr. J. Dutilh wilde niet interen op het vermogen. Tegelijkertijd had de Erasmus Universiteit in oprichting een grote behoefte aan uitbreiding van de universiteitscollectie.^[15] De relatie tussen de bibliotheek van de NEH, weldra EUR, en het Leeskabinet werd aanvullend. De NEH bekostigde de huisvesting en het personeel van het Leeskabinet. In

ruil daarvoor konden de studenten en docenten voortaan gratis gebruikmaken van de collectie. Ook de collecties van de twee bibliotheken vulden elkaar aan. Had de NEH van oudsher vooral economische literatuur, het Leeskabinet was een typische humaniora-bibliotheek met veel geschiedenis, biografieën, literaire werken en reisbeschrijvingen. ^[16]

‘Het was soms even wennen’, aldus de huidige bibliothecaris van het Leeskabinet drs. Pierre Pesch, ‘sommige oudere leden van het Leeskabinet vonden het maar niks dat er een jonge student op de stoel naast hen zat. Maar de komst van het Leeskabinet betekende een enorme verrijking. We liepen met onze collectie al vooruit op de vestiging van de faculteit maatschappijgeschiedenis. Mijn voorganger, drs. Jaap de Jong, heeft enkele jaren de functie vervuld van vakreferent geschiedenis. Voorts bood het aan velen binnen de universiteit de mogelijkheid voor algemene vorming, een plek om geconcentreerd te lezen en om eens kennis te maken met gebieden buiten het eigen vak. Het Leeskabinet werd het culturele ankerpunt van de UB en die functie heeft het nog steeds.’

Ook het Bedrijfseconomisch Archief verhuisde mee naar de nieuwbouw. In een ruimte op de vijftiende verdieping van de hoogbouw konden bezoekers het materiaal raadplegen, tot de verzameling in 2003 zou verhuizen naar het Nederlands Economisch Historisch Archief te Amsterdam. Daar staat deze nog altijd bekend onder de naam ‘collectie-Brezet’ naar de Rotterdamse econoom die het archief opbouwde. Binnen de EUR ontwikkelden zich voorts verschillende instituutsbibliotheken, veelal als handbibliotheek voor het personeel. De meeste van die voorzieningen zijn inmiddels opgegaan in de UB, met uitzondering van het Sanders Instituut (faculteit der rechtsgeleerdheid) en het Business Information Centre (Rotterdam School of Management).

DE MEDISCHE BIBLIOTHEEK

Sinds 1967 beschikte de Medische Faculteit Rotterdam over een eigen bibliotheek, vanaf 1969 werd de collectie van het ziekenhuis Dijkzigt erin opgenomen. De eerste jaren konden studenten tot tien uur 's avonds medische literatuur raadplegen in het 'Provisorium', een houten barakkengebouw aan de G.J. de Jonghweg, waar ook het talenpracticum was gehuisvest.^[17] Modern was, dat de tijdschriftenafdeling vanaf de beginjaren dag en nacht bereikbaar was. Tussen 22.00 en 9.00 uur konden leners bellen en via een bandopname fotokopieën bestellen van artikelen. Veel medewerkers hadden (en hebben) een medische achtergrond en konden inhoudelijk veel betekenen voor de klanten van de bibliotheek. Begin jaren zeventig verhuisde de Medische Bibliotheek naar het faculteitsgebouw op het Hobokencomplex: eerst naar de eerste verdieping, later naar de tweede en derde etage. De officiële opening werd in 1973 verricht door koningin Juliana. Medewerker Ferry Been: 'Het was een geweldige verbetering na die houten barakken, want toen kwamen we in een modern gebouw met comfortabele studiecabines. Het kwam nogal eens voor dat we studenten vonden die daar in slaap waren gevallen.'^[18] Tussen 1973 en 2003 was de Medische Bibliotheek onderdeel van de EUR; tegenwoordig valt de voorziening organisatorisch onder het Erasmus MC.

DE RANDTRIEVER

‘Een goede dienstverlening is snel en efficiënt’, moet bibliothecaris drs. P.W. van Milaan (1958–1979) hebben gedacht, toen hij eind jaren zestig al plannen maakte om het leenverkeer in de bibliotheek op het Woudestein-complex te automatiseren. De UB had, anders dan openbare bibliotheken, geen open uitlening. Veel tijd en mankracht werden besteed aan het transport van boeken uit en naar het magazijn.

Tijdens een reis naar de Verenigde Staten had een geautomatiseerd opslag- en ophaalsysteem indruk op Van Milaan gemaakt. Het systeem, Randtriever genaamd, was ontwikkeld door het Amerikaanse bedrijf Remington Rand. In acht gangpaden van dicht op elkaar geplaatste kasten, gevuld met boxen van 12–15 boeken, zoekt en plaatst een robot boeken en zet ze op de lopende band naar de publieksruimte. Van Milaan, overtuigd van het nut van deze techniek voor de UB, bestelde het systeem, kosten 1,2 miljoen gulden, voor Rotterdam. ‘Wij kregen wel een aangepaste versie’, aldus specialist automatisering Leen Meijboom.

‘Oorspronkelijk besloeg het de inhoud van een gebouw van drie verdiepingen. In de UB bleef dat beperkt tot één etage.’^[19]

Meijboom werkte bij de Nederlandse vestiging van Remington en kwam in 1969 in dienst van de NEH voor de installatie van de Randtriever. Toen de montage begon, kwamen bovendien medewerkers van Remington Rand USA naar Rotterdam om te assisteren en adviseren.

In het begin veroorzaakte de Randtriever veel problemen; het transportsysteem werkte hooguit een paar uur per dag. Meijboom: ‘Het was zeer frustrerend en duur; we waren met vijf man continu

bezig om alles aan de gang te houden. Ik maakte in die tijd lange dagen tot laat in de avond.' Ondertussen moest de uitlening gewoon doorgaan. Torenhoge boekenstapels wachtten erop om te worden opgeruimd. De dienstverlening leed er zwaar onder. 'Je kon dan helemaal niks', verduidelijkt bibliotheekmedewerker Annie Kers, 'leners moesten een engelengeduld hebben voor zij hun materialen ontvingen.'^[20] Een universiteitsmedewerker noemt de Randtriever achteraf 'het duurste probleem van de Erasmus Universiteit.' Een andere collega: 'Bij hoog bezoek moesten we doen alsof het systeem werkte. In het magazijn stonden medewerkers met bezemstelen de containers omhoog te duwen over de band.'

Na verschillende kritische evaluaties en aanpassingen, begonnen in de jaren zeventig, lukte het uiteindelijk de Randtriever in de jaren tachtig zo goed als storingsvrij te krijgen. Het knelpunt was vooral de besturing. De installatie van een microprocessor en *error detection devices*, waardoor het transportsysteem zichzelf kan uitzetten in geval van storingen, maakte een einde aan de problemen.^[21] Vanaf eind jaren negentig werden de controle en vernieuwing van het mechanisch gedeelte (transportbanden, robots en bedieningsconsole) aangepakt en afgerond in 2011. De robots verplaatsen zich nu zachtjes zoemend, snel en zeker tussen ruim 250.000 boeken in 16.000 plastic containers.^[22] De Rotterdamse UB heeft van de Nederlandse wetenschappelijke bibliotheken de snelste boekverwerking met een wachttijd van circa tien minuten. De Randtriever is de enige van zijn soort in Nederland en zelfs in Europa, op één na ergens in Noorwegen. Niet alleen het gebouw van de UB, maar ook de Randtriever is verklaard tot gemeentelijk monument.

De Randtriever

HET STOF AFGESCHUD

Eind jaren zestig startte in Nederland een samenwerkingsproject tussen bibliotheken om een gezamenlijk netwerk op te bouwen. Op 31 mei 1979 trad de Erasmus Universiteit toe tot dit zogenaamde PICA (Project Integratie Catalogus Automatisering)-verband. Oudhoofd uitlening Marijke Braams: 'het gebeurde pas laat, omdat men na alle ervaringen met de Randtriever, wat voorzichtig was geworden.' PICA ontwikkelde een geautomatiseerde centrale database, een interbibliothecair leenstelsel, een zoek- en een bestelsysteem. Een groot voordeel was dat PICA verenigbaar was met lokale bibliotheeksystemen. In het begin van de jaren tachtig werd de UB uitgerust met computers voor acquisitie, verwerking van media, uitlening en catalogus. Met die automatisering kreeg vooral het personeel te maken; voor de klanten bleef voorlopig veel bij het oude. Annie Kers: 'de bezoekers zochten een titel op in de (papieren) catalogus, noteerden het aanvraagnummer en gingen naar een bibliotheekmedewerker aan de balie. Wij werkten daar tijdens openingsuren met zes collega's om de klanten snel te kunnen helpen, maar er stonden altijd lange rijen.' Marijke Braams: 'je kunt de bibliotheek uit die tijd wel vergelijken met een spoorwegstation met wachtende mensen aan balies. De meeste klanten vertrokken ook weer snel.'

Halverwege de jaren tachtig kregen leners ook directe toegang tot digitale bestanden. Online zoeken in de catalogus, zowel menu- als commandogestuurd, werd mogelijk. Meijboom: 'Maar niet iedereen vond het een verbetering. Sommige hoogleraren stuurden hun secretaresse naar de UB, omdat ze niet wilden dat iemand ze al klungelend achter de terminal zag.' De mogelijkheid om online aan

te vragen speelde niettemin duidelijk in op een grote behoefte. In hetzelfde jaar stegen de uitleencijfers met 35 procent.

Al waren het leenverkeer en catalogus elektronisch, informatievoorziening geschiedde via het fysieke boek en het tijdschrift. Vanaf de verhuizing was het bezit wederom fors uitgebreid. Rond 1975 waren de magazijnen overvol en moest opslagruimte worden gezocht buiten de bibliotheek. In 1987 werd een uitbreiding gerealiseerd, vooral ten bate van opslag (toen 630.000 banden en ongeveer 8.000 lopende tijdschriften) en leeszaal.^[23] De Medische Bibliotheek was haar tijd vooruit en had een unicum: als eerste bibliotheek was daar literatuur op cd-rom te raadplegen.^[24] Bovendien was er audiovisueel materiaal op video en beeldplaat beschikbaar. Medisch bibliothecaris dr. Frans Mast: 'het was de periode dat bibliotheken afscheid namen van de vrij onveranderlijke opzet, het stof afschudden en veel dynamischer werden.'

Een grote verandering vond plaats aan het eind van de jaren negentig, toen leners vanaf de werkplek op de EUR of thuis online konden aanvragen of verlengen. Vanaf die tijd heeft de UB gewerkt aan verdieping en uitbreiding van haar aanbod via internet en netwerk. De digitale ontwikkelingen voor de bibliotheek zijn zonder te overdrijven revolutionair te noemen. De meeste tijdschriften zijn nu online te raadplegen. Studenten, docenten en wetenschappers hebben via hun beeldscherm toegang tot hoogwaardige informatie. Oud-bibliothecaris dr. Paul Soetaert: 'er is een totale omslag geweest in de informatievoorziening. Deze beperkte zich lang tot metadata als titel, auteur en onderwerp; nu kunnen we veel van onze bestanden fulltext aanbieden.'

Online te raadplegen tijdschriften, databanken, proefschriften, e-books, naslagwerken, scripties, catalogi, repositories (digitale

readers) en cursussen veranderen de vroegere boekenschat in een digitale schatkamer, steeds minder fysiek zichtbaar, maar gemakkelijker te bereiken. Portals verwijzen – per vakgebied – naar de belangrijkste bronnen. Om het zoeken te vergemakkelijken heeft de UB een eigen zoekmachine met de toepasselijke naam: sEURch. Soetaert: ‘als Rotterdamse UB streven wij twee kernwaarden na: efficiënt en innovatief. Zo hebben we de meest vernieuwende institutional repository (RePub), waarmee alle academische publicaties van de Erasmus Universiteit toegankelijk zijn, met vele toepassingsmogelijkheden.’ Met ingang van 1 januari 2011 is Open Access de norm: alle EUR-medewerkers stellen hun publicaties beschikbaar voor de digitale bewaarplaats.^[25]

DE BIBLIOTHEEK ALS INTERNATIONAAL DORPSPLEIN

Een bibliotheek met steeds minder fysieke boeken toont zich in gestaag dalende uitleencijfers. Een bezoek aan de bibliotheek is niet meer plaatsgebonden. Maar dat maakt het gebouw geenszins overbodig, want het aantal bezoekers schiet de laatste jaren omhoog. Het lijkt een paradox: hoe makkelijker mensen op afstand onderzoek kunnen doen, hoe vaker ze bij elkaar gaan zitten.^[26]

Studenten (her)ontdekken de bibliotheek steeds meer als studieplek en om gezamenlijk opdrachten te maken. Soetaert: ‘mensen hebben zich vrijwillig onderworpen aan sociale controle. Die ontwikkeling was onvoorzien en doet zich universeel voor.’

De bibliotheek als spoorwegstation is verleden tijd. Studiezalen krijgen steeds meer het karakter van een levendig dorpsplein. ‘De student die in zijn eentje op een stille plek studeert, bestaat niet meer’, stelde hoogleraar Stedenbouwkundig Ontwerpen Maurits de Hoog vast. ‘Studenten willen bij elkaar

zitten, om zich te laten stimuleren, om ideeën uit te wisselen, om kennis te delen.’^[27] De ‘self motivated nerd’, de uit eigen beweging individualistische student is een uitzondering geworden. De functie van de universiteitsbibliotheek is nu drieledig: een plaats om materialen te raadplegen, een studiezaal met computerwerkplekken en een ontmoetingsplaats. De UB heeft om die reden meerdere studiezalen gecreëerd met werkplekken. Er zijn aparte ‘studielandschappen’ per vak, waar studenten kunnen werken aan opdrachten.^[28] De openingstijden zijn om de bezoekers tegemoet te komen verruimd tot middernacht. Gedacht wordt aan een verdergaande zelfbediening, waarbij de leners hun bestelde boeken zelf kunnen pakken. Gestreefd wordt naar meer stille studieplekken, zowel in de bestaande ruimte als in de nieuwbouw. Een panel van ongeveer 350 studenten houdt de organisatie waakzaam. Ook de Medische Bibliotheek, waar na renovatie in 2012 het studiezaalgebruik is verdrievoudigd, laat zich adviseren door een klankbordgroep van gebruikers. Geïnspireerd door ervaringen uit het buitenland is een optimale leeromgeving gecreëerd, waar studenten elkaar kunnen ontmoeten, samenwerken en studeren.^[29] Frans Mast: ‘belangrijk is dat studenten zich thuis voelen. Daarom is het toegestaan om jassen en tassen mee te nemen, ook eten en drinken – binnen redelijke grenzen – mag. Bij die nieuwe regelgeving passen verantwoordelijkheid, redelijkheid en vrijheid.

‘Hoe leer ik mijn Nederlandse studiegenoot kennen? Wat is er belangrijk in de cultuur van een Afghaanse student? Welk boek moet ik lezen om de Kaapverdiaanse schoonmaker te begrijpen?’

Op het dorpsplein is een steeds gedifferentieerdere studentenpopulatie terug te vinden. Nieuwkomers die er hun weg proberen te vinden, wenden zich het liefst tot de medewerkers om

zich te laten informeren. Bibliotheekmedewerker Annie Kers: ‘mensen vragen nog altijd liever iets aan een persoon, dan aan een apparaat, dat verandert nooit. We merken het vooral bij de eerstejaars buitenlandse studenten, voor wie alles nieuw en vreemd is. Als medewerker blijven wij de vraagbaak waar klanten terecht kunnen.’

Het Rotterdamsch Leeskabinet is eveneens ingesprongen op de internationale universiteitsbevolking. Het project Grenzeloos Lezen biedt de mogelijkheid om een andere cultuur beter te leren kennen. ‘Hoe leer ik mijn Nederlandse studie-genoot kennen? Wat is er belangrijk in de cultuur van een Afghaanse student? Welk boek moet ik lezen om de Kaapverdiaanse schoonmaker te begrijpen?’^[30] De collectie van het Leeskabinet, met veel anderstalige literatuur, is een uitkomst voor de buitenlandse studenten en docenten van de EUR.

De UB hanteert juist nu het uitgangspunt van de toegankelijke bibliotheek. Vragen stellen kan zowel aan een virtuele balie als bij de medewerkers. Het personeel besteedt veel werk aan het wegwijs maken – in het Nederlands en Engels – in het overstelpende aanbod. Vooral bachelorstudenten worden door de vele toepassingsmogelijkheden van een laptop of tablet snel afgeleid en belanden dan in een digitaal doolhof. Faculteitsdocenten merkten bovendien dat studenten achterbleven bij de verwerving van goede zoekstrategieën en selectiecriteria. Vakreferenten en informatiespecialisten van de UB zijn studenten ondersteuning gaan bieden bij het verwerven van vaardigheden om zich kritisch door de informatiejungle heen te werken.^[31] ‘Dingen die we moeten leren voordat we ze kunnen doen, leren we dóór ze te doen, zei Aristoteles al. Werkend leren, dat is eigenlijk heel Rotterdams.’

NOTEN

1. Frans A. Janssen, 'Koning eenoog in de bibliotheek' in: Candida Höfer, *Hier groeien boeken uit de grond; Nederlandse bibliotheken en bibliothecarissen* (Amsterdam 2004) 11–22. [↩](#)
2. Umberto Eco, *De naam van de roos* (Amsterdam 1984); Elias Canetti, *Het Martyrium* (Amsterdam 2008); Primo Levi, *The periodic table* (New York 1984). [↩](#)
3. A.R. Zimmerman (1869–1939), studeerde rechten te Leiden en was tussen 1906 en 1923 burgemeester van Rotterdam. [↩](#)
4. L. Duyvendak en P. Pesch, *Grenzeloos lezen; 150 jaar Rotterdamsch Leeskabinet* (Rotterdam 2009) 60–61. [↩](#)
5. B.B. Oort, 'Een economische bibliotheek in Rotterdam' in: R.L. Schuursma en M.P. van Buijtenen, *Gedachtengoed: woordenstroom en klankbeeld. *Opstellen aangeboden aan dr. R.L. Schuursma ter gelegenheid van zijn afscheid als bibliothecaris van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 1992) 71. [↩](#)
6. Stadsarchief Rotterdam (SR), Archief Nederlandse Economische Hogeschool, toegangsnummer 65, inventarisnummer 60. Reglement betreffende het gebruik van de bibliotheek en het economisch archief der Nederlandsche Handels-Hoogeschool. [↩](#)
7. B.B. Oort en P.E.L.J. Soetaert, *Uit den blikken trommel*. Fragmenten uit de geschiedenis van de Bibliotheek van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, later Economische Hogeschool te Rotterdam (Rotterdam 1999) 20. [↩](#)
8. Interview auteur met Paul Soetaert, 21 maart 2012. [↩](#)
9. Oort, 'Een economische bibliotheek'. [↩](#)
10. Interview auteur met J.C. Brezet, 20 februari 2012. [↩](#)
11. Oort en Soetaert, *Uit den blikken trommel*, 35–36. [↩](#)
12. Duyvendak en Pesch, *Grenzeloos lezen*, 73. [↩](#)
13. Oort, 'Een economische bibliotheek'. [↩](#)
14. Interview auteur met Marijke Braams, 11 april 2012. [↩](#)
15. Interview auteur met Pierre Pesch, 5 maart 2012. [↩](#)
16. Rotterdamsch Leeskabinet, Over het nut van het Rotterdamsch Leeskabinet voor de Erasmus Universiteit (Rotterdam 1978). [↩](#)
17. J.H. Wijnand, *Bibliotheek M.F.R. groeit snel* (z.p. 1970). [↩](#)
18. Interview auteur met Ferry Been, Frans Mast en Louis Volkers, 28 maart 2012. [↩](#)
19. Interview auteur met Leen Meijboom, 20 februari 2012. [↩](#)
20. Interview auteur met Annie Kers, 21 maart 2012. [↩](#)

21. W.S.L.M. van Egeraat en L. Meijboom, 'Automation in the library of the Erasmus University Rotterdam 1969–1993' in: R.L. Schuursma en M.P. van Buijtenen, *Gedachtengoed* (Rotterdam 1992). [↩](#)
22. Ongeveer een kwart van het boekenbestand is ondergebracht in de Randtrieveropstelling. [↩](#)
23. B.B. Oort, 'De UB Rotterdam heropend' in: *Open*. Vaktijdschrift voor bibliothecarissen, literatuur-onderzoekers en documentalisten (12 december 1987) 629–681. [↩](#)
24. De Cambridge Scientific Abstracts, afkomstig uit de VS. [↩](#)
25. Aad van de Wijngaart, 'Doordouwen in Rotterdam; open acces verplicht bij Erasmus Universiteit', *Surf Magazine* 3 (december 2010) 4, 4. [↩](#)
26. Egbert Jan Riethof, '3^e Werkplek', *AD Rotterdams Dagblad*, 31 maart 2012. [↩](#)
27. Karel Berkhout, 'Cafe de Universiteitsbieb', *NRC-Next*, 1 december 2011. [↩](#)
28. *Welkom in de Universiteitsbibliotheek*, brochure Erasmus Universiteit Rotterdam [↩](#)
29. Rachel Edwards, 'The Learning Grid at the University of Warwick; a library innovation to support learning in higher education', *Sconul Focus* (zomer/ herfst 2006) 4–7. [↩](#)
30. Wieneke Gunneweg, 'Wat moet ik lezen om jou te leren kennen?' *Erasmus Magazine* (14 mei 2009) 18–19. [↩](#)
31. Renske Jongbloed en Jan Jüngen, 'De informatieprofessional staat voor de klas', *Informatie Professional*. Vakblad voor informatiewerkers vol. 15 (2011) 10, 28. [↩](#)

Sculptuur van Jaume Plensa in de Medische bibliotheek Erasmus MC. Het verbeeldt het menselijk lichaam, gevormd door lettertekens van verschillende wereldtalen.

BIJLAGEN

bijlage 1

LEDEN VAN BESTURENDE COLLEGES NHH/NEH 1913–1973

VOORZITTER ALGEMEEN BESTUUR

A.G. Kröller	1913–1920
Mr. K.P. van der Mandele	1920–1923
C.A.P. van Stolk	1923–1924
Mr. R. Mees	1924–1948
Mr. Jacq. Dutilh	1948–1954
Dr. J.F. van Moorsel	1954–1960
Dr. E.L. Kramer	1960–1965
Mr. I.J. Dutilh	1965–1969
Dr. J. Bartels	1969–1973

VOORZITTER RAAD VAN BEHEER

J.A. Ruys	1913–1918
Mr. K.P. van der Mandele	1918–1923, 1927–1938
Mr. R. Mees	1921–1924
W.A. Engelbrecht	1924–1927
Mr. Jacq. Dutilh ^[1]	1938–1943, 1945–1948, 1950–1954
Drs. G.C. de Vooijs	1948–1950
Dr. J.F. van Moorsel	1954–1960
Dr. E.L. Kramer	1960–1965
Mr. I.J. Dutilh	1965–1969
Dr. J. Bartels	1969–1973

VOORZITTER/PRESIDENT COLLEGE VAN CURATOREN

Dr. D. Bos	1913–1916
------------	-----------

Prof. mr. H.L. Drucker	1916–1917
Mr. A.E. Zimmerman	1917–1923
Mr. B.C.J. Loder	1923–1934
Mr. Th.A. Fruin	1934–1945
Mr. K.P. van der Mandele	1945–1964
Dr. J.F. van Moorsel	1964–1971

ONDERVOORZITTER/VICEPRESIDENT COLLEGE VAN CURATOREN

C.A.P. van Stolk	1913–1920
Prof. mr. W.L.P.A. Molengraaff	1920–1931
Mr. Th.A. Fruin	1931–1934
geen ondervoorzitter	1934–1952
Mr. W.C. Mees	1952–1964
Dr. J.F. van Moorsel	1956–1964
Dr. G.C. de Vooijs	1964–1969
Mr. B.J. de Boer	1969–1971

LID COLLEGE VAN CURATOREN

Dr. D. Bos	1913–1916
C.A.P. van Stolk	1913–1934
P. Bredius	1913–1924, 1925–1931
Mr. Th.A. Fruin	1913–1945
Mr. Th. Heemskerck	1913–1929
Prof. dr. S. Hoogewerff	1913–1920
Ph. Mees	1913–1925
J. van der Molen	1913–1919
Prof. dr. W.L.P.A. Molengraaff	1913–1931
E.P. de Monchy	1913–1924
H.S. du Mosch	1913–1931
Mr. T.S. Van Nierop	1913–1920
Mr. W. Suermondt	1913–1938
W. Westerman	1913–1935
Mr. A.R. Zimmerman	1913–1939
Mr. H.L. Drucker	1916–1917

Dr. A. Plate	1918–1923
A.B. de Zeeuw	1919–1921, 1924–1927
Jhr. M.C. Feith	1920–1920
Mr. A. van der Hoeven	1921–1924
Jhr. mr. A.M. Snouck Hurgronje	1921–1948
Mr. B.C.J. Loder	1923–1934
Mr. K.P. van der Mandele	1924–1927, 1938–1964
Mr. dr. J. Wytema	1924–1928
L. de Groot	1927–1942
Mr. W.C. Mees	1928–1964
Mr. P. Drooglever Fortuyn	1928–1938
Th. Heukels	1929–1950
Ch.E.H. Boissevain	1931–1938
W.A. Engelbrecht	1931–1949
Mr. W.A. van Lanschot	1931–1941
Jhr. prof. dr. mr. W.J.M. van Eysinga	1934–1940, 1945–1954
Mr. T.J. Verschuur	1934–1942
Mr. P.J. Oud	1938–1941, 1945–1952
A.M. Wichers Hoeth	1938–1942
Joan Gelderman	1938–1950
Mr. P.C. Kolff ^[2]	1942–1945
Ir. F.E. Muller*	1942–1945
Ir. S.H. Stoffel	1942–1956
Mr. H.C. Hintzen	1945–1964
Prof. dr. G. A. van Poelje	1945–1959
W. Rehbock	1945–1964
A.H.J. Lovink	1948–1952
Mr. W. Suermondt Wzn	1949–1959
Mr. J.J.R. Schmal	1950–1957
T.J. Twijnstra	1950–1959
Dr. H.M. Hirschfeld	1952–1962
Mr. G.E. van Walsum	1952–1965
Z.K.H. de Prins der Nederlanden	1953–1971
Mr. Jacq. Dutilh	1954–1960

Ir. A.H. Ingen Housz	1954–1964
Dr. P. Rijkens	1954–1964
Dr. R.A. Jellema	1956–1971
Dr. W.T. Kroese	1956–1971
Drs. G.C. de Vooijs	1956–1969
W.N.H. van der Vorm	1956–1963
Dr. J.F. van Moorsel	1956–1971
Dr. J.P. van Praag	1956–1965
Mr. B.J. de Boer	1960–1971
Dr. C.F. Karsten	1965–1971
W. Thomassen	1965–1971
Mr. I.J. Dutilh	1969–1971

SECRETARIS RAAD VAN BEHEER

Mr. W.C. Mees	1913–1928
Mr. W.H. Stenfert Kroese	1928–1936
Mr. C.J. de Vriese	1936–1949
Dr. F.A. de Graaff	1949–1950
Mr. B.J. de Boer	1950–1960
Drs. D.M.N. van Wensveen	1961–1963
Mr. P.C. Porrey	1963–1966
Mr. J.C.N. Schrijver	1966–1970
Mr. K. Kooistra	1970–1971
Mr. B.J. de Boer	1971–1973

SECRETARIS COLLEGE VAN CURATOREN

Mr. W.C. Mees	1913–1928
Mr. W.H. Stenfert Kroese	1928–1936
Mr. C.J. de Vriese	1936–1949
Dr. F.A. de Graaff	1949–1950
Mr. B.J. de Boer	1950–1965
Mr. O.A. Thissen	1965–1967
Mr. J.C.N. Schrijver	1967–1971

COLLEGE VAN BESTUUR

Mr. B.J. de Boer - voorzitter	1971–1973
Prof. dr. C.J. van der Weijden - rector magnificus	1971–1973
Drs. P. van Veen	1971–1973
R.A. Felix	1971–1973

SECRETARIS COLLEGE VAN BESTUUR

Mr. J.C.N. Schrijver	1971–1973
----------------------	-----------

VOORZITTER NEH-RAAD

Prof. drs. C.J. van Eijk	1971–1972
Prof. mr. W.J. Slagter	1972–1973

LID NEH-RAAD

Mr. L.C. de Oude	1971–1973
H.P. Patoir	1971–1972
J.M. Stevers	1972–1973

1. Trad af in 1943, werd herbenoemd in 1945. Het voorzitterschap werd in deze jaren waargenomen door mr. H.C. Hintzen. ↩
2. Na de bevrijding weggezuiverd. ↩

bijlage 2

COLLEGE VAN BESTUUR, RAAD VAN TOEZICHT, SECRETARISSEN EN VOORZITTERS U-RAAD EUR 1973–2013

VOORZITTER COLLEGE VAN BESTUUR

Mr. B.J. de Boer	1973–1974
Mr. H.C.G.L. Polak	1974–1977
J. van Os van den Abeelen	1977–1981
Mr. W.G. Koppelaars	1981–1990
Dr. H.J. van der Molen	1990–2001
Dr. J.C.M. van Eijndhoven	2001–2006
Drs. J.W. Oosterwijk	2007–2009
Prof. dr. S.W.J. Lamberts a.i.	2009–2009
Mr. P.F.M. van der Meer Mohr	2010 -

RECTOR MAGNIFICUS COLLEGE VAN BESTUUR

Prof. dr. C.J. van der Weijden	1973–1974
Prof. dr. P.W. Klein	1974–1975
Prof. dr. B. Leijnse	1975–1979
Prof. dr. J. Sperna Weiland	1979–1983
Prof. dr. M.W. van Hof	1983–1986
Prof. dr. A.H.G. Rinnooy Kan	1986–1989
Prof. dr. C.J. Rijnvos	1989–1993
Prof. mr. dr. P.W.C. Akkermans	1993–2000
Prof. dr. ir. J.H. van Bemmelen	2000–2003
Prof. dr. S.W.J. Lamberts	2003–2009
Prof. dr. H.G. Schmidt	2009–2013
Prof. dr. H.A.P. Pols	2013 -

LID COLLEGE VAN BESTUUR

Drs. P. van Veen	1973–1973
Prof. dr. H.J. van der Molen	1973–1974
Prof. dr. ir. J.C. Vlugter	1973–1974
Prof. dr. B. Leijnse	1973–1975
Drs. J.P.C. Wichers	1973–1975
Drs. A. Oldenhof	1974–1985
Drs. F. Krens	1975–1977
Dr. R.J.M. Croughs	1975–1979
Drs. J.W. Foppen	1977–1981
Prof. dr. J. Pool	1979–1981
Prof. dr. S.A. de Lange	1981–1983
Mr. J.L.Th.M. Wils	1982–1987
Prof. dr. K.F. Kerrebijn	1983–1985
Dr. J.C.G. Stam	1985–1999
Mr. J. Vrolijk	1999–2000
Drs. C.W. van Rooijen	2002–2010
Drs. B.J.H. Straatman	2010 -

SECRETARIS VAN DE UNIVERSITEIT

Mr. O.A. Thissen	1973–1980
Drs. K.T. Liem	1980–1987
Mr. H.P. Patoir	1987–2006

SECRETARIS COLLEGE VAN BESTUUR

Drs. A.D. van der Pijl	2008 -
------------------------	--------

VOORZITTER RAAD VAN TOEZICHT

Prof. drs. C.A.J. Herkströter R.A.	1997–2005
Drs. A. van Rossum	2005–2013

LID RAAD VAN TOEZICHT

Prof. dr. A.H.G. Rinnooy Kan	1997–2002
Dr. J.M. Linthorst	1997–2003

Mr. J.C.W. Boogaards	1997–2004
A.K. van der Vlis, generaal b.d.	1997–2004
Prof. mr. L.A. Geelhoed	2002–2007
Prof. dr. W.A.F.G. Vermeend ^[1]	2003–2011
Prof. J.M. Bensing	2004–2012
Prof. dr. P. Winsemius	2004–2006
Dr. V.C.M. Timmerhuis	2007 -
Mr. F.W.H. van den Emster*	2007 -
Ir. drs. H.N.J. Smits *	2011 -
Prof. mr. J.E.J. Prins	2012 -

VOORZITTER UNIVERSITEITSRAAD

Prof. mr. W.J. Slagter	1973–1975
H. Roelfsema	1975–1977
Mr. J.L.Th.M. Wils	1977–1981
Mr. H.P. Patoir	1981–1983
Mr. R.A. Felix	1983–1985
Mr. J.Th. Begheyn	1985–1989
Dr. J.W. Foppen	1989–1995
Mr. E.M. de Koning-de Jong	1996–1999
Mr. W.G. Dolman	2000–2004
Dr. H.H.F.M. Daemen	2004–2010
Dr. A.G.H. Klaassen	2010–2012
R. Karens	2012 -

1. dubbelbenoeming Raad van Toezicht Erasmus MC [↔](#)

bijlage 3

NAAMGEVING

DE NAAMGEVING IN KORT BESTEK

1913 - Nederlandsche Handels-Hoogeschool (NHH)

1939 - Nederlandsche Economische Hoogeschool (NEH)

1963 - Nederlandse Economische Hogeschool, hogeschool voor maatschappijwetenschappen (NEH)

1966 - Medische Faculteit Rotterdam (MFR)

1973 - Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR)- samengaan van NEH en MFR

Ook de naamgeving van de zeven faculteiten heeft in de loop van de tijd enige wijzigingen ondergaan.

FEW/ESE

De faculteit der economische wetenschappen (FEW) is ontstaan in 1963 bij de komst van de studierichtingen rechten en sociologie. Sinds 2009 luidt de naam Erasmus School of Economics (ESE).

FR/ESL

De faculteit der rechtsgeleerdheid (FR), gestart in 1963, draagt vanaf 2011 de naam Erasmus School of Law (ESL).

FSW

De naam van de faculteit der sociale wetenschappen (FSW) is sinds de aanvang in 1963 onveranderd.

CIF/FW

De centrale interfaculteit (CIF), opgericht in 1974 voor het onderwijs in de wijsbegeerte, verandert door de nieuwe Wet op het wetenschappelijk onderwijs in 1986 de naam in faculteit der wijsbegeerte (FW).

MAATSCHAPPIJGESCHIEDENIS I.O./FHKW/ESHCC

Maatschappijgeschiedenis maakt in 1978 als subfaculteit in oprichting onderdeel uit van de FSW. In 1986 krijgt de studierichting als gevolg van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs een zelfstandige status. Met het oog op de vergevorderde plannen voor de studierichting kunst- en cultuurwetenschappen valt als naam de keuze op faculteit der historische en kunstwetenschappen (FHKW). In 2011 verandert FHKW in Erasmus School of History, Culture and Communication (ESHCC).

IFB/FB/RSM

Campus Woudestein biedt in 1984 onderdak aan de inter-faculteit bedrijfskunde (IFB), in 1986 omgezet in faculteit der bedrijfskunde (FB). In 2005 gaat FB samen met de bv RSM (MBA-opleiding) in Rotterdam School of Management (RSM). De naam wordt in 2008 aangevuld met die van de universiteit tot Rotterdam School of Management, Erasmus University (kortweg RSM).

MFR/FG/FGG/ERASMUS MC

De in 1966 gestarte Medische Faculteit Rotterdam gaat na vorming van de Erasmus Universiteit in 1973 verder als faculteit der geneeskunde. Na de komst van de studierichting algemene gezondheidszorg (SAG) in 1982 wordt het faculteit der geneeskunde en gezondheidszorg (FGG). Sinds 2002 maakt FGG deel uit van het intensieve samenwerkingsverband met het Academisch Ziekenhuis Rotterdam, genaamd Erasmus MC.

UNIVERSITAIRE INSTITUTEN

Naast zeven faculteiten zijn er bij de Erasmus Universiteit Rotterdam twee bijzondere universitaire instituten: iBMG en ISS.

Het instituut beleid en management gezondheidszorg is in 1982 gestart als studierichting algemene gezondheidszorg (SAG), ondergebracht bij FGG. De naam verandert in 1987 in studierichting beleid en management gezondheidszorg; in 1992 maakt 'studierichting' plaats voor 'instituut' (iBMG).

Het in 1952 opgerichte International Institute of Social Studies (ISS) is in 2008 gelieerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en heeft sinds 1 januari 2009 de status van bijzonder universitair instituut. ISS is gevestigd in Den Haag.

bijlage 4

RECTORES MAGNIFICI

RECTORES MAGNIFICI NEDERLANDSCHE HANDELS-HOOGESCHOOL 1913–1939

Prof. mr. dr. G.W.J. Bruins	1913–1918
Prof. mr. dr. N.W. Posthumus	1918–1919
Prof. J.G. de Jongh	1919–1920
Prof. mr. W.H. Drucker	1920–1921
Prof. mr. F. de Vries	1921–1922
Prof. mr. dr. H.R. Ribbius	1922–1923
Prof. dr. P.E. Verkade	1923–1924
Prof. dr. N.J. Polak	1924–1925
Prof. dr. Z.W. Sneller	1925–1926
Prof. dr. W.E. Boerman	1926–1927
Prof. mr. H.W. Drucker	1927–1928
Prof. mr. F. de Vries	1928–1929
Prof. mr. dr. H.R. Ribbius	1929–1930
Prof. dr. P.E. Verkade	1930–1931
Prof. dr. N.J. Polak	1931–1932
Prof. dr. Z.W. Sneller	1932–1933
Prof. dr. W.E. Boerman	1933–1934
Prof. mr. C.W. de Vries	1934–1935
Prof. mr. F. de Vries	1935–1936
Prof. dr. P.E. Verkade	1936–1937
Prof. dr. N.J. Polak	1937–1938
Prof. dr. Z.W. Sneller	1938–1939

RECTORES MAGNIFICI NEDERLANDSE ECONOMISCHE HOGESCHOOL 1939–1973

Prof. dr. W.E. Boerman	1939–1940
Prof. dr. G. Gonggrijp	1940–1943
Prof. dr. J.F. ten Doesschate	1943–1944
Prof. dr. G. Gonggrijp	1944–1945
Prof. mr. C.W. de Vries	1945–1947
Prof. mr. Ph.A.N. Houwing	1947–1949
Prof. drs. Ch.Glasz	1949–1950
Prof. drs. H.W. Lambers	1950–1951
Prof. dr. H.J. Witteveen	1951–1952
Prof. dr. J.H. Kernkamp	1952–1953
Prof. dr. B. Schendstok	1953–1954
Prof. dr. B. Pruijt	1954–1955
Prof. dr. W.E. Boerman	1955–1956
Prof. dr. J. Wisselink	1956–1957
Prof. drs. Ch. Glasz	1957–1958
Prof. drs. H.W. Lambers	1958–1959
Prof. dr. J.H. van Stuijvenberg	1959–1960
Prof. drs. H.W. Lambers	1960–1964
Prof. dr. J.H. Kuhlmeijer	1964–1965
Prof. ir. T.J. Bezemer	1965–1966
Prof. drs. R. Burgert	1966–1967
Prof. dr. A.I. Diepenhorst	1967–1968
Prof. mr. W.J. Slagter	1968–1970
Prof. drs. H.W. Lambers	1970–1971
Prof. dr. C.J. van der Weijden	1971–1973

RECTORES MAGNIFICI ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM VANAF 1973

Prof. dr. C.J. van der Weijden	1973–1974
Prof. dr. P.W. Klein	1974–1975
Prof. dr. B. Leijnse	1975–1979
Prof. dr. J. Sperna Weiland	1979–1983
Prof. dr. M.W. van Hof	1983–1986
Prof. dr. A.H.G. Rinnooy Kan	1986–1989
Prof. dr. C.J. Rijnvos	1989–1993

Prof. dr. P.W.C. Akkermans	1993–2000
Prof. dr .ir. J.H. van Bommel	2000–2003
Prof. dr. S.W.J. Lamberts	2004–2009
Prof. dr. H.G. Schmidt	2009–2013
Prof. dr. H.A.P. Pols	2013 -

bijlage 5

BEHEERDERS FACULTEITEN, INSTITUTEN EN BIBLIOTHEEK

DECANEN FEW/ESE

Prof. dr. A.J. Reitsma	1963–1966
Prof. ir. T.J. Bezemer	1966–1968
Prof. drs. R. Burgert	1968–1972
Prof. dr. W. Begeer	1972–1975
Prof. dr. A.J. Reitsma	1975–1977
Prof. dr. P.W. Klein	1977–1979
Prof. dr. C.J. van der Weijden	1979–1980
Prof. mr. W.J. Slagter	1980–1981
Prof. drs. W. Siddré	1981–1984
Prof. dr. S. Cnossen	1984–1987
Prof. dr. A.P.J. Abrahamse	1987–1990
Prof. dr. J. Verhulp	1990–1996
Prof. dr. H. Bart	1996–2001
Prof. dr. E.G.J. Vosselman	2001–2003
Prof. dr. H.R. Commandeur	2003–2006
Prof. dr. Ph.H.B.F. Franses	2006 -

DECANEN FR/ESL

Prof. mr. P. Sanders	1963–1967
Prof. dr. R.A.V. baron van Haersolte	1967–1968
Prof. mr. S. Royer	1968–1969
Prof. mr. L.H.C. Hulsman	1969–1971
Prof. mr. H. van den Brink	1971–1972
Prof. dr. J.H. Christiaanse	1972–1973

Prof. mr. M.C.B. Burkens	1973–1974
Prof. dr. P.J.A. ter Hoeven	1974–1975
Prof. dr. G.P. Hoefnagels	1975–1976
Prof. mr. C. Gutter	1976–1978
Prof. mr. J.M. van Dunné	1978–1980
Prof. mr. W.G. Verkruijsen	1980–1983
Prof. dr. C.J. Rijnvos	1983–1986
Prof. dr. P.W.C. Akkermans	1986–1989
Prof. mr. drs. H. Beckman	1989–1990
Prof. mr. R. van Delden	1990–1991
Prof. dr. P.W.C. Akkermans	1991–1993
Prof. mr. H. de Doelder	1993–2001
Prof. dr. J.W. de Zwaan	2001–2004
Prof. mr. M.A. Loth	2004–2009
Prof. mr. M.J. Kroeze	2009–2013
Prof. mr. dr. W.S.R. Stoter	2013 -

DECANEN FSW

Prof. dr. J.A.A. van Doorn	1963–1967
Prof. dr. R. Wentholt	1967–1968
Prof. dr. P.J.A. ter Hoeven	1968–1969
Prof. dr. W. Albeda	1969–1972
Prof. dr. J.M.M. de Valk	1972–1973
Prof. dr. Th.J.F. van Maarseveen	1973–1974
Prof. dr. W.A.A.M. de Roos	1974–1975
Prof. dr. J. Berting	1975–1977
Prof. dr. J.A.A. van Doorn	1977–1980
Prof. dr. W. P. Blockmans	1980–1983
Prof. dr. A.B. Ringeling	1983–1985
Prof. dr. W.A.A.M. de Roos	1985–1987
Dr. P.B. Lehning	1987–1988
Prof. dr. J. Berting	1988–1991
Prof. dr. P.B. Lehning	1991–1994
Prof. dr. A.C. Zijderveld	1994–1998

Prof. dr. P.B. Lehning	1998–2001
Prof. dr. W.A. Hafkamp	2001–2005
Prof. dr. H.G. Schmidt	2005–2009
Prof. dr. H.T. van der Molen	2009 -

DECANEN CIF/FW

Prof. dr. R.A.V. baron van Haersholte	1974–1977
Prof. dr. J.M.M. de Valk	1977–1979
Prof. dr. H. Kimmerle	1979–1982
Prof. dr. G.A. van der Wal	1982–1984
Prof. dr. J. Sperna Weiland	1985–1988
Prof. dr. M.J. Petry	1988–1989
Prof. dr. J. Sperna Weiland	1989–1991
Mr. L.C. de Oude	1991–1993
Prof. dr. S.J. Doorman	1993–1995
Prof. dr. J. de Mul	1996–1999
Prof. dr. T. van Willigenburg	1999–2004
Prof. dr. L. van Bunge	2004–2012
Prof. dr. J. J. Vromen	2013 -

DECANEN MAATSCHAPPIJGESCHIEDENIS I.O./ FHKW/ESHCC

Prof. dr. P.W. Klein	1978–1981
Prof. dr. H. van Dijk	1981–1984
Prof. dr. P. Blaas	1984–1986
Prof. dr. W.Th.M. Frijhoff	1986–1989
Prof. dr. H. van Dijk	1989–1992
Prof. dr. W.H. van Schendel	1992–1995
Prof. dr. A.M. Bevers	1995–2001
Prof. dr. M. Sparreboom	2001–2006
Prof. dr. D. Douwes	2006 -

DECANEN FB/RSM

Prof. ir. H. Bosch	1984–1985
Prof. dr. C. Breevoord	1985–1987

Prof. dr. ir. B. Wierenga	1987–1989
Prof. dr. P. van Berkel	1989–1992
Prof. dr. G.G.J.M. Poeth	1992–1993
Prof. dr. F. Leijnse	1993–1997
Prof. dr. P.H.A.M. Verhaegen	1997–2002
Prof. dr. H.G. van Dissel	2002–2007
Prof. dr. ir. B. Wierenga	2007–2008
Prof. G.S. Yip	2008–2011
Prof. dr. S.L. van de Velde	2011 -

DECANEN MFR/FG/FGG/ERASMUS MC

Prof. dr. A. Querido	1966–1969
Prof. dr. D.C. den Haan	1969–1971
Prof. dr. J. Moll	1971–1974
Prof. dr. O. Vos	1974–1977
Prof. dr. S.A. de Lange	1977–1980
Prof. dr. H.J. van der Molen	1980–1986
Prof. dr. H.K.A. Visser	1986–1990
Prof. dr. K.F. Kerrebijn	1990–1994
Prof. dr. C.D.A. Verwoerd	1994–2001
Prof. dr. P.J. van der Maas	2001–2006
Prof. dr. H.A.P. Pols	2006–2013
Prof. dr. J. Verweij	2013 -

PRODECANEN SAG/IBMG

Prof. dr. J. Moll	1982–1986
Prof. dr. R.M. Lapré	1986–1990
Prof. dr. A.F. Casparie	1990–1994
Prof. dr. J. Legemaate	1994–1998
Prof. dr. T.E.D. van der Grinten	1998–2002
Prof. dr. F.F.H. Rutten	2002–2007
Prof. dr. W.R.F. Notten	2007–2011
Prof. dr. W.B.F. Brouwer	2012 -

RECTOREN ISS

Prof. dr. L. de la Rive Box	2008–2010
Prof. dr. L. de Haan	2010 -

BIBLIOTHECARISSEN NHH/NEH/EUR 1913–2013

Dr. T.P. Sevensma	1914–1916
Dr. A.G. van Hamel	1916–1921
Dr. T. ter Meulen	1921–1923
Dr. W. Leendertz	1924–1945
Dr. J.C. Westermann	1945–1945
Dr. T.S. Jansma	1945–1950
Mr. H. van Leeuwen	1950–1957
Drs. P.W. van Milaan	1958–1979
Prof. mr. H. van den Brink	1979–1980
Dr. R.L. Schuursma	1980–1992
Dr. P.E.L.J. Soetaert	1992–2013
Dr. M. van Otegem	2013 -

bijlage 6

EREDOCTORATEN

EREDOCTORATEN NHH

A.G. Kröller	1922
G.H. Hintzen	1928
A.F. Philips	1928
Dr. A.D.A. de Kat Angelino	1930

EREDOCTORATEN NEH

Lord William Beveridge	1946
Prof. dr. Th. Limperg	1947
W. Drees	1948
P. Rijkens	1948
W.A. Engelbrecht	1954
Mr. K.P. van der Mandele	1958
Dr. M.W. Holtrop	1963
Prof. dr. T.C. Koopmans	1963
prof. dr. H.B. Chenery	1968
Dr. J.J. Polak	1972
Prof. H.A. Simon	1973

EREDOCTORATEN EUR - FACULTEITEN

Prof. dr. T. Caspersson	1976	FG
Prof. dr. C.A.G. Wiersma	1976	FG
Prof. dr. A. Querido	1976	FG
C.A. Oomens	1978	FEW
Prof. W. Isard	1978	FEW
Dr. Hilda Verweij-Jonker	1978	FSW
Mr. J.G.L. Reuder	1978	FR

E. Silva Cimma	1978	FR
Prof. dr. H. Theil	1983	FEW
Prof. N.K. Jerne	1983	FG
Prof. Ch. Tilly	1983	FSW
Prof. dr. J.N. Bhagwatti	1988	FEW
Prof. dr. Th. van Boven	1988	FR
Mr. G. Marotta	1988	FW
Prof. dr. J. Kocka	1988	FHKW
Prof. dr. A.C.R. Dreesmann	1988	FB
Prof. dr. D. Collen	1988	FGG
Dr. R. von Weizsäcker	1991	FHKW
Prof. dr. M.E. Porter	1993	FB
Prof. dr. S.A. Ross	1993	FEW
Prof. R.B. Stewart	1993	FR
Prof. dr. Sumitro Djojohadikusumo	1995	FEW
Mr. dr. H.D. Tjeenk Willink	1996	FSW
Prof. dr. P.N.T. Wells	1998	FGG
Prof. A. Cassese	1998	FR
Prof. dr. H.L. Dreyfus	1998	FW
Prof. dr. P.B. Checkland	1998	FB
Prof. dr. Jutta Limbach	2002	FR
Prof. dr. Th.C. Schelling	2003	FEW
Prof. dr. P. Nurse	2003	FGG/Erasmus MC
Prof. dr. J.P. Olsen	2003	FSW
Prof. H.S. Becker	2004	FHKW
Prof. R.H. Thaler	2005	RSM
Prof. dr. A. Zellner	2006	FEW
Prof. dr. Sir Clive W.J. Granger	2006	FEW
Prof. J.I. Israel	2006	FW
Prof. dr. B.R. Bloom	2007	FGG/Erasmus MC
Prof. dr. G. Calabresi	2008	FR
Prof. dr. Sonia Livingstone	2008	FHKW
Prof. dr. H. Lee	2008	RSM
Prof. dr. D. Kahneman	2009	ESE

Prof. dr. G. Norman	2010	FSW
Lord Rodger of Earlsferry (posthuum)	2011	ESL
Prof. dr. M. Drummond	2012	iBMG
Prof. dr. Alice H. Eagly	2012	RSM
Prof. dr. S.D. Levitt	2013	ESE
Prof. dr. C.R. Sunstein	2013	ESL
Prof. dr. C.J. Calhoun	2013	FSW
Prof. dr. B.J. Druker	2013	FGG/Erasmus MC
Prof. dr. Ph. S. Kitche	2013	FW
Prof. dr. A. Appadurai	2013	ESHCC
Prof. dr. D.C. Hambrick	2013	RSM
Prof. dr. R. Chambers	2013	ISS

bijlage 7

STUDENTENPOPULATIE 1913 – 2012

Studiejaar	Mannen	Vrouwen	Totaal	Eerstejaars
1913	67	3	70	-
1914	129	9	138	96
1915	164	11	175	109
1916	269	12	281	165
1917	404	13	417	251
1918	556	28	584	319
1919	515	34	549	279
1920	533	38	571	288
1921	536	21	557	215
1922	497	18	515	175
1923	390	15	405	126
1924	383	12	395	143
1925	342	12	354	130
1926	310	19	329	127
1927	299	27	326	120
1928	316	23	339	123
1929	288	22	310	109
1930	294	21	315	132
1931	347	21	368	136
1932	417	27	444	155
1933	439	22	461	152
1934	429	26	455	178
1935	453	33	486	184
1936	481	39	520	194
1937	519	43	562	218
1938	530	47	577	198

Studiejaar Mannen Vrouwen Totaal Eerstejaars

1939	444	54	498	192
1940	794	43	837	368
1941	1010	35	1045	366
1942	814	52	866	202
1943	-	-	-	-
1944	-	-	-	-
1945	1201	40	1241	812
1946	1345	51	1396	376
1947	1178	47	1225	301
1948	1046	38	1084	249
1949	1076	36	1112	239
1950	1124	38	1162	245
1951	1104	40	1144	199
1952	1083	38	1121	218
1953	1085	37	1122	252
1954	1146	56	1202	268
1955	1269	41	1310	328
1956	1404	36	1440	396
1957	1517	41	1558	419
1958	1586	47	1633	382
1959	1740	43	1783	417
1960	1922	50	1972	531
1961	2159	55	2214	554
1962	2124	49	2173	488
1963	2380	75	2455	651
1964	2688	107	2795	806
1965	2987	112	3099	842
1966	3308	154	3462	934
1967	3198	182	3380	1049
1968	4166	245	4411	1284
1969	4743	309	5052	1453

Studiejaar Mannen Vrouwen Totaal Eerstejaars

1970	5346	366	5712	1495
1971	5678	443	6121	1390
1972	3778	323	4101	962
1973	3852	562	4414	865
1974	5283	810	6093	1143
1975	5719	902	6621	1277
1976	6773	1103	7876	1650
1977	6961	1244	8205	1885
1978	6550	1325	7875	1569
1979	6950	1508	8458	1910
1980	6876	1715	8590	2128
1981	6775	1867	8642	2014
1982	7970	2368	10338	3082
1983	8591	2830	11421	2472
1984	8993	3232	12225	2491
1985	9393	3480	12873	2539
1986	9946	3902	13848	3049
1987	10344	4232	14576	3339
1988	10547	4592	15139	3624
1989	10672	5040	15712	3591
1990	10883	5344	16227	3569
1991	10442	5317	15759	3391
1992	9973	5177	15150	3171
1993	9268	4977	14245	2753
1994	8526	4854	13380	2393
1995	9115	4965	14080	2263
1996	8771	4795	13566	2206
1997	8790	4772	13562	2356
1998	8863	5062	13925	2633
1999	8985	5384	14369	2910
2000	8957	5564	14521	2765

Studiejaar	Mannen	Vrouwen	Totaal	Eerstejaars
2001	9240	5994	15234	3273
2002	9582	6464	16046	3903
2003	10184	7174	17358	4097
2004	10619	7847	18466	4325
2005	10968	8426	19394	3932
2006	10717	8662	19379	4320
2007	10643	8829	19472	4384
2008	10602	8947	19549	4213
2009	10795	9564	20359	4779
2010	10829	9867	20696	4489
2011	10595	9916	20511	4431
2012	10918	10021	20939	4503

Bron:

1913–1980 jaarbericht NHH/NEH/EUR

1981–2012 centraal register inschrijvingen Hoger Onderwijs

BRONNENOVERZICHT

LITERATUUR

- Albeda, W., *Ik en de verzorgingsstaat* (Amsterdam 2004).
- Baalen, P.J. van, 'De lange en onvoltooide weg naar interdisciplinaire bedrijfskunde in Nederland' in: H. van Driel (red.), *Ontwikkeling van bedrijfskundig denken en doen: een Rotterdams perspectief* (Rotterdam 1993) 217–233.
- 'Beheerder Houtman en de ruimtenood', *Quod Novum. Weekblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam*, jrg. 24 (30 oktober 1991) nr. 11, 16.
- Berger, L., 'Praten over motivatie motiveert', *NRC-Next*, 4 oktober 2012.
- Berkhout, Karel, 'Cafe de Universiteitsbib', *NRC-Next*, 1 december 2011.
- Binneveld, J.M.W. en H.H. Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam, Analyse van een experiment* (Leiden 1976).
- Boogert, B. den, 'De studentendecaan vroeger en nu' in: Ruud Liesker, *Myrna; studentendecaan 1975–2000* (Erasmus Universiteit Rotterdam 2000) 10.
- Brandsma, M. en P. Klein, *Jan Pronk; rebel met een missie* (Utrecht 1996).
- Canetti, Elias, *Het Martyrium* (Amsterdam 2008; 1e druk: 1935).
- Davids, M. en J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit Rotterdam, 1973–1993* (Rotterdam 1993).
- De nota-Cals over het hoger onderwijs in de gemeenteraad van Rotterdam (Rotterdam 1961).
- Dicke, M., *40 jaar FSW, De Rotterdamse formule in de praktijk* (Rotterdam 2003).
- Diemel, B., *100 jaar Erasmus School of Economics. *Manuscript [verschijnt najaar 2013].
- Diepenhorst, A.I. en A. Querido, 'Gegist bestek' *Quod Novum. Blad voor de Rotterdamse academische gemeenschap*, jrg. 1, (12 juni 1968) nr. 1, 1.
- Dirken, H., *Academische kleding, een ontwerp-functionele en historische bespiegeling. Afscheidsrede TU Delft* (Delft 2001).
- Drs. P., *Tuindersliedboek* (Amsterdam 1983) pagina?.
- Duyvendak, L. en P. Pesch, *Grenzeloos lezen; 150 jaar Rotterdamsch Lees kabinet* (Rotterdam 2009).
- Eco, Umberto, *De naam van de roos* (Amsterdam 1984).
- Edwards, Rachel, 'The Learning Grid at the University of Warwick; a library innovation to support learning in higher education', *Sconul Focus* jrg. 38 (zomer/ herfst 2006) nr. 3, 4–7.
- Egeraat, W.S.L.M. van en L. Meijboom, 'Automation in the library of the Erasmus University Rotterdam 1969–1993' in: R.L. Schuursma en M.P. van Buijtenen, *Gedachtengoed: woordenstroom*

en klankbeeld. Opstellen aangeboden aan dr. R.L. Schuursma ter gelegenheid van zijn afscheid als bibliothecaris van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 1992).

EGM Architecten, *Erasmus MC Rotterdam* (Rotterdam [1999]).

Ende, G. van der, 'Ik bied een vrijplaats voor studenten', *Erasmus Magazine. Onafhankelijk opinie- en informatieblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam* jrg. 10 (21 september 2006) nr. 3, 14–16.

Erasmus Universiteit Rotterdam, *Denken, kiezen, doen: Strategisch Plan 2004–2008* (Rotterdam 2004).

Erasmus Universiteit Rotterdam, *Thuis in de wereld: Erasmus 2013*. Strategiedocument (Rotterdam 2008).

Erven Doorens, B. van, *Beau's handboek voor studenten* (2009).

Flieringa, H.J., *De geschiedenis van de 'Stichting Klinisch Hoger Onderwijs' te Rotterdam, 1950–1967* (Rotterdam 1967).

Frishert, G., *Monument Woudestein, cultuurhistorische verkenning* (Rotterdam 2010).

Gedenkboek 16e lustrum Rotterdamse Studenten Vereniging Sanctus Laurentius 1914–1994 (Rotterdam 1995).

Gedenkschrift ter herinnering aan de opening der Nederlandsche Handels-Hoogeschool, 8 november 1913 (Rotterdam 1913).

Groffen, Mayke en Sjouk Hoitsma, *Het geluk van de huisvrouw* (Amsterdam 2004).

Gunneweg, Wieneke, 'Wat moet ik lezen om jou te leren kennen?', *Erasmus Magazine. Onafhankelijk opinie- en informatieblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam* jrg. 12 (14 mei 2009) nr. 19, 18–19.

Haan, H. en I. Haagsma, *Stadsbeeld Rotterdam 1965–1982* (Amsterdam 1982).

Herwaarden, J. van, 'Universiteit en staf, rector en pedel' in: *De pedel geboekstaafd* (Rotterdam 1998) 5–6.

Houweling, F., *Witboek Letterenfaculteit Rotterdam* (Rotterdam 2003).

Hufman, P. (e.a.), *Studentenverenigingen van 1800 tot nu. *Uitgeven in het kader van het veertig jarig bestaan van de Landelijke Kamer van Verenigingen (LKV) (Utrecht 2007).

Janssen, Frans A., 'Koning eenoog in de bibliotheek' in: Candida Höfer, *Hier groeien boeken uit de grond; Nederlandse bibliotheken en bibliothecarissen* (Amsterdam 2004) 11–22.

Jong, S. de en K. Voskuil, *Neelie Kroes; hoe een Rotterdams meisje de machtigste vrouw van Europa werd* (Amsterdam 2011).

Jongbloed, Renske en Jan Jüngen, 'De informatieprofessional staat voor de klas', *Informatie Professional*. Vakblad voor informatiewerkers vol. 15 (2011) nr. 10, 27–30.

Juurlink [+] Geluk, *Welstandsparagraaf. De open Rotterdamse campus Erasmus Woudestein*, (Rotterdam 2009).

Kist, R., 'Vragenlijsten, proefstuderen en adviezen', *NRC-Next*, 4 oktober 2012.

Klein, P.W., *De Nederlandse Economische Hogeschool, 1963–1974* (Rotterdam 1974).

Klerk, L.A. de, *Particuliere plannen. Denkbeelden en initiatieven van de stedelijke elite inzake de volkswoningbouw en de stedebouw in Rotterdam, 1860–1950* (Rotterdam 1999).

Klikspaan (J. Kneppelhout), *Studenten-typen dec 1839-mey 1841* (Utrecht 1982).

Kouwenaar, W., 'De Stichting "Klinisch Hoger Onderwijs" te Rotterdam', *Tijdschrift voor Geneeskunde* jrg. 94 (11 november 1950) nr. 45, 3210.

Lamberts, H. en S.W.J. Lamberts, 'In memoriam dr. J.H. Lamberts', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* jrg. 134 (1990) nr. 12, 620–621.

Lammers, Cor, 'In memoriam J.A.A. van Doorn' in: Jacques van Hoof, Dick Houtman, Peter Mascini, Ren Moelker, Sjo Soeters (red.), *J. A. A. van Doorn en de Nederlandse Sociologie: De Erfenis, Het Debat en de Toekomst* (Amsterdam 2010) 17–26.

Levi, Primo, *The periodic table* (New York 1984).

Liesker, Ruud (red),* *Myrna; studentendecaan 1975–2000** (Rotterdam 2000).

Lugtenberg, Ger, 'Het studentendecanaat als topsport -en omgekeerd' in: Ruud Liesker (red),* *Myrna; studentendecaan 1975–2000** (Rotterdam 2000) 23.

Lührs, A. *Nota inzake voorbereiding universiteit Rotterdam. Deel I: Ontwikkeling en stand van zaken.* (Rotterdam 1965).

Maandag, B. (red.), *Rotterdam, open stad, gebiedsontwikkeling in de praktijk* (Rotterdam 2009).

Mandema, E., 'Levensbericht A. Querido' in: KNAW, *Levensberichten en herdenkingen* (Amsterdam 2002) 73–82.

Masterplan campus Woudestein (Rotterdam 2008).

Mees, H., *Herinneringen van Mr. W.C. Mees (1882–1970) verzorgd door Mr. H. Mees* (Rotterdam 1999).

Merriënboer, Johan van, 'Een nieuw soort politicus voor de jaren zeventig. Gerhard Heinrich Veringa (13 april 1924 - 29 december 1999)' in: *Tweede jaarboek parlementaire geschiedenis* (Den Haag 2000).

Neefjes, C., 'Allochtone studenten geen feestbeesten', *Brabants Dagblad*, 6 september 2005.

Oort, B.B., 'De UB Rotterdam heropend', *Open. Vaktijdschrift voor bibliothecarissen, literatuuronderzoekers en documentalisten* jrg. 18 (december 1987) nr. 12, 629–681.

Oort, B.B., 'Een economische bibliotheek in Rotterdam' in: R.L. Schuursma en M.P. van Buijtenen, *Gedachtengoed: woordenstroom en klankbeeld. *Opstellen aangeboden aan dr. R.L. Schuursma ter gelegenheid van zijn afscheid als bibliothecaris van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 1992) 69–82.

Oort, B.B. en P.E.L.J. Soetaert, *Uit den blikken trommel. Fragmenten uit de geschiedenis van de Bibliotheek van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, later Economische Hogeschool te Rotterdam* (Rotterdam 1999).

Oosterman, A., *Arie Hagoort* (Rotterdam 1991).

Posthumus, K., *Academische Renaissance. Rede bij de overdracht van het rectoraat van de Technische Hogeschool te Eindhoven op 16 december 1968* (Eindhoven 1968).

Posthumus, N.W., *Verslag van de lotgevallen der Nederlandsche Handels-Hoogeschool gedurende het studiejaar 1918-1919*. Uitgebracht bij de overdracht van het rectoraat op 15 september 1919 door den Rector Magnificus Mr. Dr. N.W Posthumus (Rotterdam 1919).

Prins, P.J.,* *Het tiende lustrum van de NEH, 8 november 1963** (Rotterdam 1963).

Prudon, Kim, *Van WUB tot MUB. Geschiedenis van de Universiteitsraad Erasmus Universiteit Rotterdam* (Rotterdam [1998]).

Querido, A., *De binnenkant van de geneeskunde, een autobiografie* (Amsterdam 1990).

'Rede Z.W. Sneller', *Algemeen Handelsblad*, 8 mei 1935.

Reehorst, J., 'Dr. J.H. Lamberts, 1911-1990' in: *Rotterdams Jaarboekje* reeks 9, jrg. 9 (1991) 158-161.

Riethof, Egbert Jan, '3e Werkplek', *AD Rotterdams Dagblad*, 31 maart 2012.

Righart, Hans, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam/Antwerpen 1995).

Rooijen, Martine van, *Zat ik maar op kantoor; honderd jaar tussen negen en vijf* (Schiedam 2009).

Rotterdam School of Management, *Jaarverslag 2009 studieadviseurs bedrijfskunde en internationale business administration* (Rotterdam 2010).

Rotterdamsch Lees kabinet, *Over het nut van het Rotterdamsch Lees kabinet voor de Erasmus Universiteit* (Rotterdam 1978).

Rovers, Eva, *De eeuwigheid verzameld, Helene Kröller-Müller (1869-1939)* (Amsterdam 2010).

Rüegg, W. (red.), *A history of the University in Europe. Deel I: Universities in the Middle Ages* (Cambridge 1992).

Rüegg, W. (red.), *A history of the University in Europe. Deel II: Universities in Early Modern Europe (1500-1800)* (Cambridge 1996).

RVS 65 jaar, 13e lustrum (Rotterdam [1980]).

Sanders, Piet, 'De Europese N.V.' in: *Europees Ondernemingsrecht: 50 jaar na Sanders' Europese NV* (Deventer 2010) 122.

Schouwenburg, H., *Uitstelgedrag bij studenten* (Groningen 1994).

Smits, H., 'Drank, depressie en discipline; studentenpsycholoog krijgt steeds meer klanten', *NRC Handelsblad*, 14 april 2001.

Smits, Hans, *Strafrechthervormers en hemelbestormers. Opkomst en teloorgang van de Coornhertliga* (Amsterdam 2008).

Stuijvenberg, J.H. van, *De Nederlandsche Economische Hoogeschool 1913-1963* (Rotterdam 1963). *Tiende Lustrum Nederlandsche Economische Hoogeschool: 1913-1963* (Utrecht 1963).

Valk, J.M.M. de, 'De rector keten' in: *De rector geketend: rector ketens in Nederland*. Bij gelegenheid van de ingebruikname van de nieuwe rector keten van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Rotterdam 1993) 11.

Valk, J.M.M. de en C.J. van der Weijden, 'In memoriam Ben Vredereg 1933–2006', *Erasmus Magazine. Onafhankelijk opinie- en informatieblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam* jrg. 9 (2 november 2006) nr. 6, 30.

Veen, Romke van der, 'Relativering van rationaliteit: Naar een reflexieve beleidsociologie' in: Jacques van Hoof, Dick Houtman, Peter Mascini, Ren Moelker, Sjo Soeters (red.), *J. A. A. van Doorn en de Nederlandse Sociologie: De Erfenis, Het Debat en de Toekomst* (Amsterdam 2010) 77–86.

Verseput, S., 'Wij drinken hier niet alleen maar bier', *NRC-Next*, 31 augustus 2012.

Visser, D.J., 'Ook onkerkelijke student praat over integriteit en geloof', *Trouw*, 8 juli 1994.

Visser, Henk K.A., *Vijftig Jaar Geneeskunde* (Rotterdam 2012).

Vos, H. de, 'M.s. Seven Seas voor Rotterdamse studenten', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* jrg. 110 (30 juli 1966) nr. 31, 1399.

Walsum, G.E. van, 'Het universiteitsprobleem: heeft Bremen ons iets te leren?' *Economisch-Statistische Berichten* jrg. 56 (22 juni 1961) nr. 2289, 576–578.

Welkom in de Universiteitsbibliotheek. Brochure van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Werners, R. en J. van Schagen, 'Eerste hulp bij scriptie', *Spits*, 1 oktober 2012.

Wijnand, J.H., *Bibliotheek M.F.R. groeit snel* (z.p. 1970).

Wijngaart, Aad van de, 'Doordouwen in Rotterdam; open acces verplicht bij Erasmus Universiteit', *Surf. Magazine over ICT voor het hoger onderwijs en onderzoek* jrg. 3 (december 2010) nr. 4, 4.

Zeijlstra, Martine, 'Langstudeerboete gaat in. Scheisse, nu moet ik echt aan de bak', *Erasmus Magazine. Onafhankelijk opinie- en informatieblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam* jrg. 16 (13 september 2012) nr. 2, 14–15.

ARCHIEVEN

Archief Erasmus Universiteit Rotterdam

Handelingen van de Tweede Kamer, 11 juli 1961, 20 december 1972.

Privé-archief G.J. Houtman

Stadsarchief Rotterdam (SR)

Gemeentepolitie Rotterdam, toegangsnummer 63b, inventarisnummer 4252.

Nederlandse Economische Hogeschool, toegangsnummer 65, inventarisnummer 60.

Rotterdamsch Studenten Corps (RSC), toegangsnummer 172.01, inventarisnummer 160.

Erasmus Universiteit Rotterdam; College van Bestuur (EUR), toegangsnummer 1363, inventarisnummer 1504.

Medische Faculteit: Algemeen Bestuur (Rotterdam), toegangsnummer 1459, inventarisnummers 427, 430.

Erasmus Universiteit Rotterdam; College van Decanen/Rector Magnificus, toegangsnummer 1495, inventarisnummers 24, 25, 427.

PERIODIEKEN

De Tijd, 3 oktober 1908.

De Waarheid, 27 september 1969, 25 februari 1970.

Een universiteit in bedrijf, 1990, 1996.

Eerste Jaarverslag Der Nederlandsche Vereeniging voor Hooger Handels-onderwijs, 1913–1914.

Erasmus Magazine, Onafhankelijk opinie- en informatieblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam
7 mei 1998, 21 september 2006, 2 november 2006, 14 mei 2009.

Het Vrije Volk, 8 november 1963, 21 mei 1969, 6 oktober 1970, 16 oktober 1970.

Jaarboek Nederlandsche Economische Hoogeschool. Jaargangen 1949–1950, 1952–1953, 1956–1980.

Jaarverslagen Erasmus Universiteit Rotterdam 1986, 1987.

Monitor 4, juni/juli 2004.

NRC Handelsblad, 9 september 2000, 17 oktober 2000, 14 april 2001

NRC-Next, 1 december 2011, 31 augustus 2012, 4 oktober 2012.

*Quod Novum *(Blad voor de Rotterdamse academische gemeenschap/ Weekblad voor de Erasmus Universiteit Rotterdam) 12 juni 1968, 15, 22 en 29 november 1978 en 24 januari 1979, 30 oktober 1991.

Rotterdams Dagblad, 17 oktober 2000, 31 maart 2012.

Rotterdamsch Nieuwsblad, 19 maart 1938, 8 november 1938, 21 oktober 1946.

INTERVIEWS

Prof. dr. H. Bart, emeritus hoogleraar Wiskunde en decaan FEW

Mw. M.J. van der Beek-van der Wel, administratief medewerkster FHKW/ESHCC

B.F. Been, medewerker medische bibliotheek Erasmus MC

Prof. dr. J.M.W. Binneveld, emeritus hoogleraar Maatschappijgeschiedenis van beleid en bestuur

mw. M.M.M. Braams-Bakker, oud-hoofd uitleenbureau universiteitsbibliotheek

Dr. J.C. Brezet, oud-lector Bedrijfshuishoudkunde

Drs. E.F. Bruining, oud-directeur Bureau Buitenland

Prof. dr. W.Th.M. Frijhoff, emeritus hoogleraar Maatschappijgeschiedenis

G.J. Houtman, oud-pedel en oud-algemeen beheerder

Dr. J. de Jong, oud-directeur Algemene zaken binnen het Bureau van de Universiteit
Mw. J.C. Kers, medewerker universiteitsbibliotheek
Prof. dr. P.W. Klein, emeritus hoogleraar Economische geschiedenis en bouwdecaan faculteit maatschappijgeschiedenis
Mr. drs. W.A Kleinjan, beleidsmedewerker Juridische Zaken en oud-griffier van de universiteitsraad
Prof. dr. T. Kloek, emeritus hoogleraar Econometrie
mw. mr. E.M. de Koning-de Jong, oud-voorzitter universiteitsraad
Mr. B. van Laar, ICT manager Erasmus MC
Prof. dr. S.W.J. Lamberts, emeritus hoogleraar Inwendige geneeskunde en oud-rector magnificus
Mw. A. Leentvaar, studieadviseur RSM
Dr. F. Mast, directeur medische bibliotheek Erasmus MC
Mw. Mr. P.F.M. van der Meer Mohr, voorzitter college van bestuur
L. Meijboom, oud-projectleider I&A universiteitsbibliotheek
Dr. H.T. van der Molen, oud-voorzitter van het college van bestuur
Dr. M.M. Nagels, oud-directeur Erasmus Rekencentrum
Drs. M. Njiokiktjien, oud-studentdecaan
Prof. dr. K. van Paridon, hoogleraar Economie en opleidingsvoorzitter bestuurskunde FSW
Mr. H.P. Patoir, oud-secretaris college van bestuur
Drs. P.N.G. Pesch, bibliothecaris Rotterdamsch Lees kabinet
Drs. A.D. van der Pijl, secretaris college van bestuur
J. Schildt, oud-hoofd studentenadministratie
Prof. dr. H.G. Schmidt, hoogleraar Psychologie, oud-decaan FSW en rector magnificus
Dr. A. van der Schoor, historicus en alumnus FHKW
Dr. P.E.L.J. Soetaert, oud-directeur universiteitsbibliotheek
Prof. dr. T.A.W. Splinter, emeritus hoogleraar Inwendige geneeskunde
Prof. dr. J.A. Stam, emeritus hoogleraar Economie en management in Pacific Azië
Ds. H. Steendam, dominee/studentenpastoraat
Prof. dr. L.G.M. Stevens, emeritus hoogleraar Fiscale economie
Prof. dr. H.K.A. Visser, emeritus hoogleraar Kindergeneeskunde
Dr. J.C. Visser, oud-onderwijsdirecteur FHKW
L. Volkers, informatiespecialist medische bibliotheek Erasmus MC
Prof. dr. ir. B. Wierenga, emeritus hoogleraar Marketing en oud-decaan FB
Prof. dr. A.C. Zijdeveld, emeritus hoogleraar Sociologie
mw. E. de Zwart, stafadviseur en vervangend sectorhoofd Dienstcentrum Onderwijs FGG/Erasmus MC

TELEVISIE UITZENDINGEN

VPRO's Andere Tijden, uitzending 'De PC revolutie' 15 april 2003.

WEBSITES

www.acta.nl

www.biografischportaal.nl

www.dwc.knaw.nl

www.esl.eur.nl

www.eur.nl

www.ism.nl

www.profielen.hro.nl

www.ssmaritime.com

www.topscriptie.nl

www.woord-kracht.nl

INDEX

A

Academie van Beeldende Kunsten
Academie van Bouwkunst
Academisch Ziekenhuis Rotterdam (AZR)
Academische Raad
Accountancy, studie
Adviescommissie Onderwijsaanbod (ACO)
Ahoy
Albeda, Wil
Alblasserdam
Algemene gezondheidszorg, studie
Amsterdam
Aristoteles
Audio Visueel Centrum (AVC)
Aziatische studies

B

Baltimore
Barendregt, J.
Bart, Harm
Batavia
Beatrix, koningin
Bedrijfseconomie, studie
Bedrijfseconomisch Archief
Bedrijfskunde, studie
Beek, Marian van der
Been, Ferry
Belastingrecht, studie
Beleid en management van de gezondheidszorg, studie
Berkeley
Berkhoff, Herman
Bernhard, prins
Berting, J.
Bestuurskunde, studie
Beyers, Ton
Billiton, firma
Bindend Studie Advies (BSA)
Binneveld, Hans
Boedapest
Boer, B.J. de
Boer, P.J. de

Boerman, W.E.
Bolivar, Simon
Boom, uitgeverij
Bos, D.
Bot, Th.
Braams, Marijke
Brau, M.L. de
Bredius, P.
Breman, J.C.
Bremen
Brezet, J.C.
Brink, H. van den
Brood, Herman
Bruining, Eldert
Bruins, G.W.J.
Brussel
Bureau Buitenland
Bureau Onderwijs en Student
Bureau Universiteitspsychologen
Burgemeester Oudlaan
Burger, Willem Simon
Burgert, R.
Business Information Centre

C

Cals, J.M.L.Th.
Cambridge
Canetti, Elias
Centrale Commissie ter Voorbereiding van de Rijksuniversiteit Rotterdam
Centrale Interfaculteit (CIF)
Centrum voor Bedrijfsgechiedenis
CHECKMATE
China-Holland Economic Research Centre
Christelijk-Historische Unie (CHU)
Coen, Jan Pieterszoon
Commissie Bart
Commissie Hoger Onderwijs Rotterdam
Commissie Letteren
Commissie Rutten
Commissie Spreiding Hoger Onderwijs
Commissie Universiteit Rotterdam (CUR)
Commissie Voorbereiding Interfaculteit Bedrijfskunde
Commissie Voorbereiding Medische Faculteit Rotterdam
Computer Instituut Woudestein (CIW)
Conservatorium
Cort van der Linden, P.W.A.

Cox, Gerard

D

Dalen, Harry van

Daniël den Hoedkliniek

Dansacademie

Dee, F.A.

Delft

Den Haag

Deterding, Henri

Deventer

Dicke, Matthijs

Dickens, Charles

Dienst Stadsontwikkeling

Dienstencentrum Onderwijs

Diepenhorst, A.I.

Diepenhorst, I.A.

Dijkzigt, Academisch Ziekenhuis

Dijkzigt, Ziekenhuis

Doelen

Doesschate, dhr. Ten

Domtoren

Doorn, J.A.A. van

Dordrecht

Dorsten, R.H.

Drees jr., W.

Drees, W.

Drucker, W.H.

Duitsland

Dutilh, J.

E

Echo, expertisecentrum

Eco, Umberto

Econometrie, studie

Econometrisch Instituut

Economie, studie

Economische Faculteit, zie *faculteit der economische wetenschappen*

Economische faculteit (Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam)

Eerste Kamer

EGM Architecten

Eindhoven

Ekaterinburg

Eldermans, W.H.

Elffers, Cornelis

Energiehal

Engeland

Epidemiologie, vakgroep
Erasmus Inschrijf Systeem (EIS)
Erasmus MC-Sophia Kinderziekenhuis
Erasmus MC
Erasmus Research Institute of Management (ERIM)
Erasmus School of History, Culture and Communication (ESHCC)
Erasmus Topsportbureau
Erasmus Trustfonds
Erasmus University College
Erasmus Valorisatie Centrum
Erasmus, Desiderius
ERASMUS-programma
Erasmusstichting
Eurekaweek
EUR-Grafiekcollectie
EURIDIS, onderzoeksinstituut
Europa-Canada-Linie
Europees Parlement
Europees Universitair Instituut
Europese Commissie
Euwe, Max

F

Faculteit der bedrijfskunde
Faculteit der economische wetenschappen
Faculteit der geneeskunde en gezondheidswetenschappen
Faculteit der geneeskunde en gezondheidszorg
Faculteit der geneeskunde
Faculteit der historische en kunstwetenschappen
Faculteit der rechtsgeleerdheid
Faculteit der sociale wetenschappen
Faculteit der wijsbegeerte
Faculty Club
Filosofie, studie
Fiscale economie, studie
Florence
Floriade
Fortuyn, Pim
François, J.P.A.
Frankrijk
Frijhoff, Willem
Fruin, Th.A.
Furly, Benjamin

G

G.J. de Jonghweg
Galjaard, H.

Ganzen, A.J.L.
Gdansk
Gelderschekade
Gemeentelijke Universiteit Amsterdam
Geneeskunde, studie
Geneeskundefaculteit, zie *faculteit der geneeskunde*
Genootschap Gijsbert Karel van Hogendorp
Geschiedenis, studie (Rijksuniversiteit Leiden)
Geschiedenis, zie *maatschappijgeschiedenis*
Girle, band
Gonggrijp, G.L.
Goot, Willemien van der
Goudriaan, J.
Goudswaard, G.
Goudswaard, werkgroep
Gouvernestraat
Groningen
Grote Doelenzaal

H

Haas, M. de
Haersholte, A.J.L. van
Haersholte, R.A.V. baron van
Hamel, A.G. van
Handelseconomie, studie
Handelsfaculteit (Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam)
Handelswetenschappen, studie
Hauer, Rutger
Havenbedrijf Rotterdam
Hek, Youp van 't
Heldring, J.L.
Herwaarden, J. van
Hesseling, P.G.M.
Hintzen, G.A.
Hoboken, faculteitsgebouw geneeskunde
Hoboken, familie Van
Hoefnagels, G.P.
Hoflaan
Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen
Holbein, Hans
Holland-Amerika Lijn
Hoog, Maurits de
Houtman, G.J.
Houwing, dhr.
HOVO (Hoger Onderwijs Voor Ouderen)
Huize Scharrelkip

Hulsman, L.H.C.

I

IBM, firma

Indiëweek

Indonesië

Industriële Samenlevingen, vakgroep

Interfacultair Instituut Bedrijfskunde

Interfaculteit bedrijfskunde

International Business Administration (IBA), studie

International Institute of Social Studies (ISS)

Interuniversitaire Interfaculteit Bedrijfskunde

longh, Sander de

J

Jager, Jan Kees de

Japankunde

Jong, Jaap de

Jong, Joop de

Juch, P.G.

Juliana, koningin

Junior Med School

Juridische faculteit, zie *faculteit der rechtsgeleerdheid*

Juurling [+] Geluk, architecten

K

Kabinet-Kok

Kabinet-Van Agt/Wiegel

Kamer van Koophandel Rotterdam

KASEUR

Katholieke Hogeschool

Kernkamp, G.W.

Kernkamp, J.H.

Kers, Annie

Kilsdonk, Pater Van

Klaauw, Albert van der

Klamer, Arjo

Klein, G.

Klein, P.W.

KLM

Kloek, Teun

Koning, Elizabeth de

Koninklijke Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst

Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW)

Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij

Koninklijke Olie

Kraayvanger, H.M.

Kralingen

Kriegsmarine,
Kroes, Neelie
Kröller, A.G.
Kuhlmeijer, H.J.
Kunst- en cultuurwetenschappen, studie

L

Laar, Bram van
Laar, Paul van de
Lambers, H.W.
Lamberts, Jan
Lamberts, Steven
Lannooy, Ersilia de
Leendertz, W.
Leentvaar, Dini
Leiden
Leijenhorst, dhr. Van
Leijnse, B.
Levi, Primo
Lieftinck, P.
Lijkenhuis, Het
Lindhout, Dick
Lintas, reclamebureau
Livin'Blues, band
Londen
Loudon, jhr. J
Lührs, A.
Luv, band

M

Maandag, Ben
Maastricht
Maatschappij tot Nut van 't Algemeen
Maatschappijgeschiedenis, studie
Mandele, K.P. van der
Mandeville-lezing
Manneke, Nelleke,
Mast, Frans
Medicijnen, zie *geneeskunde*
Medische bibliotheek
Medische ethiek en gedragsleer
Medische faculteit Leiden
Medische Faculteit Rotterdam (MFR)
Medische faculteit Utrecht
Medische faculteit
Medisch-Genetisch Centrum Zuid-West Nederland (MGC)
Meer Mohr, P.F.M. van der

Mees, W.C.
Meijboom, Leen
Milaan, P.W.
Ministerie van Onderwijs
Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking
Moerdijk
Molen, Henk van der
Molenaar, Frans
Molendijk, Ton
Moll, J.
Moorsel, J.F.
Moskou
Mozaïekbeurs

N

Nagels, Marius
Nauta, G.
NCRV, omroep
Nederlands Economisch Historisch Archief (NEHA)
Nederlands Economisch Instituut
Nederlands recht, studie
Nederlandsch Economisch Instituut
Nederlandsche Handels-Hoogeschool (NHH)
Nederlandsche Vereeniging voor Hoger Handelonderwijs
Nederlandse Economische Hogeschool (NEH)
Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)
NEH/MFR Werkgroep Introductie
Netherlands Institute for Health Sciences (NIHES)
Netherlands School of Economics
Nijokiktjien, Myrna
Nobelprijs
Noorwegen
NUFFIC, organisatie voor internationale samenwerking

O

OD 205, architectenbureau
Odeon, zaal
Odessa
Oecumenische Studentenkerk
Olila, Jim
Ommeren jrzn., Ph. van
Onderwijs Expertise Centrum
Oosterhuis, Huub
Oostrom, Frits van
OSIRIS, student- en studie informatie systeem
Oud, Pieter

P

Pais, Arie
Paridon, Kees van
Parijs
Parklaan
Partij van de Arbeid (PvdA)
Passaat
PC-shop
Pedagogie, studie
Peper, A.
Pesch, Pierre
Ph. van Ommeren
Philips, A.F.
Philips-de Jongh, mw. A.
Piekaar, A.J.
Pieter de Hoochweg
Pijnacker
Plate, A.
Pleysier, H.
Poelje, G.A. van
Polak, N.J.
Politicologie, studie
Polzer, Heinz (drs. P.)
Posthumus, K.
Posthumus, N.W.
Praag
Privaatrecht, studie
Project Integratie Catalogus Automatisering (PICA)
Pronk, Jan
Prouvé, Jean
Provisorium
Psychologie, studie
PTT
Publiekrecht, studie

Q

Querido, Andries
Quist, Wim

R

Rechten, studie
Regtien, Ton
Rekencentrum
Remington Rand, firma
Rentegevende Eigendommen, afdeling
Ribbius, H.R.
Rijkens, P.
Rijksuniversiteit Leiden

Rinnooy Kan, Alexander
Roomsche Katholieke Handelshoogeschool
Roorda, D.J.
Rotterdam School of Management (RSM)
Rotterdam
Rotterdams Instituut voor Sociologisch en Bestuurskundig Onderzoek (RISBO)
Rotterdams Letterenoverleg
Rotterdams Universiteitsfonds
Rotterdamsch Leeskabinet
Rotterdamsch Studenten Corps (RSC)
Rotterdamsch Studenten Gezelschap (RSG)
Rotterdamsche Bankvereniging
Rotterdamsche Scheepshypotheekbank
Rotterdamsche Vrouwelijke Studenten Vereeniging (RVSV)
Rotterdamse Stichting voor Studenten Gezondheidszorg
Ruys, J.A.

S

Sallaerts, Carel
Sanctus Laurentius
Sanders Instituut
Sanders, P.
Santander
Santander-groep
Sappelli, J.
Schieving, Kees
Schildt, Jan
Schildt, Tilly
Schmidt, Annie M.G.
Schmidt, H.G.
Schnabel, Paul
Schoevers, instituut
Schoonhoven
Schouwenburg, Harry
Schraauwers, firma
Schumpeter, Joseph
Sevensma, T.P.
Shanghai Maritime University
Shanghai
Slagter, W.J.
Sneller, Z.W.
Sociaal en Cultureel Planbureau
Sociale commissie
Sociale faculteit, zie *Faculteit der sociale wetenschappen*
Societas Studiosorum Reformatorum Roterodamenis (S.S.R.-R.)
Sociologie, studie

SOCRATES, uitwisselingsprogramma
Soetaert, Paul
Soetekouw, Ton
Sophia Kinderziekenhuis
Splinter, T.A.W.
SS Seven Seas
Staatskundig Gereformeerde Partij (SGP)
Stad en Bedrijf, onderzoeksbureau
Stam, J.A.
Staten-Generaal
Steenbergen, Chris F.
Steendam, Hiele
Steenkolen Handelsvereniging
Stevens, Geert
Stevens, Leo
Stichting Bedrijfskunde
Stichting Bevordering van Volkskracht
Stichting Klinisch Hoger Onderwijs (SKHO)
Stichting Studenten Huisvesting Rotterdam
Stichting Stola (Stages in Ontwikkelingslanden)
Stichting Studenten Voorzieningen (SSV)
Stichting Universitair Historisch Kabinet der EUR
Stockholm
Stokhuijzen, dhr.
Stolk, C.A.P. van
Strafrecht, studie
Studenten Vakbeweging
Studentenadministratie
Stuijvenberg, J.H. van
Stuyling de Lange, Michiel
Subfaculteit maatschappijgeschiedenis
Suppé, Franz von

T

Technische Hogeschool Delft
Technische Universiteit Eindhoven
TEMPUS, uitwisselingsprogramma
Theil, Henri
Themmen, Axel
Theresienstadt
Thomassen, Wim
Thung, Betsy
Tilburg-57
Tinbergen Instituut
Tinbergen, J.
Toegepaste Kunst- en Cultuurwetenschappen, studie

Tollens, verfhandelaar
Topscriptie.nl
Treb, M.W.F.
Trustfonds, zie *Erasmus Trustfonds*
Tweede Kamer

U

UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development)
Unilever
Universitas Hasannudin
Universiteit Leiden, zie *Rijksuniversiteit Leiden*
Universiteit Utrecht
Universiteit van Chicago
Universiteit van Turijn
Universiteitsbibliotheek (UB)
Utrecht

V

Valkenburg, H.A.
Van Embden, Choisy, Roorda, Van Eysinga Smelt, Wittermans, architectenbureau
Van Ommeren – De Voogt Stichting
Vaste Tweede Kamercommissie voor wetenschappelijk onderwijs
Veen, Christiaan van
Veenhoven, R.
Vereeniging tot Oprichting eener Nederlandsche Handels-Hoogeschool
Vereeniging voor Studiebelegangen
Vereniging tot bevordering van de belangen der Nederlandsche Economische Hogeschool
Vereniging van afgestudeerden
Verhoeven, Paul
Veringa, Gerard
Verkade, P.E.
Verolme
Verrijn Stuart, G.M.
Vesaliusziekenhuis
Vischjager, Julius
Visser, A.
Visser, J.C.
Vlaamse accreditatie-orgaan (NVAO)
Volmer, J.G.Ch.
Vonk, Eric
Vredereg, Ben
Vries, C.W. de
Vries, F. de
Vriezenveen
Vrije Universiteit

W

Walsum, Gerard van

Warschau
Weijden, C.J. van der
Welzijnsteam
Westerman, W.
Wet modernisering universitaire bestuursorganisatie (MUB)
Wet universitaire bestuurshervorming (WUB)
Wet wetenschappelijk onderwijs (WVO)
Wijsbegeerte, studie
Wild Romance, band
Wilhelmina, koningin
Willem de Kooning Academie
Winter, Mirjam de
Witteveen, dhr.
Wm.H. Müller & Co.
Woude, Karel van der
Woudestein

Z

Zein, K.M.
Zijderveld, Anton
Zijlstra, Jelle
Zimmerman, A.R.
Zoetermeer
Zwan, A. van der
Zwart, Elly de

FOTOVERANTWOORDING

Tom Croes: omslag

Foto AD

Ronald van den Heerik

Archief Kröller-Müller Museum, Otterlo

Michelle Muus

Piet Smaal

Spaarnestad Photo Haarlem

Collectie Historisch Fotoarchief EUR

Tot deze collectie behoren ook:

Ary Groeneveld

Paula Delfos

Ton den Haan

De Jong & Van Es

C. Kramer

Tom Kroeze

Cas Oorthuys

C.M. Tholens

C. Vreedenburgh

Levien Willemse

Stadsarchief Rotterdam (SR)

Tot deze collectie behoort ook:

Ary Groeneveld

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze opgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Stad en Bedrijf heeft geprobeerd alle rechthebbenden van de in dit boek opgenomen illustraties te achterhalen. Degenen die desondanks menen zekere rechten op de foto's te kunnen doen gelden, dienen contact op te nemen met Stad en Bedrijf, Rotterdam.

COLOFON

Dit boek werd gemaakt door historisch onderzoeksbureau Stad en Bedrijf in opdracht van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

REDACTIE EN SAMENSTELLING

drs. Matthijs Dicke, prof. dr. Paul van de Laar en dr. Joop Visser

AUTEURS

Prof. dr. Ton Bevers, prof. dr. Paul van de Laar, drs. Ben Maandag en dr. Nelleke Manneke

BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Prof. dr. Henk Schmidt (voorzitter), drs. Cora Boele, drs. Pieter Kuijt, drs. Reinoud Rijntjes en dr. Paul Soetaert

BEELDREDACTIE

Kim van der Meij MA

MET DANK AAN

Harrie Baken en alle geïnterviewden

FOTOGRAFIE

Tom Croes

ONTWERP

Inge Croes-Kwee, Manifesta, Rotterdam

DRUK

De Groot Drukkerij, Goudriaan Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt dankzij bijdragen van Erasmus Trustfonds, Stichting Bevordering van Volkskracht en Van Ommeren – De Voogt Stichting

STAD EN BEDRIJF

Stad en Bedrijf verricht wetenschappelijk verantwoord onderzoek op het gebied van stads-, bedrijfs- en ondernemersgeschiedenis en draagt zorg voor boekproducties.

Voor meer informatie: www.stadenbedrijf.nl

© 2013 Stad en Bedrijf

ISBN 9789081974851

Dit boek is opgenomen in de reeks van de Stichting Historische Publicaties Rotterdam onder nr. 188